

యోగ వాసిష్ఠ సంగ్రహము

సకరణ మరియు సంకలనము

చింతలపాటే ఏ ఏ దుర్దా ప్రసాద్

ముందు మాట

ముందుగా నా మాతా పితురులైన కీ.శే. శీరంగనాయకమ్మ, గోపాల కృష్ణ ముర్రి లకు వందనములు. నేను 1972 నుంచి 1974 వరకు ఖమ్మం జిల్లా నేలకొండపల్లి మండలంలోని రాజేశ్వరపురం గ్రామంలో మా అక్క బావ (కీ.శే. కోమరిగిరి రామమోహనరావు) దగ్గర చదువుకున్నాను. వారి స్వరూపము అదే మండలములోని చెరువుమాధవరము. ఆ నేల (రామదాసుగా పుస్తికిక్కిన కంచర్ల గోపన్న స్వరూపము నేలకొండపల్లి) మహిమ ఏమోగానీ మా మామయ్య (కీ.శే. కోమరిగిరి అంజయ్య) అఖండ రామభక్తుడు. అలాగే మా బావ ఆంజనేయ స్వామి భక్తుడు. అప్పటి నుంచే నాకు కూడా కొంచెము రామాభిమానము అలవడింది. ఈ కుమంలో ఆకాశవాణిలో ధారావాహికగా ప్రసారమైన ఉపశి రామాయణ ప్రవచనాలు మరియు ఆయన వచన రామాయణము నన్ను ఎంతో ఆకట్టుకొన్నాయి. శీ భాష్యం అప్పులాచార్యులు వారి శ్రీమద్రామాయణము (తత్క్వదీపిక) మరియు శ్రీ విద్యాప్రకాశానందగిరి స్వామి వారి వసిష్ఠ గీత నాలో గురువైన వసిష్ఠ మహర్షి దగ్గర శ్రీరాముడు (సాక్షాత్ నారాయణుడు) బ్రహ్మ జ్ఞానాన్ని పొందిన విషయమై వివరించిన "యోగ వాసిష్టము" చదవ వలననే కుతూహలం కలిగినది. ఈ జ్ఞానాన్ని (యోగ వాసిష్ట సంగ్రహము) వైకుంఠ ఏకాదశి (29/12/2017) నుంచి 22/05/2018 వరకు WhatsApp మాధ్యమం ద్వారా బంధువులతో, స్నిహితులతో పంచుకోవడం జరిగింది. ఈ గ్రంథ పరసము వలన మా వాధూలను గోత్ర బుషులైన భార్యలుడు (శుక్రాచార్యుడు) మరియు వీతహాప్యుడు గురించి సవిస్తరంగా తెలుసుకోన్నందుకు చాలా ఆనందిస్తున్నాను. మూడవ బుపీ అయిన సాపేతును గురించి గ్రంథములో రాలేదు. బహుళ అయిన రామాయణ కాలం తర్వాత వాడు కావచ్చు. ఇందు కోసము ఈ క్రింది గ్రంథాలను చదవడం జరిగింది.

1. వసిష్ఠ-రామ సంవాదము by శ్రీ వై హెచ్ రామకృష్ణ, 2. యోగవాసిష్టం కథలు by శ్రీ కాండూరి జానకీరామ శాస్త్రి, 3. వార్షీకీయ జ్ఞాన వాసిష్టము by శ్రీ చింతలపాటి లక్ష్మీ నరసింహ శాస్త్రి, 4. శ్రీ యోగ వాసిష్టము by శ్రీ పూర్వానంద, 5. జ్ఞాన వాసిష్టము by డా|| గోదా వెంకటేశ్వర శాస్త్రి
- ఇందుకు నా ధర్మపత్రి సరోజిని మరియు మిత్రులు ఎంతో ప్రోత్సాహము అందించడము జరిగినది. గ్రంథము సంక్లిష్టము చేసే కుమంలో చాలా తప్పిదాలు, వ్యక్తరణ దేపాలు జరిగి ఉండవచ్చు. పూర్తి వి వరణ కూడా ఇవ్వలేకపోవడము అయినది. సలహాలు, సూచనలు ఉంటే అందించ గలరు.

May 2018

భవదీయుడు

Flat No. 301, Tirumala Nivas, Judges Colony,

చింతలపాటి వి ఏ దుర్గా ప్రసాద్

Judges Colony, Malakpet, Hyderabad-36.

Mail ID: chvadurgaprasad@rediffmail.com

ఉపోద్ధాతము

ప్రపంచమందున్న ప్రతి జీవి ఆనందాన్ని కాంక్షిస్తూ, దానికై ప్రయత్నం చేస్తుండడం తెలిసిన విషయమే. కానీ, ఆ ప్రయత్నంలో సుఖం లభించినా అది తాత్కాలికమే అవుతుంది కానీ శాశ్వతము అగుట లేదు. అంతేకాక ఈ సుఖము దుఃఖముతో కూడియే ఉంటున్నది. అంతేగాక మానవుని జీవితంలో బాహ్యముగా కర్మచరణము, అంతరముగా జ్ఞానము ఎరుగుట ఆవశ్యకము. ఏటినే ధర్మము, బ్రహ్మము అందురు. ధర్మమును ఆచరించ వలెను, బ్రహ్మమును పొంద వలెను. బ్రహ్మమును జీవితములో పొందని వానిని "కృపణుడు" అనగా దీనుడు, దరిద్రుడు అని ఉపనిషత్తీ వాక్యము. మానవుడు ఏది సుఖమో, ఏది దుఃఖమో తెలియని అజ్ఞానములో ఉన్నాడు. అట్టి మానవునికి ఇహ-పర-శాశ్వత సుఖోపాయాలను తెలుపడానికి, బోధ పరచడానికి, హిత బోధ చేయడానికి వేదాలు, పురాణాలు, కావ్యాలు అనేకము వచ్చినాయి. ఏటిలో అతి ప్రముఖ మైనది 32000 శ్లోకాలతో మానవుని జీవితానికి అద్దము పట్టేలా సుసూక్ష్మమైన ఆతీమ తత్వాన్ని సులభంగా అందించ గలిగిన వసిష్ట రామ సంవాదంగా వెలసిన కావ్యమే "యోగ వాసిష్టము".

ఇందులో ఆరు ప్రకారణాలు ఉన్నాయి. అవి వైరాగ్య ప్రకరణము (1500 శ్లోకాలు), ముముక్షు వ్యవహార ప్రకరణము (1000 శ్లోకాలు), ఉత్సత్తీ ప్రకరణము (7000 శ్లోకాలు), స్థితి ప్రకరణము (3000 శ్లోకాలు), ఉపశమ ప్రకరణము (5000 శ్లోకాలు), నిర్వాణ ప్రకరణము (14500 శ్లోకాలు).

దీనిని సులభతరం చేయడానికి కాశ్చీర దేశీయులైన అభినవ పండితులు 6000 శ్లోకాలుగా సంగ్రహించిన గ్రంథమే "జ్ఞాన వాసిష్టము" మరియు "లఘు వాసిష్టము" అని ప్రసిద్ధి. శ్రమద్రామాయణము, బాలకాండ, మొదటి సర్ద అయిన సంక్షేప రామాయణములో వాల్మీకి మహర్షి నారదునితో పదహారు గుణములు కల మానవుని గురించి ప్రశ్నించగా, సమాధానంగా అట్టి గుణములు కలవాడు శ్రీరాముడు అని చెప్పాడు. గురువుగా వసిష్ట మహర్షి ఈ "యోగ వాసిష్టము" ద్వారా శ్రీరామునికి (నారాయణునికి) బోధించిన బ్రహ్మ జ్ఞానము వలన ఉత్తరోత్తరా శ్రీరాముని పదహారు గుణములకు కారణమైనది. ఈ విధంగా పదహారు ఉత్తమ గుణములైన "గుణవంతుడు, వీర్యవంతుడు, ధర్మజ్ఞుడు, కృతజ్ఞతా భావం కలవాడు, సత్యవాక్యుడు, దృఢవ్రతుడు, చారిత్రము కలవాడు, సర్వ భూత హితకరుడు, విద్యాంసుడు, సమర్థుడు, ప్రియదర్శనుడు, ఆత్మవంతుడు, జితకోర్ధుడు, ద్వుతిమంతుడు, అసూయారహితుడు, అవసరమైనప్పుడు మాత్రమే కోపం తెచ్చుకో గలిగే వాడు తో విరాజిల్లాడు. (శ్రీరాముని గుణగణాలు వాటి మీద యోగ వాసిష్టము యొక్క ప్రభావము తరువాత

ఎప్పుడైనా చర్చించుకొందాము). అయితే రాముడు ఎలాంటి వాడు? రామో విగ్రహవాన్ ధర్మః ఈ విధముగా గురువాక్య ప్రభావముచే శ్రీరాముడు దేనిని వాంచించడు, ద్వ్యాపించడు. కనుక అతనికి అసంతృప్తి ఉండడు. మిత్రభాషి అయి ప్రాప్తించినకార్యక్రమాలందు ఆసక్తి రహితంగా ప్రతిస్పందిస్తూ ఉంటాడు. అడిగితే ఉపయోగకరమైన వాక్యములనే పలుకుతాడు. అడగకపోతే ఒకరాయిలాగా మెదలకుండా ఉంటాడు. సర్వల పట్ల ప్రియము వహించిఉంటాడు. అయినా కూడా ఎవ్వరిపట్ల ఉద్దేశ పూరితములైన ప్రీమద్వేషములు కలిగి ఉండడు. ముదు భాషి అయి ప్రాణికోట్లపూర్వాదయమును ఎరిగినవాడై ఉంటాడు. తదితరులనందరిని తనకంటే వేరుకాని వారిగా దర్శిస్తూ ఉంటాడు. జీవన్యుక్తుడు, రాజర్షి.బాహ్యంలో ఆశలు కలవానివలె పనులు చేస్తూ, బయట పరితాపంపోందినట్లు కనబడినా, అంతస్కరణంలో చల్లగా ఉంటాడు. బయటకోధం కనబడినా లోన చల్లనై, బయట పనులు చేస్తున్నా లోనలకర్తయై, కృతిమమైన ఉత్సాహం, హర్షం, ఉద్వగం, కార్యరంభం, కోధం కలిగి, అహంకారాన్ని వదిలేసి, స్వస్థ చిత్తుడై కళంక రహితుడై, పలు విధాలైన ఆశల నుండి విముక్తుడై, సర్వ విషయాల్లోనూసముడై, బాహ్యంలో ప్రకృతి కార్యాలని చేస్తున్న వాడై ఉంటాడు. అర్థపంచకంలో హనుమ అగస్త్యనితే ప్రాప్త్యుడు అయిన రామునిరూపమును ఈ విధంగా తెలియ చేస్తున్నాడు. శ్రీరాముడుదివ్యములగు అనంత గుణములు కలవాడు, శ్రీమంతుడు, దివ్యమంగళ విగ్రహుడు, షడ్మషైశ్వర్య సంపన్నుడు. వాక్యునకుగాని, కంటికిగాని, మనస్సునకుగాని, అందనివాడు, జ్ఞానము చేతనేతెలియదగినవాడు. సర్వ సాక్షి. అందరిచే సీవింపబడువాడు. స్వతంత్రుడు. ఇంకనూ

“రామ ఎవ పరం బ్రహ్మ రామ ఎవ పరంతపః, రామ ఎవ పరం తత్త్వం శ్రీరామో బ్రహ్మ తారకమ్”

దీనిని చదవడం ప్రారంభిస్తే గ్రంథము ముగిన్ వరకు క్రింద పెట్టడానికి మనస్సు అంగీకరించడు. విశేషమేమంటే ఈ గ్రంథములో సిద్ధాంతము, అభ్యాసము, వ్యవహారంలో సమస్యయము కనిపిస్తుంది. ఈ మూడు భాగాలకు విషులంగా వివరణ కూడా లబ్ధిస్తుంది. అత్యంత క్లిష్టమైన తత్వ విషయాలను మనోహరమైన కథల రూపంలో మనస్సుకు ఎక్కుటటట్లు చెప్పడం ఈ గ్రంథ ప్రత్యేకత. ఇంకా సాధకునిలో సమ్మకం కలిగించడానికి వసిష్ఠ మహర్షి ఇందులో చెప్పిన విషయాలు తాను చిరంజీవిని కావుట వలన స్వయముగా దర్శించి, అనుభవపూర్వకంగా మాత్రమే చెప్పుతున్నాను కానీ ఊహా, అపోహలపై ఆధార పడి కాదు అని ఘంటాపదంగా చెప్పారు. దీనిని చదవడం మననం. నిదానంగా చదువుతూ ముఖ్యమైన చేట్ల ఆగుతూ మనస్సులోకి ఇంకించుకొంటే అదే ధ్యానం. చదువుతుండగా మనస్సు దానంతట అది ఆగి పోతే సమాధి. దీన్ని శ్రద్ధతో విన్నా మోక్షము వస్తుందని ఫలశుతిలో చెప్పారు. మన పూర్వీకులు దీన్ని నిత్య పారాయణ గ్రంథంగా చూచారు.

గ్రంథ విషయానికి వస్తే –

వైరాగ్య ప్రకరణము

ఒకప్పుడు భరద్వాజ మహర్షి ఏకాంతముగా ఉన్న వాల్మీకి మహర్షితో శ్రీరాముడు జీవన్మృతుడుగా అయిన రితిని తెలుపుమని ప్రార్థించడంతో ర్ఘంధము మొదలౌతుంది. శ్రీరాముడు పదునారేండ్ల ప్రాయములో దశరథ మహారాజు అనుజ్ఞతో దేశ సంచారము చేసి ప్రపంచ పోకడలు మానవుని దుఃఖాలు, వారికి బ్రహ్మ జ్ఞానము లేకుండుట గమనించి దుఃఖితుడై, విరాగియై తన తండ్రి బాధ పడకుండా నిత్యకృత్యములు మాత్రమే చేసుకొంటూ ఉత్సాహం లేకుండా ఉంటాడు. విశ్వామిత్రుడు యాగ సంరక్షణార్థము శ్రీరాముని కోరకై అయోధ్య ఏతెంచి శ్రీరాముని వైరాగ్య కారణం అడుగుతాడు. శ్రీరాముడు తనకు కలిగిన వైరాగ్య కారణము వివరిస్తాడు. అప్పుడు విశ్వామిత్రుడు శ్రీరాముడు శుకుని వలెనే జన్ముతః ఆత్మ జ్ఞాన సంపన్నుడని కాని గురుబోధన లేకుండా అది శుకునికి కలిగిన ఆత్మానుబహము లాగ పరిపక్వ దశకు రాదని శుక వృత్తాంతము వివరిస్తాడు.

ముముక్ష వ్యవహార ప్రకరణము

విశ్వామిత్రుడు శుకుని వృత్తాంతము చెప్పి వసిష్ఠ మహర్షితో శిష్యుడైన శ్రీరామునికి జ్ఞానోపదేశము చేయవలసినదిగా కోరతాడు. అంత వసిష్ఠ మహర్షి తన తండ్రి అయిన బ్రహ్మదేవుడు తనకు తెలిపిన జ్ఞాన సారాన్ని తెలుపుతూ పురుష ప్రయత్నముతో జన్మాంతరమున సంభవించిన వాసనలను జయించుటే మోక్ష సాధనము. అందుకు పరమాత్మ జ్ఞానం వలన సంసారమునకు మూలకారణమైన అజ్ఞానము నశిస్తుంది. ఈ మోక్ష ద్వారానికి సంతోషము, శమము, విచారము, సాధుసంగమము అని చెప్పారు.

ఉత్సాహ ప్రకరణము

ఎల్లప్పుడు ఉండునది బ్రహ్మతత్వమే అని, అస్తీర్థమైన మనస్సు, అవిద్యచే ఈ ప్రపంచము సత్యముగా తోచుటయే బంధమని కానీ నిజముగా ఆత్మ శుద్ధ మైనది అని పూర్వ కర్మలు లేని వానిని మృత్యువు కూడా ఏమిచేయలేదని ఆకాశజో పాఖ్యానమున వివరింపబడినది. పరమాత్మ యొక్క మాయాశక్తి అయిన మనస్సు జగమును సృజించు చున్నది కానీ వాస్తవంగా ఈ జగత్తంతా మాయ అని శీలోపాఖ్యానమున వివరింపబడినది. బ్రహ్మమే సత్యము, జీవుడు ఆ పరబ్రహ్మమే ఇరువురికి భేదము లేదు. మనస్సు నందు జనించిన సంకల్ప వికల్పాలే ప్రపంచముగా తోచును. కావున అట్టి మనస్సును నిగ్రహించి పరమాత్మ జ్ఞానం వలన ముక్తిని పొందాలి అని పరమాత్మ వస్తువు ఒక్కటే సత్యమని కర్మటోపాఖ్యానమున వివరించారు. సమస్త ప్రపంచము మనే విజ్ఞంబితమేనని ఐన్నవోపాఖ్యానమున చెప్పు బడినది. మనే నిగ్రహానికి సంసార దుఃఖ అతిక్రమణానికి ఉన్న సంబంధము తెలిపదే

చిత్తోపాఖ్యానము. మనస్సుచ్ నిర్వింపబడ్డ ఈ జగత్తు అసత్యమే అని చెప్పడానికి బాలాకోపాఖ్యానము చెప్పారు. నిర్వికల్పమైన తత్వాన్ని పొందడానికి బ్రహ్మ విచారమే సాధన అని లవణోపాఖ్యానములో వివరించారు. ఈ విధంగా ప్రపంచమంతా మనోవిలాసమేనని అది నశిస్తే జగత్తు నశిస్తుంది, సంకల్పము నశిస్తే మనస్సు సైతము నశిస్తుంది అని స్థాలంగా వివరించబడినది.

స్థితి ప్రకరణము

జగత్తు చిత్తములో ఎట్లా చూడబడుతుందో తెలియడానికి శుక్లోపాఖ్యానము చెప్పారు. సంకల్ప రహాతుడపై మొదట "నేను బ్రహ్మాను" అనే నిశ్చయముతో అపరిచ్ఛిన్న స్వరూపాన్ని గ్రహించమని ధామ కటక వ్యాళ భీమ భాస్య దృడ ఉపాఖ్యానములో శ్రీరామునికి బోధ చేస్తారు. జగద్రూపముగా ఉన్న మాయాస్వరూపాన్ని దాశర్తోపాఖ్యానములో వివరించారు. ఈ విధముగా ప్రపంచోత్పత్తికి, స్థితికి మనస్సు కారణమని ఉపదేశించారు.

ఉపశమ ప్రకరణము

ఈ ప్రకరణము సందు మనస్సు ఎలా శాంతి పొందుతుందో దానికి ఉపాయాలు ఏమిటో వివరించారు. జనకుడు సంసారములో భోగాలు అన్ని నశ్యరమని గ్రహించి నిజమైన జ్ఞానాన్ని పొంది జీవన్ముక్తుడు అయ్యాడు. బ్రహ్మ నిష్ఠను పొంది మోహన్ని త్యజించమని పుణ్య పాపనోపాఖ్యానమున బోధించారు. పుణ్యతిశయము వలన విషయ సుఖము కూడా చిత్త శాంతికి ఉపయోగపడుతుంది అని బలి ఉపాఖ్యానములో చెప్పారు. ఈశ్వరానుగ్రహము వలన కొండరికి జ్ఞానము కలుగుతుంది అని పుష్టాదోపాఖ్యానమున వివరించారు. చిత్తాన్ని జయించనంత వరకు మాయ తోలగదు అని గాఢి ఉపాఖ్యానములో చెప్పారు. చిత్త విశ్రాంతి కోసము సంగాన్ని త్యజించాలని, ప్రాణ నిరోధము చేయాలి అని ఏతహవ్యోపాఖ్యానములో తెలియ చేసారు.

నిర్వాణ ప్రకరణము

చిత్త విశ్రాంతికి ప్రాణవృత్తిని నిరోధించడము మరొక ఉపాయమని భుశుండోపాఖ్యానమున వివరించారు. అరూపమైన ఆత్మయే దేవుడని వసిష్ట ఈశ్వర సంవాద రూపంగా దేవపూజాపాఖ్యానమున వివరించారు. రాబోపు ద్వారపర యుగములో శ్రీకృష్ణుడు అర్థనుడికి బోధించిన భగవద్గీతను సంగ్రహంగా మహార్షి భవిష్యత్త దర్శనము చేసి అర్థనోపాఖ్యానమున వివరించారు. సుషుప్త మౌనం గురుంచి బీతాలోపాఖ్యానమున

వివరించారు. స్వప్నయత్నము వలన, సర్వత్యాగము వలన చిత్త విశ్రాంతి కలుగుతుంది అని భగిరథోపాఖ్యానము మరియు శిఖిధ్వజోపాఖ్యానము లో వివరించారు. అహంకారము వదిలితేనే

యోగ వాసిష్ట సంగ్రహము

సర్వత్యాగము అని కచోపాఖ్యానములో వివరించారు. చిత్త విశ్వాంతి, సమాధి లేకున్న మహా కర్తృత్యాదుల వలన లభిస్తుంది అని భృంగీశోపాఖ్యానమున వివరించారు. గురూపదేశము వలన తత్వము తెలుసోకోవచ్చని ఇఛ్యాకు ఉపాఖ్యానమున చెప్పారు. చివరగా ఏడు జ్ఞాన భూమికలు ఒకోక్క మెట్టు ఎక్కుతూ మొదట ఆ పరమేశ్వరుని సాకారంగా పూజిస్తూ క్రమంగా నిర్వ్యకార బ్రహ్మ సాక్షాత్కారము పౌండాతి అని సప్త భూమికోపాఖ్యానములో వివరించారు.

విషయసూచిక

కము సంఖ్య	విషయము	పుట సంఖ్య
1	వైరాగ్య ప్రకరణము	1
2	ముముకు వ్యవహార ప్రకరణము	3
2.1	రెండు రకాల వాసనలు	5
2.2	బ్రహ్మ వశిష్ఠుడు కు ఉపదేశించటం	6
2.3	వైరాగ్య వంతులలో భేదాలు	6
2.4	గురు శిష్య అర్థాతలు	6
2.5	శమము (Inner Calmness)	7
2.6	విచారణ (Enquiry)	7
2.7	సంతోషము	9
2.8	సాధు సంగమం	9
2.9	జ్ఞాన మహిమ	10
3	ఉత్సత్తి ప్రకరణం	11
3.1	బ్రహ్మం నుండి స్పష్టి వచ్చిన విధం	11
3.2	బంధం	11
3.3	ఆకాశజు-మృత్యువు	12
3.4	మనస్సు-స్వరూపం	12
3.5	పరమాత్మ స్వరూపము	13
3.6	జీవన్ముక్తుడు విదేహ ముక్తుడు	13
3.7	లీలో పాభ్యానము	14
3.7.1	లీల పూర్వజన్మ	15
3.7.2	దేశకాలాల విచిత్రం	15
3.7.3	అతివాహిక (సూక్ష్మ) శరీరంతో ప్రయాణం	16
3.7.4	బ్రహ్మ భ్యాసము	16

యోగ వాసిష్ట సంగ్రహము

3.8	దృశ్య దోష నివారణ	18
3.9	మహానియతి	18
3.10	కర్కటి కథ	19
3.10.1	కర్కటి ప్రశ్నలు, మంత్రి, రాజు సమాధానములు	20
3.10.2	కర్కటుపాఖ్యాన సారం	22
3.11	పందపుల కథ	22
3.12	ఇంద్ర అహాల్యల ప్రవసనం	23
3.13	మనసును	24
3.14	పరమాత్మ భగవంతుడు- జగత్తు ...వేరు వేరుసిద్ధాంశుములు	26
3.15	చిత్త చాపల్యము	27
3.16	బంధ మొళ్లాల కల్పన (బాలాకోపాఖ్యానము)	28
3.17	లవణ మహారాజు కథ (మొదటి భాగము)	29
3.17.1	లవణుడి బ్రాంతి	29
3.18	చిత్త వ్యాధికి చికిత్స	30
3.19	సప్త భూమికలు	31
3.20	లవణ మహారాజు కథ (రెండవ భాగము) అవిద్యా మహాత్యము	32
3.21	తత్త్వపుదేశము	33
3.22	ఉత్సంఘతీ ప్రకరణ సమీక్ష	33
4	స్థితి ప్రకరణము	35
4.1	శుక్రోపాఖ్యానము	35
4.1.1	చిత్త మహిమ	37
4.1.2	శుక్రుని పూర్వ దేహం	37
4.2	చిత్త పుసాద సాధనములు	38
4.3	ఆత్మజ్ఞాని లక్షణము	39
4.4	మనోజయోపాయము	39
4.5	కటకన్యాయము	40
4.6	అసత్త పదార్థానికిణికి	41

4.7	అసత్య బోధ ఏవరికి	41
4.8	మొక్కం కోసంప్రయత్నం	41
4.9	అహం విచారణ	42
4.10	మూడు రకాల అహంకారాలు	43
4.11	దామ వ్యాళ కటకోపాఖ్యానము ; విషయ విచారణ(మనసు)	43
4.12	భీమాద్యపాఖ్యానము	44
4.13	జగన్మాయాస్వరూపము	44
4.14	కేత్తుజ్ఞాపాంకారాది భేదము	45
4.15	సంసారావతరణము	47
4.16	బ్రహ్మ శరీరముగ్రహించిన విధము	47
4.17	నారాయణుడు	48
4.18	నానావిధ పుష్టి నిరూపణ	48
4.19	దాశారుని కథ	49
4.19.1	దాశారుడు కుమారునకు తత్త్వపదేశము చేయుట	50
4.19.2	భోత్తుడు - మూడు శరీరాలు	50
4.19.3	సంసార సాగరము-వికల్పము	51
4.19.4	ఉపదేశోపాఖ్యానము - సంకల్ప రాహిత్యం-ఆత్మశయము	51
4.20	సంకల్ప విచికిత్స	52
4.21	అరోపితం	53
4.22	కచగీత	54
5	ఉపశమనం ప్రకరణము	55
5.1	జనకోపాఖ్యానము/జనకుని కథ	55
5.1.1	సిద్ధగీత	55
5.1.2	జనక గీత	56
5.1.3	జనకుని జీవన్మృతి	57
5.2	నాలుగు నిశ్చయాలు	57
5.3	ఆత్మ ధ్యానం	58

యోగ వాసిష్ట సంగ్రహము

5.4	వాసనా త్యగం- రెండు రకాలు	59
5.5	పుణ్యపాపనోపాఖ్యానము	59
5.6	ఆశలేనివాడి స్థితి	60
5.7	బల్యపాఖ్యానము	60
5.7.1	బలి వైరాగ్య చింతన	60
5.7.2	బలికి శుక్రాచార్యుని ఉపదేశం	61
5.8	ప్రఘాదోపాఖ్యానము	62
5.8.1	ప్రఘాద విరచిత విష్ణు స్తవం	62
5.8.2	ప్రఘాదుని జీవన్ముక్తి	63
5.9	గాద్యపాఖ్యానము	64
5.9.1	గాధి చండాలుడు అవడము	64
5.9.2	గాధి రాజవడం	65
5.9.3	రాజు చండాలత్వం బయటపడటం	65
5.9.4	గాది చండాల భ్రాంతి వీడడం	65
5.9.5	గాధి భ్రమ నిజమని తేలడం	65
5.10	మాయా చక్కాన్ని ఆపడం	67
5.11	ఉద్దాలకోపాఖ్యానము	67
5.11.1	ప్రత్యగాత్మ స్వరూపము	68
5.11.2	ఆత్మాను సంధాన కుమము	68
5.11.3	ఉద్దాలకుని వృత్తాంతము	68
5.11.4	ఉద్దాలకుని విచారణ	69
5.11.5	ఉద్దాలకుని సమాధినిష్ట	69
5.12	సురఫుపాఖ్యానము	71
5.12.1	సురఫు వృత్తాంతము	72
5.12.2	సురఫు - పర్మాదుల కథ	73
5.13	భాసవిలానోపాఖ్యానము	75
5.13.1	ఆత్మ ద్రుష్టి - ఆసక్తి రాహిత్యము	76

5.13.2	ఆత్మారామం	76
5.13.3	వివేక దుష్టి-రామ వసిష్ఠుల సంభాషణ	76
5.14	యోగ మాగ్దలు	78
5.15	జ్ఞాన మాగ్దము	79
5.16	వీతహావ్యోపాఖ్యానము	80
5.16.1	చిత్తము-ఆత్మ	80
5.16.2	ఇంద్రియములు	81
5.16.3	మనోజగత్తి	81
5.16.4	భౌతిక దేహ పునరాశ్యము	82
5.16.5	వీతహావ్యుని అంతర్జ్ఞధనం	82
5.17	జీవన్ముక్తునకు ఆకాశ గమనా భావ నిరూపణము	84
5.17.1	చిరంజీవిత్వ కారణము.	84
5.17.2	ద్వివిధ చిత్త నాశ లక్షణము	84
5.18	సంసార బీజపరంపర	85
5.19	చిత్త స్వరూప నిరూపణము	85
5.20	సంగ స్వరూపము	86
6	నిర్వాణ ప్రకారణము	87
6.1	ప్రకృతి స్వరూపము	88
6.2	మొక్క స్వరూపము	88
6.3	విద్యావిద్య స్వరూపము	88
6.4	భుశుండోపాఖ్యానము	89
6.4.1	భుశుండుని జననము, నివాసము	89
6.4.2	యుగయుగాల విషయాలు	90
6.4.3	భుశుండుని చిరజీవన కారణం	91
6.4.4	ప్రాణచింతన అనే యోగం	91
6.5	దేవపూజాపాఖ్యానము	92
6.6	బిల్వఫలోపాఖ్యానము/బిల్వ ఫల ఉపమానము	94

యోగ వాసిష్ట సంగ్రహము

6.7	మహాశిలోపాఖ్యానము	95
6.8	అర్జునోపాఖ్యానము	96
6.8.1	భగవద్గీత	96
6.8.2	సరనారాయణ అవతార కథనం	104
6.8.3	అర్జునోపదేశము	105
6.8.4	ఆత్మజ్ఞానోపదేశము	106
6.8.5	జీవతత్వ నిర్దయము	108
6.8.6	చిత్త వర్ణనము	110
6.8.7	అర్జున విక్రాంతి వర్ణనము	110
6.8.8	అర్జున కృతార్థతా వర్ణననము	111
6.9	శతరుద్రోపాఖ్యానము	111
6.10	భేతాళోపాఖ్యానము, సుషుప్తమౌనం	113
6.10.1	మోక్ష సాధన సంగ్రహము	114
6.10.2	భేతాళోపాఖ్యానము, భేతాళ ప్రశ్నలు	114
6.11	భగీరథోపాఖ్యానము	115
6.11.1	గంగావతరణము	116
6.12	శిఖిధ్వజోపాఖ్యానము	117
6.12.1	శిఖిధ్వజ దంపతుల వివేకము-విచారణ	117
6.12.2	చూడాల విచారణ-ఆత్మ విక్రాంతి	117
6.12.3	చూడాల శోభ-శిఖిధ్వజని పరిహసం	118
6.12.4	సుషుమ్మానాడి	119
6.12.5	ఆధి, వ్యామలు - నివారణ	120
6.12.6	యోగ సిద్ధులు	121
6.12.7	పరకాయ ప్రవేశం	121
6.12.8	శిఖిధ్వజని తపన	122
6.12.9	చూడాల భర్త వద్దకు పోవులు	122
6.12.10	కుంభుడిగా చూడాల	123

6.12.11	కుంభుని చరిత్ర వివరణము	123
6.12.12	కుంభుడు శిఖిద్విజుని తపస్సును తప్పు పట్టడం	123
6.12.13	చింతామణి ఔపాఖ్యానము	124
6.12.14	గజోపాఖ్యానము	125
6.13	కచోపాఖ్యానము	127
6.14	మిద్యాపురుపోపాఖ్యానము	127
6.15	బ్రుంగీళోపాఖ్యానము	128
6.16	ఇక్కాకోపాఖ్యానము	129
6.17	మునివ్యాదోపాఖ్యానము	130
6.18	సప్తభూమికోపాఖ్యానము	132
6.19	ఊపదేశం ముగింపు	133
6.20	ఆత్మావలోకనం	134
6.21	ఆత్మానంద సాగరము	136
6.22	రామానంద సాగరము	138
6.23	ఫలశుత్రి	140

1. వైరాగ్య ప్రకరణము

గురు కులం లో శ్రీరాముడు విద్యాభ్యాసం చేసిన తర్వాత దశరథి మహారాజు అనుమతి తో రాజ్యమంతా సంచరించి అయోధ్య కు వచ్చి వైరాగ్య భావం తో వున్నారు. అప్పుడు రాముని వయస్సు 15 వత్సరములు. విశ్వమితుడు యూగ సంరక్షణార్థము దశరథి మహారాజుని కోరి శ్రీరాముని కొనిపోవడానికి అయోధ్యకు వచ్చాడు అప్పుడు శ్రీరాముడు మిక్కెలి విషాదముతో మరియు వైరాగ్య భావముతో ఉండుట గమనించి అందుకు గల కారణమేమిటని ప్రశ్నాస్తాడు. విశ్వమితుని రాక తో శ్రీరాముడు తన మనసులోని భావనను ఈ విధంగా తెలియపర చాడు.

- అన్ని జీవులు పుట్టటాని క్కి చనిపోతున్నారు. చావటాన్నిక్కి పుడుతున్నాయి. (All creatures are born to die and die to born again. Therefore all are illusionary in this world).
- భోగాలు, ఆపదలు అశాశ్వతం.
- నేనెవర్ని, ఎందుకు వచ్చాను, నాకు ఈ రాజ్యం భోగాలు వీటితో సంబంధం ఏమిటి
- సిరికి నిలకడ లేదు. అన్ని అనర్థాలకు ఇదే కారణం.
- ఆయుర్వ్యాయం క్షణ భంగురం. ఏదో క్షణములో చటుక్కున వదిలి పోతుంది. ఈ ఆయువు అశాంతి, అసంతృప్తి, శ్రమలకు కారణము. రోగాలనే పక్కలకు గూడు లాంటిది. మృత్యువు ఈ జీవితాన్ని కబళించడానికి చూస్తూ ఉంటుంది. త్రిమూర్తులు కూడా కాలానికి లోబడల్చిందే.
- అహంకారమే మోహని కి మూలం. వ్యాధులు, చింతలు, కోర్కెలు అహంకారం వలననే కలుగుతాయి. అహంకార త్యాగమే అసలు సారమైన వస్తువు. అహంబావం ఉంటే "అహం" అనుకోనే "నేను" దుఃఖాన్ని అనుభవించాల్సి ఉంటుంది.
- మనస్సు చంచలమైనది. నిమిషం కూడా స్థిరంగా వుండదు. ఈ చంచలమైన మనస్సు ఎంతసేపూ స్థూల సూక్ష్మ అవయవాల గురించే కానీ హృదయంలో ఒక్క నిమిషము కూడా ఉండదు. ఈ మనస్సును వశపరచు కోవడం సముద్ర పానం కంటే, మేరు పర్వతాన్ని పెకిలించడం కంటే, అగ్నిని భక్తించడం కంటే కష్టతరమైనది.
- ఆశ అనేది చపల మర్గటం. తృప్తి అనేది ఆత్మ తత్వాన్ని మరుగు పరుస్తుంది. వివేక వైరాగ్యాలను నాశనము చేస్తుంది. ఇది ఖడ్గపు కోన కంటే, వజ్రం కంటే, తీకణమైనది.

మేరుపర్వతము లాంటివాళ్లి, బుద్ధిమంతుడిని, శూరుళ్లి, స్థిరమైనటువంటి వాడిని ఒక్క నిముషములో గడ్డిపరక లాగ చేసేస్తుంది.

- శరీరం ఒక మలమూత్ర తోలుసంచి. ఎంత పోషించిన మరల మరల వాటినే కోరుకుంటుంది. మరణ సమయములో జీవుళ్లి అనుసరించకుండా ఉండిపోయే కృతజ్ఞుడు ఈ శరీరము. దీని మీద నమ్మకము ఎట్లా?
- బాల్యం: మనస్సు చంచలం. భయానికి ఇల్లు. శక్తి లేక పోవడము వలన చిన్న చిన్న కోర్కెలు, మనసులోని భావాలు చెపులేరు. మూడుత్వము, చాపల్యము, ధైన్యము - ఇవన్నీ బాల్యావస్థలో కనబడతాయి.
- యవ్యనం: క్షణ భంగురమైన యవ్యనం మీద మొహం దుఃఖి మయం. అప్పటివరకు నిద్రాణంగా ఉన్న కామపిశాచి బలవంతంగా పురుషుళ్లి లోబరచు కోంటుంది. భ్రమలను కలిగించి సదాచారాన్ని మరిచి పోయేటట్లు చేస్తుంది.
- స్త్రీ: స్త్రీ మొహం అగ్ని కి ఆజ్యం పోసినట్లు జీవితం దుఖమయమైతుంది. స్త్రీ సాంగత్యము సర్వ దోషములు సర్వ భంధములకు మూల కారణం.
- యవ్యనం ముగియక మునుపే ముసలితనం దాన్ని మింగేస్తుంది. అయినా త్రితుకు మీద ఆశ నశించదు. ముసలితనంలో శిథిలమైన పురుషుడిని గాడిదను చూసినట్లుగా అసహ్యముగా చూస్తారు. ముసలివాడిని చూసి నేవకులు, పుత్రులు, భార్య, బంధువులు, స్నేహితులు హీనుళ్లి చూసి నవ్వినట్లు నమ్మతారు.
- కాలం ఎవరిసైనా మింగేస్తుంది.

పైరాగ్యం లేనిదే సుఖం లేదు, కాని పైరాగ్య వంతుడైన పురుషుడు ఎక్కుడ కనిపించడు.

ఈవిధంగా శ్రీ రాముడు తన మనసులోని సందేహాలన్నీ విశ్వామిత్రుడి తో చెప్పి, ఆహార పాశీయాలు, వస్తుభరణాలు ఇత్యాది అహంకారం తో కూడిన అన్ని కోర్కెలు త్యజించి మౌనం వహిస్తాడు.

పైరాగ్య ప్రకరణం సమాప్తం.

2. ముముక్షు వ్యవహార ప్రకరణము

ఈ ప్రకరణం లో ముముక్షువు అనగా ఎవరు? ప్రయత్నం_ప్రయత్న రాహిత్యం ల స్థితి_గతి ఎట్టిని? వివేక_అవివేక ములు ఎట్లు ప్రవర్తిస్తాయి? జీవుని శిష్యుని దృష్టి ఇత్యాది గా పారకుని సదాచారం వివేక పూర్వక విచారణకు సిద్ధం చేస్తుంది.

విశ్వామిత్రుడు: రామా సూక్ష్మ బుద్ధి తో అన్ని తెలుసుకున్నా, చిత్త శాంతి కోసమై శుక మహార్షి చరిత్ర చెప్పుతాడు.

ఎవరి ఉపదేశం తో నిమిత్తం లేకుండానే జన్మ మృత్యువు తో కూడిన సంసార విషయాన్ని అంతా తెలుసుకున్నా చిత్త శాంతి కలగ లేదని తండ్రి అయిన వ్యాస మహార్షి కి చెప్పగా, జనక మహారాజు వద్దకు వెళ్ళి మరింత తెలుసుకోమని సలహా ఇచ్చాడు. అంత జనక మహారాజు పట్టణానికి శుక మునీంద్రుడు వెళ్ళగా, 3 వారాలు నిరీక్షించిన అనంతరం సమస్త రాజోపచారాలతో తగు ఏర్పాటు చేసిన, వైరాగ్య వంతుడైన శుక మునీంద్రుడు ను కదలించలేదు. ఈ విధముగా 21 రోజులు పరీక్షించిన అనంతరం, మహార్షి మీరు స్వయంగా అన్ని విషయాలు తెలుసుకున్న ఇప్పుడు గురు ముఖిః తా తెలుసుకోని మీకు సంపూర్ణ వైరాగ్యం కలిగింది. అప్పుడు శుక మునీంద్రుడు చిత్త శాంతి పొందాడు.

విశ్వామిత్రుడు: కావున శ్రీ రామా:

గురు ఉపదేశం మాత్రమే చిత్త శాంతిని కలుగ చేయగలదు. ప్రపంచ వాసనలన్నీ సన్మగిలిపోవుటమే మోక్షం. ఆ వాసనలు అభివృద్ధి కావటమే ఒంధం. The great remedy for long lasting disease of samsara is "enquiry". Who am I?, To whom this samsara belongs?, Which entirely cures it?. The sages (Guru) are to approached even if they do not teach. Even their talks in a light vein contain wisdom.

అంత విశ్వామిత్రుడు, రఘు వంశ గురువు అయిన వశిష్ఠుని తో శ్రీ రామునికి చిత్త విశ్లాంతి కోసం బ్రహ్మ జ్ఞానాన్ని ఉపదేశించమని కోరతాడు.

శ్రీరాముడు: వశిష్ఠ మహార్షి, శుకుడు మాత్రమే విదేహ ముక్తి పొంది, తండ్రి, గురువు, సర్వజ్ఞుడు అయిన వ్యాస మహార్షి విదేహ ముక్తి ఎందుకు పొందలేదు. వర్తమానము మాత్రమే గోచరించుచున్నది. భూత భవిష్యత్త ల విచారణ ఎట్లు? అని సందేహం తెలుపగా:

వశిష్ఠ మహార్షి: భూత, భవిష్యత్త, వర్తమానాలు, బ్రహ్మండాలు మిథ్య. అజ్ఞానము చే సత్యము గా గోచరించు చున్నది. అన్ని ప్రాణులలో పున్నది, స్థూల శరీరము (పాంచబోతిక) మరియు సూక్ష్మ

యోగ వాసిష్ట సంగ్రహము

శరీరము. స్నూల శరీరము నశించినా కూడా, సూక్ష్మ శరీరంతో జీవుడు (తన పూర్వ వాసనల పలన) ముల్లోకాలు గాంచు చున్నాడు.

(సింహోవా, వ్యగ్రోవా, యద్భువంతి, తథాభవతి. ఉపనిషత్ వాక్యము)

వాస్తవానికి ఈ సృష్టి క్రమము లేవు. అంతా బ్రాంతి. ఈ సభకు వచ్చిన వ్యాసుడు 32 వ వాడు. భవిష్యత్ లో కూడా ఎందరో వ్యాస వార్త్యకు లు జన్మిచను న్నారు ఇది 72 వ తేతా యుగం. ఇట్టి బ్రహ్మ యుగములు ఎన్నో గడచినాయి. ఇంకా ఎన్నో రాసున్నాయి. ఈ వ్యాసుడు ఇప్పటికి 32 సార్లు జన్మించి పున్నారు. ఇంకా 8 సార్లు జన్మించి 8 సార్లు మహాభారతం రాయ బోపు చున్నాడు. వెనుకటి లాగానే వేద విభజన చేసి భారత వర్ణానికి గొప్ప కీర్తి తెస్తాడు. అయితే ఇప్పటికే ఈ వ్యాసుడు జీవన్ను క్తుడు. భవిష్యత్తులో బ్రహ్మ పదవి అలంకరించును న్నాడు. కావున నా వచనములు సర్వదా, సర్వమై, సర్వత్రా ఆత్మ తత్త్వము శ్రవణ భూషణం గా ప్రకటించబడుగాక!

Note: ఇచ్చట లోక నాసుడే ని అనుసరించి శుకుడు జన్మితః ముత్కుడు అయినా గురు అనుగ్రహం తో సంపూర్ణత సిద్ధించింది. కానీ వ్యాసుడు తన పౌరుషం తో ముత్కు డు ఆయ్యాడు.

వశిష్ఠుడు: రామా, పురుష ప్రయత్నం తో ఈ జగత్తులో సమస్తం సిద్ధిస్తాయి. ఇవి రెండు రకాలు. 1. వుచ్చాస్తం (శాస్త్ర విరుద్ధం), 2. శాస్త్రీయం.

ప్రారథం (పూర్వ కర్మ) అని పురుష ప్రయత్నం ఆపవద్దు. ఇందులో బలహీన మైనది ఒడిపోతూంది. పూర్వ కర్మ ని ప్రస్తుత సత్కర్మల (పురుష ప్రయత్నం) తో జయించాలి. ప్రయత్న హీనుడు పరమ పదాన్ని పోందలేదు. అద్భుతం (దైవం) వస్తుంది అని సోమరి లా ఉండరాదు. శాస్త్రం, గురు ఉపదేశం, స్వయం ప్రయత్నం. ఈ మూడిలే వలననే పురుషోద్ధాలు సిద్ధిస్తాయి. అద్భుతం అనే మాట ఎక్కుడ సమంజసం కాదు. తుఫాను తాకిడికి చేతికి వచ్చిన పంట నష్టపోయిన, మరల రైతు మంచి పంట కోసం పౌరుషం తో ప్రయత్నం చేస్తాడు కాని దైవానికి వదిలివేయడు. పురుష ప్రయత్నం తో విశ్వామిత్రుడు బ్రాహ్మణత్వం పోందాడు. అష్ట దిక్కాలకులు కాని, రాక్షసులు అనేక మైన ఇంద్రాది పదవులు కాని, చివరికి త్రిమూర్తులు కూడా వారి వారి పదవులు పౌరుషం తోనే సాధించారు.

“యత్నవదిః ధృఢభ్యాపై: ప్రజోత్పా సమన్వితై: మేరవోపి నిగిర్యంతే కైవప్రక్షరుపే కథా?”

ప్రయత్నం, ధృడమైన అబ్యాసం, ఉత్సాహపతులైన వారు మేరు పర్వతం కూడా మ్రింగి జీర్ణం చేసుకోగలరు. వారికి దైవము, అద్భుతం లెక్కలోనివి కావు.

కావున రామా, దైవాన్ని ప్రక్కన పెట్టి, పురుష ప్రయత్నం ను ఆశ్చయించాలి. ఏది ఎట్లు అగుచున్నదో అదంతా ప్రయత్నము చేతనే అవుతుంది అని గ్రహించు. దైవము, అద్భుతం అనుసవి అర్థరహితం అని మా అభిప్రాయం. People do not have foresight/understand (దూరధృష్టి/గ్రహించటం) the

effects/results that materialize at a different time and place. దీనినే దైవంగా భావిస్తున్నారు. నాయనలారా, మీ రంతా చైతన్య స్వరూపులు అంతే కాని జడపదార్థ మాత్రులు కారు. నిష్కారణగా, అసంగతమైన నిష్కాయాత్మక తే, ఆ దీఘం దైవానికి ఆపాదించడం సరికాదు. కావున ఇక నుంచి శుభ కర్మలు/ వాసనలను మాత్రమే రూఢి చేసుకో. గురువు, శాస్త్రము, యుక్తి/ఉపాయము, అనుభవం శుభ కర్మలు.

"నహి కల్యాసక్కత్వచిత్ దుర్దతిం తాత గచ్ఛతి". (గీత _ ఆత్మ సం యమ యోగం _ 40)

(అందుకేనేయో తర్వాతి కాలంలో చిత్రకూటము లో రాముడు, భరతుని కి రాజ ధర్మము బోధిస్తూ, అద్భుతం/దైవం మీద ఆధారపడకుండా పౌరుషం తో రాజ్య పొలన చేస్తున్నావా అని అంటాడు. భగవత్ గీతతో సమస్యలుం చేసుకొంటే, భగవత్ గీత లో, భగవానుడు పురుష ప్రయత్నం చేసి పలితాన్ని భగవానుడు కి వదిలేయమంటాడు. ఇక్కడ మహార్థి పురుష ప్రయత్నం తో పూర్వ వాసనల ను జయించ మంటాడు. శాస్త్ర బిధంగా పురుష ప్రయత్నం చేసి విదేహ ముక్తి మార్గము నీవే సాధించ అని చెప్పారు. ఇక్కడ దైవము ప్రస్తకే లేదు అంటాడు).

2.1 రెండు రకాల వాసనలు

శ్రీ రాముడు: మహార్థి, పూర్వ కర్మల ప్రీరణకు అనుగుణంగా, కర్మలు చేయ గలము కానీ, అందుకు విరుద్ధంగా చేయు శక్తి వున్నదా?

వశిష్టుడు: రామా, రెండు రకాల పూర్వ వాసనలు, అంటే, శుభ, అశుభ వాసనలు వుండవచ్చు. నీవు శుభ వాసనలతో ప్రేరపించి నట్టితే ఇప్పుడు చేసే శుభ పౌరుషం వాటికి తోడై ముక్తి ని పొందుతావు. అలాకాక, అశుభ వాసనలు (కర్మలు) బలంగా ఉంటే, ప్రయత్నించి వాటిని జయించాలి. పూర్వ వాసనల తో నిమిత్తం లేకుండా, ఇప్పటి నుంచే శుభ కర్మలు మాత్రమే చేసి, శుభ వాసనలు మాత్రమే స్థిర పరచుకో. అభ్యసం వలనే వాసనలు బలపడు తున్నాయి అనునది సృష్టిమే కదా! ఆత్మ జ్ఞానం కలిగితే నీ మనో వ్యాధులు అన్నీ నశిస్తాయి. అప్పుడు ఆ శుభ వాసనలను అనుసరించట కూడా వదిలి సత్స్వరూపం లో నిలిచి వుండు.

దేని వలన సంసార వాసనలను వదిలి శమ సంతోషాలను సంపాదించ వచ్చే, దేనివలన మనస్సుని అత్యానుసందానం లో చేర్చ వచ్చే, ఏది నుఖి దుఃఖాల నే ద్వాంద్వాలను నశింప చేస్తుందో అట్టి "మాట్లాడో పాయం" చెపుతాను విను.

(Here Maharishi stresses, do only good things for betterment of present and future)

Bhagavan Ramana made slight correction on Yoga Vashisht that everything in the life on the material front is predetermined, whereas Yoga Vashisht does not distinguish.

2.2 బ్రహ్మ వశిష్ఠుడు కు ఉపదేశించటం.

జనన మరణ రహితమైన నిర్వాణ పదం ఒక్కటీ సంసార దుఃఖాన్ని పోగొట్టగలదు అని భావించి 1. తపస్సు/ద్యానము, 2. ధర్మము, 3. దానము, 4. సత్యము, 5. తీర్థములు బ్రహ్మ సృష్టించాడు. కానీ ఇంతటితో జనుల దుఃఖము పోదు అని తలచి, అది జ్ఞానము వలన మాత్రమే సాధ్యం అవుతుందని బ్రహ్మ తలచి, తన సంకల్ప బలం వల్ల దండ కమండల సహితంగా మానస పుత్రుడుగా వశిష్ఠుడు ను సృష్టించాడు. అంత ఒక్క ముహర్త కాలం మనస్సు కోతి వలె చంచలమై పో గాక అట్టి చంచల మనస్సు నందు కొంత సేపు అజ్ఞానము ప్రవేశించు గాక అని నిర్దేశించారు. కణం లో నా నిర్వల స్వరూపము మరచి, జడత్వం పౌందుటచే మహా దుఃఖము పౌందసాగాను. అంత వశిష్ఠుడు మహా దుఃఖాన్ని అనుభవిస్తూ, తంట్రీ! దుఃఖ మయ సంసారము లో జీవుడు ఎట్లు తగులు కొనుచున్నాడు, దీనికి నివారణ చెప్పవలసింది గా ప్రాధేయ పడగా, అప్పుడు బ్రహ్మదేవుడు తత్వ జ్ఞానం ఉపదేశించాడు. తిరిగి స్వస్వరూపము పౌందినట్టి నాతో, బాధలు తెలిసిన వారే జ్ఞానాన్ని ఉపదేశించ గలరని, ఇప్పుడు లోకులను ఉద్ధరించడానికి జంబుద్ధీపుం లోని భారత వర్షాన్ని చేరి, కర్మ వతులైన వారికి కర్మ కాండ ను, వైరాగ్య వంతులకు బ్రహ్మ జ్ఞానాన్ని ఉపదేశించమని కాలక్రమేణా తత్త్వ తత్త్వము ప్రచారము చేయవలసింది అని ఆదేశిస్తాడు. నా తో పాటు సనత్కుమార, నారదాది అనేక మంది మహర్షులను కూడా భూలోకమునకు పంపి 'మనో మోహము' చే కుంచించుకు పోతున్న జీవులను ఉద్ధరించ తలచారు.

రామా! ఈవిధంగా నా తండ్రి బ్రహ్మ ఆదేశం తో ఈ భూమండలం లో నివశిష్టున్నాం. నాకు వేరే కర్తవ్యం లేదు. అభిమాన రహితమైన చిత్తం తో యదా ప్రాప్తమైన కర్మలను చేస్తున్నాను. నా మనస్సు నిద్రిస్తున్న వానివ లే సకల కార్యాలను చేస్తూ పుంటుంది. కానీ అహంకారానికి లోచించడమని

2.3 వైరాగ్య వంతులలో భేదాలు.

ఓ రామా! వైరాగ్యం లో 1. రాజు వైరాగ్యం (ఏదో ఒక కారణంతో ఏర్పడేది), 2. సాత్యిక వైరాగ్యం. రామా! నీవు సాత్యిక వైరాగ్యం కలిగి వున్నావు.

2.4 గురు శిష్య అర్థతలు

వివేకి ఆయన వాడు తత్త్వ జ్ఞానం కోసం మంచి జ్ఞానము కలగిన గురువు దగ్గర కు ప్రయత్నం తో చేరి ప్రిమ పూర్వకం గా ప్రశ్నించాలి. తత్త్వజ్ఞుడు కానీ వాళ్ళి ప్రశ్నించటం కంటే మూర్ఖత్వం వేరు లేదు. అదే విధంగా ప్రామాణికుడైన తత్త్వవేత్తను యత్నము తో ప్రశ్నించి, తర్వాత దాన్ని ఆచరించని వాని కంటే నరూధముడు మరొకడు ఉండడు.

Here Bhagavan Ramana says (refer website) Guru is like ocean. If he comes with cup he will get cupful, if he get bigger vessel he will get more. It is entirely up to him. It is no use complaining of the niggardliness of the ocean.

వశిష్ఠుడు: రామా! మోక్ష ప్రాప్తి కి నలుగురు ద్వారపాలకులను ఆశ్చయించాలి. 1. శమము (inner calmness) 2. విచారణ (enquiry), 3. సంతోషం (contentment), 4. సాధు సంగమము (company of holy men).

పై నాలుగు లో, కనీసం ఒక్కట్టినా వశం చేసుకొంటే, తక్కినవన్ను అవే లోబడతాయి.

రామా! ' చిత్త మౌడ్యం ' కలిగిన సంసారం జయించటానికి రెండు ఉపాయాలు వున్నవి. 1. యోగం (ప్రాణాయామము, ధారణ మొ: ,) 2. విచారణ.

పై రెండు లో విచారణ అతి సులభము. సంసారము పట్ల ఆసక్తి కలగి ఉండుట అతి భయంకరమైన విషయం. దృశ్యాన క్తి యే సంసారము యొక్క మూల రూపము. సంసార అస్తుడైన వాడు అనుభవించని దుఃఖము అంటూ వుండవు. విచారణ సహాయం తో హృదయము లో వున్న మోహరాగ-కొతుకములను (delusion, attachment, inquisitiveness without usefulness) తరిమి వేయండి. మీ రంతా మోక్ష భాగులు కావాలి. శ్రవణము, మననము ద్వారా మోక్షము లభిస్తుంది. పురుష ప్రయత్నం తో మనస్సు జయించబడుతుంది. అప్పుడు 'బ్రహ్మము' గానే ప్రకాశిస్తాడు. అట్టి స్తుతియే ప్రతి జీవి పరమ లక్ష్యము.

2.5 శమము (Inner Calmness)

ఇంద్రియ నిగ్రహ రూపమగు ప్రశాంత స్థితి యే 'శమము'. శమము వలన శ్రీయస్సు లభిస్తుంది. ఎవడైతే శమీలంకృతుడై, తృప్తుడై, శాంతుడై, నిర్మలుడై వుంటాడో అట్టి వానికి శత్రువులు కూడా మిత్రులు అవుతారు. అతను విష్ణువు వలనే శోభిల్లుతాడు. శమము తో కూడిన వ్యక్తి ని పిశాచములు కానీ, రాక్షసులు కానీ, విరోధులు కానీ, పాములు కానీ బాధించ లేవు. అట్టి వానిని ఈ సాంసారిక దుఃఖములు ఏమీ చేయలేవు. Contemplation or samadhi in which all the desires and hopes concerning the world have ceased and which is free from sorrow, fear and desire, and by which the self rests itself. This is inner calmness.

2.6 విచారణ (Enquiry)

పరమాత్మ విచారణ చేతనే బుద్ధి పదునెక్కి పరమ పదాన్ని చూడగలుగు తుంది. దీర్ఘ సంసారము అనే రోగానికి ఈ విచారణ మహ బోషధం. బంధువుల మృతి మొదలైన సమయాలలోనూ దాపురించే మోహనికి విచారణయే నివారణ. విచారణ వలనే బుద్ధి, బలము, సమయస్వార్ద్రి, క్రియ, ఫలము

లభిస్తూ పుంటాయి. ఎట్టి అపద సమయాల్లో కూడా 'నేనెవరిని, ఈ సంసారము ఎవరికి అని విచారిస్తూ ఉండాలి. అదే అపదలకి ప్రతీకారము, విచారం వలన తత్వ జ్ఞానము, తత్వము వలన ఆత్మ లో విశ్రాంతి కలుగుతాయి. అలాగే మనశ్చాంతి కలుగుతుంది. సర్వ దుఃఖాలకు కయము కలుగుతుంది. రామా! యుక్తి యుక్తమైన వాక్యాలను బాలుడు చెప్పినా గ్రహించాలి. యుక్తి హీనం అయిన వాటిని ట్రప్పా చెప్పినా సరే, గడ్డి పోచ పలె పదిలి వేయాలి. ఈ విధంగా విమర్శించి చేసిన విచారణ ప్రత్యక్ష ఫలితము ఇస్తుంది.

విచారణ: భగవాన్ రమణులు బోధనలు:

- పరమాత్మ వేరు, జీవుడు వేరు, జీవుడు భగవంతుని ఆరాధించి చివరకు భగవంతుని లో కలసి పోతాడని, ఇలా అనేక సిద్ధాంతాలు ఉన్నాయి. అందరూ అంగీరిస్తున్నారు జీవుడు పున్నాడని. కావున, సాధకుడు, నేనెవడను అని ప్రశ్నించుకోవాలి. "నేను" ను వెతకటం తో సత్యము అనుభూతమౌతుంది.
- I ("నేను") that is the source for the manifestation of the ego and all the rest. "నేను" ను విచారించడం అంటే అహం వృత్తిని విచారించడం. "ఈ అహం వృత్తి" ఆత్మ నుండి పుట్టుకు వస్తుంది. "అహం వృత్తి" ని పుట్టుకుంటే అదే ఆత్మను పుట్టిస్తుంది. అహం వృత్తి ఆత్మను శరీరాన్ని కలిపే దాన్నే "చిజ్ఞడ గ్రంథి" అంటారు. ఈ అన్వేషణ లో "చిత్త" స్వభావాన్ని పుట్టుకుంటే ఆత్మ లోకి వెళతాం.
- "నేను" ను "నేనే" విచారించాలి. మొదట్లో ఆత్మ ను విషయం (object) గా చూస్తాం, తరువాత ఆత్మ ను శూన్యం గా చూస్తాం, తరువాత ఆత్మ ను ఆత్మ గా చూస్తాం. ఈ దశలో నిజానికి చూడటం వుండదు. ఆత్మ గా పుండటమే. అహంకారం సాక్షాత్కార ఆత్మ నుంచే పుడుతుంది. అందుకనే "నేను" అనే అహంభావం వదలాలి.
- సాధనా చతుష్పయ సంపత్తి లోని ఆత్మనాత్మ వివేకము, ఆత్మ నిత్యము, జగత్తు మిద్య ఇంకా "నేనెవరు" నా ఆత్మ స్వరూపము ఏమిటి అని విచారించటమే ముఖ్యము.
- "నేనెవరిని" అనే విచారణ మార్గమే ముఖ్య సాధనము. (కానీ అనధికారులకు ఈ మార్గము చెప్పురాదు అని రామునికి వశిష్ట, విశ్వామిత్రులు బోధించారు).
- "నేను" ను ధృడంగా పుట్టుకోన్నమా, ఈ దుఃఖాలు, వేదనలు బాధించ లేపు.
- "నేను" అనే అహంకారము ను వదిలి మౌనము, శాంతి (limitless contentment) అనే సాధనాలతో అత్మస్వరూపమును ఎరిగి, ఆత్మసాక్షాత్కారము పౌండ వలసి ఉన్నది. దీనినే భగవత్ స్వరూపము, భగవత్ సాక్షాత్కారము అనవచ్చు. జీవుని యొక్క సహజ ప్రశాంత స్థితియే "శివము"

గా గుర్తించవచ్చు. ధాన్యము యొక్క పొత్తును వేరు చేస్తే, దానినే బియ్యము గా గుర్తించవచ్చు. Similarly, so long as one is bound by karma one remain as "jiva". When the bond of ignorance is broken, one shines as "SIVA", కావున జీపునికి, శిపునికి బేధము లేదు.

(ఇచ్చట మహాభారతం లోని పంచ భీములైన భీముడు, దుర్జ్యాదనుడు, బకాసురుడు, కీచకుడు, జరాసంధుడు ల కథ ను గమనించితే, "నేను" అనే అహంకారము ను దుర్జ్యాదనుడు వదలక పోపటం వలన, దుర్జ్యాదనుడు సకల బంధు సమూహము గా తయము అయినారు.)

2.7 సంతోషము

సంతోషమే గొప్ప శ్రీయస్తు. సంతోషము అనే ఐశ్వర్యాన్ని పొందిన వానికి రాజ్యాలు కూడా గడ్డిపరకలు లాగ తుచ్ఛంగా కనిపిస్తాయి. సంతోషం తో కూడిన బుద్ధి సంసార దుఃఖాలు కలగితే తల్లడిల్లదు. సుఖాలు సంభవిస్తే ఉచ్చి పోదు. లభించని విషయాలని కోరక, లభించిన వాటిపల్ల క్రింద మీద అయిపోక, హర్ష శోకాలు లేకుండా, పచ్చినదాన్ని అనుభవిస్తూ వుండేవాడు సంతు ష్టుడు. మలినమైన అద్భుతులు లో ముఖం లాగ, సంతోషం లోని చిత్రం లో జ్ఞానము ప్రతిబించదు. సంతృప్తి కల మనస్తు కు వ్యాధులు కలుగవు. అది వున్నవాడు నిరుపేద అయినా సరే, సామూజ్య సుఖాన్ని అనుభవిస్తాడు.

2.8 సాధు సంగమం:

సాధు సంగమం అన్ని వేళలూ సంసార సాగరాన్ని దాటటానికి సహాయపడుతుంది. సత్పురుషుల సమాగమం వలన మృత్యువు కూడా ఉత్సవంగా తోస్తుంది. ఆపదలు కూడా సంపదలు అవుతాయి. చిత్ర శుద్ధి ని, మనశ్శాంతిని కలిగించే సాధు సంగమం అనే గంగ లో స్నానము చేసిన వానికి యజ్ఞ, తపో, తీర్థాలతో పనేంటి? తత్ప్రజ్ఞలు, సర్వ సమ్మతులు అయిన సాధు పురుషుల్ని సర్వ ప్రయత్నాలతో స్వించాలి. ఎందుకంటే భవ సముద్రాన్ని దాటటానికి అదే ఉపాయము.

"మహాసుంగస్తు దుర్భభో, అగమ్య, అమోఘుశ్చ లభ్యతే తత్ప్రపయైవ"

తా! మహాసీయులతో స్నేహం దోరకటం దుర్భభము. కానీ దోరికిందా, అమోఘుమైనది. అది పరమాత్మ యొక్క కృప చేత మాత్రమే లభించగలదు". ----- నారద భక్తి సూత్రాలు.

"దుర్భభం త్రయమేవైతత్ దైవానుగ్రహహౌతుకమ్, మనుష్యత్వం, ముముక్షత్వం, మహాపురుష సంశ్రయ."

తా! మనుష్య జన్మ, మోక్ష స్వరూపము కావాలనే లక్ష్యము, మహాపురుషుల తో స్నేహము - ఈ మూడు భగవంతుని అనుగ్రహం చేతనే లభిస్తాయి. అందుచేత మనం మహాపురుషుల సాంగత్యము కలిగి ఉండుట కు ప్రయత్నించాలి. ----- వివేక చూడామణి, ఆది శంకరులు.

2.9 జ్ఞాన మహిమ:

వశిష్టుడు: రామా! జ్ఞాన విచారము వలన దుఃఖిలన్నీ నశిస్తాయి. తత్వ దర్శనం కలగిన తర్వాత తాపం పోయిన వాడు, చల్లని అంతఃకరణ కలిగినవాడు అయి, జగత్తు మొత్తాన్ని ఇంద్రజాలం వలె చూస్తూ సుఖించాలి. ఈ సంసారము లోని ఆసక్తి అతి భయంకరమైనది. జ్ఞానము లేని పురుషుడై అది పాములా కాట్సుంది, కత్తిలా నరుకుతుంది, త్రాదులా బంధిస్తుంది, అగ్నిలా దహిస్తుంది, రాత్రిలా గుడ్డి తనం కలగిస్తుంది. మోహందం అనే భావి లో పడవేస్తుంది. సంసారాన క్తులు అనుభవించని దుఃఖమే లేదు. విశుద్ధ చిత్తం కలగిన మానవులు ఆత్మ దీపాన్ని పొంది, హరిహార బ్రహ్మది దేవతులవలనే ఈ సంసారం లో కోరికలు అలజడులు లేకుండా వెలసి ఉంటారు. ఎందుకంటే వారిలో అహంకార భావం నశించింది. మనుషుడు విచార బుద్ధితో యావళీవితం అత్మాన్యేషణ చేస్తూ, దాన్నే ఉపాసిస్తూ, జ్ఞానాన్ని పొందాలి.

శాస్త్రం, గురువు, అనుభవం, వీటన్నిటికీ, వియద్దం కాకుండా సమన్వయం చేసుకొంటూ, అభ్యాసం చేసేవాడు ఆత్మ దర్శనం చేయగలగుతాడు. రామా! మూడుని వలె జీవితం గడపడం కంటే చండాల వీధిలో బిక్కమెత్తుకోనుట మేలు. "అసలు బ్రహ్మము అనేదే లేదేమో! ఎందుకీ విచారణ! అంటావేమో! అది ఉన్నదైతే ఆ విచారణ చేత మనకు లాభం. ఒక వేళ లోనిదైతే మనకు నష్టం లేదు. జ్ఞాన శాస్త్రాన్ని చక్కగా అర్థం చేసుకోవటం కోసం దృష్టాంతాలు వాడతాము. దృష్టాంతాలు లో ఏమైనా లోపాలుంటే వాటిని పరిపూర్ణ జ్ఞానానికి అప్పాదించకూడదు. దృష్టాంత సహయం తో జ్ఞానాన్ని పొందాలే గానీ, కుతర్మాన్నికి తావు ఇవ్వకూడదు. జ్ఞానాభ్యాసం, అలాగే సత్పురుషుల పుద్ధతిని పాటించడం-ఈ రెంటినీ ఓకే మారు అభ్యసిస్తు పోవాలి. లేకపోతే ఆ రెండూ సిద్ధించవు.

రామా! ఇక నీకు పరబ్రహ్మ తత్త్వాన్ని ఉపదేశిస్తాను విను.

3. ఉత్సత్తి ప్రకరణం

3.1 బ్రహ్మం నుండి సృష్టి వచ్చిన విధం:

వశిష్టుడు: రామా! నానా భేదాలతో తోచే ఈ జగత్తు స్వప్నం వంటిది. కల జగత్తు లో కనపడే వస్తువులు ఏవి నిజం కావు కదా! దృశ్య ప్రపంచము ఉండటం చేతనే ఈ బంధం కలుగుతుంది. దృశ్యం నశిస్తే బంధం కూడా నశిస్తుంది. స్థావరజంగమాత్మకమైన ఈ జగత్తంతా ప్రభయం లో విలీనమై పోయినపుడు మిగిలి ఉండేదే "సత్త". దానికి నామరూపాలు లేవు. అది వెలుగు, చీకటి ఏది కాదు. దీనినే బుతం, ఆత్మ, పరబ్రహ్మం, సత్యము మొ|| హ్రద్య కల్పించారు. అలా "జీవభావాన్ని", "జీవత్మాన్ని" పొందిన పరమాత్మ "మనస్సు" గా మారుతుంది. అలా సంకల్ప వికల్పాల ద్వారా "ప్రపంచము" అనే ఇంద్రజాలం విస్తరిస్తుంది. బంగారం కంటే ఆభరణాలు వేరు కానట్లు, బ్రహ్మం నుండి జనించిన జగత్తు బ్రహ్మం కంటే వేరు కాదు. ఎండమావిలోని అలలు సత్యము కాకపోయినా సత్యము గా గోచరించే విధముగా ఈ జగత్తు కనబడుతుంది. ఈ జగత్తు కే "అవిద్య", "బంధం", "మోహము", "మహాత్తు", "తమస్సు" మొ. హ్రద్య పెట్టారు.

3.2 బంధం

వశిష్టుడు: రామా! ద్రష్ట యొక్క స్వరూపానికి దృశ్య పదార్థము తో కల సంబంధమే బంధము అని చెప్పుబడుతుంది. దృశ్యం యొక్క బలం చేతనే ద్రష్ట బంధింప బడుతున్నాడు. దృశ్య భావము పోతే విముక్తిని పొందుతున్నారు. దృశ్యం లేదు అనే వ్యర్థ సంకల్పాల వల్ల, తర్పించటము వల్ల, తీర్థ యాత్రలు వల్ల సత్యం లాగా కనిపించే దృశ్య జగత్తు నశించదు. ఎందుకంటే, అసత్తు కు సత్త కాని, సత్త కు అభావం కాని ఉండవు. నిద్ర నుండి మేల్కైన గానే జగత్తు గోచరించే ఉట్లు, నిర్వికల్ప సమాధి నుండి లేచినా, పెంటనే అఖండ దుఃఖింతో కూడిన దృశ్య జగత్తు గోచరిస్తుంది. ఎంత ప్రయత్నం చేసినా దృశ్యం తెరిగి రాకుండా చేయలేదు. కావునా ఇవి ఏవి అనాదీ, అనంతమూ, శాంతమూ అయిన జ్ఞాన స్వరూపాన్ని కలిగించలేదు. పుప్పులలో వాసన ఇమిడ్ ఉండేటట్లు, ద్రష్ట యందే దృశ్యం ఇమిడ్ ఉంటుంది. కావున రామా, కలలో కాని, సంకల్పాలలో కాని, మనో రాజ్యం లో కానీ ఏర్పడే దృశ్య ప్రపంచానికి, వాస్తవం గా కనపడే దృశ్య ప్రపంచానికి బేధం లేదు. తలపులలోనే పుట్టినటువంటి పిశాచం పిల్లవానిని చంపటానికి సరిపోయేటట్లు, ఈ దృశ్య పిశాచి కూడా ద్రష్ట ను చంపుతుంది. మేము తపో, ధ్యాన, జపాది సాధనముల ద్వారా చిత్త శుద్ధి ని సంపాదించుకోని "ఈ దృశ్యమునకు అస్తిత్వం లేదు" అను బుద్ధిని పెంపోందించు కొన్నాము.

3.3 ఆకాశజడు-మృత్యువు

వసిష్టుడు: రామా! ఇంతకు ముందు విషయం తెలియటానికి ఆకాశజని కథా చెప్పుతాను విను.

ఆకాశజడు ధ్యాన పరాయణడు, పరమ ధార్మికుడు. అతన్ని మృత్యువు భక్తిపు లేకపోయింది. మృత్యువు అతని గృహంలో ప్రవేశించగానే ప్రజయకాలాగ్ని మృత్యువు ను దహించి వేయసాగింది. అంత యముడుని కారణము విచారించగా, అప్పుడు యముడు, మృత్యువా! మరణానికి వారి కర్మలు కారణం కావున, అతని కర్మలు విచారించమని చెప్పుతాడు. అప్పుడు మృత్యువు భూనభోంతరాలు పెతికొనా, అతని కర్మలు కనిపీంచలేదు. అప్పుడు మృత్యువు సంశయానికి, యముడు, మృత్యువా! అతడు ఆకాశము నుంచే జనియించాడు, నిర్మలుడు, నిత్యుడు, స్వయంభువు, అతనిలో మనకు కనబడే ప్రాణము, దేహాంద్రియాల చలనం మన బ్రహ్మ మాత్రమే, అతనిలో పూర్వ కర్మలు ఏవి లేవు. కావున నీవు అతన్ని అక్షమించలేవు అని తెలియ చేయగా మృత్యువు వెనక్కు మరలింది.

శ్రీరాముడు వశిష్ట మహార్థి తో, ఈ కద బ్రహ్మ గురించి సూచించారా అని తెలియ చేయగా, అప్పుడు వశిష్టుడు రామా! జీవులనందరిని భక్తించిన మృత్యువు బ్రహ్మ ను కూడా అక్షమించ తలచినప్పుడు యముడు ఈ విధముగా ఉపదేశించాడు. కావున బ్రహ్మ కు మనస్సు శరీరము. పంచభూతాలు అందులో లేవు. మనస్సు నుండే దృశ్య సమూహం వస్తోంది. దృశ్యము వాస్తవమే అయితే, దుఃఖాంతి ఏనాడూ చేకూరదు.

3.4 మనస్సు-స్వరూపం

వశిష్టుడు: రామా! ఈ మనస్సుకు ఎట్టి రూపమూ లేదు. నిరాకారమైన చైతన్యం, ఏదో రూప నామాలతో భాసించటమే మనస్సు అంటున్నారు. సంకల్పం-అంట్, చక్కగా కల్పించుటమే - మనస్సు. మనస్సు సంకల్పం కంటే భిన్నం కాదు. చైతన్యంలో ఆ విధంగా భాసించిన మొట్టమొదటటి మనస్సు పితామహుడు బ్రహ్మ. ఈ దృశ్య ప్రపంచమే మనస్సు. సత్త+అసత్త (వాస్తవ-అవాస్తవ) వస్తువులను ప్రకాశింప చేసేదే మనస్సు. ఆకాశము వలనే మనస్సు కు కూడా రూపము లేదు. అంతా శాస్యం గానే ఉంది. మనస్సే దృశ్య ప్రపంచము. ఆత్మతో మనస్సు ఏకత్వం పొందితే, అందులోని రాగ ద్వ్యాపాలు, వాసనలు తోలగిపోతాయి. రామా! బాహ్యమున కనిపీస్తున్న ఆకాశాది పంచభూతములు గాని, అంతరమున అనుభవమగుచున్న "అహం" మొదలగు అపరిజ్ఞాన దృష్టికి వేరు వేరు గా తోచుతున్నాయి. వాస్తవంగా పరమార్థ దృష్టిలో అంతా బ్రహ్మమే. వాస్తవానికి "దృశ్యము-ద్రష్టు-దర్శనము" అనునవి లేనే లేవు. అంటే అవి శాస్యములని మా అభప్రాయం. మనసము చేయు స్వభావమే మనసు. రామా! సందేహము వలదు. ఈ విశ్వము

అనులు పుట్టిలేదు, పూర్వము లేదు, ప్రస్తుతము లేదు. కలలో చూసిన గృహాదులవలనే ఇదంతా మనసు యొక్క విలాసమే. స్వప్నం మరొక స్వప్నాన్ని కలగ చేసేటట్లు, ఈ మనసు నిజంగా లేకపోయినా ఏదో ఒక శరీరాన్ని కల్పించుకోని, ఇంద్రజాలం లాగా తన నుండి మళ్ళీ జగత్తును విస్తరింప చేస్తోంది. మనస్సు కాక మరొక జగత్తు లేదు. రామా! మహాప్రభు సమయం లో దృశ్యం అంతా లయమై ప్రశాంతమైన బ్రహ్మ వస్తువు ఒక్కట్ట ఉంటుంది. అట్టి పరమ వస్తువే నిర్మికార చైతన్యంగా తనయొక్క అధ్యేత ఆత్మ తత్వము నందే నిలిచియున్నది. బ్రహ్మ, విష్ణు, శివ మొదలైన దేవతలంతా అందునుంచే వస్తున్నారు. దానివలన సత్త, అసత్త ల బ్రహ్మ కలుగుతుంది అదే ఈ మనస్సు కు కారణం. రామా! మా వాక్యము పొరపాటు కాదు.

3.5 పరమాత్మ స్వరూపము

వసిష్ఠుడు: రామా! తెలివి ఒక జ్ఞానం నుండి మరొక జ్ఞానాన్ని పొందేటప్పుడు, కణకాలం, ఆ రెండు జ్ఞానాల మధ్య ఏముంటుందో అదే పరమాత్మ రూపము. ఏ చైతన్యంలో, మూడు కాలాల్లోనూ మిధ్య అయిన జగత్తు తేలుతూ ఉంటుందో అదియే పరమాత్మ స్వరూపం. ఎక్కడ ద్రష్టి, దృశ్యం అనేవి లేకపోయినా ఉన్నట్టు కనపడుతున్నాయో అదే పరమాత్మ. ఏది చిన్నాతమై కూడా పెద్ద రాతి బండ వలె నిశ్చలమై ఉంటుందో అదే పరమాత్మ. ఏది బాహ్య అంతర వస్తువులతో కూడి వ్యవహరానికి కూడా తెలియబడుతుందో అదే పరమాత్మ స్వరూపం. రామా! చిత్రాన్ని అంటి ఉన్న దృశ్య బ్రాంతి తేలగిస్తే అప్పుడు చైతన్యం మాత్రమే ఉంటుంది. అసత్తుకి సత్యం లేదు. సత్యానికి నాశనము లేదు. ఈ విశాల బ్రహ్మండము ఎప్పుడూ ఉత్పన్నం కాలేదు. అది నిర్మల బ్రహ్మ చైతన్యం లో కేవలము కల్పితమే. దీని నిజ స్వరూపము బ్రహ్మమే. ఇది అత్యంత సూక్ష్మమైనదిగా చెప్పబడింది. ("తస్యాంతే సుషిరగ్ం సూక్ష్మం తస్మైన్ సర్వం ప్రతిష్టితమ్" - అతి సూక్ష్మమై, హృదయంతరాఖగమందున్న అద్దానియందే సర్వము ప్రతిష్టితమై ఉన్నది. ---మంత్రపుష్పం) బ్రహ్మము నందే చిత్రాన్ని నిలిపి, బ్రహ్మమే తమ ప్రాణంగా భావించుకొంటూ, ఒకరికోకరు బ్రహ్మాన్ని భోదించుకొంటూ, సంతుష్టులే, ఆనందించే విచారణ పరులకు జీవన్ముక్తి లభిస్తుంది. తర్వాత విదేహ ముక్తి కూడా ప్రాప్తిస్తుంది.

3.6 జీవన్ముక్తుడు విదేహ ముక్తుడు:

వశిష్ఠుడు: రామా! లోకవ్యవహారంలో శాస్త్ర విధిని అనుసరిస్తూ ఈ విశ్వాన్ని ఆకాశము లాగ, శాస్త్రంగా చూసేవాడు జీవన్ముక్తుడు. లోకవ్యవహారాలు చేస్తూ కూడా జ్ఞానంలోనే నిలకడ కలిగి ఉండేవాడు జీవన్ముక్తుడు. సుఖం కలగినప్పుడు ముఖం విప్సారకుండా, దుఃఖం కలగినపుడు ముడుచుకోకుండా ఎప్పుడూ ఒకే విధంగా ఎవడు ఉంటాడో వాడే జీవన్ముక్తుడు. మెల్కొనిసప్పుడు కూడా గాడ నిద్రలో ఉన్నవానివలె ఉండేవాడు, నిద్రలో కూడ తన స్వరూపాన్ని మరవని వాడు,

ఎవరి చిత్తం లో వాసనలు నశించినాయో అతడే జీవన్మృత్కుడు. బయటకు రాగ ద్వేష భయాలను నటిస్తూ ఉన్నా అంతరంగంలో అకాశం లాగ స్వచ్ఛమై ఉండేవాడే జీవన్మృత్కుడు. లోకాన్ని భయ పెట్టుని వాడు, లోకంవల్ల భయ పడని వాడు, సుఖమఃఖాల నుండి విముక్తుడైనటువంటివాడు జీవన్మృత్కుడు. ఇట్టి జీవన్మృత్క పురుషుడే దేహాన్ని వదిలిన పిమృట విదేహ ముక్తుడౌతాడు. వాయువు చలనాన్ని వదలి నిశ్చలమైపోయినట్లుగా దేహ భూమను వదలిన జీవన్మృత్కుడు విదేహ ముక్తుడై మరల జన్మించడు. రామా! జీవన్మృత్కి స్థితి కి ఒకటే ఉపాయము. "అహంబుధ్వితో సహ ఈ దుశ్యం అంతా సత్యం లాగా కనిపించినా అసత్యమే" అనే జ్ఞానం చేతనే ముక్తి లభిస్తుంది. రామా! నీవు ఏకాగ్ర చిత్తం తో ఉప్పు-దుశ్యం-దర్శనం అనే మూడింటిలో దర్శనమాత్రంగా ఉండేటటువంటి ఆత్మ స్వరూపాన్ని గ్రహించు. దానివలనే నీకు జ్ఞానం లభిస్తుంది.

3.7 లీలోపాఖ్యానము

పూర్వం భూమండలంలో "పద్ముడు" అనే మహారాజుడండేవాడు. అతని భార్య "లీల". భర్త కంట ముందుగా మరణించితే మంచితే. ఒక వేళ భర్త ముందుగా మరణించితే అతని జీవుడు నాఇంటిలోనే ఉండిపోవాలి అప్పుడు అతన్ని నేనుచూడలేకపోయినా అతను నన్ను చూస్తున్నాడు అనే తృప్తి తోత్తుతుకుతాను అని ఆలోచించి సరస్వతి దేవి ని కోరనియమాలతో ఆరాధించసాగింది. సరస్వతి దేవి ప్రత్యక్షమైవరాలు కోరుకోమనగా అంత లీల భర్త ముందుగా మరణిస్తే అతనిజీవుడు నా గృహం లోనే ఉండేటట్లుగా, తలచినదే తడపుగాసరస్వతి దేవి దర్శనాన్ని కోరుకొంది. కొంతకాలం గడచిన తర్వాత పద్ముడు మరణించాడు. అప్పుడు సరస్వతి దేవి, లీల నీ కోరికప్రకారం నీ భర్త జీవుడు నీ అంతపురం విడిచి పోడు అనిసెలవిచ్చింది. అప్పుడు లీల సరస్వతి దేవి ని ప్రార్థించి, అమ్మా! నాభర్త ను విడిచి ఉండలేను. నన్ను అతని దగ్గరకు తీసికొనిపో అని కోరింది. అప్పుడు సరస్వతి దేవి ఒ లీల! చిత్తాకాశం (మనస్సు అనే వ్యాపకమైన ప్రదేశము), చిదాకాశం (ఘేతన్యమనే సర్వవ్యాపకమైన ప్రదేశము), భూతాకాశము (పంచభూతములలోని ఆకాశము). వీటిల్లో చిదాకాశమే అన్నిటి కంటే మహాశూన్యము. ఈ చిదాకాశము లో నీ భర్త ఆత్మ ఉన్నది. అప్పుడు దేవి వర ప్రభావము చేత నిర్వికల్ప సమాధిని చెంది దుర్భాగ్యమైన స్థూల, సూక్ష్మ దేహ అభిమానాన్ని వదిలేసి గూటిని వదిలిన పక్కి లాగ చిదాకాశము లోకి ఎగిరి తన భర్త మరుజన్మలో ఉన్న ప్రానాన్ని చేరింది. అక్కడ చిదాకాశములో పద్ముడు సమస్త రాజగణాలతో రాజసింహసనం మీద యువకుడుగా ఉండుట అందు సమస్త భూత్యలు మునుపటి వారు గా చూసి "మాయ" ప్రభావము గా తలచి సరస్వతి దేవి తో, అమ్మా! వివరము గా మాయ ప్రభావము తెలియజేయ వలసినదిగా కోరగా, సరస్వతి దేవి లీల పూర్వ జన్మ వృత్తాంతము ఇలా తెలియ చేసింది.

3.7.1 లీల పూర్వజన్మ

సరస్వతి దేవి: ఈ చిదాకాశంలో, సంసారం అనే "మండపం" ఉన్నది. అందులో, లోకపాలురు, చతుర్దశ భువనాలు, సూర్యుడు, ప్రాణులు, పర్వతాలు, ప్రజాపతి బ్రహ్మ, అసంఖ్యాకమైన జీవులు, ఆకాశము, సురాసురులు, గ్రామాలు, నగరాలు ఇత్యాది బొమ్మల్లాగ ఉన్నాయి. ఆ మండపం లో "గిరిగ్రామం" అనే ఊర్లో వశిష్ట అరుంధతి లను పోలినటువంటి, అదే నామదేయం కలగిన బ్రాహ్మణ భార్యాభర్తలు ఉండేవారు. ఒకరోజు రదు తురగాలతో పచ్చిన రాజును చూసి తాను కూడా రాజు కావాలనే కోరిక ఆ బ్రాహ్మణుడి మదిలో ఉందయించింది. కొంతకాలానికి ఆ బ్రాహ్మణుడు, అతని భార్య రాజు కావాలనే కోర్కెతో మరణించి, మరు జన్మలో తమ సంస్కార బలంవలన వారు రాజు రాణి గా జన్మించారు. ఆ బ్రాహ్మణ దంపతులు మరణించి నేటికీ 8 రోజులే. వారి జీవులు స్ఫూర్ధ్వాలేవారు విడిచినా, సూక్ష్మ దేహంతో ఇంకా అక్కడే ఉన్నాయి. ఓ లీలా! ఆ బ్రాహ్మణుడే నీ భర్త పద్ముడు, నీవు అరుంధతి అనే బ్రాహ్మణ పత్నివి.

నీకు ఈ విధంగా పూర్వపు సృష్టి "బ్రమ" అని తెలిపాను. చిదాకాశమే, బ్రమ వలన జీవ స్వరూపాన్ని పొందుతుంది. ఏది బ్రమ? అని విచారించడం మొదలుపెడితే "సృష్టి అంతా అత్యంత శూన్యం" - అనే జ్ఞానం కలుగుతుంది.

3.7.2 దేశకాలాల విచిత్రం

లీల: దేవీ! నేను ఇక్కడ మహారాజ శాధములో, నా భర్త పరలోకంలో, ఇక్కడ ఉన్న భూములు, పర్వతాలు ఆ గృహంలో ఎలా ఉండగలను?

దేవి: మేము అసత్యాన్ని చెప్పటం లేదు. బ్రాహ్మణుని జీవాత్మ ఆకాశభవనంలో, ఆకాశరూపాన్ని పొంది, ఆకాశరాజ్యాన్ను చూస్తుంది. కల రాగానే జాగ్రత్తలోని ప్రపంచ విషయాలు లోపించినట్లు, మరణించినపుడు కూడా పూర్వ విషయాలు మరసుకు వస్తాయి. ఇవన్నీ చిదాకాశం కంటే వేరు కావు. సంకల్పం, స్వప్నం, బ్రమ అనేవే జగన్మమిద్య త్వోదకు ప్రమాణాలు అపుతున్నాయి.

లీల: దేవీ! బ్రాహ్మణుడు మరణించి 8 రోజులే అయింది. మేమిచ్చట చాలా ఎండ్ల నుండి ఉన్నామే, ఇది ఎలా సంభవం?

దేవి: లీలా! దేశానికి దూరం, దగ్గర లేనట్లు, కాలానికి కూడా ఎక్కువ తక్కువలు లేవు. జగత్పూష్టి ఎలా బ్రమ చేత జరుగుతుందో, కాలం కూడా అలాగే చిదాకాశం లో కల్పింపబడుతుంది. చిత్ర శక్తియే, తనలోనే, స్వప్నాన్ని చూస్తుంది. దృశ్యం, దర్శనం అన్ని అందులోనే. ఆ స్వప్నంలో అసత్యాలైనలోకాలు సత్యాల్లాగ, కాలంగా, చిదాకాశమే జగత్తు రూపంలో కనపడుతోంది. కళ్ళు విప్పి చూస్తే నానావిధాలైన రూపాలు అగుపడేటట్లు, జీవుడు మరణించిన వెంటనే అసంఖ్యాకాలైన

జగత్తులను చూస్తాడు. జీవుడు ఎన్నడూ అనుభవించని, చూడనివి, చెయ్యినివి అయిన విషయాలు కూడా స్వరణకు రావచ్చు. అంతా బ్రహ్మయే. సృష్టి మొదట్లో ఈ సంసారం అంతా విధాత కల్పన. క్రమీణా ఆ సంకల్పము కాలానుగుణంగా మారుతూ, కాలం యొక్క అనుభూతి గా ఉండవచ్చు. కనుక కాలము యొక్క అనుభూతి కూడా అనేక రకాలుగా ఉండవచ్చు.

3.7.3 అతివాహిక (సూక్ష్మ) శరీరంతో ప్రయాణం

లీల: దేవీ! నాకు గిరి ర్మామము చూడాలనే కుతూహలంగా ఉంది.

సరస్వతి దేవి: లీలా! నీవు మొదట సమాధి ప్రభావంచేత స్ఫూర్తి భావాన్ని వదలి, కేవలము చిద్రూపమైన పవిత్ర దృష్టి తో చిదాకాశరూపంలోకి మారితే, ఆకాశ రూపమైన సృష్టి ని చూడగలుగుతావు. ఈ స్ఫూర్తి దేవాం ఆ సృష్టి దర్శనానికి అడ్డమౌతుంది. " ప్రపంచం మిథ్య. నేను బ్రహ్మం" అనే జ్ఞానము ఒక్కటే సత్యము. ఈ విషయంలో వేదాంత శాస్త్రము, అనుభవజ్ఞలైన గురువులు, ఇంకా స్వానుభవం ప్రమాణాలు. లీలా! నా దేవాము శుద్ధ సత్య గుణం తో ఉన్నది కావున నేను ఎక్కుడికైనా పోగలను. నీ దేవాము కూడా సూక్ష్మమైన, అది భోతికం అనే వాసనలు కీణిస్తే, నీ శరీరము కూడా అతివాహికము బెఱుంది. నిన్నింత వరకు జ్ఞాన మూడులుగా చేసి బ్రహ్మింపచేసింది, విచారణ లేకపోవటం చేత కలగిన మోహం. ఆ అవిచారం, విచారం చేత నశిస్తుంది. నిజానికి అవిచారం, అవిద్య అనేవి బ్రహ్మము కంటే భిన్నంగావు. జ్ఞానము చేత వాసనలు నశిస్తు జాగ్రత, సుషుఫ్తివులు కూడా "తురీయం" అనబడతాయి. దాన్నే బ్రహ్మ ప్రాప్తి అని కూడా అంటారు. సంసారంలో ఉన్నప్పటికీ వాసనాశూన్యం గా జీవితం గడుపుతూ ఉంటే దాన్నే "జీవన్యుక్తి" అంటారు.

3.7.4 బ్రహ్మ భ్యాసము

లీల: దేవీ! జ్ఞానము దృఢం కావటానికి అభ్యాసం ఎలా చేయాలో సెలవియ్యి

దేవి: బ్రహ్మం గురుంచి చింతించటము, ప్రసంగించటము, ఒకరికి ఒకరు భోదించుకోనుట, అందే స్త్రిమై ఉండటం-దీన్నే బ్రహ్మ భ్యాసము అని పుండితులు అంటున్నారు. సంసారములో విరక్తిని పొంది, జనన మరణ శాంతి కోసము మనస్సులో భోగవాసనాలను వదలిన మహాత్ములు ఈ జగత్తులోజయం పొందుతున్నారు. బౌద్ధార్యమువలన సుందరమై, వైరాగ్యముతో నిండి ఆనందాన్ని అనుభవించేవారే పరమసాధకులు. యుక్తులతో శాస్త్రాలను పరిశీలించి జ్ఞాత - జ్ఞేయం యొక్క అభావాన్ని గ్రహించగలవారే బ్రహ్మభ్యాసులు. జగత్తు లేదు, నేను లేను, నీవు లేవు - అనే జ్ఞానాన్ని చింతించటమే అభ్యాసము. దృశ్యము అసంభవం అని గ్రహించిన పిమ్మట రాగద్వ్యాఘరులు సన్నగిల్లిపోయి పరమాత్మయందే ఆసక్తిపెరుగుతూ ఉండటమే బ్రహ్మభ్యాసము. మిగితావన్ని

దుఃఖకారణాలు. తాపాన్ని మాత్రమే కలిగిస్తాయి. తరువాత శీలాసరస్వతులిద్దరు చిదాకాశం లోని అనేకమైన బ్రహ్మండాలను చూచినారు.

వసిష్ఠుడు: రామా! నిద్ర పోయినవాడు ఒక స్వప్నము నుండి మరొక స్వప్నము లోకి వెళ్లినట్లు, శీలాసరస్వతులిద్దరు సమస్తబ్రహ్మండాలను ఆ అంతఃపురం నుంచే చూచారు. నిజానికి ఇదంతా మిద్య. వాసనాప్రభావముచేతనే వారి చిత్తము లో ఈ దృశ్యాలన్నీ కన్చించాయి. ఈ తత్యాన్ని గ్రహిస్తే ఈ జగత్తుతాశము లాగా శూన్యంగా కనపడుతుంది. గ్రహించకపోతే వజ్రింకంటే దృఢమై కనపడుతుంది. సరస్వతి దేవి: ఓ శీలా! నీకు అనేక జన్మలలో అనేకమంది భర్తలు ఉండేవారు. ఇప్పుడు నీకు మూడవ జన్మలోని "విధూరథుడు" అనే రాజు ఉన్నాడు. ఆ విషయం దర్శనం చేయి.

అప్పుడు శీలా సరస్వతులు ఇద్దరూ, నిద్ర పోయినవాడు ఒక స్వప్నం నుంచి వేరొక స్వప్నంలోకి పోయినట్లు, ఈ బ్రహ్మండము నుంచి వేరొక బ్రహ్మండము లోకి వెళ్లారు. అక్కడ సింధు రాజు తే విధూరథుడు భయంకరమైన యుద్ధం చేస్తున్నాడు. అంత సరస్వతి దేవి విధూరథుడుకు దర్శనం చేత అతని పూర్వజన్మ వృత్తాంతము గ్రహించి, తను పద్మానిగాను భార్య శీల గాను గుర్తించి ఆశ్చర్యమునకు లోనైనాడు. మరల యుద్ధము సమీపిస్తుండటంతో విధూరథుడు, తన భార్య అయిన శీలను (రెండవ శీల) దేవి చెంతన ఉంచి యుద్ధానికి వెళ్లి ప్రాణాన్ని వదిలాడు. శీలల సందేహాలకు దేవి చెప్పుతూ --- ఇప్పటి సంగ్రామం కూడా వాస్తవంకాదు. ఇదంతా స్వప్నావస్త లాంటి భ్రాంతి. దృష్టి మూడు రకాలుగా ఉంటుంది. అవి 1 . పాంచభోతిక దృష్టి: శరీరము, తదితర వస్తుజూలములు మాత్రమే అగుపిస్తాయి. 2 . మనోదృష్టి: తదితరుల మనస్సులు, భావనలు, గుణములు దర్శించబడుతాయి. 3 చిదాకాశ దృష్టి: సర్వలయందు "దేహి" రూపమున ప్రకటింపబడుతున్న చిత్త దృష్టి. ఇవి ఆయా రూపములతో జీవుని యొక్క వాసనలవలన, పురుష ప్రయత్నము వలన గోచరిస్తున్నాయి. ప్రాణవాయువు నిరోధమైనపుడు నాడీ స్పందనము ఆగి పోతుంది. అప్పుడు "ఈ జడ దేహము మృతి చెందింది" అంటారు. మృతి అనునది శరీర ధర్మమే కాని, ఆత్మ ధర్మము కాదు. జీవుడు "మృత్యువు" అనే ప్రక్కియ ద్వారా వర్తమాన శరీరమును వదలి, అతని స్వ-వాసనావశంచేత (indulgence of his own tendencies) అనేక రూపాలు పోందుచున్నాయి. జీవుడు శరీరమును త్యజించిన స్థితిని "ప్రతము" అంటారు. అవి స్ఫూర్తి పాపి, మధ్య పాపి, సామాన్య పాపి, సామాన్య ధర్మ, మధ్య ధర్మ, ఉత్తమ ధర్మ అను ఆరు విధములు. జీవుడు మృతి చెందిన తర్వాత బంధువులు మొదలగు వారు పిండము పెట్టినా, పెట్టికపోయినా మృతుని భావన వలననే అతనికి పిండ ప్రధాన పులితము వస్తుంది. మరణించిన వారి బంధువులు ధర్మవాసనలతో, శాస్త్రవిధిగా - శ్రాద్ధాదులు - దాన - ధర్మాదులు ఆ ప్రీతకు శుభము కలుగ చేస్తాయి. కాని ప్రతము (మరణించిన జీవుడు) శాస్త్ర

యోగ వాసిష్ఠ సంగ్రహము

కర్మలను ద్వ్యాపీంచువాడు, వేదములను తిరస్కరించువాడు, నాస్తికుడు అయితే ఆ ప్రతము యొక్క సంకలనమే జయిస్తుంది

ఈ విధముగా సరస్వతి దేవి మాయా ప్రభావము, తత్ప్రజ్ఞానము ఉపదేశించి అంతర్భానం అయింది.

3.8 దృశ్య దోష నివారణ

వశిష్ఠుడు: రామా! దృశ్య దోషాన్ని తీసేయడం కోసం నీకు ఈ శీలోపాఖ్యానము చెప్పాను. "దృశ్యం సత్యం" అనే బుద్ధి తేలిగిపోతే, దృశ్యాన్ని తీసివేయడం కష్టం కాదు. మాయ వలన ఈ ప్రపంచం కనబడుతుంది. పరమార్థ దృష్టిలో అంతా శూన్యమే. మాయ కూడా వాస్తవం కాదు. ఛైతన్యము తన స్వందన చేత ఆకాశ రూపమైన జగత్తు కల్పిస్తున్నది. ఆకాశము నుండి వాయువు, కమణగా అగ్ని, జలము, భూమి ఇలా ఒకదాని నుండి ఒకటి ఉత్సవ్యం అవుతున్నాయి. ఎవరు అంతరంగంలో బ్రహ్మ వస్తువును గ్రహిస్తారో, అది వారి యందు అట్లాగే ప్రతిఫలిస్తుంది. జ్ఞాన యోగం చేత, పురుష ప్రయత్నంతో కూడిన అభ్యాసం చేత, మనసు నాశనం అయితే ఈ జగత్తు మళ్ళీ ఉదయించదు. భోగాల యెడ కాస్తుయినా సరే విరాగం కలుగుతే దానివలన ఉత్తమమైన పదాన్ని పొందుతారు. ఈశ్వర ఛైతన్యం, జీవ ఛైతన్యం, కారణ, కార్య ఉపాధులు, అన్న తోసిహని వాటి ఐక్యాన్ని గ్రహించినవారు ఈ సంసారాన్ని జయిస్తున్నారు.

3.9 మహానియతి

వశిష్ఠుడు: రామా! చిత్త శక్తి, స్వందరూపణి అయిన మహానియతిబకటి ఉన్నది. ఆ నియతి (ప్రద్రతి ప్రకారం నడిపించే శక్తి) బలం చేతనే తత్ప్రజ్ఞల శరీరం నిలబడి లౌకిక వ్యవహార యోగ్యం అవుతుంది. అట్లే మహానియతియే "మహాసత్త- మహాచిత్త- మహాశక్తి- మహాదృష్టి- మహాక్రియ- మహాద్వావము- మహాస్వందము- మహాత్మయుపము --- ఇత్యాదినామరూపములతో వ్యవహారించబడుతుంది. "ఇది అగ్ని, ఇది ఉర్ధ్వముఖముగా వెలుగుతుంది; ఇది ఈ సమయములోపుడుతుంది; ఇది ఈ విధముగా చలిస్తుంది" మొదలైన నియమాలన్ని సృష్టి మొదటీ పుడుతున్నాయి. ఈ ప్రపంచములంతా ఒక నియతి చేత పరిపాలింపబడుతుంది. ఈ నియతియొక్క బలము చేతనే రాక్షసులు, దేవతలు, నాగులు మొదలైన వారంతా కల్పాంతము వరకు స్థాపింపబడుతూఉన్నారు. బ్రహ్మము, నియతి, సృష్టి - ఈ మూడు ఒకటేగాని వేరువేరు కాదు. ఈ మహానియతినే "దైవము" ఈశ్వరసంకల్పము" అనికూడా అంటున్నాము. ఇది సర్వకాల సర్వావస్థలలోను ఉంటుంది. ఓ రామా! నీవు దైవాన్ని గురించి అడగటం, నేనుచెప్పటం, ఎవరైనా ఏదైనా ప్రయత్నమూ చేసినా అది అంతానియతి లోని భాగమే. అవశ్యం జరగవలసియున్న దాన్ని రుద్రుడు కూడా ఆపలేరు. ఒకవేళ నిర్వికల్పసమాధిలో వాయువును కూడానిరోధించి తత్ప్రజ్ఞడేవడైనా ముక్తిని పొందితే అది

పురుషాకారంలపుతుంది. కానీ, ఆ పురుషాకారం కూడా ఈశ్వరనియతి లోనిభాగమే. కనుక "అంతా నియతి" అంటూ పురుషాకారాన్ని వదులుకోకూడదు. అయితే రామా! నియతి (An arrangement of cause and effect), పురుషాకారము (That which results because of efforts) ఈ రెండూ పురుషప్రయత్నము మీదనే ఆధారపడి అనుసరించి ఉన్నాయని మరల ప్రకటిస్తున్నాను. కేవలము కర్మలను త్యజించినంతమాత్రాన ఏబక్కరికి నైప్పుర్చ సిద్ధి (కర్మరాహిత్య స్థితి) ప్రాప్తించదు. మనస్సును ఇచ్ఛారహితము చేసినపుడే అది లభిస్తుంది. మేము సాధ్యము - సాధనము (achievement - process of achieving) లనుబాగుగా పరిశీలించి "కర్మలకంటే జ్ఞానమే ఉత్తమమైనది" అని ఒప్పుకొంటున్నాము. "జ్ఞానుల నియతి", "అజ్ఞానుల నియతి" అను రెండు రకాలైన నియతులు వ్యవహరము లో ఉన్నవి. "జ్ఞానులనియతి" యందు దుఃఖ రాహిత్యమే అంతిమ ప్రయోజనము అవుతున్నది. దానివలన అవిద్య (ignorance) నాశనము అగుచున్నది. అట్టి నియతికి అనుకూలమైన పురుషప్రయత్నము చేతనే "పరమప్రాప్తి" యగు ఉత్తమ గతిలభిస్తుంది. అజ్ఞానుల నియతి - "ఇట్లు చేయుడు, దీని వలన దృశ్యమునకు సంబంధించిన లౌకిక ప్రయోజనము సిద్ధించగలదు" అను రూపము కలిగి ఉంటుంది. అయితే జీవుని సముద్రరించగలిగింది బ్రహ్మ జ్ఞానము ఒక్కటే. బ్రహ్మమే నియతిరూపమున ప్రకాశించుచున్నది. బ్రహ్మమే సకల పురుషార్థసాధకము, సాధ్యము, సాధనము కూడా అయి ఉన్నదనిగ్రహించాలి. ఉపాధి రహితము, పరిపూర్ణము, సత్యమయమైన స్థితియే పరమాత్మ యొక్క మొదటి రూపము "బ్రహ్మము". ఆ బ్రహ్మమే ఉపాధితోకూడి ప్రాణాన్ని ధరిస్తే అది "జీవభావము" అవుతుంది. ముక్కి లభించే వరకు అది అట్లాగే ఉంటుంది. అదే పరమాత్మ యొక్క రెండవ రూపము. అవ్యక్తమూ, శాంతి స్వరూపమూలయినా ఆత్మ యొక్క ఇచ్ఛ నుండే చిత్తము, చిత్తము నుండి జీవత్యము, జీవత్యము నుండి అహంకారము, అహంకారమునుండి విషయతన్నాత్మలు, వాటి నుండి ఇంద్రియాలు, వాటి నుండి దేహము, శోకమోహాలు, స్వరూపరకాలు, బంధమోఖాలుకలుగుతున్నాయి. పరబ్రహ్మంలోనే ఎదో చలనంచేత జగత్తు, జీవుడు అగుపిస్తూ ఉన్నారు. రామా! అనిర్వచనీయమైన అజ్ఞానంవలన చిత్త భావాన్ని "చిత్తము" అనుకోవటమే చిత్త స్వందము(చైతన్యము మారకుండానే చలించటం) అంటారు. ఆ స్వందనే జగత్తు. స్వందన లేకపోవటమే బ్రహ్మము.

3.10 కర్మటి కథ

వసిష్ఠుడు: రామా! సందర్భచితంగా నీకు ఒక పురాతనమైన కథ చెపుతాను విను. పూర్వము హిమాలయాల్లో విశాల శరీరంతో, అసామాన్య బలంతో, అమిత జరరాగ్నితో కర్మటి అనే రాక్షసి ఉండేది. దాని ఆకలి తీరే మార్గము లేక బ్రహ్మను అతి మోరముగా వెయ్య సంవత్సరాలు తపస్సు

యోగ వాసిష్ట సంగ్రహము

చేసి, భగవానుడా! నన్నోక జీవము కలిగిన సూదిలాగా మార్పి జీవులలో చేరి వాటిని భుజించేటట్లు అనుగ్రహించ వలసినదిగా కోరింది. పితామహుడు వరాన్ని అనుగ్రహిస్తూ "నీవు ఆకాలంలో నివిధము అమితము అయిన భోజనము చేసేవారిని, దుర్మార్గుల్ని వారి హృదయాలలో ప్రవేశించి నీ కోర్చెను తీర్చుకో. నీకు "విషుచి" (కలరా వ్యాధి) అనే పేరు వస్తుంది. అది కలుగబేసే రోగములకు ఈ క్రింది మంత్రము"ఉపశమనము" గా పరిణమించుగాక అని బ్రహ్మ సెలవిచ్చారు.

"ఓం శ్రీం ప్రోం రీం రాం విష్ణుశక్తయేనమః ఓం నమో భగవతి విష్ణుశక్తీమేనాం, ఓంహారహార నయనయ పుచుచ మధుమధ ఉత్సాదయ స్వాహ! హిమవంతం గచ్ఛజీవ సు: సు: సు: చంద్రమండల గతోసి స్వాహ." ఈ పై మహా మంత్రమును సాధకుడు తన ఎడమ చేతిపై త్రాసి ఆ చేతితో రోగి దేహమును తుడుస్తూ ఏకాగ్ర చిత్తముతో నిస్వార్థ ప్రమ భావంతో అనుష్ఠానం చేస్తే అప్పుడా విషుచికా వ్యాధి సమూలంగా ఉపసమించగలదు.

ఆ వరపుభావము తో కర్కటి ఎంతోమంది జీవులను హింసించసాగింది. కానీ సూది స్వరూపముతో ఎంత ఆహారం భుజించగలదు? తర్వాత ఆత్మజ్ఞానాన్ని గ్రహించి కర్కటి ఏడు వేల సంవత్సరాలు తపస్సు చేసి ఆత్మ సాక్షాత్కారాన్ని పొందింది. తరువాత మరోక వెయ్య సంవత్సరాలు తపస్సు చేసి, కొంతకాలము భూమిమీద భోగాలని అనుభవిస్తూ బ్రహ్మపుదానికి రాగలవని, ఇది ఈశ్వరనియతి అని బ్రహ్మ వరము అనుగ్రహించాడు. అంత కర్కటి పూర్వ రాక్షస స్వరూపాన్ని పొంది శరీర స్వభావమునకు హీలుగా మూడులను న్యాయముగా లభించిన ఆహారముగ తీసికొంటున్నది. ఒకరోజు పర్వతశిఖిరము క్రింద ఉన్న కిరూతదేశపు అడవిలో ఆ దేశపు రాజు, మంత్రి దుష్టులను నిగ్రహించటంకోసము ఆ అడవిలో ప్రవేశించారు. అప్పుడు కర్కటి, మూడులైతే వీరిని భక్తిస్తాను లేనటయితే పూజిస్తాను అని తలచి ఆ రాజుతో నేను కొన్ని ప్రశ్నలు సంధిస్తాను వాటికి సమాధానము చెప్పువలసినదిగా లేనిచో మిమ్ములను బక్షిస్తాను అని తెలుపగా, రాజు ఒప్పుకున్నాడు.

3.10.1 కర్కటి ప్రశ్నలు, మంత్రి, రాజు సమాధానములు:

యదార్థంగా ఒక్కటే అయినా ఉపాధి భేదముచేత అనేకంగా చూపెట్టేది ఏది? సముద్రంలో బుడగల్లాగా ఏ అఱువులో లక్షలక్షలది బిహ్యండాలు లయమై ఉన్నాయి? శూన్యంకాని ఆకాశం ఏది? లేనిదైనా ఉనికి కలది ఏది? నేనెవరిని? మీలో ఉన్న అహంభావం ఏమిటి? నడుస్తూవున్న నడవనిది ఏది? చేతన వస్తువైనా రాతిలాగా కదలకుండా ఉండేది ఏది? సమస్తాన్ని ప్రకాశింపబేసేది ఏది? తరులతా గుల్మాలకి, ఇంద్రియాలు లేని జీవులకు, పుట్టుగుడ్డులకు జ్ఞానాన్ని కలిగించేది ఏది? ఆకాశాన్ని సృష్టించేది ఎవరు? అన్నిటికి సత్తను కలగబేసిది ఏది? తమస్సును కూడా

ప్రకాశింపచేసేది ఏది? ఉన్నా లేనిదైన అణువు ఏది? దూరాన సమీపాన కూడా ఉండేది ఏది? అనేక జన్మల్లో చేయబడిన ప్రయత్నాలచేత లభ్యమయ్యేది ఏది? ఏది లభిస్తే అంతకు మించిన లాభము ఉండదే ఆట్టి వస్తువు ఏది? అణువు అయినా అనేక యోజనాలు వ్యాపించేది ఏది? ద్రష్టి, దర్శనం, దృశ్యం - ఏటిని ప్రకాశింపచేసేది ఎవరు?

ఈ విధముగా ప్రశ్నించి, ఓ రాజు! మీరు నా సంశయాలకు సరిటైన సమాధానం ఇవ్వని పక్షంలో నా రాక్షస స్వభావానికి ఆహాతులు అపుతారు అని చెప్పింది.

మంత్రి సమాధానము

నీపు పరమాత్మను గురించే అడిగావు. వాగాతీతం, పంచేద్రియాలకు అతీతం, మనస్సుకు కూడా అతీతమై పొందటానికి అశక్యమైన ఆత్మయే అణు స్వరూపము. అదే ఆకాశము కంటే సూక్ష్మమైనది. ఆ చిదలణువు నందే సదసద్రూపమైన ఈ జగత్తంతా విత్తనంలోని వ్యక్తంలాగ స్నారిష్టుంది. సద్వస్తువు సర్వుల అనుభవ రూపము. అందరి ఆత్మ అయివుండటం చేత సమస్త పదార్థాలకు అదే సత్తగా ఉంటుంది. బాహ్య వస్తువు శాస్యం అదే ఆకాశం అపుతుంది. శుద్ధ చైతన్యరూపం అవటంచేత ఆకాశం కంటే భిన్నమని చెప్పుబడుతుంది. ఇంద్రియాలకు తెలియదుకావున రూప రహితము అనబడుతుంది. సర్వము తానే అయివున్న అది ఏదికానిది అపుతుంది. ఆత్మ సాక్షాత్కారము చేత లభ్యమయ్యేది కనుక అది ఆకాశరూపమే అయినా "శాస్యం కాదు" అని కూడా చెప్పావచ్చ. అద్వైత తత్త్వ సాక్షాత్కారము చేత నేను ఆత్మనే అపుతాను. నీరూపములో కూడా నేనే వెలుగుతున్నాను. అయితే, పరమార్థ దృష్టిలో ఆత్మ నీది కాదు, నాది కాదు. అది కేవలం బోధ స్వరూపం మాత్రమే. సమస్త దేశ కల్పన తనలోనే ఉంటే ఆ స్వరూపము ఎక్కడకు వోగలదు? జడ దేహాలతో కూడినప్పుడు జడంగాను, చైతన్యం ఉన్న చిత్తంతోకూడినప్పుడు చైతన్యం గాను ఉండేది అదే. చాలా ప్రయత్నం చేస్తే కానీ దీరకదు కాబట్టి తమస్సని, చిన్నాత్మ స్వరూపం కాబట్టి ప్రకాశం అని చెప్పాలి. అది ఇంద్రియాతీతమవటంచేత దూరమని, ఆత్మస్వరూపమవటంచేత దగ్గరని చెప్పావలసి వస్తుంది.

రాజు సమాధానం

బ్రహ్మం, సత్త-అసత్త లకు, శాస్య-అశాస్యలకువిలక్షణమై అనిర్వచనీయమైంది. దేశకాలాలతోకూడిభాసిస్తున్న యదార్థంగా వాటితో కూడి ఉండదు. విశ్వరూపంలో ప్రకాశిస్తూవున్నా ఎవని ఏకరూపత్వం బాధింపబడలేదో అట్టి నిత్యదైన పరబ్రహ్మంగురించే నీపులడిగావు. మాయతో కూడివున్న పరమాత్మయే ఈ సమస్తము అపుతుంది. శుద్ధ రూపంలో ఏది కాకుండాకూడా ఉంటుంది. ఈ సర్వశక్తిపంతమైన చైతన్యమే అహంకారంగా కూడా ఉంటుంది. అహంకార రహితమైన శుద్ధ రూపంగా కూడా ఉంటుంది. సర్వగామి, అనాది, అయినా ఈ అణువు ఆకారరహితమైనది. అది

అనేక యోజనాలు కూడా వ్యాపీంచి ఉంటుంది. వెంట్లుక కొనలో నూరవ భాగం కంటే కూడా సూక్ష్మమై ఉంటుంది. దేశకాల వస్తువరిచ్చేద రహితం కావటం చేత మేరువు కంట స్థాలమైనది. నిజానికి అణుతుట్టము, మహాత్మము రెండు పరమాత్మ యందు కల్పితాలు. దైత్యం స్వరణ రూపంతో జగత్తుకంతా ఆత్మగా ఉన్నా, కర్మత్వభోక్తాయాదులచే అంటబడక కేవలం ఉదాసీనంగా ఉంటుంది. దైత్యం మిధ్య అని, ఏకత్వం సత్యం అని చెప్పుకూడదు. ఎందుకంటే రెండవది ఉన్నప్పుడే ఒకటా, రెండా అనే ప్రశ్న ఉదయిస్తుంది. అవిద్యాస్వరూపమైన దైత్యత స్థితిలో, ఆత్మ జ్ఞాన రూపమైన ఏకత్వంలో ఒకే స్వరూపం ఉంది. కనుక అంతా పరమార్థమైన బ్రహ్మమే అవుతుంది. తర్వాత, కర్మటి రాజుతో స్నేహం చేసి రాజుజ్ఞ ప్రకారము చంపదగిన దుష్టులను భక్తిస్తూ మిగితా సమయం తపస్సుతో జీవనము సాగిస్తూ బహుకాలము భూమిమైన గడిపింది. తర్వాతి కాలంలో ఆ దేశము లోని రాజులు, ప్రజలు ఆ కర్మటిని "కందరాదేవి" మంగళేతర" అను నామంతో విగ్రహ ప్రతిష్ట చేసి పూజిస్తూ సర్వ అరిష్టములు నుండి, రోగములు నుండి విముక్తిని పొందుచున్నారు.

3.10.2 కర్మటుపాఖ్యాన సారం

ఈ జగత్తు బ్రహ్మము నుండే ప్రకిటింప బడుతుంది. బ్రహ్మము నందే ఉంటుంది. బ్రహ్మము నందే లయిస్తుంది. కనుక ఈ జగత్తు సర్వదా బ్రహ్మమే. "దర్శన-దృశ్యములు" త్రష్ట కన్న వేరు కాదు. కనుక అవి కూడా బ్రహ్మమే

3.11 ఐందవుల కథ.

వసిష్ఠుడు: రామా! తత్త్వజ్ఞానంచేత ఖేదం అంతా నశించినపుడు, కల్పనా రహితమైన మౌనం మాత్రమే ఉంటుంది. తత్త్వం ఎరిగిన తర్వాత ఇక దైత్యతం అనేదిలేదు (జ్ఞాతే దైత్యతం న విద్యతే). అఖండ బ్రహ్మమును ప్రతిపాదించే మహావాక్యములు ("అహం బ్రహ్మస్తి" = నేనుబ్రహ్మమును, "తత్త్వమసి" = నీను అదియే అయిఉన్నాము, "సర్వం ఖల్యిదం బ్రహ్మ" = ఇదంతా బ్రహ్మమే, "జీవో బ్రహ్మతి నా పరః" = ఈ జీవుడు బ్రహ్మయే అయిఉన్నాడు) ఉన్నాయి. ఈ మహావాక్యముల లక్ష్యము అయినట్టి "నేను అఖండడను" అనునది ఎప్పుడుచిత్తము నందే నిలపాలి. ఈ జగత్తు మనోమాత్రమే అని తెలుపటం కోసం, నీకు ఐందవోపాఖ్యానము వినిపిస్తాను. పూర్వము బ్రహ్మదేవుడు ఒక సృష్టి తర్వాత నిద్రించగా లోకాలన్నీ లయమయినాయి. తిరిగి ఆయన మేలుకోని తిరిగి సృష్టి చేయాలని సంకల్పించగా అప్పుడు ఆయనకుఅనేక బ్రహ్మండాలు అందులో అనేక పర్వతాలు, సముద్రాలు, భూమి, నదులు, చతుర్విద్ధ జీవులు, అరణ్యాలు ఇంకా తనలాగే ఉన్న పదిమంది బ్రహ్మలు కనిపించాయి. ఇది ఎలా సంభవము అయినదో తెలియక ఒకానోక బ్రహ్మండానికి ఉన్న సూర్యడిని పిలిచి వివరణకోరగా. సూర్యుడు బ్రహ్మదేవునితో, పూర్వము జంబూద్యేపములో ఇందువు అనే

బ్రాహ్మణుడు ఉండేవాడు. అతని తపశ్చక్తికి మెచ్చి శంకరుడు ఆ బ్రాహ్మణునికి పుత్ర సంతానం కలిగేలా వరమియ్యగా, అతనికి పదిమంది పుత్రులు కలిగారు. కాలక్రమంలో ఆ దంపతులిద్దరూ కాలధర్మం చెందారు. తీవ్ర దుఃఖం కలిగిన ఆ బ్రాహ్మణ కుమారులు, కల్పం చివరలో కూడా నశించనటువంటి బ్రాహ్మతత్వమే ఉత్తమంగా కనిపిస్తుంది అని భావించి, "పద్మాసనాసీనుడు, ప్రకాశవంతుడు అయిన బ్రాహ్మదేవుడిని నేనే. నా శక్తి చేతనే బ్రాహ్మండమంతా సృజించబడుతూ ఉంది" అని భావించి నిశ్చల చిత్తంతో బ్రాహ్మ ప్రాప్తి కలిగే వరకు ధ్యానిస్తూ పర్వతం వలే స్థిరంగా నిశ్చలంగా ఉండి పోయారు. వారి స్నాల దేహాలు నశించనా వారు బాహ్య ప్రవృత్తి లేకుండా, సూక్ష్మ దేహాంతోనే కల్ప క్షయము అయ్యే వరకు అదే విధమైన బ్రాహ్మ భావన చేస్తూ ఉండిపోయారు. కాలక్రమంలో ఆ పదుగురు బ్రాహ్మణులు బ్రాహ్మలై వారి చిత్తకాశంలో పది బ్రాహ్మండాలు ప్రతిష్టించ బడినాయి. ఆ బ్రాహ్మండాలులో ఒక దాని యందు కాలకర్మ విభాగము చేయటం కోసము ఏన్నరుపబడిన సూర్యడిని నేను. ఓ బ్రాహ్మదేవుడా! ఈ దృశ్యం అంతాకేవలం చిత్తబ్రాంతియే కానీ యదార్థం కాదు. కావున రామా! సూక్ష్మ వాసనలతో కూడిన చిత్తాన్నిపీడుడని, స్నాలబ్రాంతిని దేహమని చెప్పుతారు. స్నాల, సూక్ష్మ, కారణ బ్రాంతి ఏ మాత్రం లేని జీవుడిని సాక్షాత్కర్మాగానే భావించవచ్చ.

3.12 ఇంద్ర అహాల్యల ప్రవసనం

బ్రాహ్మ: ఓ సూర్యుడా! సందర్భానుసారంగా "అహాల్యింద్రుల వృత్తాతంతం" అన్నావుగ, వినిపించు. సూర్యభగవానుడు: పూర్వము ఇంద్రధ్యమ్యుడు అనేరాజు మగధ దేశమును పరిపాలిస్తున్నాడు. అతని భార్యలహాల్య. అతిలోక సౌందర్యవతి. ఆ సగరంలో ఇంద్రుడు అనే పేరుగల జారుడు (స్త్రీలోలుడు) ఉండేవాడు. అంతఃపురంలో చెలికత్తెలు ద్వారా అహాల్య, ఇంద్రునిగురించి తెలుసుకొని చంచలం, దుష్టసంకల్పము వలన పూర్వము గౌతమ మహర్షి పత్రుయగు అహాల్య ఇంద్రుల పురాణగాథ తనకే అన్యయించుకొన్నది. ఆమె మనసునుఎరిగి అంతఃపుర చెలికత్తెలు అహాల్య ఇంద్రుల సమాగమమును రహస్య ద్వారం ద్వారా ఏర్పాటుచేశారు. ఆ విధముగా రాణి అతనియందు ఆసక్తిచే "ప్రపంచమంతా అతనితోడిదే, అతని తర్వాతే ఏదైనాసరే" అనుకొంటూ తన్నయత్వము పొందసాగింది. విషయము తెలుసుకొన్న రాజు పీరిని శిక్షింప దలచి, వారిని సభకు పీలిపించి మందలిస్తాడు, భయపెడతాడు, ఇంద్రియములు బిగదీసి చలి వాతావరణంలో కట్టివేయించాడు, అగ్నిలో కుతకుత ఉడికిపోతున్న గదిలోతోయబడ్డారు, ఏనుగులతో త్రేక్కించబడ్డారు, కొరడాలతో కొట్టించారు. అయినప్పటికీ వారు ప్రసన్నంగానే, విపాదంలేకుండా అన్యేస్య స్ఫురితిచే హర్షమునే పొందుచున్నారు. అప్పుడు రాజు ఇంద్రునితో వారి ఈ స్థితికి కారణము అడుగగా, ఇంద్రుడు, రాజు! నేను ఈ శరీరమును కాదు, మనోమాత్రుడను. అతిశక్తిమంతమైన మనస్సును, దాని స్వకీయమైన

కల్పనలను మీ పంచభూత పరిమిత దండనలు ఏమి చేయలేక పోతున్నాయి. ఇంకా మనస్సు యొక్క ముఖ్య లక్షణం గురించి చెపుతూ "ఇది తన సంకల్పము చేత ఎట్లు నిశ్చయిస్తుందో దానిని అట్లే స్త్రిరంగా ఉంచుట, పౌండుట చేస్తుంది. వరములు గాని, శాపములు గాని, మరింకే బాహ్య ప్రయత్నములు మనసును నిరోధించ జాలవు". నా "జీవహాతువు" అయినట్టి నా ప్రియురాలు అను భావన వలన ఎట్టిదుఃఖములు దరిచేరవు.

అంత రాజు తన రాజగురువు అయినట్టి భరతమునీంద్రునితో "శిక్షించ తగిన వానిని శిక్షించకపోతే రాజుకు పాపం చుట్టుకొంటుంది", కావున వారిద్దరికీ తగుశాపం ఇవ్వవలసినదిగా కోరతాడు. అంత భరతముని వారిద్దరిని మరణించ వలసినదిగా శాపము ఇస్తాడు. అప్పుడు ఇంద్ర అహల్యలు ఓ రాజు! ఓ మునీంద్రా! మేము మనోరూపులము. మాకు నాశనము లేదు. భోతికంగా మేము నశించాము. నిష్ఠారణముగా మీ తపస్సు వ్యర్థము చేసికొన్నారు అని చెప్పి శాపకారణముగా వారు దేహ విముక్తి చెందుతారు. తర్వాత పశుపక్షాదులు మొదలుగాగల అనేక జన్మలలో పరస్పరాసక్తిని కలిగియుండి తపః పులమున బ్రాహ్మణ దంపతులుగాజన్మించారు.

3.13 మనస్సు

పురూర్వతత్వాన్ని పరిశీలించినట్లయితే ఆకారములు మూడురకాలుగా ఉన్నాయి. 1. భూతాకాశము (zone of matter) 2. చిత్రాకాశము (zone of thoughts) 3. చిదాకాశము (zone of consciousness). చిదాకాశమునే బ్రహ్మకాశము అంటారు. వాస్తవానికి దీనికి (చిదాకాశము) దేనితోనూ సంగమం లేదు. కావునమనస్సు, మహాశక్తి సమన్వితము, సర్వకత్యాగములు, సర్వ భావనా సమర్థము అయి ఉన్నది. కంటిచూపు దోషము చేత ఆకాశములో రెండవ చంద్రుడు కనబడినట్లే "శభ్ద-స్వర్గ-రూప-రస గంధములు" అనేతన్నాత్మలు కు సంబంధించిన "అధ్యాస" (avocation) బలపడుట చేత "జగత్తు" అను అనుభవం ఏర్పడుతుంది. ఓ రామా! ఈ మనస్సు జడమూ కాదు, చేతనమూ కాదు. అది ఉభయరూపము. ఉపాధి అనే దోషము తో కూడినచైతన్యమే మనస్సు. సత్త-అసత్త ల మధ్య ఉండేలవిద్యచే కళంకితమైన చైతన్యమే మనస్సు. చైతన్యముయొక్క జడ-చైతన్యాల మధ్య తానుకర్మించుకోన్న చంచల రూపమే మనస్సు. దాన్నే అహంకారము, బుద్ధి, జీవుడు ఇలా అనేక పేర్లతోపిలుస్తారు.

(మనసును స్వచ్ఛగా వదిలేయకూడదు. దానిలోని భావాల్ని నిత్యం కనిపెడుతుండాలి. అసలు కొన్ని ఆలోచనలు మనిషికి తెలియకుండా లోపలికి ఎలా ప్రవేశిస్తాయా అనిపిస్తుంది ఒక్కసారి. అప్పుడు అతడు తనను తాను మరచి, వాటికే వశమముతుంటాడు. ప్రతి ఆలోచనకూ అవకాశమిస్తే, మనిషి తుపానులో ఇయక్కుపోతాడు. తనకు తానే గందరగోళ పరిస్థితి సృష్టించుకుంటాడు. అందువల్ల అతడు

తన మనసును ఎప్పుడూ వేయి కళలో కనిపెట్టాలి. ఒక భావాన్ని మనసు పట్టుకొని వస్తుంది. దానిలో మనిషి స్నేహం చేసి, మరిన్ని భావాలకు అస్మార మిస్తాడు. అవి మంచివైతే మంచి ఔపు, లేదంటే చేడు ఔపు లాగుతుంది. మనసు పనిగట్టుకుని అన్న మంచి భావాలనే ఇవ్వదు. అతడే ప్రతి భావసలోనూ మంచిని చూడాలి. తన మనసుకు నిరంతర ధ్యానం ద్వారా శికణనివ్వాలి. ఒక్క ప్రతికూల ఆలోచననైనా రానివ్వకూడదు. దానికి అవకాశమూ ఇవ్వకూడదు. పలు రకాల ఆలోచనలలో, మానవ జీవన ప్రయాణం చిల్లులు పడిన పడవలూ మారుతుంది. 'నా సాధన అంతా నా మనసుతోనే' అనేవారు అయిచల రమణ మహార్థి. ప్రతీ మనిషి కూడాను ధ్యానం ద్వారా తన మనసు యొక్క తీరుతెన్ను లను ఎప్పటికప్పుడు పరిశీలించు కోవాలని ఆయన చెబుతుండేవారు గొప్ప భావాలనే మనిషి పోషించాలి. బ్రఘుల్లోకి బలవంతంగా నెట్లే పూహాల్ని మొగగలోనే ధ్యానం ద్వారా తుంచాల్సిన బాధ్యత అతడిదే. పూహాను ఉపయోగించుకునే నేర్చిరితనం పెంచుకోవాలి. ఏటన్ని ఉటికే ముందు, అతడికి తెలియాల్సింది తన మనసు పోకడ !సంపర్కం తీరుతెన్ను లు. మనసు గురించి తెలియకుండా, ఆధ్యాత్మికతపై మాట్లాడే అవకాశమే మనిషికి లేదు. అతడే సాధన అంతా మనసుతోనే! తను చేసే యుద్ధం తన మనస్సుతోనే. మనసు లోపలికి, తనలోకి తానే అతడు ప్రయాణించాలి. తన అంతరంగ ప్రయాణం అద్భుతంగా సాగాలి. అంద్మైన మనసు. రంగురంగుల మనసు. ఇంతవరకు ఒక ప్రపంచాన్ని చూపించింది. మనసు లో ఎన్ని ప్రపంచాలో! వాటి నుంచి బయటకు వెళ్లాలి మనిషి. అలా లేనప్పుడు అది పురోగమనం కాదు- తిరోగమనం! మనసుకు మించిన దేవుడు లేదు. నేనును మించిన మంత్రం లేదు. మనసులోనే అంతరాలయంలో మూల విరాట్లు సీదతీరుతున్నాడు. నీలోపల దివ్యంగా ఉన్నాడు. పాల సముద్రంలో శేషయ్యపై పవళించి ఉన్నాడు. నీపు ధ్యానం చేసి మెల్లోలుపు. మంచిగా మల్చుకోంటే నీ మననే దైవం. నువ్వు దైవం. అహం బ్రహ్మస్నై అని ఓంకారం చెట్టుమీద గల ఆత్మపక్షి అరిచి చెబుతోంది. అదీక దివ్యమైన, అద్భుతమైన, అపురూపమైన దృశ్యం. అనంతమైన అనుభూతి. దాని కోసమే మనిషి జన్మించాడు. తన మనసుతోనే అతడు బతుకుతాడు. ఆ మనస్సును ధ్యానం అనే అద్దంలోనే అన్న చూస్తాడు. అంతరంగంలో అంతర్ముఖుడైనవాడికి ఆకలిదప్పులు ఉండును. ఇంతకాలం ఏ మనస్తుతే అతణ్ణే పట్టి పీడించిందో- అదే మనస్సు వేపం, భాపలు మార్పుకొని 'ఖ్యాన బ్రహ్మ'గా దర్శనమిస్తుంది. అదే మనసు యొక్క విశ్వరూపం! 'తన ధర్మం ఔపు అడుగు వేసే ఉత్తమ మానవుడై' దేవుడుగా తయారుచేయడమే దేవతల లక్ష్మి. ఆ లక్ష్మిసాధనకు ముందుగా కావాల్సింది మనస్సును ధ్యానంలో వశపర్చుకోవడం. మర్తి విత్తనంలోనే మహావృక్షం ఉంది' అని పెద్దల మాట. అలాగే సర్వ లోకాలూ మనిషి మనసులోనే ఉన్నాయి. ఆలోకాలతోనే అతడికి పని. ఆకాశంలా విశాలత్యం, వాయువులా సర్వ వ్యాపకత్యం. మనిషికి

అవసరమవుతాయి. మనసు సంపర్కం తేజస్విను అగ్నిలూ, స్వచ్ఛతను జలంలూ, సుగంధాన్ని మట్టిలూ అనుభవంలోకి తెచ్చుకోవాల్సింది మనిషి! తన మనసును దాటపోవాల్సింది, హృదయంగా మారిపోవాల్సింది, దివ్యత్వాన్ని నలుడిశలూ వ్యాపింపజేయాల్సింది అతడే! మారిన మనస్ ఉద్ఘత హృదయం. ఆ హృదయ నివాసి దైవమే! అలూ అన్నింటినీ చూస్తుంటే, మనిషి మనసు నిర్మల మహాతుంది. బుద్ధుడు బోధించినట్లు- తాపీగా ఒడ్డున ఉండండి. మనసును అలాగే నిశితంగా గమనిస్తుండండి. ఏం జరుగుతుందో ఆప్నుడు మీరే చూడండి! ఇదియే మనస్సు యొక్క విశ్వరూపం.) బ్రహ్మము సర్వదా అనిర్వచనీయము, వాక్యకు అతీతము. అట్టి బ్రహ్మము నుండి అవ్యాకృతము క్రమముగా మనస్సుగా రూపొంతరము చెంది సూక్ష్మరూపంతో బ్రహ్మ అని, హిరణ్యగర్భుడు అని స్వయంభువు అని శాస్త్రములు వర్ణిస్తున్నాయి. ఈ మనస్సు ను "సమ్యక్ఖానము" (perception of unity in divinity) అనే గండ్రగొడ్డలిచే నరికి వేయాలి. సమ్యక్ జ్ఞానము జీవునిసంసార వ్యాధికి దివ్యమైన బోషదము.

3.14 పరమాత్మ భగవంతుడు- జగత్తు ...వేరు వేరు సిద్ధాంతములు

వశిష్ఠుడు : రామా! జగత్తు నందు ప్రకటింపబడుతున్న వేరు వేరు సిద్ధాంతముల గురించి వివరిస్తాను.

1. పరమాణు వాదం: "జడములైన వేరు వేరుపరమాణువులే ఈ స్పష్టి. పరమాణుములు తప్పిస్తే ఇదివక్కడా లేదు. భగవంతుడు అనుబడునదేది ఎక్కడాలేదు". ఇంద్రియములకు వస్తువులకు సానుకూల్చుత ఎలావీర్పుడుతుంది? నాలుక-ఉప్పుల నందు సమస్వయముకల్పించి 'రుచి' అను అనుభవమును పొందింపజేస్తున్నది ఏది? సూర్య-చంద్ర-నక్షత్ర-భూమి మొదలగు చమత్కార వస్తువులతో కూడిన ఈ జగన్నిర్మాణము ఎట్లా సిద్ధిస్తుంది? కావున ఈ వాదము ఉత్సాపమైన సత్యమును ప్రతిపాదించుట లేదు.

2. ప్రధాన కారణ వాదము: "సర్వమునకు పరమాత్మయేకర్త" అని చెప్పుచున్నారు. భగవంతుడు అసంగుడు, ఉదాసీనుడు, కార్యకారణములకు అతీతుడు అని సామవేదములు మూపిస్తున్నాయి. సర్వ ప్రయోజనములకు అతీతుడై, సాక్షిభూతుడై ఉన్న పరమాత్మ తత్త్వమునకు ఈ 'జగత్ కరత్యాత్యము' (Intention of designing the world) ఆపాదించటం సరిలయిన వాదము కాదు.

3. విష్ణువు కారణ వాదము: "భగవంతుడే ఈ జగత్తు రూపమున విస్తరించి ఉన్నాడు" అంటున్నారు. చైతన్య స్వరూపుడగు భగవంతుడు జడ రూపము ఎట్లాపొందుతాడు? కావున ఇదియును సరియైనది కాదు.

4. శాస్య వాదము. "శాస్యము నుండి జగత్తు వచ్చుచున్నది. కొంతకాలానికి శాస్యము నందే లయించబోవు చున్నది" అంటారు. శాస్యము నుండి పదార్థములు ఎప్పుడు, ఎట్లా, ఎవరి

కారణంగా ఉత్పన్నమవు చున్నాయి? ఈ ప్రశ్నకు సమాధానం లేదు. కావున ఇది కూడా సరియైనది కాదు.

కావునా ఈ సుష్టి యథార్థముగా ఉత్పన్నమే కాలేదు. ఇదంతా భావనామయమే. సమిష్టి మనే రూపజ్ఞము కలిగినటువంటి 'సమిష్టి అహంకారి' ని బ్రహ్మదేవుడు అనిపిలుస్తున్నారు. ప్రతి వ్యక్తి బ్రహ్మమే అయి ఉన్నాడు. నేను శరీరధారుడను, పరిమితుడనుఅవిచారణ (non enquiry) ఉన్నంత వరకు బ్రహ్మ ఉంటూనే ఉంటుంది. ఈజీవులు తాము గాఢముగా కోరుకొన్నట్టి ఉపాధులను, భావాభావములను పౌందుచున్నారు.

3.15 చిత్త చాపల్యము

పనిష్టుడు: రామా! చరాచర జగత్తులు, బంధమోళాలు మనస్సు అధీనంలో ఉన్నాయి అనటానికి, పూర్వము బ్రహ్మదేవుడు నాకు చెప్పిన చిత్తాఖ్యానము అనేదాన్నిచెపుతాను సాపథానుడపై విను. పూర్వము అతి భయంకరం, విశాలము, శూన్యం అయిన ఒక మహారఘ్యము ఉండేది. అందు మహాభయంకరుడు, మనోవ్యాకుల చిత్తం కల ఒక పురుషుడు తన వేలచేతులతో ఇనుపు గదాయుధాలను ధరించి పీపు మీదభయంకరంగా తన్న తాను మోదుకొంటూ అనేకయోజనాలు పరిగెత్తేవాడు. ఏవేక దృష్టి లేనందువల్ల చాలాదూరము వెళ్లి, అలసిపోయి అవయవాలన్ని శిధిలం అయిపోయిన తర్వాత మహాభయంకరమైన, లోతైన ఒకపాడు బావిలో పడేవాడు. చాలాసేపటి తర్వాత బావి నుండి బయటకు వచ్చి మళ్లీ తన్న తాను మోదుకొంటూ ముళ్ళతోటి, పొదలతోటి ఉన్న అడవిలో అగ్నిలో మిదత పడేటట్లు పడి మరల మోదుకొనే కార్యక్రమమాన్ని సాగించేవాడు. మరల ముళ్ళ అడవికి, పాడుబడ్డ భావికి, అరటి తోటకు పోతూ వస్తూ కొట్టుకొండేవాడు. రామా! నేను అతన్ని నిరీధించే ప్రయత్నము చేసాను. కానీ అతను నన్ను చూసి శత్రువుగా భావించి శిధిలమై పోయిన అతని అవయవాలను చూచి అమిత దుఃఖానికి లోనై వికటాటపోసం కూడా చేసేవాడు. అలాంటి వారినే పెక్కు మందిని చూచాను.

నోట్: ఇలాంటి కథనే మనము అనంత పద్మానాభస్వామిప్రతి కథలో గమనించవచ్చు.

శ్రీ రాముడు: మహాత్మా! ఆ అడవి లతని విచిత్ర చేష్టలు వివరించ వలసింది.

పనిష్టుడు: మహాభాష్యా! గంభీరమూ, విశాలమైన రకాల వికారాలతో కూడిన ఈ సంసారమే ఆ అడవి. భీకరాకృతి కలిగి సంచరించే పురుషులంట సంసారంలో బ్రూంతి ని పౌందిన 'చిత్తాలు'. తన్న తాను మోదుకోవటం అంటే దుష్ట సంకల్పాలతో తనను తాను భాధించుకోవటమే. పరిగెత్తటమంట వాసనలు మనిషిని ఒక చోట నిలవనీయక పోవటమే. అక్కడి నూతులు సరకాలు, అరటి తోట స్వర్గం. ముళ్ళ పొదలతో కూడిన అడవి మనుష్య లోకం. నేను అంటే ఏవేకం ఎక్కడికోవెళ్ళటం అంటే

ముక్తిని పొందటమే. తిరస్కరించటం అంటే ఇంకా అజ్ఞానము నుండి బయటకి రాలేని చిత్రాలే. ఏడవడం అంటే సంసారాన్ని వదల లేక పోవటమే. నవ్యటం అంటే ఆత్మానందాన్ని పొందటమే. అపయవాలను వదలటం అంటే వాసనలతో కూడిన దేహాన్ని విడవడమే. పట్టపురుగు తాను నిర్వించుకున్నగూటిలో తానే చిక్కుకున్నట్లు, మనస్సు తన నుండి పుట్టినవాసనలు, సంకల్పాల వల్ల తనను తానే భాధించుకొంటున్నది. బంధాన్ని గురించిన అజ్ఞానుల కల్పన కూడా మిథ్యయే. జ్ఞానుల దృష్టిలో మోక్షం కూడా మిథ్యయే. బంధమోక్షాల గురించిన కల్పన తత్త్వవేత్తలకు లేదు. ఇది అజ్ఞానుల కోరకు చెప్పిందే.

3.16 బంధ మోక్షాల కల్పన (బాలాకోపాఖ్యానము)

వసిష్ఠుడు: రామా! మాయ వలననే పరమాత్మ నుండి మొదట్లో మనస్సు, పీదప బంధ మోక్షాల కల్పన, జగత్తు నిర్వాణము ఇవన్నీ బాలాకోపాఖ్యానములో వలే కలుగుతున్నాయి. ఆ కథ చెపుతాను విను. ఒకానోకమహాశాస్య నగరంలో శాందర్భ వంతులు, ధార్మికులు అయిన ముగ్గురు రాజపుతులు ఉండేవారు. వారిలో ఇద్దరు జన్మించనే లేదు, ఒకడు తల్లి గర్వం లోనే ఉన్నాడు. బంధువుల మరణం తో దుఃఖాన్ని తప్పించుకోవటం కోసము వారు ఆకాశ మార్గము లో ప్రయాణము చేసిపుట పుండ్రుతో మూడు వ్యక్తాల (ఒక దానికి విత్తనమేవేయలేదు) క్రింద అమృత తుల్యమయిన పుండ్రు తిని ఆకాశ నగరం లో చాలా సెపు కీడించారు. తర్వాత చాలా దూరం ప్రయాణం తర్వాత స్వచ్ఛమైన మూడు నదులలో (ఒక దాని లో నీరే లేదు) జలక్రిడలు చేసి ఆనందించారు. తర్వాత చాలా దూరం ప్రయాణం తర్వాత భవిష్యత్ నగరానికి చేరుకొన్నారు. ఆ నగరంలో మూడు భవనాలు (వాటిలో రెండు నిర్వింప బడలేదు, ఒక దానికి గోడలే లేవు) అందులో ముక్కలుగా అయిన రెండు బంగారు పాతలు, పూర్తిగా చూర్చింగా ఉన్న వేరొక బంగారు పాత లలో పది శేర్ల బియ్యాన్ని వండి బ్రాహ్మణులకు వడ్డించగా అందులో ఒకరికి నేరు లేదు. ఇద్దరికి దేహాలు లేవు. నేరు లేని బ్రాహ్మణుడు ఆ అన్నాన్నితిని తృప్తి చెందాడు. తర్వాత ఆ ముగ్గురు రాజపుతులు ఆ నగరంలోనే వేటకు పోయారు.

రామా! ఈ బాలాకోపాఖ్యానము లో చెప్పటిడిన సంకల్పకల్పనలన్నీ భూమి. జగత్తు కూడా ఈ కథలో చెప్పినట్లు అంతా సంకల్పమే. రామా! నీవు ఈ సంకల్పాలన్నీ నిస్సంకాల్పులుగా, సంకల్ప త్వాగం చేస్తే శాంతిని పొందుతావు. ఈ మనస్సు సత్యాన్ని అసత్యంగాను, అసత్యాన్ని సత్యం గాను చూపిస్తుంది. అనేక యోజనాల దూరాన్ని గోప్యాదం గాను, కణాన్ని కల్పంగాను, కల్పాన్ని కణం గాను చేయగలుగుతుంది. ద్రష్టు, దర్శన, దృశ్యం, కర్త, కర్మ, క్రియ, భోక్త, భోజ్యం, భోజనాలు - ఏటితో కూడిన జగత్తంతా చిత్తం మాత్రమే అయివుంది.

3.17 లవణ మహరాజు కథ (మొదటి భాగము)

పూర్వము ఉత్తర పొండవ దేశంలో హరిశ్చంద్రుని వంశానికి చెందిన లవణుడు అనే రాజు ఉండేవాడు. ఒకరోజు ఆ రాజుసబలో ఒక ఇంద్రజాలికుడు ప్రవేశించి, నెమలి పించాన్ని ఊపుతూ ఒక గుర్రాన్ని సృష్టించాడు. అప్పుడు రాజు నెమలి మేఘున్ని చూచినట్లు తదేక దృష్టితో నాలుగు ఫుడియల పాటు చూచి ధ్వనములో ఉండిపోయాడు. తరువాత నెమ్ముదిగా తేరుకోని సభికులతో తనకు కలిగిన మాయా ప్రభావాన్ని వివరించాడు.

3.17.1 లవణుడి భ్రాంతి

రాజు: నేను ఆలా గుళ్ళము మీద స్వారీ చేస్తూ పంచ్చ ఏమి లేనటువంటి ఎడారి వంటి ఒక అనంతమైన అడవికి వెళ్లి దైన్యాన్ని పోందాను. తర్వాత గుర్రం నన్ను వేరోక అరణ్యానికి తీసుకోని వెళ్ళింది. నేను అక్కడ చాలాసెపు విశ్వమించాను. రాత్రి కావటంతో ఆ రోజు పూజ, భోజనము, స్నానము లేకుండా ఒక మర్లి చెట్టు తోర్లలో విశ్వమించాను. నాలుగు ఫుడియల పోద్దుపోయిన తర్వాత చందల సేత్తాలు, మలిన వస్త్రాలతో ఉన్న ఒక చండాలస్త్రీని చూసి అన్నాన్ని పెట్టమని దీనంగా వేడుకోన్నాను. అప్పుడు చండాలస్త్రీ, నీపు నా భర్త గా ఉండటానికి అంగీకరిస్తే అన్నాన్ని పెడతాను, ఎందుకనగా మేము సామాన్య మానవులం లాభం లేకుండా ఉపకారం చేయం. ఆ విధముగా రాజు ఆ చండాల స్త్రీకి భర్త అయి ఆ చండాలకుల ప్రపుతి అయిన మధ్య పాసము, మాంసాహారము మొదలగు వానిని భార్య పిల్లలకు సమకూర్చుతూ తానూ తింటూ అనేక కష్టాలు అనుభవించాను. ఒకనాటి భయంకరమైన కరువు రోజులలో భార్య అలసటతో ఒక వృక్షము క్రింద నిదించగా తానూ ఇద్దరు కుమారులను భుజం మీద నుంచి దింపి సీద తీరుతుండగా నా చిన్న కొడుకు అతి దీనంగా తండ్రీ! ఒహూ ఆకలిగా ఉన్నది మాంసము, రక్తము ఆహారముగా ఇవ్వయిలసిందిగా ప్రార్థించాడు. అప్పుడు పుత్ర వాత్సల్యముతో బాలకా! నా మాంసము భుజించమని చెప్పాను. అప్పుడు వాడు దానికి ఒప్పుకోనగా, అగ్నిని పేరిచ్చి అందులో దూకాను. అంతలోనే నేను ఇక్కడ సింహసనం మీద దోర్లగా మీ జయద్వానాలతో మేలుకోన్నాను.

వసిష్ఠుడు: రామ! ప్రపంచము యొక్క స్త్రీతి తెలుపటూనికి వచ్చిన దైవమూత్యే ఆ ఇంద్రజాలికుడు. ఈ ప్రపంచమంతా మనోవిలాస మాత్రమే. సర్వశక్తివంతమైన విష్ణు భగవానుని మన్సు ఈ జగత్తు. రామ! ప్రత్యక్షముగా నేను కూడా అప్పుడు ఆ సభలో ఉన్నాను. రామ! లవణ మహరాజు కథ నుండి తెలిసినది ఏమంటే మనసు చేసిన పనే పని. అదే వాస్తవంగా చేయబడింది. ఈ మనస్సు అల్పాన్ని అధికముగాను, అధికమును అల్పము గాను, సత్యాన్ని అసత్యం గాను, చేదు వస్తువును మధురంగాను, శత్రువును మిత్రుడు గాను చేస్తుంది. మనస్సులో విషయ చింతన అనే చాపల్యానికి

చోటీయకుండా ఉన్నవాని మనస్సు బంధింపబడిన ఏనుగు లాగ శాంతిస్తుంది. సంయమనం (అదుపు) తో ఉంటే సంసార భ్రమ అంతా శాంతిస్తుంది.

3.18 చిత్ర వ్యాధికి చికిత్స

వసిష్ఠుడు : రామా! ప్రభలమైన వాసనే జీవుని మొహనికి కారణము. అట్టి వాసనని సమూలంగా పెకలించి నాశనం చేయాలి. తత్వ విచారం తో జ్ఞానం ప్రకాశిస్తుంది. మనస్సే మానవుడు కానీ ఈ దేహం కాదు. దేహం జడం. అందులోఉన్న మనస్సు అటు చైతన్యము కాక ఇటు జడము కాక రెంటికి విలక్షణమైనది చిత్రం అనే ఘోర వ్యాధిని ఒక గోప్య బెషధమైన పురుషాన్ని, ఉత్తమసుఖాన్ని ఇచ్చేదిసాధుపురుషుల చేత పరీక్షించబడినది అయిన ఆ మందుగురించి చెపుతాను విను.

స్వసంవేదనము (తనను తాను చక్కగా తెలుసుకోంటూఉండటం) అనే పురుష ప్రయత్నం చేత, అభీష్ట వస్తువును త్యజించటం ద్వారా చిత్రం అనే భేతాళం శీఘ్రముగా జయించ బడుతుంది. దుఃఖం అనే అగ్నిలో కాలి మెత్తబడిన మనస్సు అనే ఇనుమును, శాస్త్ర, సత్యంగాలవలన ప్రశాంతం చేయబడిన మనస్సు అనే ఇనుము చేత దుఃఖాన్ని తోలగించు. లాలించటం ద్వారానో బెదిరించటం ద్వారానో పీటవాడిని ఒక పని నుండి వేరొక పనిలోకిమరల్చి గలగినట్లు చిత్రాన్ని కూడా ఒక భావం నుంచి వేరొకభావానికి మరల్చి. ఉత్తమఫలాన్ని ఇచ్చే సమాధి అనే సత్కర్మలో మనస్సును వినియోగించి అట్టి సమాధి ద్వారా చిదాత్మతో మనస్సును పక్క పరచాలి. తన పౌరుషం చేతనే సాధింపగలగిన, 'అభీష్ట వస్తుత్వాగ' రూపమైన మనోనిర్పాం కంటే మోక్షానికి మంచి మార్గం లేదు. సంకల్పబూపం చేత చిత్రం చేదింపబడితే, జీవుడప్పుడు సర్వరూపి, సర్వవ్యాపి, శాంతం అయిన బ్రహ్మ రూపంపోందుతాడు. మూడులచే కల్పింపబడిన 'ప్రారభం' అనేమాటను ఆదరించకుండా ఆత్మ సాక్షాత్కార రూపమైన పురుష ప్రయత్నాన్ని చిత్రంలో నిలుపుకో. అగ్నికి ఉప్పుతత్వంలాగ మనస్సుకు చంచలత్వమే ధర్మం. ఆ చంచలత్వం కనుక నశించితే మనస్సు నశించినట్టే. అట్టిమనోనాశనమే తపస్సు అని, మోక్షం అని శాస్త్ర సిద్ధాంతమైఉన్నది. కనుక మోక్ష ఫలాన్ని అనుభవించటం కోసం మనస్సును ప్రయత్న పూర్వకంగా నశింపచేయాలి. ఆత్మ విచారంచేత దాన్ని సాధించవచ్చి. ఈ మనస్సు, జడత్వాన్ని అభ్యసిస్తే జడత్వాన్ని, చిద్వస్తువును భావిస్తే చైతన్యంలో ఏకమౌతుంది. కనుక మొదట భోగవాసనలని, తరువాత భేద వాసనని తోలగించి ఆపిమృత చిత్రాన్ని, విషయాలని కూడా వదిలేసి వికల్పరహితుడైని నుభంగా ఉండు. చిత్రం ద్వారా సాక్షి ఏవి అనుభవాలను పోందుతుంటుందో ఆయా అనుభవాలు లేకుండా ఉండటమే మనోనాశనము. రామా! ఆత్మావలోకనం చేత అవిద్య నశిస్తుంది. ఇచ్చయే అవిద్య కనుక ఇచ్చానాశనమే మోక్షం. అట్టి మోక్షము

'అసంకల్పనం' (కల్పించకుండా ఉండటం) చేతనిద్విష్టుంది. ఈ మనస్సు 'నేను బ్రహ్మం కాను' అనేసంకల్పం చేత బంధాన్ని, 'సర్వం బ్రహ్మ' అనే సంకల్పం చేత ముక్కిని పొందుతుంది.

3.19 సప్త భూమికలు.

వసిష్ఠుడు : రామా! జీవుడికి అవిద్య నశించటం సప్తభూమికల్లో కలుగుతుంది. అవి తెలియజ్ఞాను సాధానంగా విను. అజ్ఞాన భూమికలు ఏడు, జ్ఞానభూమికలు ఏడు. ఒక్కుక్కదాంట్లో మళ్ళీ భేదాల వలన ఎన్నో మెట్లుగా చెప్పావచ్చ. చిత్తం ఒక పదార్థం నుండి మరొక పదార్థం మీదకు పోయేటప్పుడు మధ్యలో ఉండేస్తి, అంటే, ఏవిదమైన మనఃకార్యము లేని స్థితి 'స్వరూపస్థితి' అనబడుతుంది. సర్వ సంకల్పరహితము, నిద్రా జడత్వ రహితము, శిలలాగా అంచలము అయిన స్థితియే స్వరూప స్థితి. దేహముల్లో అహంభావం నశించి, భేదభావం అంతా సమసీపోతే, జడం కాని రూపం ఏది ప్రకాశిస్తుందీ అదియే స్వరూపం. అజ్ఞాన భూమికలు వివరిస్తాను విను.

అజ్ఞాన భూమికలు: బీజ జాగ్రత్త, జాగ్రత్త, మహ జాగ్రత్తలను ఈ మూడును జాగ్రత్తవస్తులు. జాగ్రత్త స్వప్నము, స్వప్నము, స్వప్నావస్త అను ఈ మూడును స్వప్నావస్తలు. సుష్టి అను దానితో కూడి సప్తవిధ మోహములుఅగుచున్నవి.

గ. బీజాజాగ్రత్త: ఇది జాగ్రత్తకు బీజం లాంటేది. సుష్టి అంతంలో, జాగ్రత్తవస్త ఇంకా పూర్తిగా రాక ముందు అజ్ఞానము తో కలని ఉన్న ఛైతన్య స్థితి.

అ. జాగ్రత్త: ఈ స్థూల దేహం నేను, ఈ భోగ పదార్థాలు నావి అనే స్థితి.

ఓ. మహ జాగ్రత్త : ఈ జన్మలో కాని పూర్వ జన్మలో కాని దృఢపడిన సంస్కరాల చేత స్వార్థించేటటువంటి జాగ్రత్తస్థితి అనుభవము.

ఔ. జాగ్రత్తప్నము: జాగ్రదావస్తలో ఉంటూనే మనోరాజ్యంలో విహరిస్తూ ఉండే స్థితి.

ఒ. స్వప్నము:'నేను దీన్ని కొద్దిసేపు చూసాను. ఇదిఅసత్యము' అనే భావాన్ని కలిగించేది.

ఉ.స్వప్న జాగ్రత్త: స్వప్నములోని అనుభవము బాగా దృఢపడి స్థాయిభావాన్ని చెంది జాగ్రత్త రూపంగా అభివృద్ధి చెందటం. ఇది దేహం ఉన్నప్పుడు కలుగవచ్చ, నశించిన తర్వాత కూడా కలుగవచ్చ.

ఇ. సుష్టిః: జీవునికి జడ స్థితిని కలిగించి, రాబోయేదుఃఖాలకు మూలమైన వాసనలను నింపుకోని ఉండేటటువంటి స్థితి.

రామా! ఈ ఏడు అజ్ఞాన భూమికలు పీసమైనవి. ఉత్తమవిచారణ చేత, నిర్మలమైన ఆత్మ రూప సాక్షాత్కారము చేత ఈ ఏడు అజ్ఞాన భూమికలు దాటవలసి ఉంటుంది. ఇక జ్ఞాన భూమికలు వివరిస్తాను విను.

యోగ వాసిష్ట సంగ్రహము

గ. శుభేచ్చ: మూడునిలా ఉండకుండా సజ్జనులైనమహాత్ములవల్ల, మంచి శాస్త్రాలవల్ల ఉత్తమ పదాన్ని పొందే సత్యంకల్పం.

అ. విదారణ: శాస్త్ర సజ్జన సంపర్గం చేత, వైరాగ్యం చేత అభ్యాస పూర్వకంగా జ్ఞానం కోసం చేసే ప్రయత్నము.

బ. తనుమానస: పై రెండు భూమికలు తర్వాత శభ్దస్వర్గానుడుల్లో కలిగి అయిష్టత.

చ. సత్యాపత్తి: పై మూడు జ్ఞాన భూమికలు అభ్యసిస్తూ వస్తు, చిత్తం బాహ్య విషయాల నుండి వెను తిరిగి, ప్రశాంతతని పొంది, సన్మాత్మమైన ఆత్మ యందు కలిగి ఉండేస్తితి.

డ. అసుంసక్తి: ఈ భూమికను కూడా అభ్యాస బలం చేతదాటి అసంగ రూపమైన బ్రహ్మత్వ భావన యందు ఎక్కువగా స్థితి కలిగి ఉండటం.

ఎ. పదార్థ భావని: ఇతరుల ప్రయత్నం చేత మాత్రమే బాహ్య విషయాల్లోకి వస్తూ, పదార్థాలని స్వల్పంగా మాత్రమే గ్రహిస్తూ ఉండే స్థితి.

అ. తుర్యగ: ఈ భూమికను కూడా చాల కాలం అభ్యసించటం ద్వారా భేదభావం అంతా నశించిపోతే, కేవలం స్వస్యరూపంలోనే స్థితి కలిగి ఉండటం.

రామ! పై ఏడు జ్ఞాన భూమికలకు అతీతమైన స్థితిని తుర్యతీత స్థితి అంటారు. ఎవరు ఈ భూమికను పొందుతారో వారు 'ఆత్మరాములు' అట్టివారు బ్రహ్మపదవిని పొందినవారే. జ్ఞాన భూమికలు యందు నిష్పత్తిన వారికి పరబ్రహ్మపదము కరతలామలకం. 'నేను, పరుడు' అను బేధ భావం కలిగినప్పుడు 'ఇది ఉన్నది, అది లేదు' అను భావము ఉదయించును. ఆ భావా�ావములు లేనప్పుడు సర్వమగు బ్రహ్మ పదము సిద్ధించును. అది సర్వత్తుకము, ప్రశాంతము, నిరాలంబము, వ్యోమస్తము అయి ఉండును. ఇంకను శాశ్వతము, శివము, సనామయము అయి భాసించును. అయినను అనాభాసము, సనాత్మకమునై, కారణ రహితమై, ఆదిమధ్యంత రహితమై ఉండును. సర్వజగత్ లక్షణమై, మనోవాగ గోచరమై, శూన్యమై, సుఖించు కంటే సుఖమై, అసంవేదము, సనాతీతమై, ఆత్మవేదనమై ఉండును. ఇది బ్రహ్మ స్వస్యరూపమనితెలియము.

3.20 లవణ మహారాజు కథ (రెండవ భాగము)

అవిద్యా మహాత్యము

లవణ మహారాజు ఆ విధముగా బ్రాంతి కి లోనై, అట్టికష్టములకు కారణమైన అరణ్యము వింద్యాదిప్రాంతములో ఉన్నట్లు తోచి, పరివారము సమేతముగా బయలుదేరెను. అచట తనను పోషించిన చండాల గ్రామము, కుటీరము, ప్రజలను గుర్తించెను. అచటనున్న ఒకవృద్ధ స్త్రీతో, ఆమె దుఃఖి కారణము విచారించ వచ్చినరాజుతో- అయ్య! దైవ వశమున నా కుమారెకు

మహాంద్రసముడగు భద్ర లభించెను. వారికి ఇఱవురు కుమారులు, ఒక కుమారై తో సుఖముగా ఉండిరి. కొంతకాలమునకు ఒక మహా భయంకరమైన కరువు వలన వారందరు ర్మామమును విడిచి దూర ప్రాంతములకు ఏగి మార్గమధ్యమున హతులైరి. మా ముసలి దంపతులం మాత్రము ర్మామము విడువజూలక బ్రతికి ఉంటిమి. అప్పుడు మహారాజు ఆ వృద్ధ దంపతులను స్వాంతన పరచి అనేక వస్తు సామార్గులను బహుకరించి నగరమునకు మరలి వచ్చేను. రామూ! ఇది అంతయు అవిద్య విలాసము. వెనుకటికథలో ఇంద్రజాలికుడు పించము త్రిపుగా ఆక్రమించింది. దాని ప్రభావము మరునాడు కూడాభాసించింది.

3.21 తల్యోపదేశము:

రామూ! చూచెదు వస్తువుకు, చూడబడు వస్తువుకు సాక్షిమాత్ర రూపమై 'చూచువాడు, చూపు, చూడబడువస్తువు' అను ఈ మూడింటి యందును భాసించుచు, ఈ మూడింటికంటే విలక్షణమైన దానిని 'భ్రమము' అందురు. మనస్సు ఒక వస్తువు నుండి మరియుక వస్తువును, జూచుటకు పోవునపుడు - ఆ రెండు వస్తువులకు నడుమనుండు దృశ్య రూపము, వృత్తి రూపము, సంకల్పరూపము కానిదియగు రూపమును పొందుము. అది జ్ఞాన్తీ, స్వప్న, సుషుప్తులను అవస్థాత్తయ రహిత మైనది, సనాతన మైనది, అచేతనమైనది. నీవు ఆ రూపమును సర్వదా పొందుము. సంసారమనెడు ఈ వాసనను చేధింపుము. అప్పుడు అధోముఖి, ఊర్ధ్వముఖి గమన శక్తి కోల్పోయి స్థిరముగా ఉండుము.

3.22 ఉత్సత్తి ప్రకరణ సమీక్ష

వసిష్ఠుడు ఈ క్రింది విధంగా ఉత్సత్తి ప్రకరణ సమీక్ష సారాన్ని రాముడికి విశదికరిస్తాడు.

పుట్టిన ప్రతి మానవుడు కాస్త బుద్ధి వికసించగానే, సత్పుంగపరుడై, శాస్త్రాభ్యాసం తో 'అవిద్యను' అధికమించాలి. ఇంతకు ముందు చెప్పిన ఏడు జ్ఞాన భూమికలు, ఒక మెట్లు తర్వాత ఒకటి ఎక్కుతూ ఎడవ జ్ఞాన భూమిక అయిన 'తుర్యగ్' ను దాటి తుర్యతీత స్థితికి చేరి జీవన్యుక్తి ని పొందాలి. అట్టిహానికి సుఖిధుఃఖాలు, జరామరණాలు లేకుండా 'అత్యారాములు' గా భాసిస్తారు. జననమరణ భావన లేకుండా హర్ష-శోకాలకు లతీతంగా 'లోకహితము' ను దృష్టిలో పెట్టుకోవాలి. బంధు-మిత్రరహితమగు శుద్ధాత్మ స్వరూపుడవు గాన వారి గురించి చింతించ వలసిన పనిలేదు. దుఃఖము మనస్సును ఆశ్రయించినప్పుడు నిత్య-అనిత్య, సత్య-అసత్య విభాగము చేయు దృష్టిని అలవరచుకోవాలి. నిరర్థకము, భ్రాంతి రూపము అయిన 'అభిలాష' ను త్యజించాలి. మనస్సు నశిస్తే, కర్కు నివాసభూతమైన 'మాయ' కూడానశిస్తుంది.

యోగ వాసిష్ట సంగ్రహము

"అగత్యా బ్రహ్మాభుక్తాసంసారమిహరీలయా! పునర్వాహ్యమహసంస్కృత్య బ్రహ్మజ్యేవ విలీయతే!! ఈజగత్తు పరమాత్మయే అయి ఉన్నది. ఆ పరమాత్మయే సమస్త ప్రాణికోట్ల అంతరాత్మయగు 'బ్రహ్మము' అనిచెప్పిబడుతుది. శిఖ్యులను ఉద్ధరించడానికి పరమాత్మను 'చిత్తు-బ్రహ్మము-శిఖ్యు-విష్ణువు-ఆత్మ-పరమాత్మ' ఇత్యాది కల్పిత నామాలు చెప్పబడ్డాయి. భవిష్యత్తు లోకూడా ప్రవచించబడుతున్నాయి. జీవుని యొక్క శుద్ధసాక్షి స్వరూప దృష్టికి జగత్తు వేరుగా సంకల్పములు-వికల్పములు, అహంకార మమకారములతోప్రకటితమౌతున్నది. నిర్వికల్ప స్వరూపమగు నీ చిదాకాశరూపమును దుఃఖితుని చేస్తున్న మూర్ఖత్వమునువదులుము. ఈ పాంచబోతిక దేహమును జీవునికి ఆపాదించక నీవు ఆత్మ స్వరూపముగా ఎరుగుము. ఈ ఆత్మ దేనితోనూ స్ఫురింపజాలదు. ఈ ఆత్మను ఉపాధిపరంగా, చిత్త పరంగా అజ్ఞాన దృష్టితో చూడకుండా సత్యరూపమగుబ్రహ్మము గ భావించు. ఈ జగత్తుభావన మాత్రమే. పరమాత్మ నుండి మనస్సు, మనస్సునుండి జగత్తు ఉత్సున్నమౌతున్నాయి. చిత్తము క్షయిస్తే మొహం స్వయంగానే నశిస్తుంది. 'జన్మవర్ణితుడు. అనాది, అనంత స్వరూపుడు, నిర్వలుడు, చిన్మాత్ర స్వరూపుడు' అగు పరమాత్మయే స్వయంగా ప్రకాశిస్తున్నాడు.

లఘు సమీక్ష

పరమాత్మ తత్వము నుండి ముందుగా మనస్సు జన్మించినది. ఆ మనోవికల్పజాలము నుండి జగత్తు ప్రభవించినది. శాస్యమగు ఆకాశము, మనస్సు నుండి శాస్యమగు జగత్తు పుట్టినది. సంకల్ప క్షయ మగుట చేత చిత్తము విడిపోవును. శరదా గమనమున ఆకాశము నిర్వలంగా భాసించు నట్లు, ఆద్యంత రహిత మైన చిన్మాత్రమగు ఆత్మ స్వరూపము స్వచ్ఛముగా ప్రకాశించును. ఉత్సుత్తి ప్రకరణం సమాప్తం

4. స్థితి ప్రకరణము

ఉత్సాహితి ప్రకరణము లో, మనస్సు సంకల్పము వలన ఈజగత్తు జన్మించినది అని, యోగముచే అట్టి సంకల్పము లయింపగా ఈ జగత్తాభింతి నశించును అని చెప్పబడినది.

(మనసు సమస్తం పూర్తిగా మౌనంగా అయినప్పుడు, జరిగేధ్వనమే మానవుడు చిరకాలంగా అన్వేషిస్తున్నదివ్యాసుగ్రహం. ఈ మౌనం లో, నిశ్చల్భంలో గుణతత్వాలన్నీ నిండి ఉంటాయి.....జిడ్డు కృష్ణమూర్తి).

ఈ స్థితి ప్రకరణము లో మనస్సంకల్పసంజనితమైన జగత్తు, మనస్సు నందే ఉండునని, అట్టి మనస్సు తన పుట్టుకకు హీతుపైన పరమాత్మ యందే ఉండునని విశదము చేయుచున్నది. స్థితి ప్రకారణంలో మహార్థి అజ్ఞానం, భ్రాంతి గురించి ఎక్కువగా చెప్పకుండా సృష్టి అనేది నిజంగా ఏది లేదని అది కేవలం ఒక పదం, ఒకశబ్దం మాత్రమే నని తెలుపుతూ దృశ్యం ఇంద్ర ధనస్సు లాగా శూన్యం పైన వేసిన చిత్రం అని సాధకుడి మనస్సు నుంచి దృశ్య భావనను నిర్మిలించటానికి ప్రయత్నించారు. ఇందు శుక్రోపాఖ్యానము, దామాద్యోపాఖ్యానము, భీమాద్యోపాఖ్యానము, శారోపాఖ్యానము, ఉపదేశోపాఖ్యానము అను పంచోపాఖ్యానములు గలవు.

మనస్సంకల్పసంజనితమైన జగత్తు మనస్సు తో గూడ ఆత్మ యందు ఉండుటచే, ఆత్మ అదారమనియు, దృశ్యము ఆధీయమనియు నిరూపింపదలచి వశిష్టుడు రామచంద్రునికి ఇట్లు చెప్పునారంభించెను

రామ! జగత్తు ఒక విధమైన చిత్ర రచన. రచించిన శిల్పి, రచించిన ద్రవ్యములు, కుడ్యాది ఆదారములు ఏమియులేవు. ఆత్మ నిష్పియాత్మకమగుట వలన కర్త లేనిది. ఇతర వస్తువులు లేనందు వలన వర్ణములు లేనిది. ఆదారము లేనందు వలన చిదాకాశమున ఏర్పడినది. ద్రష్ట ఉన్నప్పుడు దృశ్యము ఉండును. జగత్తు ద్రష్ట లేనిదృశ్యము. స్వానుభవ రూపము. నిద్ర లేని స్వప్నము. ఈట్లాము ఏక రూపమైనది. చిదాకాశ రూపము, సర్వాత్మకము, సఖిండితము అని భావించి యత్నపూర్వకంగా భావింపుము. పరమాత్మ కంటే వేరగు రెండవ కారణము లేనందున అనుత్సున్నమైన జగత్తు ప్రతిభా మాత్ర రూపమును ధరించి బ్రహ్మ యందు భాసించుచున్నది. దీనికి ఉదాహరణగా శుక్రోపాఖ్యానముచెప్పుచున్నాను విను.

4.1 శుక్రోపాఖ్యానము

పూర్వము మందర పర్వతసానువునందు భుగు మహార్థి ఫూర తపము చేయుచు నిర్వి కల్ప సమాధినిష్టుడై యుండ, అప్పుడు ధీశాలి, తేజోవంతుడు అయిన అతని కుమారుడు "శంకుడు"

పితృ సపర్యయ చేయుచు ఉండెను. ఒకరోజు ఆకాశమున పోపుచున్న అప్పరస కాంతను చూచి, శుక్రుడు తన మనోరాజ్యమున "ఈమెను అనుసరించి నేను కూడా స్వర్గము చేరి దేవేంద్రునికి అభివాదం చేసి, అతనిచే గౌరవ పురస్కారాన్ని పొందెదను" అనుకోనెను. శుద్ధమైన మనసంకల్పము వలన ఇంద్రుడు, శుక్రునికి అభివాదం చేసి పూజింపగా, శుక్రునికి, ఆ అప్పరస కాంత కనపడేంది. అంత వారియపురు బ్రథమరీ బ్రథమరాల్లగా బహుకాలము సుఖించారు. ఈ విధంగా ఎనిమిది మహాయుగాలు సుఖించిన అనంతరం, అతని పుణ్యము క్ష్యయమయిపోగా శతధా శకలములయి భూమి పైన ప్రవేశించెను. తరువాత అతను బ్రాహ్మణ పుత్రునిగా జన్మించి, ఒక మన్వంతర కాలము తపస్సు చేసెను. అప్పుడు మృగాకారాన్ని ధరించిన అప్పరస ద్వారా ఒక పుత్రుడు జన్మించాడు. పుత్రునిపై మొహంతో అతనికి ధనం, దీర్ఘాయువు, గుణం కలుగుగాక అని నిరంతరం తలపోయుచు తపఃపరాన్ముఖుడు అయ్యును. తత్పులితంగా కీటం చెంది మృత్యుముఖుడు అయ్య మర్చ దేశాధీశునుకి పుత్రుడై కాలాంతరంలో అనేకమైన జన్మలు ఎత్తి, చివరకు గంగాతీరంలో మునిపుత్రుడై జన్మించి తపమాచరించుచుండెను.

ఈ లోగా శుక్రుడు అనబడే దేహం, భృగు మహార్షి ఆశ్రమం లో శపించి నేలపై వేయి దేవ సంపత్సురాలు పడివున్నది. ఆశ్రమ ప్రభావం వలన శుక్ర శరీరమును, మృగ పక్షి సముద్రాయము బక్షింప లేదు. నిర్వికల్ప సమాధి నుండి లేచిన తర్వాత, కుమారుడు అకాల మృత్యువు గావటం భరింపలేక, భృగువు "కాలము" ను శపించ పోయాడు. అంత కాలుడు భౌతిక రూప ధారియై, ఖాళ్లపోశములు ధరించి, కవచకుండలాలతో, 12 నెలలు భుజాలుగా, 6 బుతుపులు శిరస్నులుగా, దినాలు అనే అనేక మంది కింకరులు స్వవించుచుండ భృగు మహార్షికి ప్రత్యక్ష మయ్యాడు. కోదఫుమార్ణిత మానసుడైనను, స్వాంతన పూర్వక భాషణంతో, ఓ బ్రాహ్మణోత్తమా! మేము నియమ పాలకులము, అందుచేత నీవు మాకు పూజ్యాడవు అంతే కాని నీ శాపానికి భయపడి కాదు. కల్పాంతకాలమహాసలములు కూడా నన్ను దహింపజాలదు, నీ శాపము నన్నేమి చేయగలదు? ఎన్నో లోకాలను భక్షించాను, రుద్రకోటులను, విష్ణు బృందములను మ్రీంగాను. నాకు అసాధ్యమైనది లేదు. నేను భోక్తను, మీవంటి వారు భోజ్య పదార్థములు. కల్పాంతమున విధికిని మృత్యువు సంభవించును. స్వకర్మపరిపాకము వలన కలిగిన దశను గుర్తింపక మూర్ఖుని వలే నన్నేల శపింతువు.

(ఇందు మోహము వలన ఎంత జ్ఞాని అయిన తిరిగి సంసార చక్రంలో సారీడు గూటిలోకి ప్రవేశించిన కీటకము చందమున బయటకు రావటం కష్టమని మరియు విచక్ష కోల్పోవునని తెలియుచున్నది)

అంత కాలపురుషుడు, భృగు మహార్షికి చిత్త మహిమను ఈ విధంగా తెలియ చేసాడు.

4.1.1 చిత్త మహిమ

కాలపురుషుడు, భృగు మహార్థికి చిత్త మయ సంసారాన్ని గూర్చి ఈ విధంగా వచించేను. బ్రాహ్మణోత్తమా! చిత్తమే పురుషుడు. ఆ చిత్త కృతమైనది కృతము. మనస్సు ప్రాణము ధరించుట వలన "జీవ" మనియు, నిశ్చయాత్మక మైనది అగుట వలన "బుద్ధి" అనియు అపాంకారము వలన అనేక రూపాలుగా కనిపిస్తున్నది. నువ్వు సమాధి లో ఉండగా, నీ పుత్రుని మనోరథాన్ని అనుసరించి అతని మనస్సు శుక్త శరీర త్యాగం చేసి దేవలోకానికి ఏగినది. అచ్చట "విశ్వాచి" అను అప్పరస తే సుఖించి, కోసల దశార్థవ దేశాల యందు మహారాజుగా జన్మించి వరుసగా అరణ్యమున కోయవానిగను, గంగా తీరమున హంసగను, పౌండ్రక మహారాజుగా, శారమత్యాచార్యనిగా, విద్యాధరునిగా, ముని పుత్రునిగా, సామంతరాజుగా, శైవాచార్యనిగా, వెదురు పొదగా, వన కుక్కలముగా, ఈ విధంగా అనేక యోనుల యందు జన్మించేను. ప్రస్తుతము వాసుదేవుడను పేర విప్రకుమారుడై జన్మించి గంగా తీరంలో 800 సంవత్సరాల నుంచి తపస్సు లో ఉన్నది అతని మనోవిలాసమును, నీ జ్ఞాన దృష్టి తే చూడు. భృగు మహార్థి పుత్రుని మృత్యాంతము దర్శించి, కాలునితో: హో భగవాన్! కేవలము నియతిని పాలించేటటువంటి నీ స్వభావాన్ని తెలుసుకోలేక కోపగించాను. అది నా అపరాధము. సమస్త ప్రాణులకు మనస్సు రెండు శరీరాలను (మనస్సు, దేహము) ఉత్సత్త్తి చేస్తోంది. అందు మనస్సు ముఖ్యమైనది. దాన్నండే జగత్తు పుట్టుకొస్తున్నది.

కాలుడు: రెండు శరీరాలు స్థూల దృష్టికే. సూక్ష్మ దృష్టి తే చూస్తే మనస్సు మాత్రమే ఉంది. ఇక మనస్సు యొక్క స్వరణ రూపం కూడా సత్యమైనది కాదు. "అది నా రూపం కానే కాదు. నేను మనస్సు యొక్క స్వరణను కానే కాదు" అనే మనో త్యాగం చేత సనాతనమైన, శాంతమైన బ్రహ్మమే మిగులుతుంది. దేహంతో ఆత్మను కలిపేటటువంటి మనస్సు సుఖ దుఃఖాలను అనుభవిస్తుంది కాని, ఈ మాంసమైన శరీరం కాదు.

ఈ విధంగా పరీకి శుక్తుడు తపస్సు చేసుకుంటున్న ప్రదేశంకు వెళతారు

4.1.2 శుక్తుని పూర్వ దేహం

భృగువు కుమారుని దర్శనాభిలాపుచే కాలుని ఆనమేర నిశ్చల తపోనిష్ట లో ఉన్న కుమారుని గాంచి, అతనిని సమాధి నుండి మేల్కొల్పిరి. సమాధి నుండి మేల్కొన్న ఆ విప్రకుమారుడు-పూర్వమున శుక్తుడు (ఇంకా అతనినెభూతపుడు కూడా అంటారు) తన సంకల్ప బలము వలన ఎదురుగా ఉన్నవారు కాలుడు మరియు తండ్రి భృగువుగా గుర్తించి ప్రణమిల్లేను. తండ్రీ! చిన్నాత్మము కంటేవేర్దియును లేదు. నా పూర్వ శరీరము చూడ మిగులకుతూహలంగా ఉంది అనెను. అప్పుడు ముగ్గురు మంధరపర్వతమున ముని ఆశ్రమంలో ఉన్న తన పార్థివశరీరములో (భృగు మహార్థి

తపోబలము వలన శరీరముశిథిలం కాదు), కాలుని ఆజ్ఞ మేర, తన తపోబలమునప్రవేశించి రాక్షస గురువుగా అయ్యాడు. (గురుత్వముసురేంద్రాణం కర్తవ్యం భవతానము). పరమాత్మ యందు "ఇది అభిమతము". "ఇదిలభిమతము కాదు" అను రూపము గల ఒక వికల్పమువీర్పుడుచున్నది. అప్పుడు అభిమతమగుచున్నదానిని గ్రహించటం, అభిమతం కాని దానిని త్యజించటం ఆపరమాత్మయే స్వయముగా నిర్వహిస్తున్నాడు. అట్టినిర్వహణయే చిత్తము యొక్క స్వరూపము. అట్టి ప్రియము అనబడు చిత్త తత్వమును ఆత్మ యందులయింపచేసి అఖండ భావన యందు నిశ్చలత్వము వహించువారు ధన్యలు. అందుచేత మీరు కూడా లోకశుభం కొరకు గురువులై ప్రకాశించేదరు గాక అని కాలుడు ఆశీర్వదించి అంతర్ధానము అయ్యాడు. కాలుని అంతర్ధానము తర్వాత, భృగుభాగ్రము లిద్దరు మనసంకల్ప విరహితులై ఉండిరి.

శ్రీరాముడు: మహార్షి! శుక్రాచార్యుడు అనేక శరీరములలోపసించినా చివరికి భృగు తనయుడైన శరరీరాన్ని ఎందుకు అభిలపిస్తున్నాడు?

పసిష్టుడు: రామా! బ్రహ్మ పదం నుండి మనస్సంకల్పం వలన కలిగిన మొట్టమొదటటి సృష్టి లోని ఆ శుక్రుని శరీరము భృగు కుమారునిగా కల్గింది కనుక శుక్రునకు దానియందే అధికమైన అభిమానము. అందువలన మనస్సులో వాసనలు స్వల్పంగానూ, మనస్సు శుద్ధంగానూ ఉన్నది. ఈ భాగ్రమ వృత్తాస్తమునఁ "సంసారము మనో వికారము" అని వర్ణించటం అయినది.

4.2 చిత్త ప్రసాద సాధనములు

ఈ భాగ్రమ వృత్తాస్తమునఁ "సంసారము మనో వికారము" అని వర్ణించటం అయినది. మనోవికార స్వరూపమగు ఆసంసారము మనస్సు వివేకముచేత అణగి పోయినంతనే అదియును అణగిపోవును అనియు, వివోకోదయము కాకున్నచో అది వృద్ధి పొందునని పసిష్ట మహార్షి చిత్తవైర్ముల్ని సాధన సంపత్తిని శ్రీరామునికి ఈ విధంగా తెలియజేయు చున్నాడు.

ఆత్మ విచారపరుడైన జీవుడు, అనురాగాది మనోవృత్తులు లేనివాడై, సంకల్పములను పరిత్యజించి, పరిణతాతుడై, హీయమగు దృశ్య పదార్థమును త్యజించి, గ్రాహమగు పరమాత్మను గ్రహించి, ద్రష్టును దర్శించుచు, పరతత్వమగు నాగ్నీయము నందు జాగరూకుడై జీవించి, ఘోర్ణ్య భావంతో హృదయ గ్రంథి నుండి అహంకారమును వీడి విజ్ఞానముచే పరిశుద్ధమగును. విరాగి, నిస్సంగి, నిర్ద్వంది, నిరుపాశ్యము అగు మనస్సు మోహ పంజరంనుండి ఎగిరి పోవును. పరిపూర్ణ చిత్తము ప్రశాంతముగా ఉండును. నేనెవరను (Of all the thoughts that rise in the mind, the thought "I" is the first thought --భగవాన్ రమణ మహార్షి) ఈ జగత్తు ఏవిధంగా ఆవిర్భవించి అను ఆలోచన కలుగు నంత వరకు అంధకారమును టోలు సంసారము విడువదు. సద్గుద్ది కలిగిన

మనస్సుకు భోగలూలసత దినదినం క్షిణిశ్శూ ఉంటే అప్పుడు తత్వ విచారం ఫలించింది అని తెలుసుకోవాలి. మొట్టమొదట వివేకం చేత రాగం అంటే కోరికసున్నగిల్లుతుంది. తర్వాత ద్వేషం కూడా నశిస్తుంది. జ్ఞానంకలగటం చేత మంచి చెడుల కోసం ప్రయత్నం నశిస్తుంది.

4.3 ఆత్మజ్ఞాని లక్షణము

తనవాడని, పరవాడని భేదము లేని దృష్టితో చూచువాడును, సమస్తమును చిన్మాత్మముగా భావించువాడును, పరమాత్మను దర్శించుచున్నాడు. చిద్రూపము, సర్వశక్తిమంతము, అనంతాత్మ, సర్వభావాంతర సంస్థితము, అద్వీతీయము అని తనలో భావించువాడు ఆత్మ సందర్భము చేయుచున్నాడు. తత్వజ్ఞానికి ఈ శరీరం భోగమోక్షాలను, సుఖాన్ని ఇస్తుంది కాని దుఃఖాన్ని కాదు. అజ్ఞానికి ఈ శరీరం అనేక దుఃఖాలకు నిలయం. "అహం" అనునది ఏది లేదని, బ్రహ్మ నిరామయమైనదని భావించుచు, సదసన్మధ్య ద్రుష్టి కలవాడు మాత్రమే పరమాత్మను దర్శించును. తెలిసి అనుభవించిన భోగమువలన తృప్తి కలుగును. జ్ఞాని ద్రుష్టి లో శరీరం తుచ్ఛమైన వస్తువు. "ఇతడు దొంగ" అని ఒకరి గురించి తెలుసుకొంటే, తర్వాత అతని తో కలిసి ఉన్నా హని ఉండదు. రాని వస్తువులను చింతించడం, వచ్చిన వస్తువులను వద్దనడం అనే సంకల్పాలు జ్ఞానిని కలత పెట్టాడు. పీచ్చివాడిని చూచి నవ్యకోనేటట్లు, జ్ఞాని కూడా దీనంగా ఉండే జనుల్ని చూసి నప్పుకొంటాడు. బాటసారులు యాత్రా సమయమున తమకు గోచరములగు నగర గ్రామాదులను సందర్శించిన విధముగా ఆత్మ విదులు భోగములను నిరపేకముగా అనుభవింతురు. నిగృహీత మనస్సుడు విలాసార్థభోగములు అల్పమైనను, అనల్పముగా భావించి సంతృప్తి చెందును. బంధితుడై ఆకలిగొన్న రాజు గ్రాసమాత భోజనంతో తృప్తి చెందును కాని రాజ్యముతో కాదు. అనాక్రాంతుడైన రాజునకు, బంధం లేనటువంటి రాజునకు సామ్రాజ్యం తో కూడా తృప్తి చెందనట్లు, స్వచ్ఛగా పోయే అజ్ఞానికి ఎన్ని ఉన్నా ఇంద్రియాలు తృప్తి చెందవు. ప్రత్యాహారాదులచే నిగృహింపబడిన మనస్సు స్వల్ప భోగంబున వైన తృప్తి గాంచుచున్నది.

4.4 మనోజయోపాయము

హాస్తమును హాస్తముతో అదిమిపట్టి, దంతములతో దంతములను నోక్కి యుంచి, అవయవములను అవయవముయములతో ఆకమించి ప్రథమమున మనస్సు జయించుటకు సాధనము చేయవలేను. హరయాగాదులచే వాయువును నిరోధించుట మనస్సుగు ఉపాయములతో మనస్సును జయింప వలయును. సంసార సాగరమును దాటుటకు మనోజయమున కంటే వేరొక ఉపాయము లేదు. మనోజయము ఒనరించినవారే ఈ భూతలమున భాగ్యవంతులు. దుష్టతములు మదగజముల వంటివి. అవి మహా నరకసామ్రాజ్యాధిపత్యము కలవి. "ఆశ" ఇంద్రియములను జయింప జాలవు.

మనోదర్శకయము అయినవాడు ఇంద్రియ శత్రు జయ సమర్థుడు అగును. పరమాత్మ స్వరూప సంభందమైన అభ్యాసము వలన మనోజయము ఒనరింప వలయును. ఆవిధంగా చేయనంత వరకు అర్థరాత్రి పిశాచ గానము వలె, వాసనలు హృదయమందిరమున గంతులు వేయుచుండును. అభిమత కార్యాచరణ సమయమున భృత్యునిగా, సత్కార్యాచరణ సమయమున సచివునిగా, ఇంద్రియములను ఆక్రమించుతరి సామంతునిగా, విద్య ప్రధాన తరుణమున గురునిగా, లాలన సమయమున ప్రీయకాంతగా, పాలించు సమయమున పితరునిగా, విశ్వాసమున స్నేహితునిగా, మనస్స వర్తించుచు పండితులకు ఆఫ్సోదజనకమై ఉండును. "మనస్స" అను జనకుడు శాస్త్ర ద్రుష్టిచేత చూడబడుచు, బుద్ధి చేత అనుభవించబడుచు ఆత్మపరిత్యాగ మొనర్చి పరమగు సిద్ధిని అనగా కైవల్యమును ప్రసాదించుచున్నాడు. రామ! "అహమస్నై" అనునిశ్చయము వ్యర్థము. స్వయంభూత ఆ భావమును తోలగించి, పరమ పదమును ఆశ్రయించుము. అమనస్కృదపు కమ్ము. శాశ్వత సౌఖ్యములను అనుభవింపుము. అప్పుడు ఏ బంధములు బంధింపవు. ఈ విధముగా వసిష్ఠుడు రామచంద్రునకు ఉపదేశము చేసి దామ, వ్యాళ, కటక న్యాయముగా వ్యవహారింపకమని మరియు అట్టి విషయమును వివరింప దీడగెను.

4.5 కటకన్యాయము

పాతాళమున "శంబరుడు" అను ఒక రాక్షసుడు కలడు. అతని వద్ద సురసైన్య వినాశకరమగు మహాసైన్యం కలదు. శంబరుడు నిద్రావశమై యుండ మరియు దేశాంతరమునకు పోయినప్పుడు దేవతలు మంత్రిసామంత సహితముగా ఆ మహాసేనను హతమార్చిరి. అంత శంబరుడు ఆగ్రహోదరుడై ఆ దిక్కాలక నగరమును భస్మిపటలము చేసేను. ఈ విధముగా ఒకరినోకరు వధించు కొనుచుండిరి. అంత శంబరుడు తన మాయపలన భయంకరాకారులు, మహాబలవంతులు, మహామాయ వికారులు ధామ, వ్యాళ, కటనామములు గల ముఖ్యరు రాక్షసులను సృష్టించెను. వారు పరమాత్మ నుండి ప్రభవించుటచే వాసనా, ఆత్మాభిమాన శూన్యలు. జయాపజయములు, జీవన్మరణముల గురించి ఆలోచింపక శత్రు పైస్యమును చూచినంతనే వధించుండిరి. ఈ విధముగా దేవతలు వారిని జయించజాలక త్రిహృతో మొఱ పెట్టుకొనిరి. అంతటప్పు వారితో వేయి సంవత్సరముల వరకు మీరు శంబరుని జయించలేరు. ఈ లోపున మీరు దామాదులతో యుద్ధము చేయుచు పలాయనం చేయుచు వారిలో అహంకారము పెంపొందింప చేయవలయును. అప్పుడువారు వాసనలకు లోపై మీకు జయింప సాధ్యులగుదురు అని విన్నవించెను. అప్పటి నుంచి దేవతలు కాలక్షేపార్థమై యుద్ధము చేయుచు ఓడుతూ ఉండిరి. కమంగా దామాదులలో అహంకారము, దేహవాసనలు స్థిరమై మోహవాసనా విలుసతులై జీవితాపేక

కలవారైరి. తత్కారణంగా వారు దేవతలచేత పరాజితులై నశించిరి. కావున రామా! అహంకారము, దేహవాసనలతో నీవు దామాదులవలే వ్యవహరింపక అంతములేని ఈ సంసార దుఃఖమును విలాసముగా అనుభవింపుము.

4.6 అసత్ పద్రానికిడనికి

రామా! ఈ విధముగా దామాదులు దేవతలచేత ఓడిపోయి శంబరుని మరియు ప్రాణ భయముచే పాతాళంలో దాక్షీంగా, యమ కింకరులు వారికి అభయాన్నిచ్చి తమ కన్యలతో వివాహం జరిపించారు. దామాదులువారితో కలసి దుష్ట వాసనలు పెంచుకొంటూ పదివేల సంవత్సరాలు గడిపి ఆయువు తీరి రౌరవాదినరకాల్లో పడిపోయారు. తర్వాత కిరాత కులంలో రాజునేవకులై, కాకులుగా, గద్దలుగా, చిలకలుగా, పందిగా, మేకపోతులుగా, పురుగులుగా, చేపలుగా ఇంకా అనేకజన్మలలో విచిత్రమైన జన్మలు పౌందుచున్నారు. రామా! భవిష్యత్తో యముని వద్ద కింకరులుగా ఉన్న ఆదామాదుల కుటుంబానికి సంబంధించిన కొందరు చేసినప్రార్థన వలన దామాదులు వారి చరిత్ర వినడంజరుగుతుంది. అంత వారి సందేహములు తోలగి ముక్కులుకాగలరని రామునికి సందేహ నిపుణి చేస్తారు. కావునరామా! వాసనలు ఏ విధముగా అభివృద్ధి చెందుతాయో గ్రహించు. రామా! అసద్యస్తువుకు ఉనికి ఉండదు. దామాదులు అసద్యస్తువులే, అయినా సత్యంగానేభాసించారు. అట్లాగే సురాసురులు, మానవులు చివరకు మనము కూడా మిథ్య రూపులమే అయినా శరీరభావంవలన వ్యవహరాలు జరుగుతున్నాయి. స్వస్మిం లోని స్వయంత మరణం లాగా ఆసద్రూపాలే. "సత్యం సంవేదనంశుద్ధం బోధాకాశం నిరంజనమ్" (జ్ఞాన స్వరూపంబును నిర్వలంబునగు చైతన్యమే సత్యమైనది)

4.7 అసత్ బోధ ఏవరికి

రామా! జగత్తంతా పరమ సత్యం అని భావించేమూడులకు జగత్తు యొక్క సత్య బోధ శోభించదు. శవంలేచి నడడవలేనట్లు, ఎంత యత్నంతో బోధించినా. అజ్ఞాని, సత్యమైన సాక్షిస్వరూపంలో నిలకడలేనివాడై, ఈ జగత్తు పరభూతాం కంటే వేరుకాదు అని గ్రహించలేదు. తపస్సు, విద్య లేని కారణంగా వారికి జగత్తే అనుభవమౌతుంది, కానీ బ్రహ్మాం కాదు. కావున కొంచెన్నా జ్ఞానం కలవానికి'జగత్తు మిథ్య', 'జగత్తు బ్రహ్మాం' అనే బోధ శోభిస్తుంది.

4.8 మోక్ష కోసంప్రయత్నం

దామాదుపాఖ్యానమున అవివేక మూలములగు నేనునాది యను అభిమానముచే సంసారము పెరుగుచున్నదని, కావున దేహదులయందు అహంకారము లేకుండుట పురుషార్థక సాధనము అని చెప్పుచున్నారు. రామా! అహంకారం అనే రజోగుణమాలిన్యాన్ని ఆశ్రయించిన చిదాకాశం, తన

సహజ చైతన్యాన్ని కోల్పుకుండానే, అహంకార, ప్రాణ, ఇంద్రియాలను అనుభవిస్తుంది. బ్రాంతి రూపమైన తన వాసనచేతనే, తానే చిద్రూపం కంటే భేదంగా ఉన్నట్లు అనుభవిస్తుంది. సాక్షి చైతన్యం అయిన ప్రత్యగాత్మ పైపుకుబుద్ధి తిరిగితే, నిర్వాణ స్థితిని పొందుతుంది. రామ! "ఇదినాకు కావాలి" అని దీనత్యంతే ప్రపంచాన్ని చూచే వానికి పురుషార్థం దొరకదు. మూడు లోకాలను గడ్డిపోచలా చూడగలిగిన మహాత్ముడు, సాదు పురుషుల్ని శాస్త్రాలను సేవించే వాడు, మరలా మోహంధకారంలో పడకుండా ఉంటారు. శమదమాది గుణాల్లోను, ఆధ్యాత్మికపణంలోను, సత్యంలోను, ప్రీతి కలవారే మనుష్యులు అనబడతారు. తక్కిన వాళ్చందరూ పశుతుల్యాలే. రామ! దౌర్ఘాగ్య జనకమైన ధనాదుల గురించి విచారణచేయకుండా, నాశరహితమైనది, నిత్యమైనది, నిరతిశయానందాన్ని ఇచ్చే శాస్త్రాన్ని అబ్యసిస్తూ, మోక్షమార్గంలో జాగరూకుడవై ఉండు. జరామరణవినాశం కోసం సన్మాద్ధుడపుకా. అర్ధాలు అనర్ధాన్ని, భోగాలురోగాల్ని, సంపదలు ఆపదాల్ని ఇస్తాయి. వీటిని ఆదరించకుండా ఉండటమే జయానికి మూలం. కావునశద్ధతే మోక్షం కోసం శుభ యతన్నాన్నిచేస్తూ ఉండు. ఉదాహరణగా సందికేశ్వరుడు, బలి, సంవర్ధుడు అనేమహార్షి, విశ్వమిత్రుడు, శ్వేతముని, సావిత్రి మొదలుగాగల అనేక మంది శాస్త్రియమైన శుభ ప్రయత్నచేత మోక్ష ఫలం అందుకొన్నారు. రామ! ఆత్మ జ్ఞానం, మోక్షం కోసం ప్రయత్నం చేయి. రామ! అభిమానాన్నిత్యజించి, శమాన్ని ఆశ్రయించి శాశ్వతమైన మోక్షం కోసం సజ్జనులను సేవించాలి. సత్పురుష సేవ లేకపోతే తపస్సు, తీర్థం, శాస్త్రం మొదలైనవేవి సంసార సాగరాన్నిదాటింపలేవు. ఎవనికి లోభ మోహ క్రోధాదులు ప్రతి దినం సన్మగిల్లుతూ ఉంటాయో, ఎవరు తన కార్యాలలో శాస్త్రానుకూలంగా ప్రవర్తిస్తూ ఉంటాడో అతడే సజ్జనుడు అనబడతాడు. అట్టి సజ్జనుల సాంగత్యము చేత ముముక్షువులైన వారికి దృశ్యం యొక్క అత్యంత అభావం అనుభూతమౌతుంది.

4.9 అహం విచారణ

"అహం" అనే దానికి సరిగా అర్థం తెలియకపోతే అది చిదాకాశం లో మలినం లాంటిది. "అహం" అన్నదాన్నిసరిగా అర్థం చేసుకోంటే అది శుద్ధ చిదాకాశం అవుతుంది. నీటిలో నీరు కలసినట్లు, తన్న తాను తెలుసుకోన్న అహంకారం చిదాకాశంతో ఏకత్వాన్ని పొందుతుంది. "ఈదేహం సేను, ఇంద్రియాలు నావి" అనే మోహం కంటే ప్రపంచంలో అనర్థం ఇంకోటి ఉండదు. ఈ లోకంలో ప్రాప్తించే సుఖః దుఃఖాలన్ని అహంకార చక్కం యొక్క పరిభ్రమణ. జన్మ అనే అరణ్యంలో అహంకారం అనే అంధకారం ఉన్నంత వరకు దుఃఖం అనే మదించిన పిశాచం విజ్ఞంబిస్తునే ఉంటుంది. అట్టి అహంకార పిశాచంచేత పట్టుబడ్డ వానికి చికిత్స సామాన్య శాస్త్ర మంత్ర జపాదులచే జరుగదు.

నిర్వలమైన శుద్ధ భైతన్యాన్ని నిరంతరం ద్వానిస్తూ ఉండడం ద్వారా, దృశ్య రూపమైన జగత్తు మిథ్య గా భావించడం ద్వారా అహంకారం వృద్ధి చెందదు.

4.10 మూడు రకాల అహంకారాలు

రామా! జగత్తులో మూడు రకాల అహంకారాలు ఉన్నాయి. 1. నిరాకార, నిర ఆహంభావి, కార్య కారణరూపు డైన పరమాత్మను నేనే అనే అహంకారం. 2.నేనన్నిటి కంటే భిన్నమైన, సాక్షి స్వరూపమై, సూక్ష్మమై, అవయవాలు లేని వాడిసై ఉన్నాను, అనే అహంకారం. 3.హస్త పాదాయలతే కూడిన ఈ దేహమే నేను, అనే లౌకిక అహంకారం.

రామా! మొదటి రెండు శుభ అహంకారాలు. మూడవది తుచ్ఛమైనది. దానిని వదలాలి.

దేహ అహంకారం ఎంత ధృడంగా ఉందీ, అంత ధృడంగా మొదటి రెండు అహంకారాలు ఉండేటట్లు అభ్యాసం చేయాలి. తర్వాత తగిన సమయంలో వాటిని కూడా వదిలి వేయడం మహాత్ములకు సమ్మతం.

4.11 దామ వ్యాఖ కటకోపాభ్యాసము ; విషయ విచారణ(మనస్సు)

రామా! జీవుని యొక్క సమస్త దుఃఖములకు, ఆపదలకు కారణం 'మనస్సు'. ఇందుకు ఉపాయం "మనోనిగ్రహము". "భోగేచ్ఛ మాత్రకోబంధః తత్యగోమోక ఉచ్చతే". విషయభోగముల యందు ఇచ్ఛ ఉండుటయే బంధము. అట్టి ఇచ్ఛను పరిత్యజించుటయే మోకము. ఏ వస్తువులు ప్రీతి కరంగా తోస్తాయో, వాటిని త్యజించడం ద్వారా బుద్ధి పరమ శాంతిని పొంది, జ్ఞానము, సమాధి వైపు పయనం అపుతుంది. సర్వము "భావము" నందే ఉదయించడం జరుగుతుంది. ఉత్సమభావాను సంధానము చేత మనస్సు ప్రశాంతత చెందిజీవుడు ఆత్మ వస్తువును పొంది కృతార్థుడు అపుచున్నాడు. ఎప్పుడు మనస్సు పలువిధాలైన మనోరథాలతో నిండి ఉంటుందీ అప్పుడు "స్ఫూర్ధ్వదేహము" అనే భావన పట్టుకొంటుంది. వదిలోస్తే "ఈశ్వర స్వరూపము" అపుతుంది. "మనసోభ్యదయో నాశోమనోనాశోమహోదయః, జ్ఞానసోనాశమ్భుయేతిమనోజ్ఞస్య విపర్థతి". మనస్సు విషయాదులందు ఉన్నదా, వినాశనమును పొందుతున్నట్టే. మనోనాశనమే ఆత్మ లాభము. మనస్సు జీవుడు. దేహారోగ్యం కంటే మిన్నగా మనస్సు ఆరోగ్యానికి చికిత్స చేసుకోవాలి. పిశాచ స్వరణ వలన స్వప్నంలో పిశాచాలు (పీడ కలలు) కనబడతాయి. రామా! "అసత్య దృష్టిని నేను ప్రయత్న బలంచే జయించగలను" అనే ఆత్మ విశ్వాసం ఉంటే నీ సందేహమైన సాంసారిక దృష్టులను వదిలించు కోనే మార్గము సుగమం అపుతుంది. మనస్సు అసద్రూపం. ఉదాహరణగా నిద్రా సమయంలో జీవుడు మనో రాహిత్యం పొందుతున్నట్టే. అప్పుడే పరిచయమైన వానితో ఏ విధంగా ఉదాసీనంగా,

యోగ వాసిష్ట సంగ్రహము

రాగద్వేషరహితంగా ఉంటావో ఆ విధంగా ఈ దేహం మీద ఉడానీనంగా ఉండు. "ధ్రువ్ --ధ్రుశ్యము"
మధ్య గల "ధ్రుక్" రూపమే నీ రూపము.

రామా! మరినము, చంచలము అయిన "అహంకారము" ను ప్రాజుదయం నుండి పారద్రోలు.
మరుక్షణం అపరిచ్ఛిన్నడు, సర్వవ్యాపకుడు, సర్వేశుడు, వాసనారహితుడు, శాంత చిత్తుడు అగు
ఆ ఆత్మ దేవుడు నీ హృదయమున స్వయముగా ప్రభువై విరాజిల్లుతాడు.

4.12 భీమాద్యపాఖ్యానము

దామాద్యపాఖ్యానము సందు అవివేకమునకు కారణభూతమగు. "నేను, నాది" అను
అభిమానమువలన ఈ సంసార దుఃఖము వృద్ధియగుచున్నదని వివరింపబడింది. ఇప్పుడు ఈ
భీమాద్యపాఖ్యానమున దేహాదులయందు అహంకార భావరహిత్యమే పురుషార్థ సాధకము అని
వశిష్ఠ మహర్షి రాఘువునకు తెలిపెను.

మాయచే సృజించబడిన దామాదులు మోహవశులై మిథ్య అహంకారులై నశించిరని గ్రహించి,
మోహవివశులు కానీ దానవులను శంబరుడు మాయ తో సృష్టించదలచెను. ఈ విధముగా
అలోచించి సర్వమర్గులు, వేదవేత్తలు, వీతరాగులు, పాపరహితులు, ప్రాపుకార్యాచరణ శీలురు,
పుష్టిత్రాత్ములు, ఉత్సత్తములు అయిన భీముడు, భాసుడు, ధృడుడు అను దానవులను
మాయచేస్వసించెను. వారిలో నేను అను వాసన ఉదయించినంతనే తద్విచారము వలన వాసనా
క్షయమగు చున్నది. అందువలన, నిరహంకారులై, జరామరణ నిర్భయలై దేవసైన్యమును
పరిమార్పుచుండిరి. అంత దేవతలు విష్ణువును ప్రార్థింపగా, అతను తన చక్రాయుధముచే భీమ,
భాస, ధృడులను శంబరాసురునితో సహ వారిని సంహరించి విష్ణులోకమునకు చేర్చుకొనెను. భీమ,
భాస, ధృడులు ముగ్గురు వాసనా రహితులు గావున వారికి "పునర్జన్మన్ములు" అనే గతి లభించలేదు
కావున రామా! (తస్మాద్వాసనయా బద్ధం ముక్తం నిర్మాసనం మనఃరామ నిర్మాసనీభావమాహరాశు
వివేకతః) వాసనతోకూడిన మనస్సు బంధ హతువు. వాసనా రహితమైనదిముక్తి హతువు. నీవు
వివేకము వలన వాసనారహితమగు మనస్సును పొందుము. సత్యమగు పరమాత్మ జ్ఞానము వలన
వాసన నశించి పోపుచున్నది. వాసన లయింపగా దమురులేని దీపము వలెనే చిత్తము లయమగు
చున్నది.

4.13 జగన్మాయాస్వరూపము

రామా! భీమాద్యపాఖ్యానమున అహంకార పరిత్యాగమే మోక్షదాయకమని చెప్పబడినది. ప్రస్తుతము
అహంకార పరిత్యాగ మొనరించుటకు జగత్ స్థితికి మాయకత్యమును స్వప్షము గావించనెంచి
యందు ఉపాయమును చెప్పుచున్నాను వినుము. సర్వేపద్రువకారకమగు ఈ సంసార దుఃఖమును

నివారించుకోనుటకు మనోనిగ్రహము ఒక్కటియే ఉపాయము. అందుకుజ్ఞానము ఉండవలయును. భోగానుభవ వాంధ బింధహీతువు. ఆ వాంధను పరిత్యజించుటయే మోక్షము. రామా! ఆకాశము సర్వ వస్తుగతము. అయిననుసూక్ష్మమైన దగుట వలన దృశ్యము గాదు. అట్లే నిరంశమగు చిదావమును సర్వ వ్యాపి అయ్యదృశ్యము కాదు. సర్వ సంకల్ప రహితమై, సర్వ సంజ్ఞావిరహితమై, 'చిదాత్మ, స్వాత్మ' అను నామములు ధరించి, ఆవినాశ స్వరూపమై జ్ఞానుల యందు నిష్టుళంకరూపమును, అజ్ఞానుల యందు సంసార రూపమై వెలుగొందుచున్నది. "ప్రహృయు వేదం స్థితం నామ్మామలముస్తిహానేతరత్, తరంగోగ్రగణైరంభః సింధోహా స్వరతి నీరజః. (సముద్రపు నీరు మాత్రమే తరంగాదిరూపముతో ప్రకాశించుచున్నది కానీ వేరు కాదు. అలాగేల్పాయై ఆకాశాది రూపములతో ప్రకాశించుచున్నది కానీ ఇతర వస్తువు కాదు). ఇట్టి చిత్పదార్థము ఉదయంపక, అస్తమింపక, లేపక, కూర్చుండక, వెడలక, తిరిగిరాక, ఇక్కడగాని అక్కడగాని ఉండక, పరిపూర్ణంబై ఉండును. ఈ చిత్తు నిర్వులాకారమై ఇది 'జగత్తు' అను నామముతోపిలపటడుచున్నది. అవిద్య చేత, అవిద్యయందు ప్రతిబింబించిన తన రూపాన్నే జీవ దైతస్యంగా గ్రహస్తూ, అనంత రూపాన్ని వదలి కమంగా అహంభావాన్నిపొందుతున్నది. జీవత్యం, పదార్థాల అనేకత్యం దృఢపడినప్పుడు 'ఇది ఉంది, ఇది లేదు' అనే భావం చేత ఇష్టానిష్టాలు 'పూనడం, వదలటం' లకి స్థానమైన దేహత్వభావం పొందుతున్నది. పలు విధాలైన శారీరక క్రియలద్వారా చిదాత్మయే ప్రపంచాన్ని తనకు భోగ్యంగాచేసికోంటుంది. శట్ల, రస, రూప, గంధములను తెలుసుకోనుటకు కారణమైనది ఆత్మయగు పరిపూర్ణస్వరూపము. అది సర్వవ్యాపకమైన బ్రహ్మము అనేకనామములతో అగ్ని యందు ఉష్ణము లాగుపుకాశించుచున్నది. శమదాది గుణములతో శిష్మాని శిక్షించి ఇది అంతయు బ్రహ్మ స్వరూపమని అది నీవే అని బోధింపవలయును. నిస్సంకల్పుడు, భోగ వాంధా రహితుడు, నివేకపంతుడు అగు వానికి 'అవిద్య' (ఈ అవిద్యకే అజ్ఞానం, మిథ్య జ్ఞానం, మిథ్య, భ్రమ, భ్రాంతి ఇంకాలధ్యాస అంటారు. పరమాత్మను ప్రపంచంగా, ఆత్మను జీవుడిగా భ్రమ పడటమే అధ్యాస, త్రాడును పాముగా భావించుటయే అధ్యాస) అను కల్పణ ముండదు. అట్టి అవిద్యను నాశనము చేయవలయును. సూర్యాని వలన పగలు కలుగునట్లు చిత్తు వలన జగత్తు ప్రకాశించుచున్నది కానీ యథార్థముగా లేదు.

4.14 క్షేత్రజ్ఞాపూంకారాది భేదము

"చికల్పకల్పితాకారం దేశకాల క్రియాస్వదం, చితోరూపం మహాబాహో క్షేత్రజ్ఞ ఇతి కథ్యతే". రామా!సంకల్ప వికల్పాదులతో గూడినట్టి దేశకాల వస్తువులచేపరిచ్ఛినమైనట్టి చిత్తు యొక్క రూపమే క్షేత్రజ్ఞుడు(జీవుడు) అని చెప్పారు. ఆ క్షేత్రజ్ఞుడు పూర్వ వాసనలనుభావించుచు

యోగ వాసిష్ట సంగ్రహము

అహంకార రూపమును పొందెను. అహంకారమును వాసనలచే కళంకంబు నోందినిశ్చయాత్మక మైన బుద్ధియాయెను. ఆ బుద్ధియు సంకల్పాదులతో కూడి సంశయాత్మకంబగు మనస్సులయ్యెను. ఆ మనంబున అధికమైన సంకల్పవికల్పములతో కూడి ఇంద్రియ రూపము నోందెను. ఆఇంద్రియములే హస్తపాదాదియుతంబగు దేహంలగుచున్నది.

In the table format

శుద్ధ ఘైతన్యము ---> తెలుసుకోవాలనే వ్యవహార దృష్టి ---> క్షేత్రజ్ఞాదు/జీవుడు ----> పూర్వ వాసనలను భావించుట ----> అహంకార ఘైతన్యము/అహంకారము -----> నిశ్చయమునకు సంబంధించిన కల్పన - ----> బుద్ధి ----> ఇంద్రియ విషయములను మనసము చేయు స్వభావము(భావనాపరంపర) -----> మనస్సు ---> తీవ్రమైనవికల్పనలు, ఘునీభూతమైన శబ్ద స్వర్ణాది భావనలు -----> ఇంద్రియాలు ----> హస్తపాదాతులతో సంబంధము -----> దేహము -----> దృశ్యము తెలియ పచ్చుట --- దృశ్యజగత్తు ఇట్లు సంకల్ప వాసనలను త్రాళ్ళచే చుట్టుబడి జీవుడు దుఃఖజూలము నోంది క్రమముగా నీచత్వంబును పొందుతున్నాడు. ఈ విధంగా సంకల్పశక్తిరూపంబును విచిత్ర శక్తియుతంబు నగు చిత్తం అహంకారం ముతో కూడి పట్టుపురుగు చందంబున స్వ్యచ్ఛచే బంధమును పొందుచున్నది. చిత్తమే తనచే సంకల్పింప బడిన భూతగణంబులగు శబ్దస్వర్ణాదులను భోగజూలంబునందు దవులుకోని సంకేళ్ళచే కట్టబడిన సింహంబు చందనమున మిగుల వివశత్వమును చెందుతున్నది. ఇట్లు నానాశక్తియుక్తంబగు ఘైతన్యంబే ఒక్కచో మనస్సనియు, ఒక్కచో జ్ఞానమనియు, ఒక్కచో కీయ అనియు, ఒక్కచో అహంకారమనియు, ఒక్కచో పుర్యష్టకమనియు, ఒక్కచో ప్రకృతి అనియు, ఒక్కచో మాయ అనియు, ఒక్కచో మలమనియు, ఒక్కచో కర్కుమనియు, ఒక్కచో బంధమనియు, ఒక్కచో చిత్తమనియు, ఒక్కచో అవిద్య అనియు, ఒక్కచో ఇచ్ఛాలనియు చెప్పబడుచున్నది. కావున రామా! ఉచి నుండి ఏనుగును ఉద్ధరించినట్లు బ్రహ్మత్వమును మరచినట్టి మనంబును సంసారము నుండి ఉద్ధరించుము. మాయసహితంబగు బ్రహ్మము నుండి సంసార వాసనతోగూడిన జీవరాసులు ఉత్సవమయినవి, ఇపుడుపుట్టుచున్నవి, ఇట్లుపై పుట్టగలవు. పుణ్య పాపతారతమ్యము వలన కొందరు ప్రథమ జన్మంబును, కొందరు అనేక జన్మంబులును కొందరు కిన్నెర కింపురుషులగును, సూర్యేష్ఠ వరుణ రుద్ర విష్ణు బ్రహ్మలుగా, చాతుర్వ్యాష్ట మానవులుగా, ఓపుఢీరూపులుగా, మఙ్క రూపులుగా, పర్వత రూపులుగా, నదీరూపులుగా జన్మించుచున్నారు. ఈ జీవులు మృత్యువుచే నెల్లపుచును పీడింపబడుచు అనేక జన్మంబులు పొందుచు వివేకా రాహిత్యంబున సంసార సంకటంబు నందు పడుచున్నారు.

4.15 సంసారావతరణము

ఈ దేహమే పుర్యప్పకము (సూక్ష్మ శరీరం) అంటున్నాము. అట్టి దానికి ఎనిమిది తత్వములు చెప్ప బడ్డాయి. జ్ఞానేంద్రియ పంచకం (చెపులు, చర్మము, కళ్ళు, నాలుక, ముక్కు వాటి కార్యక్రమములగు శబ్ది, స్వర్గ, రూప రస, గంధములు), కర్మేంద్రియ పంచకం (వాక్కు, కాళ్ళు, చేతులు, పాయువు, ఉపస్థి), వాయు పంచకం (ప్రాణ, అపాన, వ్యాస, ఉదాన, సమాన వాయువులు), భూతపంచకం (భూమి, వాయువు, అగ్ని, జలము, ఆకాశము), అంతఃకరణ చతుప్పయము (మనస్సు, బుద్ధి, చిత్తము, అహంకారము), అవిద్య (ఆత్మ ద్రుష్టి నుండి విక్షేపము, భాష్య పదార్థ ద్రుష్టి యొక్క ఆశ్రయము), కామము (మరింకేదో కావాలనే ప్రవృత్తి), కర్మము (క్రియావ్యాసంగము). ఈ పుర్యప్పకము సర్వ ప్రాణుల యందు తుమ్మెదను భోలి ఉంటుంది. ఆత్మయందలి మనఃశక్తి యొక్క ప్రారంభ స్థితి "స్వష్టాది". దాని యందు ఈ విధమైన భావనా క్రమము జరుగుచున్నది. అవి; శబ్ద తన్నాత్త, స్వర్గతన్నాత్త, రూప తన్నాత్త, రస తన్నాత్త, గంధ తన్నాత్త. పుర్యప్పక రూపమైన భావనాత్మమునే "లింగ దేహము" అంటున్నాము. తనయందలి "మనోరథము" అనుదానికి వశమగుటచేతనే మనస్థిలమగు ఈ మనస్సు స్వవాసనావశం అగుచు కల్పితమగు శరీరము గోచరించి, విస్తారతత్త్వ ప్రభావముచే "స్వశరీరప్రాద్ధి" పౌంది భావనాధార్యంచే బ్రహ్మ పదమును పౌందుచున్నది. ఆసమిష్టి జీవుడు బుద్ధి, సత్యము, బలము, విజ్ఞానము, ఖ్యార్యము ధరించినవాడై బ్రహ్మ దేవునిగాపిలపటడుచున్నాడు. ఇతను "సమిష్టి తత్త్వహంకారి".

4.16 బ్రహ్మ శరీరముగ్రహించిన విధము

రామ ఉవాచ : "జీవో మనఃపదం ప్రాప్య వైరించంపదమాగతః, యథా బ్రహ్మంస్తథా సర్వంవిస్తరేణ వదాశమే." మునీంద్రా జీవుడు మొదలు మనోరూపమును పౌందిమరల బ్రహ్మతత్త్వమును ఎలా పౌందెనో సవిస్తరముగా చెప్పుము.

వశిష్టుడు: బ్రహ్మ శరీరమును గ్రహించిన మార్గము చెప్పుచున్నాను వినుము. ఆత్మ తత్త్వము స్వశక్తితో ఒప్పుచూ ఏ శరీరమును గ్రహించేనో, అది జీవరూపంబయ్యేను. అట్టి జీవరూపము వాసనా వశమున చలించి మనంబు లయ్యేను. ఆ మనశ్కకే విచారము కలదిట్టే శబ్దతన్నాత్మమును భావించి అట్టి శబ్దగుణమగు ఆకాశమును భావించింది ఆయెను. ఆకాశరూపంబును చెంది నట్టి మనంబు తేలుత స్వర్గగుణంబును భావించి యూస్వర్గగుణమగు వాయురూపమును భావించినది యాయెను. ఆ మనస్సు శబ్దస్వర్గత్వకంబులగు ఆకాశ వాయువులతో సంఘర్షము వలన రూపగుణంబును భావించి రూపగుణంబుగు అగ్నిరూపంబును పౌందెను. అట్టి మనంబు రసగుణంబగు జలసంవేదనమున జల రూపము పౌందెను. అట్టి మనస్సు గంధ గుణంబును

యోగ వాసిష్ట సంగ్రహము

భావించి గంధ గణకంబగు భూమి రూపంబును పొందెను. ఇట్లు పంచమహాభూతములను స్తుజించిన పిదప పంచ భూతములు తోడను భూతగణముల తోడను కూడిన మనస్సు అగ్నికణంబుబోలు శరీరంబును ఆకాశంబును చూచినది ఆయెను. అహంకారం యొక్క కలలగు జ్ఞానేంద్రియాలతోడను, కర్మేంద్రియాల తోడను, బుద్ధి తోడను కూడి ఆకాశంబున గోచరించిన ఈ శరీరం ప్రాణికోటికి పూర్వంకజంబున నున్న పుర్యష్టకము (సూక్ష్మ శరీరం) ఆయెను. ఆ పుర్యష్టకమున ఉన్నట్టి మనస్సు తీవ్రమగు వాసనా వేగంబున ప్రకాశమానంబగు శరీరంబు భావించి స్ఫూర్తింబును పొందెను. ఆకాశంబున ప్రకాశించు ఆతేజము మీద శిరంబు, క్రింద పాదములు ఇరుపార్వములయందు చేతులు, నడుమ ఉదరంబు కలిగి నట్టితెకారమును ధరించెను. ఆ ఆకారమే కాలకుమమున సృష్టిత్వమును పొంది నిర్వల రూపంబై బుద్ధియు సత్యంబును బలంబును ఉత్సాహంబును విజ్ఞానంబును ఐశ్వర్యంబు నను గుణంబులతో గూడి సర్వ లోకములకు పీతామహుడగు బ్రహ్మ దేవుడు ఆయెను. ఇతనే జీవుని యొక్క సమిష్టి తత్వహంకారి.

4.17 నారాయణుడు

ఇతడు స్వయంభువు. ఇతని జన్మకు మరింకేది కారణంకాదు. ఇతడు జలంలో ప్రథమ తరంగంలాగా ఆవిర్భవిస్తున్నాడు. స్వకీయ మాయచే ఇతడే సర్వతదితర వ్యవహరములకు కారణము (ఆదికారణుడు), ఇతని నుండే నామ, శభ్ద, రూపాదులన్నీ ఉదయిస్తున్నాయి. ఇతని నాభి ప్రదేశం నుండి కమలము, దాని నుండి బ్రహ్మదేవుడు ఉద్భవించి "పద్మజడు" అనుపేరుతో శాఖీంచ బడుచున్నాడు. జీవుని యొక్క శుద్ధస్వరూపమే నారాయణుడు.

జీవుని యొక్క ఆత్మ స్వరూపమే శివుడు

4.18 నానావిధ స్తుష్టి నిరూపణ

శ్రీరామ ఉవాచ: "స్తుష్టి రేకవిభా కిం స్వాత్మిం వాబహూవిభా వద, తద్విజ్ఞానేన మాయాయా రూపంస్వంటతరం భవేత్".

మహార్షి, సృష్టిని తెలుసుకొనిన యోడల మాయ యొక్కస్వరూపము సృష్టిమగును. కావున సృష్టిని గురించితెలుపుము.

వశిష్టుడు: రామా! సృష్టి ఒకప్పుడు బ్రహ్మ చేత, ఒకప్పుడువిష్టువు చేత, ఒకప్పుడు శివుని చేత ఒకప్పుడు మునులచేత నిర్మింప బడుచుండెను. బ్రహ్మ ఒకప్పుడు కమలంబునను, ఒకప్పుడు జలంబునను, ఒకప్పుడు అండంబునను, ఒకప్పుడు ఆకాశంబునను జన్మించును. ఒక సృష్టి యందు భూమి వృక్షములచే, వేరొకసృష్టి యందు మనుజలుచే, మరియుక సృష్టి యందు పర్వతములచే వ్యాప్తమై యందెను. భూమి ఒకప్పుడు మట్టిరూపంబునను, వేరొకప్పుడు జాతి రూపంబునను,

మరియుకప్పుడు సువర్ణరూపంబును, యింకోకప్పుడు మాంస రూపంబును ఉండేను. ఒక సృష్టి యందు మొదలు ఆకాశమును, ఒకసృష్టియందు మొదలుభూమియు, ఒక సృష్టియందు మొదలు జలమును, ఒకసృష్టియందు మొదలు అగ్నియు, ఒకసృష్టియందు మొదలు వాయుపును కలుగు చున్నవి. సుష్టి నిరూపణకై నేను ఒక బ్రహ్మ యొక్క ఉత్సత్తిని నీకు చెప్పితిని గాని ఇట్టినియమము లేదు. మరల మరల కృత, త్రైతా, ద్వాపర, కలియుగములు వచ్చుచు పోవుచు ఉండునేగాని వీనిలో నిత్యమగు వస్తువు లేదు. రామా! జగద్రూపమగు మాయాస్వరూపమునువర్ణించుటకై దాశరోపాఖ్యానము చెప్పుచున్నాడవినుము."

4.19 దాశారుని కథ

మగధ దేశంలోని పర్వతాగ్రము పైన ఉన్న ఒక వనంలో 'శరలోముడు' అనే ఒక ముని ఉండేవాడు. అతని పుత్రుడు 'దాశారుడు'. ఇద్దరు తాపసులు, తేజోవంతులు. శరలోముడు అనేక వేల యుగముల కాలము జీవించి కాలధర్మం చెందగా దాశారుడు పిత్యవియోగమును భరించలేక విలపించుచు కృశించి పోవుచుండేను. అప్పుడు అక్కడి వనదేవతలు అతనిని ఓదార్ప నెంచి అద్భుత్య రూపములో ఈ విధముగా పరికిరి. మునిపుత్రు! పుట్టిన ప్రతి ప్రాణి మరణించునని ఇది ఈ సంసార స్వరూపమనే సత్యము తెలిసి కూడా ఏల అజ్ఞాని వలె దుఃఖించు చున్నావు. చివరకు బ్రహ్మది దేవతలు కూడా వినాశం వొందువారే, కావున నీ తండ్రి కోసం దుఃఖించకు. ఈ విధంగా ఓదార్పబడ్డ దాశారుడు, తండ్రికి ఉత్తర క్షీయలు నిర్వర్తించి తపస్సు చేయ నిశ్చయించాడు. కానీ అతనికి తపస్సు చేయడానికి శుద్ధమైన స్థలము కానరాక, అగ్నిదేవుని వర ప్రభావం చేత అతి ఎత్తైన కడిమి చెట్టు పైభాగంలో పద్మసనాసీనుడై తపస్సు ప్రారంభించి మానసికంగా అనేక వేదోక్త కర్మలను, కామ్య కర్మలను (అశ్వ మేధయాగం మొదలుగాగల అనేక కర్మలు మానసికంగా) పది సంవత్సరాలు చేయగా అతని కర్మల ప్రభావంచేత చిత్త శుద్ధి, తద్వారా ఆత్మ జ్ఞానం కలిగాయి. ఈ విధంగా బ్రహ్మ జ్ఞానముచేత ప్రకాశిస్తున్న దాశారుని కడకు ఒక వనదేవత వచ్చి వినయంతో: ఓ మునీ! నాకు పుత్రులు లేనందు వలన నేను నా తోటి వారిలో అనేక అవమానాలు వొందు చున్నాను. కావున నాకు సంతాన యోగ్యత ప్రసాదించ వలసినది లేని యడల ఈ దేహాన్ని అగ్నికి ఆహుతి చేస్తాను. అంత దాశారుడు ఆమెకు ఒక పుష్పం ఇచ్చి నీకు జగత్పూజ్యాడు, సాందర్భయంతుడు అయిన పుత్రుడు జన్మిస్తాడు కానీ నీవు మరణావేశంతో యాచించావు కావున అతనికి బ్రహ్మ జ్ఞానం కలగడం కష్టమాతుంది అని చెప్పాడు. దాశారుని ఆశీర్వాద బలముచేత ఆ వనదేవతకు ఒక పుత్రుడు కలుగుతాడు. కొంతకాలానికి గా సంవత్సరముల కుమారుని జ్ఞానోపదేశంకోసం దాశారుని వద్దకు

తీసికొని వెళ్లి "స్వామీ! ఇతను మన కుమారుడు, ఇతనికి జ్ఞానోపదేశం చేయవలసింది" అని కోరి దాశారుని ఆజ్ఞ మేర కుమారుని దాశారుని వద్ద వదలి వెళ్లింది.

4.19.1 దాశారుడు కుమారునకు తల్పోపదేశము చేయుట

వసిష్ఠుడు: రామా! నేను ఒకసారి కైలాస పర్వతమందలి మందాకిని నదిలో స్నానార్థిసై సప్తర్షి మండలమునుండి ఆకాశ మార్గమున పోపుచు రాత్రి సమయమునకు దాశారుడు ఉన్న వృక్షమునకు చేరితిని ఆ సమయమున దాశారుడు తన కుమారునకు చెప్పిన కథను చెప్పు చున్నాను విను.

4.19.2 భోత్తుడు - మూడు శరీరాలు

దాశారుడు: కుమారా! ఆశ్వర్యకరమైన ఒక కథను చెప్పుచున్నాను వినుము. ముల్లోకములలో సుప్రసిద్ధుండును, మహావీరుము కలవాడును అగు భోత్తుడు (అవ్యాకృతాకాశం నుండి జనించినవాడు) అను ఒక రాజు కలదు. ఆ రాజు ఆజ్ఞను సమస్త రాజులు పాలించెదరు. ఆ రాజు సాహసశాలి, నానాశ్చర్య విహారవంతుడు, ముల్లోకములలో ఎవ్వరికి వశుడు కానివాడును, సుఖ దుఃఖ కరములగు అతని కార్యములు ఎవ్వరికి శక్యము కాదు. అతని కార్య సాధనమున ఇంద్ర విష్ణు రుద్రులు కూడా అతనిని అస్త్రముల చేత, అగ్నుల చేత బాధించు జూలరు. అతనితోనే అసంబ్యాకమైన "ప్రవృత్తులు" ఉన్నాయి. అవి అన్ని సుఖ ప్రదాలే. దివ్యమైన అతని శీలలు మహా గంభీరంగా ఉంటున్నాయి. అతడు తనకు తానే "స్వప్నము-మనోరథము" లకు సంబంధించిన రచనలు చేస్తూ ఉన్నాడు. అతడు సర్వ వేళలా మూడు శరీరాలు కలిగి ఉంటున్నాడు. అవి ఉత్తమము, మధ్యమము, అధమము. విశాలమగు అవ్యాకృతం లోనే అతడు త్రిశరీరదారి. అతడు అవ్యాకృతంలో చంద్ర సూర్యులు, 14 భువనములు, మూడు లోకాలు, మూడు వేదాలతో బ్రహ్మండ నగరం సృష్టించాడు. ఆ నగరంలో అనేకమైన శాస్త్ర, అశాస్త్ర ప్రవర్తనా మార్గాలు, అనేక మంది దేవతలు, మనుష్యులు, తదితర జీవులను సృజించాడు. అందులో కొందరు, ఊర్ధ్వ భాగమున, మధ్య భాగమున, అదో భాగమున నియమించి బడ్డారు. ఆ జీవులు నల్లటి కేశములతో, నవ ద్వారములతో, ప్రాణ-అపాన-వాయు చలనములతో, పంచ జ్ఞానేంద్రియములతో, రక్త-మాంస-బోమికలతో మొదలగు భౌతిక ఉపాధులతో కనిపిస్తున్నారు. ఆ రాజు తన మాయా శక్తిచే యక్క సమూహమును రచించాడు. మూడు శరీరములచే అతడు యక్కులతో క్రీడించుచు, ఇంకోక చోటికి పోపును. అతడు ఒకప్పుడు వినాశనమనే సంకల్పముచే వినాశనమును, మరి ఒకప్పుడు దుఃఖమును, ఒకప్పుడు సంతోషమును పోందు చున్నాడు.

4.19.3 సంసార సాగరము-వికల్పము

కుమారుడు: తండ్రి! ఖోత్తుడు అనగా ఎవ్వదు? అతని వృత్తాంతము ఎట్టిది? వివరించ వలసినది.

దాశారుడు: కుమారా! పుట్టుకలేకయే కనబడునట్టి సంసార చక్రము యొక్క స్థితిని వివరించితిని. పరమాకాశము నుండి కలిగిన సంకల్పమే ఖోత్తుడు. ఇతను తానే పుట్టుచు, తానే లయమనుచు ఉన్నాడు. విస్తారమైనటువంటి ఈ జగమే అతని స్వరూపము. అతను పుడితే ఈ జగము ఉద్యవించును, అతను నశించగా ఈ జగము నశించును. బ్రహ్మ-విష్ణు-రుద్రేష్టాదులు మనస్సు యొక్క అవయవములు. వాటితో ఆకాశమునందు బ్రహ్మండ నగరమును నిర్మించెను. సంకల్పత్వమగు "మనస్సు" అనే రాజు యొక్క కొరకే ఈ జగత్తు సృజించ బడినది. అహంకారము చేత అనేక దేహములు నిర్మింప బడగా కొందరు కొందరు ఉర్ధ్వమున దేవతలుగా, మధ్యన మానవులుగా, పాతాళమున నాగులు మొదలైన వారుగా నవద్వారములతో రక్త-మాంస-అస్తులతో నిర్మింప బడుతున్నారు. ముత్యపు చిప్పలోని ముత్యం లాగ ఈ శరీరంలో అహంకారము ఆయా ఉపాధులతో చేరి క్షణ కాలంలో విజ్ఞంబించి, క్షణ కాలంలో త్యజిస్తున్నది. సముద్రంలో తరంగాలులాగా మనస్సులో అనేక సంకల్పాలు ఏర్పడుచున్నాయి. సంకల్పమయాత్మకమగు మనస్సు నిజ సంకల్పిత వస్తువులను గాంచడం, పొందడం జరుగు చున్నది. సంకల్పించనిదేది పొందదు. మనస్సు మొదట మాయా చక్రం లో తగులుకుని జ్ఞానాన్తరమ్యములు పొందుచున్నది. ఇవి సుషుప్తి దశలో అప్రకటితంగా, జ్ఞానాన్తరమ్యమును వ్యక్తం కావడానికి తపా తపా అంతర్లేనంగా ఉంటుంది. ఒకదాని వెనుక ఒకటిగా అనేక ఉపాధులందు తిరుగాడుచున్న మనస్సు ఒక సమయంలో సుఖ విక్రాంతి కొరకు సమాధిని అప్పిస్తోంది. అట్లు సమాధిని ఆశ్చర్యిస్తూ ఈ జన్మ పరంపరగా వ్యవహారమును త్యజిస్తుంది. అప్పుడు మనస్సు యొక్క పరిభ్రమణమునకు ఆట విడుపు కలుగు చున్నది.

4.19.4 ఉపదేశోపాఖ్యానము

సంకల్ప రాహిత్యం-ఆత్మశ్శయము

దాశారుడు: కుమారా! ఓలుడు క్షణంలో పీశాచ భావనా కల్పితంచే ఏడుపు లంఘించినట్లు, మనస్సు స్వకల్పనామాత్రంచేత అనంతమైన దుఃఖాలను పొందుచున్నది. ఎప్పుడైతే మనస్సు "ఖండితమగుసత్త" యొక్క అభావన ఆశ్చర్యిస్తుందో దుఃఖాపహరణం జరుగుతుంది. ఇందుకు కొన్ని దృష్టాంతములు చెపుతాను.

కోతి చేప్పు: వడుంగి దుంగ మధ్యలో వదిలి వెళ్లిన చిన్న కొయ్య పుల్లను కోతి లాగి తన కాలు చిక్కుకొన్న చందమున మనస్సు స్వకల్పములందు చిక్కుకొని మహా పరితాపము పొందుతోంది.

కుక్క-బొమిక: ఆకలితో ఉన్న కుక్క తనకు దీరికిన బొమికను మాంస ఖండముగా భావించి నములు చుండగా పంటి నుండి రక్తము కారసాగింది. మూర్ఖ బుద్ధి చేత బొమిక నందు రక్తము వస్తున్న భావనలాగా, మనస్సు యొక్క సుఖ వేదన కూడా అలాగే ఉంటున్నది.

గాడిద-తేనెతుట్ట: తేనె చుక్క కూడా లేని నిస్సారమైన తేనె తట్టును నములుచున్న గాడిద పరిస్థితి ఏమనగా నమిలితే పంటి బాధ, వదిలితే తేనె లభించ లేదనే దుఃఖము. అలాగే మనస్సు కూడా విషయభోగములలో దగుల్సైనుచున్నది.

కుమారుడు: ఈ మనస్సు నన్ను ఛోభింప చేస్తున్నది. నేనేం చేయాలి?

దాశారుడు: కుమారా! మనస్సు ఏవి విషయాలలో అత్యంత ప్రీతి పాత్రంగా భావిస్తుందో అట్టి వాటి మీద సంకల్పము సన్నగిల్లాలి. అందుకు సమాధిని, మౌనమును ఆశ్రయించు. అప్పుడు ఆత్మ విక్రాంతి స్వీకరింపబడునుగాక! సంకల్పము అను రూపముగా గల మనస్సుకు మూడు శరీరములు ఉన్నవి. అవి సత్య-రజ-తమో గుణములు. ప్రకృతికి సంబంధించిన స్వాభావిక క్రియలచే నిత్యం అజాగ్రత్త, సోమరితనం, నిద్ర, బద్దకం, ఆలస్యం వంటి సంకల్పాలు ఉదయస్తాయి. అదే మనస్సు యొక్క తమో రూపము. మానవ ఉపాధిని పోందిన తర్వాత, ఉత్తమమైన కార్యాలతో సమయాన్ని సద్యానియోగ పరచుకోకుండా, "పుత్రులు-కీర్తి-గృహలు" కోసం సమయాన్ని పెచ్చిస్తున్నారు. అదే మనస్సు యొక్క రజో రూపము. ధర్మ, జ్ఞానములచే ప్రియము పోందునదే మనస్సు యొక్క సత్య రూపము. సత్య రూపం లో ఉండుటకు నిశ్చయం అయి ఉండు. కుమారా! బాహ్య దృష్టులన్నీ త్వజించు, మనస్సు చేతనే మనస్సును నిర్మించు, సంకల్పరాహిత్యమే బంధ విముక్తి. సర్వము ఆత్మ స్వరూపంగా భావించాలి. . అప్పుడు నీవు బ్రహ్మమే అపుతావు. ఇప్పుడు నీ యందు రెండు మార్గాలు ఉన్నాయి. ఒకటి సంకల్పమును ఆశ్రయించుట రెండవది సంకల్ప రాహిత్యమును అబ్యసించుట. రెంటిని కున్నంగా అర్థం చేసుకో, సమన్వయము చేయి. ఆపై నీ ప్రయత్నములను నీ శీయస్సు కోసం తదనుకూలంగా తీర్చిదిద్దుకో.

4.20 సంకల్ప విచికిత్స

దాశార పుత్రుడు: తండ్రీ, ఈ సంకల్పము ఏ విధంగా ఉంటుంది? ఎలా ఉత్పన్నమౌతుంది? ఎలా పుద్ది చెందుతుంది? ఎలా నశిస్తుంది? ఎలా, ఎక్కడ నుండి, ఎప్పటి నుండి, ఎవరి ప్రోద్ధులంతో ఎవరి కోసం బయల్స్యాదలుతుంది?

దాశారుడు: ఘైతన్యము విషయముల షైపు ఉన్నిఖం ఆగుటయే సంకల్పము యొక్క అంకురము. ఆ సంకల్పంకురము విషయ రూప జగత్తును భావన చేస్తోంది. సంకల్పము తప్ప వేరుగా ఈ ప్రపంచంలో దుఃఖ సుఖము లంటు ఎవరికి ఏవి లేవు. మనస్సు మిథ్య రూపముననే

ఉత్సవముపుతుంది. భ్రాంతి వలే ఇది అసత్యమైనది కానీ పుద్దిని చూస్తున్నాం. మత్తు పదార్థాలు సేవించే వారికి చుట్టూ ఉన్న వస్తువులన్నీ గాలిలో తేలియాడుతున్నట్టి అనుభవం ఎంత వాస్తవమో, అదే విధంగా జీవుని యందు వ్యక్తుల సంబంధాలు వాస్తవమైన అనుభవం గా గోచరిస్తుంది.

పుర్ణాత్మ అనగా "నేనే". మిగితావన్నీ మిధ్య రూపమే అనే "ఆత్మవిశ్వాసం" ద్రుఢపడిన తరువాత అజ్ఞానం ఉండదు. వాస్తవానికి నీము ఒక్కడివే సత్యం. సూక్ష్మ శరీరము కూడా అసత్యమే. జలము లేని తరంగము ఎక్కుడైనా ఉందా? కేవలం అఖండము, నిర్మలం, నిత్యము అగు ఆత్మను భావన చేయడం చేతనే "ఆత్మసిద్ధి" అనే ఐశ్వర్యము పొంది జీవుడు భవ్య జీవుడు కాగలడు. స్వస్వరూపము పట్ల విశ్వాసం ఉంచి నేను శాశ్వతమైన అమృత స్వరూపుడను అను భావన చేసి మోక్షస్తతి పొందడంలో కష్టం ఏమున్నది? పువ్వులను మర్మించాలన్నా శ్రమ కావాలేమో కానీ, సంకల్పనాశనం (అభావించటం) కోసం శ్రమ ఏమున్నది చెప్పు? మనస్సు తో మనస్సును విచ్చిన్నాం చేయి. మోక్షం అంత సులభమూ అని, అది ఎన్నో జన్మల లో లభించదు అని భావిస్తే (సంకల్పస్త్ర) తదనంతర ప్రాప్తి కూడా అదే విధంగా ఉంటుంది.

"సంకల్పో హి మనోజీవచ్చిత్తం బుద్ధిః నవాసనా|

నామైవాస్యత్వమేతోం నార్థేనార్థవిదాంపర||"

సంకల్పమే మనస్సు. అదియే జీవుడు, చిత్తము, వాసనాసహితమగు బుద్ధి కూడాను. వాటియందలి భేదము అంతా నామమాత్రమే కాని వాస్తవం కాదు.

4.21 ఆరోపితం

దాశారపుతుడు: తండ్రీ! మీరు చెప్పినట్లు జగత్తు ఆకాశం వలే శూన్యం అయినప్పుడు ద్రష్ట కూడ శూన్యుడేనా? జగత్తు లేదంటే జగద్యవహారం కుదరదు కదా! అప్పుడు ఈ జగత్తు జడమేనా!

దాశారుడు: ఎడారిలోని ముగత్తుప్పలో జలం లేదని గ్రహించినప్పుడు ఎడారి పొందే నష్టం ఏమిటో చెప్పు. ఈ జగత్తు అనునది ఆరోపిత వ్యవహారమే. అది తోలగిస్తే పోయేదేముంది.

సంకల్పనాకయము, భావనాకయమే వాసనాకయము. అదియే మోక్షస్తతి. నీకెప్పుడైనా సుఖము:ఖాల విష్టము కలుగుతే ఇదంతా అసత్తు అనుకో. ఆపై ఎట్లు ఉచితమో అట్లే వ్యవహారించు.

జగద్రూపమైన మనస్సు వాస్తవంగా జడమైనది. శుద్ధ చైతన్యమే నీ వాస్తవ రూపం. జ్ఞానం-స్వప్న మనోభావనే బంధం. సంకల్పములు విషయముల పట్ల ఏర్పడు "ధ్యాన" చేతనే ఉద్ఘాదితమై పుద్ది చెందుతున్నాయి. "విషయస్కరణం" అనే వజ్రాయుధంతో ఈ సంకల్ప వ్యవహారం అంతా నశించి గలదు. కుమారా! జ్ఞాన భూమికల అభ్యాసం ద్వారా నీ పురుష ప్రయత్నం పులించి సంసార

యోగ వాసిష్ట సంగ్రహము

మాలిన్యము తోలగిపోయి నీ యొక్క స్వస్యరూపాత్మను గాంచుట చేత సర్వవ్యధలూ, వేదనలు, భేదభావనలు తోలగిపోయి సంసారమును జయించగలపు.

వశిష్టుడు: ఈ విధంగా తత్త్వపదేశం చేత ఆ రాత్రి అనేక చర్చిపుచర్చలు తర్వాత నేను ఆకాశంలో నా నిజ స్థానానికి చేరుకున్నాను.

(Note: ఈ దాశారోపిభ్యానము ఇంతకు ముందు వశిష్టుడు చెప్పిన విషయాలు గమనించితే ఆత్మజ్ఞానం పొందిన సంసారి మరియు సన్యాసి చెప్పిన గురు బోధనలో భేదం కనబడుతుంది. ఉదాహరణగా వసిష్టుడు మనస్సు జయించడానికి దాలూ సాధన కావాలి అంటారు. కానీ దాశారుడు దానికి అంత కష్టం ఏమున్నది చెప్పు అంటారు. కావున భగవత్స్వరూపం కన్నా సంసారంలో ఉంటూనే విరాగిలా ఉన్న రాముడే మానవాళికి ఆదర్శం.)

4.22 కచగీత

వసిష్టుడు: రామా! ఈ సందర్భంగా బ్రహ్మస్వతి పుతుడైన కచుని గాఢను తెలియజేస్తాను విను.

కచుడు: ఆహా! నేనేం చేయాలి? ఎక్కడికి పోవాలి? దేన్ని గ్రహించాలి? ఈ విశ్వం అంతా మహాప్రభుయం లోని జలంలాగ ఆత్మ చేతనే పరిపూర్ణమై ఉంది. శరీరం బయట, లోపల, పైన, క్రింద, దిక్కుల్లో అంతటా ఆత్మయే వ్యాపించి ఉంది. ఆత్మమయం కానీ పద్మార్థం ఏదీ లేదు. అన్నింటికీ ఆధారంగా అంతటా ఆత్మయే ఉంది. అంతా దానివలనే తయారు అపుతుంది. కనుక ఇదంతా ఆత్మయే. నేను ఆత్మలోనే నెలకొని ఉన్నాను. చేతనా చేతన రూపాలన్నింటిలోను నేను వ్యాపించేయున్నాను. ఆకాశమండలం అంతా ఆత్మయే. పరిపూర్ణమై

వసిష్టుడు: రామా! నీవిశ్వుడు మహామహాన్యతుడవైనావు. శాంతి మొదలైన గుణాలు నీకఖినాయి. సాత్మ్విక జన్మను కూడా పొంది ఉన్నావు. కనుక నీవు తదనుగుణంగా వ్యవహరించు. సంసారాసక్తి అనే మోహంలో పడి వ్యవహరించకు.

5. ఉపశమనం ప్రకరణము

పూర్వము జగము యొక్క ఉత్సత్తీ స్థితులకు మనస్సు కారణమని చెప్పబడేను. ఇప్పుడు ఆ మనస్సు యొక్క ఉపశమనమును గూర్చి చెప్పబడుతుంది. ఇందు జనకోపాఖ్యానము, పుణ్యపాపనోపాఖ్యానము, బల్యపాఖ్యానము, ప్రఫ్ఫోదోపాఖ్యానము, గార్యపాఖ్యానము, ఉద్దాలకోపాఖ్యానము, సురఘూపాఖ్యానము, భాసవిభాసోపాఖ్యానము, వీతపూవ్యోపాఖ్యానము, జీవన్యుక్తులకు ఆకాశగమనాదులు లేవను ఉపాఖ్యానము అను పది ఉపాఖ్యానములు గలవు. మొదలు జనక ప్రతాంతము చెప్పబడకై వసిష్టముని రామునితో. రాము! నేను వచించిన వాక్యాన్ని నీవు పూర్వపరణ విచారణ చేశావా? మనం చేసి ప్రూదయంలో స్థిరపరచుకోన్నావా? పలుమార్గు విచారించి, మనం చేసి ప్రూదయంలో గట్టిపరచుకోన్నదే మోకషులాన్ని ఇస్తుంది. ఈ ప్రపంచంలో మనస్సు పుడుతుంది, పుద్ది పౌందుతుంది, ముక్కేని పౌందుతుంది. ఓ మానవులారా! ఆత్మను తెలుసుకోలేకపోవడమే దుఃఖిహితువు. అది తెలుసుకోంటే అనంతశాంతి. నశించే ఆత్మతో (అహంకారంతో కలిసిన చైతన్యం) కలిసి ఉన్న ఆత్మని వేరు చేసి మీరు స్వస్థతను పౌందండి. సుఖిదుఃఖాలు దేహానికి కావు. సర్వాతీతమైన ఆత్మకీ కావు. కేవలం అజ్ఞానికే అవి. ఈ సంసారముననకు రెండు మోకషులు సమర్థులు అయినవి. ఒకటి గురువుచే చెప్పబడిన అనుష్ఠానము వలన మెల్లమెల్లగా ఒక జన్మము లో గాని అనేక జన్మము లలో గాని ముక్కేని యిచ్చునది. రెండవది కొంచెము జ్ఞానము కలవానికి ఆకాశము నుండి ఫలము పడినట్లు జ్ఞానం ప్రాప్తి రూపమైనది. రెండవ మార్గవిషయమైన పురాతనమైన జనక ప్రతాంతము చెప్పచున్నాను వినుము.

5.1 జనకోపాఖ్యానము/జనకుని కథ

వసిష్టుడు: ఒకానేక రోజు విదేహదేశపు రాజైన జనకమహారాజు తన ఉద్యానవనంలో విహారించుండగా అక్కడ ఏకాంతవాసులైన సిద్ధులు అద్రుశ్యకారంలో ఉండి, తమలో తాము, ఆత్మజ్ఞాన సమర్థకాలైన కొన్ని గీతాలని ఈ విధంగా చెప్పుకొంటున్నారు.

5.1.1. సిద్ధగీత

- 1వ సిద్ధుడు: ద్రష్టకి, ద్రుశ్యానికి సంయోగము కలిగినప్పుడు ఏ ఆనంద రూపం నిశ్చయింపబడుతుందో అది ఆత్మ తత్త్వం నుండే వచ్చింది. అటువంటి ఆత్మను ఉపాసిద్ధాము.
- 2వ సిద్ధుడు: ద్రష్టకి, దర్శనం, ద్రుశ్యం అనే మూడింటిని, వాసనతో సహ వదిలేసి, దర్శనం లోని మొదటి అభాస (తోచటం) అయిన ఆత్మను ఉపాసిద్ధాము.

3వ సిద్ధుడు: ఉన్నదనీ, లేదనీ రెండు పక్షాలకు నడుము ఉండేది, ప్రకాశింప బడే వస్తువులన్నిటికి ప్రకాశాన్నిచేపేది అయిన ఆత్మను ఉపాసిద్ధాము.

4వ సిద్ధుడు: ఈ సర్వం దేనిదో, దేనిమండి వస్తున్నదో, ఏది సమస్తానికి కారణభూతమో అట్టి సత్యాన్ని ఉపాసిద్ధాము.

5వ సిద్ధుడు: 'అ' కారం మొదట 'హ' కారం చివరకల పదం {అహం (నేను)} తో ఎల్లప్పుడూ స్వరించే అశేషాకారమైన స్వరూపాన్ని ఉపాసిద్ధాము.

6వ సిద్ధుడు: ప్రూదయమనే గుహలో ప్రభువుగా ఉన్న దేవుని వదిలి ఇతర దేవుళ్ళను ఆశ్రయించే వాళ్ళు చేతిలో ఉన్న కొస్తుబం విడిచి, ఇతర అల్ప రత్నాలను ఆశించేవాళ్ళు.

7వ సిద్ధుడు: ప్రూదయంలోని సమస్త ఆశలనీ వదిలితనే ఆ ఫలం పొందబడుతుంది. దాని చేతనే ఆశలనే విషులతల మూలం తెంచబడుతుంది.

8వ సిద్ధుడు: వజ్రం చేత ఇంద్రుడు పర్వతాలను చేదించినట్లు, ఇంద్రియాలనే సర్వాలు తలయెత్తినప్పుడల్లా వివేకం అనే కర్తతో వాటిని నిర్మాలించాలి.

9వ సిద్ధుడు: బయట, వెలుపలి ఇంద్రియ వ్యాపారాలని ఆపి అందుచే విషుయాలు వల్ల కలిగే దుఃఖాన్ని తోలగించి ఆత్మసుఖం సంపాదించాలి. అది శమించినవానికి పరమార్థంలో చిరకాల విశ్రాంతి లబిస్తుంది.

వసిష్టుడు: ఈ విధంగా సిద్ధులు పాడిన గీతాలను విన్న జనకమహారాజు మిక్కలి విషాదాన్ని పౌంది తన భవనానికి తిరిగి వచ్చి ఒంటరిగా అతి చంచలమైన, విచిత్రమైన ప్రపంచపు గతిని తలపోస్తూ, వ్యకులంతో ఈ విధంగా తనలో తాను విచారించారు.

5.1.2 జనక గిత

జనకుడు (తనలో): ఆహ! ఎంత కష్టమైన విషుయం! అతి చంచలమైన లోకస్థితులలో ఉన్నాను. ఈ అనంత కాలం లోని అల్ప జీవితంపై ఆశ చేత నన్ను నేను బంధించుంటున్నాను. నేనెంత? నా రాజ్యమొంత? అనంతమైన ఆత్మకి మధ్యలో దేహ సంబంధం చేత మోహంలో పడి దుఃఖాన్ని పొందుతున్నాను. జరామరణాలను కలుగజేసే భోగాల్లో, బంధుప్రీతిచే ఇరుక్కొని వ్యకులుడను అవుతున్నాను. గడచినదంతా జ్ఞాపకాలేగా! కాలమహిమ వలన అనేక బ్రహ్మలు, విష్ణువులు, రుద్రులు గతించారు. ఇక ప్రస్తుత ప్రపంచం మీద నమ్రకం ఏమిటి? దోష రహితమైన సద్యస్తువు ఇంత వరకు కనబడలేదు. అల్ప కష్టం నుండి అధిక కష్టం, అల్ప దుఃఖము నుండి అధిక దుఃఖం పొందుతున్నా ఇంకా విరక్తుడను కాలేదు, ఆత్మ సాక్షాత్కారం కాలేదు. ఈ జీవులు బాల్యంలో అజ్ఞానం తోటి, యవ్యనంలో విషుయాలతోటి, వార్ధక్యంలో చింతలతోటి పీడింప బడుతున్నారు. ఇక

తమను తాము ఎప్పుడు ఉద్దరించుకొంటారు. విచిత్రాలైన సంపదలు అన్ని నశిస్తాయి కావున వాటని ఆపదలుగా, సాధు సంగమం, తీర్థము తపస్సులు సంపదలుగా భావిస్తాను. జగత్తులో మనస్సు 'పూనడం, పదలడం' అనే భావాలని వ్యాధింగా కల్పించుకొంటుంది. అధిక దుఃఖం కలవారు కాస్త దుఃఖం తగ్గితే సుఖంగా తలుస్తున్నారు. అజ్ఞానంలో పడి విచారహీనుడనై కాలం గడిపాను. సంకల్పమే మనస్సు కనుక మరల అది అంకురించకుండా సంకల్ప శమనం చేత సంసార పుణ్యాన్ని శోషింప చేసి మరల దానిలో రమించను. నేను ఇప్పుడు ఆత్మను అపహరించే దోంగను, శత్రువును కనిపెట్టాను. అతడు ఆ మనస్సు. ఇప్పటి వరకు అతని చేత పీడింప బడ్డాను, ఇక నేనే వాళ్ళే పీడిస్తాను. ఓం వివేకమా నీకు నమస్కారము.

వసిష్ఠుడు: రామా! ఈ విధంగా జనకుడు చింతన చేసి శాస్త్రంలో విధించిన కర్మలను చేసినందువల్ల ఆ మాలిన్యం నాకు అంటదు అని ఆలోచించి తన దైనందిన కర్మల్ని చేయడానికి ఉపక్రమించాడు.

5.1.3 జనకుని జీవన్స్క్రి

వసిష్ఠుడు: రామా! ఈ విధంగా జనకుడు చింతన చేసి శాస్త్రంలో విధించిన కర్మలను చేసినందువల్ల ఆ మాలిన్యం నాకు అంటదు అని ఆలోచించి తన దైనందిన కర్మల్ని చేయడానికి ఉపక్రమించాడు. నియతిని తప్పని సూర్యుని లాగా, విషయ సుఖాల్లో ఆసక్తి లేకుండా, రాజ్యపాలన లోని అనర్థాలకు విపాదం పోందకుండా ఉండేవాడు. కావున రామా! ద్రవ్య సంపాదన కోసం ప్రయత్నం చేసేటట్లు, ప్రజ్ఞ కోసం కూడా చేయాలి. ప్రజ్ఞ చేతనే భయంకరమైన సంసార సాగరం దాటబడుతుంది కానీ దాన తీర్థ తపాదులచే కాదు. సంసార భయభీతుడైన వానికి స్వప్రయత్నమే సహాయం చేస్తుంది కానీ దైవం, కర్మలు, ధనం, బంధువులు రక్షించలేవు. బాగున్న వాటిపై రాగం, బాగాలేని వాటిపై ద్వేషం బంధం అవుతుంది కానీ మరొకటి కాదు. మనస్సు చేతనే మనస్సును చేదించి పావనమైన పరమ పదాన్ని పోందు. అందులోనే సుస్థిరుడను కా! చూస్తున్నా, కూర్చున్నా, నడుస్తున్నా, నిదురిస్తున్నా, మేల్గొన్నా, నివశిష్టున్నా, లేచినా, పడినా, సర్వకాల సర్వాప్సాలయందు "ఈ ప్రపంచం ఆసత్యం" అని అంతఃకరణంలో నిశ్చయించి దాని యందు ఆప్తకును విడనాడు.

రామా! ఇప్పుడు నీవు పరమార్థరూపమైన ఆత్మని లేస్తుగా తెలుసుకొన్నావు. సంకల్పం చేతనే చిత్తం అభిప్రాయి అవుతుంది కాన నీవు సత్యరం దాన్ని త్యజించు. దుశ్యాన్ని ఆశ్చయిస్తే నీవు బధుడవోతావు. ద్రుశ్యం అసత్తు అని తెలిసి దాన్ని వదిలితే ముక్కుడవోతావు.

5.2 నాలుగు నిశ్చయాలు

వసిష్ఠుడు: రామా! మనస్సులో కలిగే నాలుగునిశ్చయాల గురించి చెప్పుతాను విను. మాతా పితరులవల్లకలిగింది, తల నుండి కాళ్ళ వరకు వ్యాపించిన ఈ దేహమేనేను అనే అజ్ఞాన దృష్టిచే

యోగ వాసిష్ట సంగ్రహము

కలిగిన నిశ్చయం బంధాన్ని కలిగిస్తుంది. ఇది మొదటిది. దేవాంగ్రియాలకంటే వేరై వెంట్లుక కొన కంటే అతి సూక్ష్మమైన పదార్థమే నేను అనేది రెండవది. ఇది సత్యరుషులకు మోజాన్ని ఇస్తుంది. జగత్తులోని అన్ని పదార్థాల ఆత్మ స్వరూపం నేనే అనే మూడవ నిశ్చయం. ఇది కూడా మోజాన్ని ఇస్తుంది. ఆకాశంలాగా అంతటా శూన్యంగా, సమంగా, ఏమి కాని స్వరూపమే నేను అనేది నాలుగవది. ఇది కూడా మోజాన్ని ఇస్తుంది. సర్వాదారమైన ఆత్మయే ఆయా వాయులచేతశూన్యమని, మాయ అని, ప్రకృతి అని, బ్రహ్మ అని, విజ్ఞానమని, శివుడని, పురుషుడని, ఈశానుడని, నిత్యుడని, ఆత్మ అని చెప్పబడుతుంది. రామ! భావంలో అద్వైతాన్ని చక్కగా ఆశ్చయించి, వ్యవహార సమయంలో కూడా హృదయంలో అద్వైతాన్ని నిలబెట్టుకొంటూ, కర్కయందు మాత్రం అద్వైతాన్ని చూపించకుండా - ఈ విధంగాద్వైత అద్వైతాలు రెండు కూడి ఉండు.

జీవన్యుక్తుడవై లోకంలో విహారించు

వసిష్ఠుడు: రామ! ద్వేయ వాసనా త్యాగంతో కూడిన పూర్ణ దృష్టిని పొంది జీవన్యుక్తిని ఆశ్చయించి ఈ లోకంలో విహారించు. అంతరంగంలో సమస్త ఆశలన్నీ ఏడి, బాహ్యంలో అన్ని పనులను చక్కగా చేస్తున్నవాడివై ఈలోకంలో విహారించు. సాంసారిక, పారమార్థిక దశలన్నిటినిచక్కగా విచారించి నీచం కాని పరమ పదాన్ని భావంలో నిలుపుకొంటూ లోకంలో విహారించు. బాహ్యంలో ఆశలు కలవాని వలే పనులు చేస్తూ, బయట పరితాపం పొందినట్లు కనబడినా, అంతకరణంలో చల్లగా ఉంటూ లోకంలో విహారించు. బయట కీర్తం కనబడినా లోనచల్లనై, బయట పనులు చేస్తున్నా లోన అకర్తవై లోకంలో విహారించు. కృతిమమైన ఉత్సాహం, హర్షం, ఉద్వేగం, కార్యారంభం, కీర్తం కలిగి లోకంలో విహారించు. పలువిధాలైన ఆశల నుండి విముక్తుడవై, సర్వ విషయాల్లోనూ సముడవై, బాహ్యంలో ప్రకృతి కార్యాలని చేస్తున్న వాడివై లోకంలో విహారించు. రామ! యదార్థంగా బంధం కాని, మోక్షం కాని లేదు. ఇదంతా మిథ్య అయిన ఇంద్రజూలమే అవుతుంది.

5.3 ఆత్మ ధ్యానం

వసిష్ఠుడు: జగత్తు, ఆత్మలు గురించిన ద్వైత భావాన్ని వదిలి శేషించిన సాక్షి ఘేతన్యంలో జాగరూకుడవై ఉండు. భావం-అభావం అనే రెండు దశల్ని వదిలింది, ఆత్మనుమాత్రమే భావిస్తూ ఉండేది అయిన చిత్రంతో, ఆత్మ యందేనిలకడకలిగి స్వయంగా అదే అయ్యుండు. ఈ జగత్తంతాఆత్మయే. ఆత్మయే సుఖ స్వరూపం అవడం చేత బాహ్యవిషయాలేమి కోరకుండా ఉంటాను - అనే నిశ్చయం చేతనే చిత్ర సత్త నశించిందనే తెలిసికో.

5.4 వాసనా త్యగం- రెండు రకాలు

శ్రీ రాముడు: ఓ మున్నీంద్రా! అహంకారాన్ని త్యజిస్తే దేహస్థితిని కూడా త్యజించాల్సి ఉంటుంది. కావునఅహంకారాన్ని వదలడం ఎట్లా? జీవితం గడపడం ఎట్లా?

వసిష్ఠుడు: రామా! వాసనా త్యగం రెండు రకాలుగాచెప్పువచ్చు. ఒకటి జ్ఞేయ త్యగం, రెండు ద్వేయ త్యగం. మనస్సుతో సహ దేహాంద్రియాది సంఘాతాన్ని ఆత్మనుండి వేరు పరచి, తత్వ విచారం ద్వారా అని అసత్తులని నిశ్చయించి, ఈ అహం పద్మార్దంతంతో చిద్యస్తువైన నాకు సంబంధం లేదు అనే ఆత్మజ్ఞానం పక్షమైఉన్నప్పుడు, శీలామాత్రంగా పనులు చేస్తూ, అంతఃకరణంలో ప్రశాంతితో కూడిన నిశ్చయ రూపంతో ఉండడం ద్వేయ వాసనా త్యగం అనబడుతుంది. జగత్తునంతా బ్రహ్మరూపంలో సాక్షాత్కారించుకోని భూమికాభ్యాసం ద్వారా నిర్వలుడిని. అహంకారరహితుడిని అయి నిర్వికల్ప సమాధిలోనే స్థితి పోంది ఉంటే, లేదా ప్రారంభం అంతా కయం అయిపోయి దేహాన్ని వదిలి వేయడం జరిగితే దాన్ని జ్ఞేయ వాసనా త్యగం అంటారు. ఈ రెండు త్యగాలు సమానాలే, ముక్కిదాయకాలే. ఇందులో ఒకడు జీవన్ముక్తుడు ఇంకొకడు విదేహముక్తుడు. రామా! విదేహ ముక్తులు ఈ దృశ్యప్రపంచంలో ఉండరు. కావున మనము జీవన్ముక్తులగురించి తెలుసుకోవడమే ముఖ్యము. జనకుడుజీవన్ముక్తుడు. లోకోచ్చిత వ్యవహారాలను శీలా మాత్రంగాచేస్తూ అహంకారమయమైన వాసనలు వదలిన వాడుద్వేయ త్యగి.

5.5 పుణ్యపాపనోపాఖ్యానము

వసిష్ఠుడు: అసలు ఎన్నడూ పుట్టునటువంటి మిథ్యరూపుల కోసం, బంధుమిత్రులు కోసం ఎందుకు దుఃఖిస్తావు? శత్రుమిత్రుడాసీనులందరూ కాలకుమంలో ఈశ్వరేచ్చచేతనే వస్తున్నారు. రామా! ఈ ప్రపంచంలో కల జీవజూతులన్నీ నీ బంధువులే. ఎందుకంటే అనేక జన్మలని ఎత్తినందున నీకు సంబంధం లేని జీవజూతి ఉండదు. ఈ సంబంధం గా ఒక పవిత్ర ఇతిహాసాన్ని చెపుతాను విను.

జంబూ దీవ్యపుం లో దీర్ఘతపుడు అనే ముని తపస్సు చేస్తుండేవాడు. ఆయనకు పుణ్యము, పాపనుడు అనే ఇద్దరు కుమారులు ఉన్నారు. జీష్మాడైన పుణ్యము బ్రహ్మజ్ఞాని. పాపనుడు అర్థజ్ఞాని. దీర్ఘతపుడు కాలదర్శం చెందగా పాపనుడు దుఃఖం పోందగా పుణ్యము తండ్రి అంత్యక్రియలు నిర్వహించాడు.

పుణ్యము: నోదరా! బ్రహ్మపదాన్ని పోందిన జనకులకై ఎందుకు పరితపిస్తున్నావు. నీకు అసంఖ్యాకమైన జన్మలలో అసంఖ్యాకమైన జనకులు ఉన్నారు. ఏ జనకుల కోసం దుఃఖిస్తావు. ఈ ఇష్టములు భ్రమ చేతనే నీ ఎదుట విజ్ఞంభిస్తున్నాయి. యద్దార్థంగా సత్యాలు కావు. ఆత్మకు ఎవరు బంధువు? ఎవరు శత్రువు? రక్త, మాంస, అస్తి సంఘాతమైన ఈ దేహాన్ని వదిలి "నా యొక్క

యథార్థస్వరూపం ఏమిటి?" అని విచారణ చేయి. నీవు అనేక జన్మలలో అనేక జీవజ్ఞతులలో అనేక తల్లిదండ్రులు ఉన్నారు. కావున ఈ సంసార భావం ఏడి ఆత్మజ్ఞానం తో ప్రకాశించు.

వసిష్టుడు: రామా! ఈ విధంగా పుణ్యదుతో ప్రభోదింపబడ్డ పాపనుడు ప్రకాశాన్ని పొంది ఆఖైన జీవనుక్కులై నిర్వాణ పదం పొందారు. కనుక రామా! ద్వీయవాసనాత్యగ మనే రథాన్ని ఎక్కు కరుణార్థప్పి తోటి, ఉదారచిత్తం తోటి జీవుల్ని చూస్తూ, సర్వబూతదయ కలిగి ప్రాప్తించిన వ్యవహారాలను చేస్తూ ఉండు.

5.6 ఆశలేనివాడి స్థితి

వసిష్టుడు: రామా! తన దైర్యమే తప్ప సంపదలు కానీ, బంధువులు కానీ మనుజల్ని సంకట పరిస్థితి నుండి రక్షించలేవు. విషయ త్యాగం చేత మహాత్మర రూపాన్ని పొందిన చిత్తం చేత దోరికే ఫలం ముల్లోకాలలోను ఐశ్వర్యము చేతకాని, రత్నభాండాగారాల చేతకాని దోరకదు. మనస్సు ఆత్మతత్వంచేత పరిపూర్వమై నప్పుడు జగత్తంతా అమ్ముతమయంగా కనపడుతుంది. ఆశకి వశమైన మనస్సు లోభి, దైన్యాది దోషాలతో కూడినదై శూన్యతత్వాన్ని పొందుతుంది. రామా! దైర్యం నశించనివాడు అక్షయమైన ఉత్తమ పదాన్ని పొందుతాడు.

5.7 బల్యపాఖ్యానము

వసిష్టుడు: రామా! బలి చక్కవర్తికి వలె ఒక్కొక్కసారి అకస్మాత్తుగా జ్ఞానం ఉదయించవచ్చా. ఆ ప్రత్యాంతం వింటే శాశ్వతమైన తత్వబోధని పొందగలవు. పాతాళంలో విరోచనుని పుత్రుడైన 'బలి' దానవరాజు గా ఉండేవాడు. అతడు పది కోట్ల సంవత్సరాలు రాజ్యపాలన చేశాడు. అనేక యుగాలు గడిచిన తర్వాత, అనేక భోగాలు అనుభవించిన తరువాత బలిచక్కవర్తికి వైరాగ్యం కలిగింది. అప్పుడు తన మందిరంలో కూర్చుని సంసార స్థితిని కూర్చు ఇలా ఆలోచించాడు.

5.7.1 బలి వైరాగ్య చింతన

బలి (తనలో): మరలా మరలా అవే దివారాత్రాలు, అవే ఆడంబరాలు, అవే రాజబోగాలు, అవే కర్మలు-ఇలా ఎంతకాలం ఈ ప్రపంచంలో విహారించాలి? దీని వలన కలిగే ఫలితమేమిటి? ఎట్టి కర్మని చేస్తే మరో కర్మని చేయవలసిన అవసరం ఉండదో, అట్టి పని చేయకుండా, ఇతర పనులు నిరంతరంగా, సఫలం గానే చేసినప్పటికీ అందువల్ల ప్రయోజనం ఏమిటి? పురుషార్థాలు ఎక్కడా కన్పడటం లేదు. తుచ్ఛమైన ఈ సంసార వ్యవహారం కంటే నిత్య సుఖం ఏదైనా ఉండా? అని విచారించాలి. ఈ విషయమై తత్వవేత్త, మహాత్ముడు అయిన నా తండ్రి విరోచనుజ్ఞి అడుగుతాను.

బలి: తండ్రీ! సంసార మోహం, కోరికలు ఎలా తీరుతాయి? దుఃఖరహితమైన పూర్ణ విక్రాంతి ఎక్కుడ లభిస్తుంది?

విరోచనుడు: మనస్సు జయింపబడితే నిరతిశయానందమైన ఆత్మ కూడ జయింప బడుతుంది. సర్వం సంప్రాప్తించినదే అనుతుంది. మనస్సు కేవలం యుక్తి చేతనే జయింపబడుతుంది. విషయ భోగాలయందు కోరికను నశింప చేయడమే ఆ యుక్తి. ఆత్మ దర్శనం వలన విషయ విరక్తి కలుగుతుంది. సాధకుడు తన సమయాన్ని మొదట శరీర నిర్వహణ కోసం సగ భాగం, తరువాత నాలుగో వంతు, ఇలా క్రమంగా పైరాగ్య సంపాదన కోసం సమయాన్ని పెంచుతూ ఆత్మదర్శనం, తుష్టాత్యాగం అనే రెంటీనీ సంపాదించాలి. ఆత్మ దర్శనం వలన కోరికలు నశించడం, కోరికలు నశించడం చేత ఆత్మదర్శనం రెండూ అగ్ని యొక్క వేడి వెలుగులు లాగా ఒకే సమయంలో కలుగుతాయి. భోగాల్లో ప్రీతి లేకపోవడం, సదసద్వ్యవేకం, నిత్యం ఆత్మస్థితి - ఈ మూడు మిత్రుల్లాగ ఒకదాని కోకటి సహాయం చేసుకోంటూ ఉంటాయి.

వసిష్టుడు: రామా! ఆ విధంగా బలి ఉపదేశం పౌంది కులగురువు అయిన శుక్రాచార్యుని ఆత్మ సాక్షాత్కార ఉపాయం కోసం ప్రార్థిస్తాను అనుకోంటాడు.

5.7.2 బలికి శుక్రాచార్యుని ఉపదేశం

బలి: మహాత్మా! విషయ సుఖాలకు అంతం ఎక్కుడు? దాని స్వరూపం ఏమిటి? నేనెవర్షి? నీవెవరు? ఈ తత్వమంతా తెలియ చేయండి.

శుక్రాచార్యుడు: చిత్రే ఉంది. అంతా చిత్ర మాత్రమే. ఇదంతా చిత్ర తో తయారైందే. నీవు, నేను చిత్రే. లోకాలన్నీ ఘేతున్నమే. సంగ్రహంగా ఇదే తత్వం. చిత్ర యొక్క విషయాకార కల్పనయే బంధం. అట్టి కల్పన లేకుండా ఉండటమే ముక్తి. ఇది సమస్త సిద్ధాంతాల యొక్క సారాంశం.

దీనితో ప్రభోత్తిడైన బలి ఓంకారం యొక్క మూడు మాత్రలకు ఆవల ఉన్న నిశ్శబ్దాన్ని అంటే తురీయాత్మ స్వరూపమైన బ్రహ్మాన్ని భావిస్తూ మౌనంగా ఉండి పోయాడు. అప్పుడు విషాదంలో ఉన్న దానవులు శుక్రాచార్యుడుని కర్తవ్య ప్రభోధనం కోసం ప్రార్థించగా, శుక్రాచార్యుడు, దానవులారా! స్వయంగా విచారించడం ద్వారానే బలికి సర్వాధిష్టానమైన బ్రహ్మ పదం దోరికింది. ఇతడి ఈ విధమైన స్థితి లోనే ఉండనీయండి. కాలక్రమంలో, మేయి సంవత్సరాల పీమ్యట, ఇతడు స్వయంగానే సమాధి నుండి మేలు కొంటాడు. సమాధి నుండి మేల్కొన్న బలి విశ్రాంతిని పౌందినవాడై సర్వ భావాల్లోను సమచితుడై, సదా సంతుష్టుడై ప్రారథం చేత వచ్చే పరిస్థితులను అనుభవిస్తూ, స్వస్తుడై, ఆకాశం లాగా నిర్మలుడై విలసిల్లాడు.

వసిష్టుడు: కావున రామా! ప్రాపంచిక విషయాలలో మెలిగే నీ మనస్సును మరలించి ఆధారమైన చిన్నాత్మ యందే నిలబెట్టు. నాఉపదేశం చేత ఆత్మ యందు స్థితిని పౌంది ఆత్మ బోధను పౌందాపు.

5.8 ప్రఫ్లాదోపాఖ్యానము

ఇదివరకు బల్యోపాఖ్యానమున పుణ్యతిశయం చేతవిషయ సుఖములు ఒక్కచో చిత్తోపశాంతికి కారణమగుచున్నదని చెప్పబడినది. ఇప్పుడు ఈశ్వరానురహం వలననే ఒకప్పుడు ఆత్మ జ్ఞానం కలుగునని ప్రఫ్లాదోపాఖ్యానమున చెప్పు చున్నాడు.

వసిష్ఠుడు: రామా! జ్ఞానప్రాప్తికై ప్రఫ్లాదుడు తనంతనేసిద్ది పౌందిన విధమును చెప్పేదను వినుము. హిరణ్యకశపుని వథ తర్వాత, ప్రఫ్లాదుడు తనలో సర్వశక్తిమంతుడైన విష్ణువును జయించడానికి తననే నారాయణ స్వరూపుడునిగా భావించి, అతనినే శరణు జీచ్చిపూజింప నిశ్చయించెను. మొదట అంతరంగంగా తర్వాత బాహ్య పూజ ఈ విధంగా చేసెను.

5.8.1 ప్రఫ్లాద విరచిత విష్ణు స్తవమం

“వైనతేయ సమారూఢః స్నురచ్ఛక్తి చతుష్పయ, శంఖ చక్కగడా పాణః శ్యామలాంగ చతుర్ముజః, చందార్గునయనఃశ్రీమాన్ కాస్తనందకనందనః, పద్మపాణః విశాలాక్షఃశారజ్ఞధన్య మహాద్యతః, తదేనం పూజయమ్యశుపరివార సమన్వితమ్, సపర్యయా మనోమయ్యసర్వసంభార రమ్యయా,తతపీనం మహాదేవం పూజయప్యమ్యహమ్ పునః,పూజయా బాహ్యసంభోగమహాయా బహురత్నయా.”

తా|| గరుడుని తన వాహనంగా కలవాడు, "ఇచ్చు,జ్ఞానము, క్రీయ, అనుర్గహము" అనే నాలుగు దివ్యమైన శక్తులు కలవాడు, శంఖము, చక్కము, గద చేతులందు ధరించినవాడు, చంద్ర సూర్యులే తన రెండు కళ్ళుకలవాడు, అయిన ఆ విష్ణువు సర్వే సర్వత్రా ఎలుగొందుచున్నాడు. "సందకము" అను పేరు గల ఖిడ్డం చేత ధరించి సుజనులకు సంతోషం కలుగజేస్తూ ఉంటాడు. విశాలమైన నేత్రాలు కలవాడై, చేతిలో కమలము కలిగి ఉంటాడు. "శారజ్ఞము" అనుపేరు గల ధనుస్సు ధరించి భక్తులకు ఉత్సాహంకలుగజేస్తూ ఉంటాడు. అట్టి సాంగ-సపరివార-సమేతుడగు విష్ణుదేవుని పూజ మనస్సుతో ప్రారంభిస్తున్నాను. మనస్సుతో పూజ అయిన తరువాత రత్నములు పశ్చాదులతో బాహ్యమైన పూజ కూడా చేస్తాను. ఉభయ రీతులలో అర్పించెదను గాక!

యథా రాజు తథా ప్రజా అన్నట్లు ప్రఫ్లాదుని విష్ణు భక్తివలన దైత్యులందరు విష్ణు భక్తులైనారు. ప్రఫ్లాదుడు విష్ణుపుభోదం చేత తత్వ విచారణతో ఈ ప్రపంచంలో నేనెవడిని అనే తత్వ విచారణతో మమత్వ రహితమై, మనోప్సత్తి రహితమై, శాంతమై, పంచేంద్రియ భ్రమరహితమై, శుద్ధ చైతన్య రూపమై - చిత్త, విషయ, ద్రష్టి, దర్శన, ధృశ్య, నామాధులు లేని నిత్య స్వయం ప్రకాశమైనఐత్య స్వరూపమే నేను గా విచారణ చేసాడు. చాలాకాలం కింద చూచిన బంధువు ఎదుట ఉన్నాగుర్తించలేనట్లు హృదయంలో ఉన్న చేతనారూపమైన ఈ ఆత్మ విచారం లేకపోవడం

చేత తెలియ రావడం లేదు. విష్ణుభగవానుని అనుగ్రహం చేత అజ్ఞానం అనే శత్రువుని కనిపెట్టి తరిమేళాను. ఈ విధంగా అలోచించి నిర్వికల్పసమాధి లోకి వెళ్ళాడు.

5.8.2 ప్రఫ్ఫాదుని జీవనుక్కె

దైత్యులందరు ఈ విధంగా విష్ణు భక్తి పరాయణలు గావుటకు ఆందోళన చెందిన దేవతలు విష్ణును ప్రార్థించగా, అందుకు భయపడవలసిన పనిలేదు ప్రఫ్ఫాదునికి ఇదే చివరి జన్మ అని చెప్పాడు. అయితే ప్రఫ్ఫాదుని వేయి సంవత్సరాల నిర్వికల్ప సమాధి వలన దైత్యులుతో విరోధం లేకుండా ఉండే పరిస్థితి వచ్చింది. అందువలన భయం లేకుండా దేవత లందరు ఎప్పుడూ స్వగ్రహ సుఖాలను అనుభవిస్తూ ఉంటే వారికి విసుగు, పైరాగ్యం కలుగుతుంది. అప్పుడు వారు కూడా ఆత్మ విచారం చేత శాంతించి బ్రహ్మ పదాన్ని పొందుతారు. దేవతలు శమిస్త భూలోకంలో యజ్ఞ యాగాది క్రియలు ఆగివోతాయి. అప్పుడు క్రమంగా మనుష్యులు కూడా శాంతిస్తారు. దాని వలన కర్మ భూమి అయిన భూలోకము, క్రమంగా సూర్య చంద్రులు నశిస్తారు. దానిచే నేనును చిత్త శాంతిని పొంది బ్రహ్మ పదము నందు విశ్రాంతి పొందుదును. ఈ విధంగా సృష్టి మొత్తం ఆకాలంలో శాంతిస్తుంది. ఇది పరమేశ్వరి నియతికి వ్యతిరేకం. అందువలన దానవులు నశించరాదు. ప్రఫ్ఫాదుడు ఈ దేవం తోనే కల్పంతం వరకు ఉండును గాక. ఇది పరమేశ్వరి నియతి. అని విష్ణు భగవానుడు నిశ్చయించి తన పాంచజన్యమును పూరించి, ప్రఫ్ఫాదుని మేల్కొలిపి ప్రఫ్ఫదా! నీవు జీవించ దగిన వాడవు. ఆత్మను చూస్తున్న బుద్ధితో సగం నిద్రించిన వానివలె జగత్ స్థితిని అవలోకించు అని చెప్పాడు. రామా! జీవనుక్కల ప్రూదయంలో దంచబడిన గింజల్లాగ పునర్జన్మన్నిని కలిగించే శక్తి లేని శుద్ధ వాసనలు మిగిలి ఉంటాయి. వెయ్యేళ్ వరకు సమాదిలో ఉన్నా సరే! ఈ సంస్కారము వలన మేల్కొంటారు. సందేహము వలదు. ఇదే విధంగా, నిఖిలాంతరాత్ముడు, నిఖిల కారణుడు, సత్య సంకల్పుడు అయిన శ్రీహరి శంఖ నాదం తే ప్రఫ్ఫాదుడు మేల్కొన్నాడు. అప్పుడు ప్రఫ్ఫాదుడు విష్ణువుని ఈ విధమైన ప్రోత్తం చేసి అనేక రకాలైన పూజా సంభారాలతో పూజిస్తాడు.

“త్రిభువన భవనాభి రామకోశం సకలకలంక హరం పరం చక్కాస్థి, అశరణశరణం శరణ్యమీశం హరిమజమచ్యుత మీక్యరం ప్రపద్యే. కువలయదళ శైలసన్ని కాశం శరదమలాంబర కోటరోపమానం, భ్రమరతిమిర కజ్ఞలాంజనాభం సరసిజచక్కగదాధరం ప్రపద్యే. విమలమళి కలాప కోమలాంగం సితదళ పంకజ కుట్టలాభ శంఖం, శుతి రణిత విరించి చంచరీకం స్వప్రూదయ పద్మ జలాశయం ప్రపద్యే. సితతర నభలారకా వికీర్ణం స్నేతధవలా ననపీవ రేందుబింబం, ప్రూదయమణి మరీచి జూలగంగం హరిశరదంబర మాతరం ప్రపద్యే. త్రిభువన నళినీ సితార విందం తిమిర సమాన విమోహదీప మగ్రయం, స్వపుతరమజడం చిదాత్మతత్త్వం జగదఖిలార్థి హరం హరిం ప్రపద్యే. నవవిక సితపద్మ రేణు

యోగ వాసిష్ట సంగ్రహము

గౌరస్నీటు కమలా పపుఫోపభూపీ తాంగం, దినశ మసమయా రుజ్జాంగ రాగం కనక నిభాంబర సుందరం ప్రపద్యే. అవిరతక్కత విశ్వ సద్గులీలం సతత మజూత మవర్ధనం విశాలం, యుగ శతజర లాభి జాత దేహం తరుదళ శాయిన మర్ఖకం ప్రపద్యే. దితిసుత నశినీ జలావ పూరం ప్రూది నశినీ నిలయం విభుం ప్రపద్యే”

అందుకు సంతోషించిన విష్ణు భగవానుడు ప్రస్తాదుని సింహసనాన్ని అధిష్టింప జేసి స్వయంగా అభీష్టకం చేస్తాడు.

వసిష్టుడు: రామా! ఈ విధంగా సింహసనా ధీష్టుడైన ప్రస్తాదుడు కల్పంతం వరకు రాజ్యాన్ని పాలించుతాడు. కావున రామా! ప్రస్తాదుడు పొందినదంతా తన పురుష ప్రయత్నం చేతనే గాని మరో విధంగా కాదు. మాధవుడు ఎంత కాలం పూజించబడ్డా, విచారణ లేని వానికి జ్ఞానాన్ని ఇవ్వలేదు. నీవు కూడా ముఖ్య ఉపాయమైన పురుష ప్రయత్నాన్నే అవలంభించు. నీవు మొదట బలవంతంగా అయినా పంచద్రియాలను వశంచేసికొని మనస్సును విచారం వైపుకు తిప్పు. విష్ణువు సర్వ జనుల అంతరంగంలో ఉన్నాడు. శంఖ చక్ర గదాదర రూపం మాయాకల్పితము. ముఖ్యమైన దాన్ని విడిచి అంత ముఖ్యమైన దాన్ని పట్టుకొనేవాడు అమృతాన్ని విడిచి, కష్టపడి సామాన్య ఫలాన్ని పండించే వాడోతాడు.

5.9 గాద్యపాఖ్యానము

ఈశ్వరానురూపముననే ఆత్మ జ్ఞానము ఆవిర్భవించునని ప్రప్తాదీపాఖ్యానమున చెప్పు బడినది. మనస్సు (చిత్తము) ను జయింపక జగద్రూపమగు సంసార మాయ తోలగిపోదు అని నిశ్చయించి ఈ ఉపాఖ్యానమును ఈ విధంగాచెప్పు దొడంగెను.

వసిష్టుడు: రామా! పూర్వము కోసల దేశంలో గాఢి అనే బ్రాహ్మణుడు ఉండేవాడు. విషయ విరక్తితో ఎనిమిది నెలలు ఘోర తపస్సు చేయగా విష్ణువు ప్రత్యక్షమై వరంకోరుకోమన్నాడు. అంత గాఢి సంసార రూపమైన విష్ణుమాయను చూడవలెనని కోరుకొన్నాడు. విష్ణువు అట్టేలగుగాక అని, నా మాయను చూడగలవు, తరువాతదానిని విడువగలవు అని వరమిచ్చాడు. ఒక రోజు గాఢి సరోవరంలో స్నానము చేస్తూ అఘుమర్థణ సుక్తం (పాపాన్ని పోగట్టే బుగ్గేద స్తోత్రం) పరిస్తుండగా వరం గుర్తుకొచ్చి మంత్రము మరచి ఏదో సంకల్పము వలన ఏదో దృశ్యాన్ని చూడసాగాడు.

5.9.1 గాది చండాలుడు అవడం

తను తన గృహంలో మరణించగా బంధు మిత్రులంతా తన శవాన్ని దహనం చేసినట్టు నీటిలో ఉండే తన అంతరంగంలో చూసాడు. అప్పుడతని ఆత్మ చండాలజన్మ ఎత్తాడు. చండాల ధర్మాలను

పాటిస్తూ క్యారుడై విహారించాడు. కాలకుమంలో అతని భార్య పిల్లలుమరణించగా ఒంటరివాడై ఆ అడవిని వదలి నానా దేశాల్లో తిరుగుతూ కీర దేశాన్ని చేరుకొన్నాడు.

5.9.2 గాధి రాజవడం

కీర దేశపు రాజు మరణించగా, రాజ మార్గంలో తిరుగుచున్న చండాలుని మెడలో భద్రగజము పూలహారము వేసినది. వారి ఆచారము ప్రకారము ఇతనిని రాజుగా కూర్చుండ బెడతారు. ఈ విధంగా చండాలుడైన గాధి 'గవలుడు' అను పేరుతో తన పూర్వజన్మ విశేషము వలన ధర్మ బుద్ధి, జ్ఞాతముతో సమర్థవంతంగా ఎనిమిది సంవత్సరాలు రాజ్యాన్ని పరిపాలిస్తాడు.

5.9.3 రాజు చండాలత్వం బయటపడటం

ఒకరోజు రాజు సామాన్యాని లాగా బయట సంచారము చేస్తుండగా, వృద్ధుడైన చండాల నాయకుడు రాజును పూర్వ పరిచయముతో, అతని పూర్వ చండాల నామమైన 'కతంజ' నామముతో పిలిచి కుశల ప్రశ్నలు వేస్తాడు. ఇదిచూచిన రాజు పరివారము, మంత్రి సామంతులు మొదలుగా గలవారు తమ రాజును చండాలునిగా గ్రహించి తృప్తికరిస్తారు. పిదు వారందరు తమలో తాము అలోచించి ఇన్నాళ్లు చండాలునితో ఉన్నాము, తమకుఎలాంటి ప్రాయశ్చిత్తాలు సరిపోవు అని భావించి అందరూ అగ్ని ప్రవేశం చేసి మరణిస్తారు. ఇది రాజు గమనించి, దుఃఖముతో తాను కూడా అగ్ని ప్రవేశం చేసి మరణిస్తాడు.

5.9.4 గాధి ఘండాల భ్రాంతి వీడడం

ఆ గవలుని శరీరం అగ్నిలో దహింప బడగానే నీటిలో ఉన్న గాధి తెలివి పౌందాడు. అప్పుడు గాధి ఇలా ఆలోచించాడు. నేనెవడ్డి, ఈ భ్రాంతి ఏమిటి, అలసిపోయి భ్రమను పౌందానా?, ఎం చూసాను?, ఇప్పుడేం చూస్తున్నాను?, నా మాతా పితరులు చిన్నతనంలోనే చనిపోయారు కదా మరి అటువంటప్పుడు తల్లి భార్య ఎలా కనబడ్డారు. ఇది అంతా చిత్త భ్రమగానిర్దారించుకోని తన ఆశ్చర్యంలో విశాంతి నొందుచుండగా ఒకనాడు బాగా చిక్కి, అలసటతో నీరసించిన ఒక అతిథి వస్తాడు.

5.9.5 గాధి భ్రమ నిజమని తేలడం

గాధి, ఆ అతిథిని ఫల పుష్టిలతో సంతోషపెట్టి లతని అలసటకు కారణం అడిగాడు.

అతిథి : నేను ద్రవ్య లోభముచేత కీర దేశం లో ఒక నెల రోజులు ఉండి ప్రజలతో పూజింప బడ్డాను. అయితే ఆ రాజ్యాన్ని ఒక చండాలుడు పరిపాలించాడు. అది గ్రహించిన నగర ప్రముఖులు చివరకు రాజు కూడా అగ్ని ప్రవేశం చేసి మృత్యులైనారు. నేను అక్కడ ఉండలేక ప్రయాగకు పోయి పాప పరిహారాల్లం మూడు చంద్రాయణ ప్రతాలు ఆచరించి, మూడవదాని పారణ కోసం మీ వద్దకు వచ్చాను.

యోగ వాసిష్ట సంగ్రహము

వసిష్టుడు: రామా! ఈ పలుకులు విన్న గాధి ఆశ్చూర్యానికి లోనై భ్రాంతి సత్యము ఎలా అయింది? ఇది కూడా మాయెనా? లేక భ్రాంతియా? అని అలోచించి మరునాడు నిజ నిర్ణారణ కోసం భూతమండలం అనే చండాల గ్రామానికి తరువాత కీర దేశం నగరానికి పోయి విచారించగ ఇంతకు ముందు జరిగినవి అన్ని యద్దాలు అని తెలిసికొన్నాడు.

గాధి: ఆహ! నేను భ్రమగా భావించింది అంతా అసత్యమే అయినా సత్యము అయింది. ఇదంతా విష్ణు మాయయే, సందేహం లేదు. ఆ మాయా స్వరూపాన్ని తెలుసుకోవడానికి ప్రయత్నిస్తాను. ఇలా అలోచించి ఒక కొండా గుహలో కూర్చుని ఒక సంవత్సరము తపస్సు చేయగా పుండరీకాక్షుడు ప్రత్యక్షమై గాధీ! నీవు కోరుకొన్న నా మాయను చూచావు గదా. ఇంకా ఏమి కోరుకొంటున్నావు? అప్పుడు గాధి, ప్రభూ! ఈ చండాల భ్రమ గురించి సవిస్తరంగా వివరించమని కోరతాడు.

విష్ణువు: గాధీ! నీవు చూచినదంతా జగద్రూపమైన భ్రమ. భూమి, దిక్కులు, ఇత్యాదివన్ను విత్తనంలోని ఆకులు, కొమ్ములు, పూలు, పండ్లు ఉన్నట్లు మయా రూపమైన జగత్తు అంతా చిత్తం నుంచే ప్రకాశిస్తున్నాయి. స్వప్నం, భ్రాంతి, మత్తు, అనురాగం, రోగం, ఉద్వేగం అందరికి అనుభవమే. నీ చండాల రూపము, రాజు, అతిథి రావడము తరువాత నీ నగర వీక్షణము, ఏది నిజము, ఏది అబద్ధమో తెలుసుకోలేక పోవడము అంతా మోహము, మిథ్య మరియు నా మాయా స్వరూపమే. వాసనలతో కూడిన చిత్తం దర్శించ లేనిది ఏముంది? శాంతుడపై ప్రకృతి సంబంధమైన కర్మల్ని ఆచరించు. ఇహ లోకంలో కర్మ శాస్త్రమైన మనుజులు శ్రీయాన్ని పౌందలేరు.

వసిష్టుడు: ఈ విధంగా ప్రభోదించి విష్ణువు అంతర్భానము అయ్యాడు. అప్పుడు గాధి తనకు కలిగిన భ్రమ గురించి విచారిస్తూ భూమండలం అంతా తిరిగినా అతనికి చిత్త శాంతి కలగ లేదు. మరల విష్ణువును గురించి ప్రార్థించగా, విష్ణువు ప్రత్యక్షమై మరల తపస్సుకు కారణం అడుగుతాడు. అప్పుడు గాధి, ప్రభూ అంతా మాయే అయితే కొంత కాలానికి లేకుండా పోవాలి గదా. మరి వాస్తవంగా అలా లేదు. అందు వలన నా మొహం అధిక మౌతున్నది.

విష్ణువు: మునీంద్రా! ఇది కాకతాళీయం న్యాయం చేత నీకు భ్రమ కలుగుతున్నది. పెద్ద ఆహారం దోరికిసప్పుడు కాకుల గుంపు ఒకేసారి దానిపై వాలేటట్లు ఒకే విధమైన చిత్త భ్రమ అందరికి ఒకేసారి కలుగవచ్చు. నిద్ర, మధ్యపానం, భ్రమ మొదలైన విషయాలలో చాలామందికి దిక్కులన్నీ తిరుగుతున్నట్లు కనబడవచ్చు. అనేక మందికి ఒకే విధమైన స్వప్నం రావచ్చు. నీవు ఇంకా అజ్ఞానం లోనే ఉన్నావు. పది సంవత్సరాలు తపస్సు చేయి. ఆత్మ జ్ఞానం పౌందుతావు.

వసిష్టుడు: రామా! ఈ మాయ మహా భయంకరమైనది. సాపథాన చిత్తం లేనివాళ్ళే ఒక్క కణంలో సంకటంలో పడవేస్తుందని నేను రోజు చెపుతూ ఉన్నాను.

5.10 మాయా చక్కాన్ని ఆపడం

శ్రీ రాముడు: మునింద్రా! వేగంగా పరిగెత్తే ఈ మాయాచక్కాన్ని సాధకులు ఏ విధంగా నిరోధించాలి?

వసిష్ఠుడు: రామా! సంసార రూపమైన మాయా చక్కం యొక్క నాభి చిత్తమే అని తెలుసుకో. పురుష ప్రయత్నం చేత, ధీర బుద్ధి చేత ఈ చిత్తం అనే మధ్య భాగాన్ని నిరోధిస్తే, ఈ చక్క భ్రమణం నిలిచి పోతుంది. కావున రామా! తపస్సు, దానం, తీర్థం మొదలైన కీయలని వదిలేసి ముక్కి కోసం మాత్రమే నీవు చిత్తాన్ని వశం చేసుకోనే అభ్యాసం చేయి. బాహ్య బుద్ధి చేత సేవిస్తూ, భూత భవిష్యత్తులను చింతించకుండా ఉంటే చిత్తం అచిత్తం అవుతుంది. అందుచేత సంసారానికి మూలభూతమైన కామ కర్మ వాసనాదులు సమూలంగా భస్యమై పోతాయి. దీన్ని నీవు మహాసేద్ధి మంత్రంగా భావించు. శాస్త్ర, సజ్జన, సాంగత్యాల చేత, మనోరథం నిరంతరం అభ్యసించడం చేత, జగత్తు లోని పదార్థాల్లో వస్తుత్వం లేదు అనే నిశ్చయం కలుగుతుంది. ధృడప్రయత్నం చేత, శాస్త్ర, సత్యాంగత్యాల ద్వారా క్రమంగా చిత్తాన్ని అవివేకం నుండి తోలగించి, బలవంతంగా ఆత్మలో ప్రవేశ పెట్టాలి. మాట్లాడుతున్నా, ఇస్తున్నా, గ్రహిస్తున్నా, కనుమూస్తున్నా, తెరుస్తున్నా, మనోమనసం లేకుండా కేవలం ఘైతన్యంగా ఉండు. అతిస్థిరం, నిర్వికల్పం, అయిన సుషుఫ్తి లోని స్థితిని జాగ్రదావస్థలోనే భావిస్తూ కేవలం చిత్త స్వరూపుడివికా! విషయ భోగాలని సేవింపకుండా ఉండడం చేత, ప్రాప్తించని విషయాలకై ప్రయత్నించకుండా ఉండడం చేత జ్ఞాని తన మనస్సుని కృశింప చేయాలి. అనాత్మలో ఆత్మ భావం చేత, దేహంలో ఆశ చేత, పుత్ర ధారా కుటుంబ చింత చేత చిత్తం బలాన్ని పౌందుతుంది. అహంకార వికారం చేత, మమత్వం అనే ఆసక్తి చేత, శరీరమే ఆత్మ అనే భావం చేత చిత్తం బలాన్ని పౌందుతుంది. జరా మరణ దుఃఖాల చేత, వ్యర్థంగా ఉన్నతిని కోరడం చేత, దోషాలనే పాములకు నిలయంగా ఉండడం చేత చిత్తం బలాన్ని పౌందుతుంది. శారీరక, మానసిక, వ్యాధుల చేత, సంసారం రమణీయమని, చిరస్థాయి అని నమ్మడం వలన, విడవడం, పూనడం కోసం ప్రయత్నాల వలన చిత్తం బలాన్ని పౌందుతుంది. స్నేహం చేత, ధన లోభం చేత, మణి, స్త్రీ లాభం చేత, ఆవిచారం చేత, మొదట్లో రమణీయంగా కనబడేవిషయాల చేత చిత్తం బలాన్ని పౌందుతుంది. దురాశలనే పాలు తాగడం వలన, భోగం అనే వాయు బలం చేత, పలు విద్మాలైన విషయాల్లో చలించడం చేత చిత్తం అనే పాము బలాన్ని పౌందుతుంది.

5.11 ఉద్దాలకోపాభ్యాసము

పూర్వము చిత్తోప శాంతి కలుగుటకు మాయా షైచిత్తమును చెప్పటడినది. ఇప్పుడు చిత్తము చంచలమైనను దృఢమగు యోగాభ్యాసముచే ఉపశాంతి నొందునని ఈ ఉపాభ్యాసమున చెప్పదలచి వసిష్ఠ మహాముని రామంద్రునితో యిట్లనియే.

5.11.1 ప్రత్యగాత్మ స్వరూపము

వికల్ప రహితమగు ప్రైతస్యమే ప్రత్యగాత్మ. ఏ దశ యందు మనస్సు నశించునో ఆ దశయే జీవస్యుక్తమని, విదేహ కైవల్యమని, పరమాత్మ స్వరూపమని, సర్వజ్ఞత్వమని, ఆనంద స్వరూపమని అంటారు. ఆత్మానాత్మ వివేకము చేత, తర్వము చేత దేహమే నేను అను అవివేకమును పురుష ప్రయత్నము చేత రూపుమాప వలయును.

5.11.2 ఆత్మాను సంధాన క్రమము

వసిష్ఠుడు: రామా! ఏ చిదాత్ముని సాన్నిధ్యమున ఉన్నావో అట్టి చిదాత్ముడును, నిర్వికల్పుడును, అనంతుడును అగు ఆత్మ యందు నిష్ట కలవాడి వగుము. నాది, వీడు, వాడు, నేను అను వాసనలను వీడి సర్వము బ్రహ్మమే అని భావించుము. ఆశలు, దృశ్యము వీడి మనస్సు నిర్వలంగా చేసి నీ చిద్రూపమును భావింపుము. శుభాశంభ సంకల్పములు లేక, ఆశ లేనివాడిషై, ఇష్టానిష్టములు లేక జ్ఞాన సారమును భావించుము. జగత్ సంబంధమైన నీపు, నేను, పరుడు అను భావన లేక ఆత్మనే అనుసంధించుతూ యజ్ఞ స్తంభము వలే స్థిరముగా ఉండుము. ఆత్మేతర వస్తువునందు ఆత్మ భావన వలన, దేహము నందు ఆదరణ గల బుద్ధి చేతను, దేహసంబంధులగు పుత్ర దారాదుల చేతను, అహంకారమగు వికారము చేతను, మమతారూప విలాసము చేతను సంసారము నందు మేలు కలుగును అను నమ్మకము చేతను, పుత్ర దారాది స్నేహము చేతను, చేతను, ధన లోభము చేతను, ఆవిచారము రమణయముగా తోచుట చేతను, దురాశ, భోగము చేతను ఈ చిత్తము స్థూలత్వమైందుచున్నది.

5.11.3 ఉద్దాలకుని పృతాంతము

వసిష్ఠుడు: రామా! ఉద్దాలకుడనే మహాత్ముడు పదార్థశోదన చేసి, ఆధార స్వరూపమైన సన్మాత్తాన్ని అన్వేషించిన విధంగానే, నీపు ధీర బుద్ధి చేత విచారణచేసి ఆత్మని అన్వేషించు. నీకు ఆ కథ చెపుతాను విను.

పూర్వము యవ్వన దశలో ఉన్న ఉద్దాలకుడు గంధమాదన పర్వతంపై ఉండేవాడు. అతనికి జ్ఞాన ప్రాప్తికి యోగ్యమైన అంతస్కరణతో ఈ విధంగా ఆలోచించాడు. మనుజుడు ఎక్కుడ విశ్రాంతి పొందితే మరల జన్మించడో, దేన్ని పొందితే మరలా జన్మ ఉండడో అట్టి వస్తువేది? ఎప్పుడు ఆ పవిత్ర పదంలో విశమించ గలుగుతాను? భోగత్యష్ట ఎప్పుడు శమిస్తుంది? దురాశలనే గుడ్ల గూబల తోటి, జడత్వమనే మంచు తోటి, అవిధ్య అనే అంధకారం తోటి నిండిన ఈ కృష్ణ పక్షపు రాత్రి ఎప్పుడు శమిస్తుండో అని ఆలోచించ సాగాడు. ఇలా చింతా పరవశుడై మరలామరలా ధ్యానాన్ని అభ్యసించ సాగాడు. అయినా మర్గటం వలే చపలమైన అతని చిత్తం ధ్యానాన్ని భంగంచేసేది. మేరు పర్వతంపై

ఉన్న ఒక చోర రాని గుహలో శుద్ధ అంతఃకరణముతో నిర్వ కల్ప సమాధిలో ప్రవేశింప చేసే నిమిత్తం అతడి విధంగా చింతించాడు.

5.11.4 ఉద్దాలకుని విచారణ

ఓ మూర్ఖ చిత్తమా! ఈ సంసార కృత్యములతో నీకేమిలాభము? బుద్ధి శాలురు దుఃఖ ప్రథములగు కృత్యములు ఆచరింపరుగదా! ఎవడు శాంతిని విడిచి భోగములను కాంక్షింతులో వారు పారిజాత వనమును విడిచి విష వృక్షసహితమ్యగు అరణ్యమునకు పోవుచున్నారు. ఓమనస్మా! నీవు పాతాళమునకు గాని బ్రహ్మలోకమునకుపోయినను శాంతిని పొందకున్నావు. కావున భోగాల్లోఅశను వదలి అత్యంత సుందరము, నిరతిశయానంద రూపము అయిన మోక్షాన్నే పొందు. ఇష్టాలని పొందటం, అయష్టాలని వదలడం - ఈ ప్రయత్నం చేత దుఃఖమే కానీ సుఖము కాదు. ఈ శబ్దాది విషయాల్లో ఎందుకునిరంతరంగా సంచరిస్తున్నావు. ఇంతకాలం ఈ జగత్తులో వ్యాధంగా తిరుగుతూ నీవు ఏమి పొందావు? ఓ అజ్ఞానంతోకూడిన మనస్సా! లేడి, తుమ్మెద, మిడత, ఏనుగు, చేప అనేవి ఒక్కొక్క ఇంద్రియం వలననే బంధాన్ని పొందాయి. ఇక పంచెంద్రియాలతో కూడిన నీకు సుఖము ఎక్కుడ? ఈవాసనాజాలాన్ని నీ బంధం కోసమే కల్పించుకొంటున్నావు. ఓ చిత్తమా! నిర్వకల్పణి, చిద్రూపుణి, అహంకార వాసనారహితుణి అయిన నేను నాశీలం, అసత్యం అయిననిన్ను వదులుతాను. జ్ఞానం చేత నిన్న వదిలేస్తున్నాను. ఆహా! ఎంత కష్టం? ఈ నేను అనేది ఎవరు? రక్తమాంస భరితమైన ఈ స్థూల దేహం ఈ సంసార స్థితిని గ్రహించుగాక! నేను మాత్రం నిర్విష్టుడనై ఉన్నాను. ఈ దేహంలో ఉన్నది పరమాత్మయే గనుక ‘నేను’ అనే భావం అతనికి కలగదు. ఇక అహంభావం కలవాడెవ్వడు? వాని ఆకారమేది? అతస్థేట్లా నిరూపించాలి? అతని వర్ణమేది? అతడు దేంతో చేయబడి ఉంటాడు? అట్టి అహంభావం కల నేనెవడిని? దేన్ని గ్రహిస్తున్నాను? దేన్నిత్యజిస్తున్నాను? ఈ విధముగా విచారణ చేస్తే ‘నేను’ అన్న మాటకు అభిమానుడు ఎవడు లేదనిపిస్తోంది. మనస్సు నశిస్తే దేహం వాసనా రహితమై క్షిణిస్తుంది. కానీ, దేహం నశిస్తే మనస్సు నశించదు. కావున, మనస్సునే నాశనం చేయాలి. ఈ శరీరం ఉండుగాక! పోవుగాక! నేను మాత్రం సంతాప రహితుడిని అయ్యే ఉన్నాను.

5.11.5 ఉద్దాలకుని సమాధినిష్ట

ఉద్దాలకుడు పై విధంగా అలోచించి పద్మాసనంలో, సగంమూసిన కన్ములతో కూర్చుని, దీర్ఘంగా పెద్ద గొంతుకతో ఉంకారాన్ని ఉచ్చరించాడు. పంచెంద్రియాలను బంధించాడు. మరలమరల పురుష ప్రయత్నంచేత బలాత్మారంగా ఇంద్రియాలను నిర్గహించి నిర్వకల్పసమాధిలో అంకురించే వికల్పాలను విచ్చిన్నం చేశాడు. వికల్పాలన్నీ ఆగిన పీమ్యట, హృదయాకాశంలో కాటుకవలే నల్లమైన

అంధకారాన్ని చూచాడు. దాన్ని తేలగించిన తరువాత రమణీయమైన తేజస్వుని దర్శించాడు. అది కూడా శమించిన తరువాత అతడు నిద్రను పొందాడు. వివేకం చేత ఆ నిద్రను కూడా జయించి సమాధి కోసం తిరిగి ప్రయత్నించాడు. అప్పుడు శూన్యరూపమైన, ఆకాశం భాసించింది. దాని కూడా తేలగించినాక అతని మనస్సు ఏమి తెలియని జడత్వంలో మునిగింది. పిమ్మట అతి ప్రయత్నంతో దాన్ని కూడా తేలగించి తమస్సు, నిద్ర, మోహం, మొదలైన భుమల నుండి తప్పించుకోన్నవాడై క్షణ కాలం వాగగేచరమైన నిర్వికల్ప సమాధిని అనుభవించాడు. అయితే, వాని మనస్సు క్షణకాలంలోనే బాహ్య ప్రపంచవృత్తుల్లోకి మరలింది. ఈ విధముగా చిరకాలం అభ్యాసము చేస్తూ సమాధిలో ఆత్మానందాన్ని, చిద్రూపాన్ని కమంగా పొందాడు. పరమాత్మ యొక్క సత్తాసామాన్య రూపాన్ని పొంది నిశ్చలంగా ఉంది పోయాడు. అట్లా మహాసేద్ధిని పొందిన ఉద్దాలకుని వద్దకు అనేకసెద్దులు వచ్చాయి. స్వగ్రహించి సుఖాలు ఆహ్వానించాయి. అయినా వాటిమీద మోహం లేకుండా, విషయ భోగాల్లో ప్రీతిని పొందకుండా ఇచ్చాపూర్వకంగా వనాల్లోనూ, మునితాపమాల్లోను సంచరిస్తూ అతిథి సత్కారాలతో కాలక్షేపంచేస్తూ ఒక్కిక్కుపుడు అనేక సంపత్పులు నిర్వికల్ప సమాధిలో ఉంటూ ఉండేవాడు. చాలా కాలం తరువాత ఉద్దాలకునికి దేహాన్ని విదేహ ముక్తి పొందాలనే సంకల్పంతో నవనాడులని బింధించి చిన్నాత్మంలో ఫ్లితుడై శరీరాన్ని వదలి తిరిగి రాసట్టి పడాన్ని పొందాడు.

వసిష్ఠుడు : రామా! శాస్త్ర విచారణ చేత, గురువాక్యంలోవిశ్వాసం చేత దృశ్యము అంతా నశించి, పరమపదం దీరికే వరకు అభ్యాసం చేయాలి. వైరాగ్య, అభ్యాస, శాస్త్ర, ప్రజ్ఞ (స్వంత ధీశక్తి), గురు - అనే సాధనాలతో పుణ్య పదంలభిస్తుంది. లేదా ప్రజ్ఞ చేతనైనా కలుగుతుంది. ఉద్దాలకుడు ఆత్మను అనుసంధానము చేయుటచేత పరిపూర్ణ చిద్రూపమును పొంది సత్తాసామాన్యమును పొందెను.

శ్రీరాముడు : మునీంద్రా! సత్తాసామాన్య లక్షణమువివరించవలసినది.

వసిష్ఠుడు: రామా! దృశ్యము కాలత్తయమందు వాస్తవముచేత లేదనే భావము చేత ఎప్పుడూ అనుసంధానము చేయుట చేత చిత్తము క్షయమొందగా చిత్తా సామాన్యస్వరూపుడగు ఆత్మకు సత్తాసామాన్య రూపము కలుగుచున్నది. మనస్సు లయమొందగా చిత్త వృత్తియందు ప్రతిపలించిన చైతన్యము దృశ్య సంబంధములేనిదియు, అతి నిర్వలంబుషై తాను లేనిదివలె ఆత్మయందు లయింపగా ఘనీభూతమగు చిద్రూపముగల ఆత్మకు సత్తాసామాన్య రూపము కలుగు చున్నది. బాహ్యము నాభ్యంతరంబునగు సమస్తమును లేదని నిశ్చయించి చిత్తము ఆత్మ యందు వసించగా సత్తాసామాన్య రూపము కలుగు చున్నది. కూర్కుము వలే దృశ్యములు భావింపబడనిషై తన యందు లయమైన అప్పుడు సత్తాసామాన్య రూపము కలుగు చున్నది.

5.12 సురఫుపాఖ్యానము

పూర్వము యోగాబ్యాసము దృఢమగుటచే చిత్త విశ్రాంతికలుగునని, అదియే సమాధికన్న ఉత్తమావస్థ అనిచెప్పబడినది. ఇప్పుడు ఆ చిత్త విశ్రాంతియే జీవన్మృక్తికహద్దని ఈ సురఫుపాఖ్యానమున చెప్పబడినది.

వశిష్టుడు: రామా! ఈ ఉద్దాలక ఉపాఖ్యానము నీమనస్స నందు నిఱుపుకొని, సమస్తమగు ఈ ద్రుశ్యము లేవనే అభ్యాసము చేత, శాస్త్రార్థము చేత, గురుపదేశంచేత, వస్తుత్వ పరీక్ష చేత, యమనియమాదుల చేత బ్రహ్మాపదము పొంద బడుచున్నది.

శ్రీరాముడు: మునీంద్రా! ఏకాంత స్థలాన్ని ఆశ్చయించి సమాధిని అబ్యసీంచే వాడు, వ్యవహార పరుడై ఉండికూడా సమాధిలో ఉండేవాడు. ఇద్దరిలో ఎవరు శేషుడు?

వసిష్టుడు: సత్యాది గుణ సముదాయ రూపమగు ఈ ప్రపంచమును ఆత్మ కాదని చూచుచున్న పురుషునకు అంతఃకరణము నందు ఉదయించిన చల్లదనము ‘సమాధి’ అని చెప్పబడును. అంతఃకరమణము నందు చల్లదనము కలిగి ఉండుటయే అపరిమితమగు తపమునకు ఫలము కావున అది కలిగి ఉండవలెను. రాగ ద్వ్యాపాది రహితముగా ఉండుట వలననే అంతఃకరమణము నందు చల్లదనము కలిగి ఉందును. ఒకడు దృశ్య వస్తువుతో నాకెట్టే సంబంధము లేదు అని నిశ్చయించుకొని వ్యవహారపరుడై ఉండును. ఇంకోకడు ధ్యాన నిష్ఠుడై ఉండును. ఇరుపురు సమముగా సుఖము బడయ గలరు. సమాధి నందు ఉన్న వాని చిత్తము హర్ష విషాదములచే చలనము నొందిన వాని సమాధి వెర్లి వాని సృత్యముతో సమానము. అదే వెర్లి వాని వలె సృత్యము చేయుచున్న వాని చిత్తము వాసనా క్షయము అయిన అప్పుడు వాడు ప్రాజ్ఞనితో సమానము. జ్ఞానియై వ్యవహారము నందు ఉన్నను, అడవి నందు ఉన్నను ఇరుపురు ఆత్మ తత్వమును ఎరిగిన వారు కనుక ఇద్దరు సములే. చిత్తము కర్త కాకుండుట ఏది కలదో అదియే ఉత్తమ సమాధి అని, కైవల్యము అని, పరమ పదము అని ఎరుంగుము. చిత్తము నిశ్చలమగుటచే ధ్యాన దృష్టికిని, చంచలమగుటచే ధ్యానాభావ దృష్టికిని కారణమగుచున్నది. కావున రామా! ఆ మనస్సునే వాసనా రహితముగా చేయము. వాసన రహితమై స్థిరమగు మనస్సు ధ్యానమనియు, కైవల్యమనియు, శాంతతత్త్వ మనియు చెప్పబడుచున్నది. విస్తారమగు వాసనలు గల చిత్తము కర్తత్త్వ భావము గలదియై సమస్త దుఃఖములను కలిగించు చున్నది. కావున రామా! నీపు వాసనను క్షయమొందించ వలెను. అహంకార దీపు రహితులగు గృహస్థులకు గృహామే నిర్జనమగు వన భూమి. అంతర్ముఖునికి సర్వము ఆకాశము వలె, పట్టణము, పల్లె, అడవి వలె చూచుచుండును. వారికి ఆశ లేదు కావున లోన చల్లగా ఉండును. ఎవడు భయము వలన గాక

స్వభావము వలన సమస్త ప్రాణులను తన వలే, పర ధనమును మళ్ళీ పెళ్ళ వలే చూచునో వాడు బ్రహ్మమును కాంచుచున్నాడు. మరణము ఇప్పుడే రానిమ్ము. లేక కల్పంతమున రానిమ్ము. బురద యందు పడిన సువర్దము దీఘమును నొందనటుల ఈ జ్ఞాని కళంకమును నొందరు. సర్వ ప్రపంచము శాంతంబును, జనన మరణ వర్షితంబును, నేకంబును, ఆది మధ్యంత రహితమును, సర్వ రసా స్వయందన హేతుభూతంబును, అచింత్యంబును అగు బ్రహ్మమే కానీ ఇతరము కాదు. ఇందు పుశాంతము అను ఈ విశేషములు భోద కోరకు కల్పింప బడినవే కానీ నిజముగా ప్రణవమే సర్వము అగు చున్నది.

5.12.1 సురఘు వృత్తాంతము

వసిష్ఠుడు : రామా! ఈ అర్థము నందు ఆశ్చర్యకరమైన కిరాతుడగు సురఘుని వృత్తాంతము చెప్పేదను వినుము. హిమాలయముల దిగువన హామజట అను కిరాతదేశము కలదు. ఆ దేశమునకు సురఘుడు అను రాజుకలడు. అతడు దుష్ట నిర్గహ శిష్ట జనాను గ్రహించి కుమమున రాజ కార్యములు నిర్విరించు చుండెను. చాలాకాలం రాజ్యపాలన తర్వాత అతను ఇట్లా విచారణ చేసాడు. రాజ్యపాలనా ధర్మంలో ఎందర్లో హింసిస్తున్నాను. అది దీఘం కదా!. అట్లా చేయకపోయినా దీఘమే అవుతుంది. మరి నేనేం చేయాలి? ఈ విధంగా ధర్మాభితితో ఉన్నసురఘుని వద్దకు మాండవ్య బుపీ రాగా అతనికి తన సంశయం విన్నవించాడు. అప్పుడు మాండవ్య బుపీ, రాజు! స్వవిచారం చేత నేనెవరు? ఈ ప్రపంచం ఏమిటి? అనే విచారణ చేత నీ స్వభావము తెలుసుకొంటే నీ చిత్తం వ్యాకులము కాదు. ఆత్మ జ్ఞానం చేత సంసార బాధల నుండి విముక్తి లభిస్తుంది. సర్వ పరిత్యాగం తర్వాత శేషించిన ఆత్మ లభిస్తుంది. ఈ విధంగా పరికి మాండవ్యబుపీ తన ఆశ్చర్యానికి వెళ్ళాడు. అప్పుడు సురఘుడు వికాంత స్ఫురణికి వెళ్లి ఈ విధంగా ఆలోచించాడు.

సురఘుడు (తనలో): నేనెవరిన్ని? రాజ్యం వదిలితే రాజుని కాకుండా పోతాను. కుటుంబాన్ని వదిలితే కుటుంబికుడిని కాకుండా పోతాను. నాకున్న బాహ్యవస్తువులన్ని వదిలితే శరీరం ఒక్కటే ఉన్న వాడిని బోతాను. ఇక రక్త మాంస సహిత ఈ దేహంతో సంబంధం వదిలితే మనసుతోనే ఉంటాను. మనస్సు కూడా జడపదార్థమే. దాన్ని కూడా వదిలితే ఇక మిగిలేది ఏది? త్రిపుటితో కూడి నేను తెలిసికొంటున్నాను' అనే తెలిసికొనేది (ప్రమాత) అయిన జీవుడు ఉన్నాడు. దాన్ని కూడా వదిల్చే ఆ త్రిపుటిని కూడా ఎరిగే సాక్షి ఛైతన్యము మిగిలి ఉంటుంది. అది వికల్ప రహితము వదలడానికి ఏలు లేనిది. కనుక అదే నేను. ఆహా! ఇంతకాలం ఆత్మని పొంది ఉన్నా ఇప్పుడే తెలుసుకున్నాను. బ్రహ్మ, ఇంద్ర, యమ, వాయువుల్లోనూ, సర్వ భూతాల్లోనూ ముత్యాలమాలలో దారంలాగా ఉన్నది ఆ ఆత్మ దేవుడే. అదే సత్యం. తక్కినవన్నీ మిధ్య రూపాలే. దేహములు, ప్రపంచం నశించిన ఆత్మ నశించదు.

రాజ్య వ్యవహారాల్లో నాకు కలగిన దీప బుద్ధి, పాప భీతి, వ్యక్తులత అంతా దేహం నేననుకోవడం వల్లనే. అవి ఇప్పుడు ఎక్కుడ ఉన్నాయి. అన్ని మాయచేత తోచినవే. నేనింతకాలం వ్యర్థంగా మూడుత్వాన్ని పొందాను.

వసిష్టుడు: రామా! ఈ విధంగా విచారణచేసి ధర్మార్థకార్యాలలో ఖేదం లేకుండా, నిర్దయుడు కానీ, దయావంతుడు కానీ, బుద్ధిమంతుడు కానీ, బుద్ధిహీనుడు కానీ కాక, యథా ప్రాప్తాలైన కర్మల్ని ఆచరిస్తూ సమదర్శిగా ఉంటూ కొన్ని వందల ఏళ్ళు రాజ్యపాలన చేసి తుదకు పరభువ్యాంలో లీనమయినాడు.

5.12.2 సురఫుు - ప్రాధుల కథ

వసిష్టుడు: రామా! ఈ సందర్భంగా సురఫుునికి ప్రాధులు అనే రాజ్యర్థికి మధ్య జరిగిన ఆసక్తికరమైన సంపాదము చెపుతాను విను.

పారశీక దేశంలో ధర్మాత్ముడైన ‘పరిఫుుడు’ అనే రాజు ఉండేవాడు. అతడు సురఫుుడికి మంచి మిత్రుడు. ఒకానోక సమయంలో దేశంలో తీవ్రమైన కరపు రాగా, ప్రజల ఆకలి బాధలు చూడలేక పరిఫుుడు రాజ్యం వదలి అడవికి పోయి తపస్స మొదలు పెట్టాడు. అప్పుడు తమంతట రాలిన ఎండుటాకులు తినడం వలన ప్రాధులు’ అనే పేరుతో వేయి సంవత్సరాల తీవ్ర తపస్స, విచారణ ద్వారా ఆత్మ జ్ఞానం పొందాడు. తర్వాత జీవన్ముక్తుడై లోకమంతా విహారిస్తూ బాల్య మిత్రుడైన సురఫుుని వద్దకు వచ్చి సంభాషించుకొంటారు.

ప్రాధులు: మిత్రమా! మాండవ్య మహర్షి అనుగ్రహం చేత నీ మనస్సు షైరాగ్యంతో ఉంటున్నదా? సంకల్పవర్షితము, ఉత్తమ విశ్వాంతి స్థానము, సర్వ సాంసారిక సుఖాల కంటే ఎక్కువ సుఖాన్ని ఇచ్చేది అయిన సమాధిని అనుష్టాపిస్తున్నావా?

సురఫుుడు : మహాత్మా! పరమానందాన్ని అనుభవిస్తున్నావా? అని అడగక సమాధిని అనుభవిస్తున్నావా? అని అడిగారు కారణం? మహాత్మా! జ్ఞాని వ్యవహారం చేస్తున్నా, చేయకపోయినా సమాధి స్థితి లేకుండా ఉంటాడా? సమస్త ఆశలనే గడ్డిపోచలకి అగ్నిహోత్రం వంటి దైన తత్వ జ్ఞానమే సమాధి అవాలి కానీ, ఊరక కూర్చుని ఉండడం కాదు. ఏకాగ్రంగా, నిత్య తృప్తితో, సత్య వస్తువుని అవలోకించే పరా ప్రజ్ఞయే సమాధి. క్షోభ లేనిదీ, అహంకారాన్ని విడిచింది, ద్వంద్యాలలో తగులు కొననిది, నిశ్చంతతో కూడింది, హోయాపాదేయాలు లేనిది, పరిపూర్ణం అయిన మనోస్థితియే సమాధి అవుతుంది. మార్గంలో పోయేవాడు నిరంతరంగా తన గమ్యాన్ని మరువకుండా నడిచేటట్లు తత్వ జ్ఞాని యొక్క బుద్ధి ఆత్మని విస్కరించదు. ఈ కారణం చేత నా మనస్సు ఎన్నడూ సమాధిని వదలి ఉండదు. ఇంకా, అసలు ఉన్నదంతా ఆత్మే గనుక సమాధి, అసమాధి అనేదే లేదు.

పద్మాధుడు :ఖ రాజు! నువ్వు నిజంగా జ్ఞాన వంతుడవే. పరబ్రహ్మ పదాన్ని పొందావు. అన్ని విషయాలలోనూ స్వస్థతతోటి, తృప్తి తోటి ఉంటున్నావు.

వసిష్ఠుడు: రామా! ఈ విధంగా సురఫుు పద్మాధు శిరుపురూ ఆత్మ విచారణ కావించిన తర్వాత పద్మాధుడు యథేచ్చగా వెడలినాడు.

పూర్వము చిత్త విశాంతియే జీవస్యక్తికి హద్దని నిరూపింపబడినది. ఇప్పుడు చిత్త విశాంతి లేకున్నబహువిధమగు ప్రయాసము కలుగునని భాసవిలాసోపాఖ్యానమును చెప్పుదలచి వసిష్ఠుడు రామచంద్రునితోయిట్లనియే.

వసిష్ఠుడు: రామా! ఎప్పుడును ఆధ్యాత్మిక శాస్త్రవిచారపరుడను, ఎప్పుడు అంతర్ముఖుడును, ఎప్పుడును చిత్త స్వరూపమును అనుసంధానము చేయువాడును అగు పురుషుడు శోకముచే బాధ నేందడు. ఆశలు, భోగములు, దుఃఖములు, మోహము, రోగము, తృప్తులచేత సంసారమున తిరుగుచు విశాంతి పొందకుండా ఉన్న జీవుని అధిక ప్రయత్నము చేత సరి అయిన దిశలోనడిపించ వలయును. ఇందుకు మహాత్ముల సాంగత్యము వలన యోగము పొందబడు చున్నది. సంసారమున మునిగి ఉన్న ఆత్మను ఉధ్వరించుటకు ధనము, మిత్రులు, శాస్త్రములు, బాంధవులు ఉపయోగ పడవు. నేనెవ్వుడును అనే విచారమే ఉపయోగ పడును. దేహము, కాప్సుము, లోప్పుము (మృత్యుండము) మొదలగువానితో సమానముగా చూడబడినంత మాత్రముననే పరమాత్మ తెలుసుకోన బడుతున్నాడు. ఈ పరమాత్మ వాక్యానకు గోచరము కానేరడు. ఉపమానమును గ్రహింపడు. ప్రకాశింప చేయు ఇంకోక వస్తువును అపేక్షించడు. మనస్సున అహంకారము లయింపగా, సర్వపదార్థములలోన ఉన్నదియు, పరమానందరూపమైనదియు, పరమేశ్వర సంబంధమైనదియు అగు ఏస్వరూపము ఉండుచున్నదో ఆ స్వరూపమే ఘైతన్యప్రకాశము, సుషుప్తావస్థ. రామా! యోగముచే సిద్ధించునట్టి ఈ సుషుప్తావస్థ దశ అగు ఆ పరమాత్మ భావదశ హృదయము నందే అనుభవించబడుచున్నది. అదివాక్యకి అందదు. ఈ జగము అనంతమగు ఆత్మ తత్వస్వరూపమే అగును. చిత్తము బాహ్య విషయములందు ఉపశమించినదియై ప్రత్యగాత్మ యందు క్షిరోధకన్యాయముచే (పొలయిందు నీరు కలసినట్లు) నిశ్చలముకాగా ప్రత్యగాత్మ సౌక్షాత్మగా అనుభవించ బడుతూనే ఉండును. ఇట్లు పరమాత్మ భావ దశ కలిగిన వెంటనే విషయ వాసనలు నశించు చున్నవి. దాని వెంటనే ఆత్మస్విటంగా ప్రకాశించు చున్నది. దాని వెంటనే సమత్వము వలన స్వరూపమునందు బ్రహ్మ భావము కలుగుచున్నది. మనస్సును ఛేదించి ఆత్మను చూచునెడ ఆనందస్వరూపము సిద్ధించును. రామా! ఆధ్యాత్మిక యానం సుమార్గం కావాలంటే ఈ ధనము, గృహము, బంధుజనము మొదలైనవి నావి, ఈ శరీరమే నేను అనే అభిమాన త్యజము ఎంతో

ముఖ్యము. రామా! పూర్వము సహ్య పర్వత సానువునందు మిత్రులకు భాసవిలాసులకు జరిగిన సంవాదము ఈ సందర్భంగా చెప్పుచున్నాను.

5.13 భాసవిలాసోపాభ్యాసము

వసిష్ఠుడు: రామా! పూర్వము సహ్య పర్వత ప్రాంతంలో అతి మహావ్రి ఆశ్రమం ఉండేది. అక్కడికి దగ్గర్లో శుక్తుడు, బృహస్పతి అనే ఇద్దరు తాపసులు ఉండేవారు. వారు దేవదానవ గురువులు కారు. వారికి భాసుడు, విలాసుడు అనే కుమారులు గలరు. ఇద్దరు ఏక మనస్సులు. అన్యోన్యులు. కాలగతిన వారి తండ్రులు కాలధర్మం చెందగా, భాసుడు, విలాసుడు తండ్రులకు ఉత్తర కీయలు నిర్వర్తించి దుఃఖితులై మృత్యువు అనివార్యమని తండ్రులు చెప్పిన మాటలు గుర్తుకు తెచ్చుకోన్నారు. అయితే అనుభవము లేనందున పదేళ్ల పాటు దేశాటన చేయాలి అనుకోన్నారు. ఆ విధంగా దేశాటన చేసి పదేళ్ల తర్వాత ఆశ్రమ ప్రాంతంలో కలుసుకోని ఈ విధంగా సంభాషించు కొంటున్నారు. బాల్యయవ్యన వార్ధక్య మరణాలు చర్యితచరణంగా జరుగుతూనే ఉంటాయి. జీవించి ఉన్నంత కాలం మనోవ్యాకులతతో కాలం గడచి పోతుంది. జ్ఞేయమగు బ్రహ్మమును ఎరుగనంత వరకు, కామ సంకల్పములు నశించ నంత వరకు, సంసార సముద్రం దాటనంత వరకు జీవునకు క్షేమము ఎక్కుడేది? ఈ మనస్సు పరమాత్మను త్యజించి, వివేకం పోగొట్టుకోని ఆసక్తి, తృప్తి అనే మత్తు పదార్థములను స్వవించి, తూలుతూ ఏటో పరుగులు తీస్తూ ‘అభిలాష’ అనే వ్యాధిని పొందుతున్నాడు. అయితే ఈ బంధములకు హోతువేమిటి? ఇప్పుడేమి చేయాలి? గరుడుడు సప్త సముద్రాలను అవలీలగా దాటగలిగినట్లు వివేకం అనే బలం చేత ఈ సంసార సాగరం దాట్చుటాము. నా స్వరూపము దేహమే అను దేహత్వ బుద్ధియే అన్ని అనర్థాలకు కారణం. గోద్దులితో ఏవిధముగా అయితే లోహము, కర్మ కలసి ఉన్నావాటికి సంయోగము కలుగునట్టే ఆత్మ మరియు దేహమునకు సంయోగము జరుగదు. ఇది మనోవ్యత్తి దోషమే. కనుక చిత్తమును ఆకర్షుత్వమునకు అలవాటుచేసి జడ పదార్థమైన ఈ దేహం మననేం చేయలేదు. సర్వపదార్థముల అంతమున ఆత్మ ఉన్నది. బాహ్యంగా పంచకోశములు, ఇంద్రియార్థాలు, భోగ్య పదార్థాలు గోచరిస్తున్నాయి. ఏటి సమ్మిళనమే సంసారము. అట్టి సర్వ దుఃఖ ప్రద్రష్టున అంతరంగ విభాగమును జయించడమే ఉపాయము. జీవుడు ఇది దేహము - ఇది దేహి అనే విచారణ చేయకుండా ఈ దేహము నేను- ఆ దేహము అతడు అను ద్రుష్టి పలన సంసక్తత (attachment), అసంసక్తత (non-attachement) లోనే అనర్థములు కలుగుచున్నాయి.

5.13.1 ఆత్మ ద్రుష్టి - ఆసక్తి రాహిత్యము

ఇంకా భాస విలాసులిద్దరు ఈ విధంగా చర్చించుకొంటున్నారు. మనస్సును అసంసక్తముగా చేసిఖోతిక కీయలు, వస్తువులు, పుత్రాదులు, ఇంద్రియవిషయాల యందు నియమించ వద్దు. మనస్సును అంధకారము నందు గాని, ప్రకాశము నందు గాని, హృదయాకాశమున గాని, జాగ్రత్త-స్వప్న-సుషుప్తులయందు గాని, సత్య-రజః-తపో గుణములందు గాని గుణసమ్మేళనము నందు గాని కార్య వద్దము నందు గాని, కారణమగు అవ్యక్తము నందు గాని, స్పృష్టి యొక్క ఆదిమధ్యంతరము లందు గాని, దగ్గరలో గాని, దూరంగాగాని, నామరూపాత్మకమగు పదార్థ సమూహములందుగాని, శబ్ద-స్వర్ం-రూప-రస-గంధముల యందు గాని, భూత భవిష్యత్త జ్ఞానము నందు గాని చిరంజీవాధి సిద్ధులయందు గాని మనస్సు ఆసక్తము చేయాడు. ఫలితమువిదైనా మనము బ్రహ్మము నందు మాత్రమే స్థితి అయి ఉండాము. దేహ భావన లేకుండా అన్నింటిని ఆత్మదృష్టితోనే చూద్దాము.

5.13.2 ఆత్మారామం

ఆకాశంలో వెలుగుచున్న సూర్యునకు జలంలో ప్రతిబింబించే ప్రతిబింబమునకు స్వర్ం సంబంధము లేనట్లుగా జ్ఞాని ఈ ప్రపంచములో జరుగుచున్న వ్యవహరాలపై అసంసక్తతతో (detachement) ఉంటాడు. అయితే మనము ఆత్మారాములము అయితేనే అసంగత్యము పొందుతాము. ఇష్టా-అనిష్ట, లాభ-అలాభములు, ఆశ-నిరాశ అను జీవాహంకారమే చిత్తమును సంతాపము కలుగ చేస్తుంది. అట్టి జీవాహంకారము తేలగాలంట నేను బ్రహ్మమును, సర్వమును, పూర్ణాడను అనే ఆత్మ దశను పొందాలి. భయ-శోక-ఆయాసములు లేనివారమై తురీయావస్థలోసంస్థితులమై పవిత్రమైన స్వత్స్మి పదవి పొందిన వారమౌదాము.

వసిష్ఠుడు: ఈ విధంగా వారిద్దరూ మొదట కుశలప్రశ్నలతో ప్రారంభించి పరమోత్తమగు సన్మార్గమును విచారణ చేశారు. పోటహం-తత్త్వమ్-అహాము బ్రహ్మస్మి-జీవో బ్రహ్మతి నాపరః - సర్వమ్ ఖల్విదం బ్రహ్మ - ఆత్మసత్యం జగత్ మిధ్య-ఏకమేవా ద్వితీయమ్ బ్రహ్మ మొదలగు అఖండ వాక్యార్దముల స్వరూపమగు ఆత్మనుపొంది ఉన్నారు. చిత్పురూపమగు ఆత్మ నిర్మలమై, నిత్యమై, స్వయంప్రకాశమై, వికార రహితమై, అఖండమై, అప్రమేయమై సర్వదా వెలుగొందుచున్నది. అదియే నీ యొక్క, నా యొక్క, అందరి యొక్క వాస్తవ స్వరూపము. పంజరంలోని సింహం లాగ అజ్ఞానము, మూడత్వము, అవిచారణయే సర్వ అనర్దములు.

5.13.3 వివేక ద్రుష్టి-రామ వసిష్ఠుల సంభాషణ

శ్రీరాముడు: మహార్షి! దేహము యొక్క విషయము వివరించండి.

వసిష్ఠుడు: రామా! దేహము జనించుటచే నీవు జన్మించడం లేదు. దేహము కంటే ముందుగానే నీవు ఉన్నావు, దేహము ఉన్నంత కాలము దేహశక్తియుడుగా ఉన్నావు. దేహము నశించిన నీవు నశించపు, దేహ త్యాగిగా ఉన్నావు. మహా పృష్ఠము యొక్క కొయ్య నుండి అనేకమైన భోష్యాలు తయారు చేయబడినట్లు పంచ భూతముల నుండి వేర్యరు జన సమూహము నిర్మించి బడుతున్నారు. కావున ఈ దేహము పంచ భూత మయమే. కానీ ఎక్కుడైనా ఈ భోష్యాల మధ్య పరస్పర అనురాగము ఏర్పడుతుందా? అలాగే చిత్తము, దేహము మధ్య పరస్పర అనురాగము ఏర్పడవలసిన పనేముంది.

శ్రీరాముడు: మహార్షి! ఈ ప్రపంచములో ఆత్మ జ్ఞానము పోందిన వారు రాగ ద్వేషాల మధ్య మనగలుగుతారా?

వసిష్ఠుడు: రామా! స్వచ్ఛమైనట్టి, మాలినమైనట్టి చంచల జల తరంగములచే సముద్రము రాగము గాని, ద్వేషము గాని పోందుతుందా? అలాగే ఆత్మ జ్ఞాని భోగము, రాగము, ద్వేషము జనాదులచే రాగ ద్వేషాలు పోందడం లేదు. ఈ జగత్తులో ఉన్నది, ఉండబోయేది మనస్సు యొక్క సంకల్ప-వికల్పములు మాత్రమే.

శ్రీరాముడు: మహార్షి! అయితే జీవులకు హర్ష శోకములు ఎందుకు కలుగుతున్నాయి?

వసిష్ఠుడు: రామా! అసత్యమైనది మిథ్యయే కదా! అట్టి అసత్యమైన దాన్ని గురుంచి శోకమెందుకు? ఎల్లప్పుడూ సత్యమైనదయిన, నిత్యమైన దాన్ని గురుంచి హర్ష మెందుకు?

శ్రీరాముడు: మహార్షి! సంసారము అనగా ఏమిటి? ముక్క స్థితిలో అనుభవము అనేది ఉంటుందా? ఉండదా?

వసిష్ఠుడు: రామా! దృశ్య-దర్శనములు మధ్య సంబంధమే అజ్ఞాన పూరితమైన దృష్టికి సంసారము అని, ఆత్మ జ్ఞానికి మోక్షము అన బడుతున్నది. అనుభవమే ఆత్మ యొక్క ముఖ్య దేహము. అయితే దేహము కంటే అత్యంత సూక్ష్ముడు, అనుభము యొక్క ఉనికి-లేములు ఆత్మను స్వర్ణించవు.

శ్రీరాముడు: మహార్షి! నామ-రూపాలు లేనట్టిది ఉన్నట్లా? లేనట్లా?

వసిష్ఠుడు: రామా! జీవుని ఆరవ ఇంద్రియము మనస్సు. అట్టి మనస్సుకు రూపమేమున్నది? మనస్సుకు కారణము, స్థానము, ఆధారము ఆత్మయే

శ్రీరాముడు: మహార్షి! వస్తు ద్రుష్టి నుంచి వైద్యోలిగి ఆత్మ దృష్టికి చేరినప్పుడు కదా ముక్కి. మరి అది సుసాధ్యమేనా?

యోగ వాసిష్ట సంగ్రహము

వసిష్టుడు: రామా! ఆత్మ అయినట్టి నేను మాత్రమే ఉన్నాను అనే విచారణ, దృఢ నిశ్చయం చేత హర్ష శోకాలు లేకుండా వస్తు ద్రుష్టి నుంచి వైదోలిగి ఆత్మ ద్రుష్టికి చేరి ముక్తి పొందుతావు.

శ్రీరాముడు: మహార్షి! అనాత్మ రచయిత ఎవరు?

వసిష్టుడు: రామా! ఇది ఆత్మ-ఇది అనాత్మ అనునట్టి నామరూప విభాగమంతా తన అజ్ఞాన శక్తిచే ఆత్మ తన యందు కల్పించు కొంటున్నది.

శ్రీరాముడు: మహార్షి! ఈ స్ఫూర్తి-సూక్ష్మ శరీరములన్ని ఎందుకు? ఎప్పటి నుంచి, ఎట్లా ఉత్పన్న మపుతున్నాయి?

వసిష్టుడు: రామా! ఇవన్నీ కామ్య కర్మ వాసనలే?

శ్రీరాముడు: మహార్షి! ఆత్మ జ్ఞాని గురించి కొన్ని సోదాహరణములు చెప్పండి.

వసిష్టుడు: రామా! ఉత్తమ ఉడాహరణలు కొన్నియే కావచ్చు. కానీ మనము అట్టి ఆత్మ జ్ఞానుల ప్రీరణ తీసుకోవాలి. ఆత్మ జ్ఞానం సంపాదించి కూడా యథాతథంగా ప్రాపంచిక కార్యక్రమాలు నిర్వహిస్తున్న మహానీయులు ఎందరో ఉన్నారు. నీకు కొన్ని దృష్టింతాలు చెపుతాను విను. జనక మహారాజు, దిలీపుడు, దానవ ప్రభుములైన ఒలి చక్రవర్తి, సముచీ, ప్రఘోదుడు, వృత్తాసురుడు, శంబరాసురుడు, దేవతలైన అగ్నిదేవుడు, చంద్రుడు, వాయుదేవుడు, గురుములైన బృహస్పతి, శుక్రాచార్యులు, ఇంకా ఈ సభలో ఉన్న నారద మహార్షి, విశ్వామితుడు, ఇంకా భూగు, భరద్వాజాది బుధులు మొదలైన వారు ప్రాపంచిక కార్యక్రమాలతో వ్యవహరిస్తూ అనాసక్తులై ఉత్తమ జ్ఞానాన్ని పొంది జీవన్ముక్తులైనారు. పరమేశ్వరి నియతిని నిర్వర్తించే బ్రహ్మదేవుడు, విష్ణుభగవానుడు, మహేశ్వరుడు ఇంకా అతని ప్రమథ గణాలైన గణపతి, కుమారస్వామి, నంది, భూంగి మొదలైన వారు ఆత్మ స్వరూపము కలిగి ఉన్నారు. ఒక్క విషయము - మనందరి ఆత్మ అయినట్టి ప్రత్యక్ష చైతన్యమే బ్రహ్మ-దైవము-విష్ణువు-దాత-ఈశ్వరుడు-శివుడు మొదలైన పేర్లతో పిలవబడుతుంది. కావున రామా! నీవు కూడా పురుష ప్రయత్నముచేత వివేక వైరాగ్యములను ఆశ్రయించు.

5.14 యోగ మార్గాలు

శ్రీరాముడు: మహార్షి! యోగము గురించి వివరించ వలసినది.

వసిష్టుడు: రామా! ఈ దేహములో అనేక నాడీ సమూహాలు ఉన్నాయి. అట్టి 72000 దాకా ఉండే నాడీ సమూహాలలో నిరంతరము వాయువు ప్రవహిస్తూ ఉంటుంది. అట్టి వాయువునే ప్రాణము అంటాము. అది శరీరంలో ఉర్ధ్వ-అధీ గమనాలు చేస్తూ ఉంటుంది. ప్రాణ చలనముచే జనించునట్టి జ్ఞానవృత్తి చిత్తము, దానినే సంవిత్తు అంటారు. ప్రాణములు స్వంధించుట చేతనే జ్ఞాన వృత్తుల స్వందనము కలుగుచున్నది. జ్ఞాన వృత్తులు చిదాభాసుని (reflection of absolute self) ఉనికితో

ఉంటున్నాయి. జ్ఞాన వృత్తుల స్వందము చేత విషయానుభవము, దృశ్య జగత్తు యొక్క వాస్తవ రూపము కనబడుతున్నది. ప్రాణవాయువు మొదట నాసికా ద్వారా ప్రవేశిస్తుంది. అట్టి ప్రాణవాయువును నిరోధించుటయే ప్రాణయామము అని అంటారు. అట్టి నిరోధము అనే యోగములోని వివిధ మార్గములను ఏమనగా - అనేకాగ్రత నుండి ఏకాగ్రత, ప్రాణయామం, ప్రణవేచ్చారణ. ఇప్పుడు వివిధ యోగాభ్యాసములు వివరిస్తాను. పూరకము, కుంభము, రేచకము, తాలుపు-ఘంటికల యోగ ముద్ర, పరధ్యానం, ఖేచరీ ముద్ర, బ్రహ్మరంద్ర లయ ముద్ర, భూ ముద్ర, గురు అనుగ్రహం-ఈశ్వరానుగ్రహం, ధ్యానము. ఇట్టి. ఆయా ఉపాయములచే, అభ్యాసములచే ప్రాణము నియమించబడగా చిన్నాత్త స్వబ్రాహ్మదగు ఆ పరమాత్మ నా యొక్క స్వాత్మ స్వరూపమే అని తెలిసికో. సమస్త ప్రాణులలో హృదయము రెండు విభాగములు కలిగియున్నది. అవి-ఈ జడ శరీరము యొక్క ఒక అవయవమైన త్యాజ్య (భోతిక) హృదయము ఇంకోకటి ఎరుక, జ్ఞానము కలిగిన రూప్య (అభోతిక) హృదయము భూమధ్యము నుండి, నాసికా ప్రదేశము నుండి, కంఠ ప్రదేశము నుండి 12 అంగుళముల పరకు గల ప్రదేశములో చిత్తమును స్థిరము చేయడం (ఖేదరీ ముద్ర) అనే అభ్యాసము చేత మనస్సు యొక్క పరిపరివిధత్వం ఉపశమిస్తుంది. ప్రాణముల నిరంతర సంచలనం శమిస్తుంది. అట్టాగే నాలుక యొక్క చివరి భాగంతో దవడ నందు వేలాడే కొండనాలుకను పలుమార్గుల స్పుశించడం అభ్యసించడం చేత కూడా ప్రాణ సంచలనంపై సాధకునికి ఆదీనత్యము లభిస్తుంది. అయితే ఆయా యోగాభ్యాసాలన్నీ అఖండ-అప్రమేయానుభూతి అను రూపం గల మోక్ష స్థితిని కలుగజేస్తున్నాయి. అయితే వీటిని గురుముఖతః ఎరిగి అభ్యసించవలసినది. ఏ మహామతి అయితే ఈ సర్వ సీమములకు ఆవల ఉన్నట్టి ఆ బ్రహ్మ పదమును అవలంబించి ఉంటాడో ... ధీరుడు, బ్రహ్మజ్ఞుడు అగు అతనిని జీవన్యుక్తుడు అని పిలుస్తున్నాము.

5.15 జ్ఞాన మార్గము

శీరాముడు: మహార్షి! యోగయుక్షితి పొందడానికి చిత్త నాశనమగు ప్రాణనిరోధము గురించి చెప్పారు. మరియుక ఉపాయమైనట్టి సమ్యజ్ఞాన సముప్రార్థనం గురించి చెప్పాండి.

వసిష్ఠుడు: రామా! ఆద్యంత రహితుడు అగు పరమాత్మ ఒక్కడే అనే నిశ్చయమే సమ్యజ్ఞానము అని పిలుస్తున్నారు. అతను జీవులన్నీ ఆత్మయే అనే భావన కలిగి ఉంటాడు. ఇట్టి తత్వమునకు సంవిత్తు (absolute existence & knowledge) అంటారు. అది తన స్వయంప్రకాశము చేత దానిని పరమాత్మ అని మోక్షము అని అంటాము. అశుద్ధ రూపకల్పనచే అవిద్య అని, దీనిని తెలిసికోవడమనే వేదాంత పరిభాషలో జ్ఞానమే జ్ఞేయమై ఉన్నదిసంవిత్తే సంవేద్యము అని చెప్పాటడుతుంది. పరమాత్మను ఆరాధించు లక్ష్మీన శుద్ధరూపము నీవే అయి ఉన్నావు. నేను

దేహమును అను భావన కలిగి ఉన్న సంవిత్తును జీవుడు అంటారు. అట్టి సంవిత్తు యొక్క స్థితిని శివము, మోక్షము అంటాము. వ్యక్తిగతమైన విషశముల దృష్ట్యా ఇది అంతా బ్రమయే కానీ ఈ జీవుని యొక్క శివస్వరూపము సర్వదా వాస్తవమై ఉన్నది. ఈ బ్రహ్మనందం అంతా సత్యముగు ఆత్మయే ఉన్నది. ముముక్షు విజ్ఞానము విస్తరింపజేయడానికి శాస్త్రములు బంధమోక్షాలు అనే కథనం ప్రతిపాదిస్తున్నాయి. రామ! బాహ్య పద్మాలన్నీ వాస్తవానికి శక్తి తత్వములే. వస్తువు యొక్క వాస్తవ తత్వమునకు ఉత్పత్తి వినాశనములు లేవు. వాటి ఆద్యంతముల స్వరూపము ఆత్మయే కనుక నీవు ఆత్మ యందే స్థిరమై ఉండు. అవిద్య అనబడే దానికి స్వయం ప్రభావము లేదు. భగవంతునికి పేరుగా నేను ఉన్నాను అనే భావన చేతనే సర్వ అనర్థములు వస్తున్నాయి. అందుచేత సమ్యక్ ఆత్మ దర్శివి అయి విముక్తుడపై ఏది ఎట్లు ఉచితమో, విధి విధానమో అట్టే వ్యవహారిస్తూ ఉండు. అట్టి నిత్య-సత్య-అఖండ-అప్రమేయ-సర్వగత ఆత్మ స్వరూపుడపై ఉన్నప్పుడు నీవు సర్వులకు సమస్యార యోగ్యుడవోతావు. ఇట్టి అవగాహనా పూర్వకమైన అనుభవ స్థితిని పెంపొందించు కొనుటయే జ్ఞాన మార్గము అను పేరుతో ప్రతిపాదిస్తున్నారు.

5.16 వీతహవ్యపాఖ్యానము

5.16.1 చిత్తము-ఆత్మ

భాసవిలాసోపాఖ్యానమున చిత్త విక్రాంతి లేకున్న బిహువిధములైన కష్టనష్టములు సంభవించునని చెప్పబడినది. ఇప్పుడు సంగ త్యాగము, ప్రాణ నిరోధము, సమాధి అనునవి చిత్త విక్రాంతికి ఆవశ్యకము అని వివరింపదలచి వసిష్ఠ మహర్షి వీతహవ్యపాఖ్యానమును చెప్ప దీడగెను.

వసిష్ఠు: రామ! సంసారమును యుక్తియుక్తంగా అధిగమించి అత్యుత్తమ స్థితిని పొందిన వీతహవ్యుడు గురించి తెలియ చేస్తాను సాపదానంగా విను. పూర్వము వీతహవ్యుడు అనే ముని ఒక ప్రదేశములో ఏకాంతముగా జడము, అసద్రూపము, చంచలం, మాయా మోహితము అయిన చిత్తము (మనస్సు), ఇంద్రియాలు, సంసారము గురించి ఈ విధముగా అంతరంగంలో విచారణ చేస్తాడు. చిత్తము చేతనే ఆత్మ దర్శనము గొప్పది అంటారు కానీ దర్శణము లోని ప్రతిబింబము లాగా, చిత్తమునకు ప్రత్యేకమైన ఉనికి లేదు. కార్య-కారణ సంఘాతము నందు ఏర్పడే అభిమానము, భూంతి వలన ఇంద్రియాలచే ఏర్పడే భోగ, యోగముల వలన చిత్తము ఆత్మకు ఉపకారి అనేది మిధ్య వాదము. ఫలము ప్రాప్తించినప్పుడు పుప్పుము ఉండనట్లు చిత్తమునకు ఆత్మతో సంబంధము లేదు. ఆత్మ సర్వదా స్వయం ప్రతిపత్తి కలిగినట్టి నిష్పత్తి చైతన్యము. మరి చిత్తము మరియుక దానిచే నియమింపబడితే గాని ఏమి చేయలేని జడము. చిత్తము, ఆత్మ - పాలు, నీరు వలె కలవపు, అగ్ని, జలముల వలె విరుద్ధ సంబంధములు గావు. చిత్తము ఆత్మ (సంవిత్తు) యొక్క ఛాయయే.

ఆకాశమునకు కాళ్ళు-చేతులు లేనట్టే, ఆత్మకు కర్దుత్వము లేదు. ఆత్మదేవుడు కల్పనారహితుడు. ఆత్మ నిత్యమూ, సర్వ వస్తు సారభూతమైనది. కావున అట్టి ఆత్మను రహించామా, దుఃఖములన్నిఁపుశమిస్తాయి.

5.16.2 ఇంద్రియములు

జ్ఞానవశము చేతనే ఆత్మేపదేశము లభిస్తుంది. ఇంద్రియాలు అజ్ఞానవశము చేతనే విర్పుచున్నాయి. అజ్ఞానము నశించినప్పుడు ఇంద్రియాలు నశించుచున్నాయి. వీటి వలన జీవునికి వాస్తవమైన సుఖము లేదు. ఇంద్రియాల వలనే జీవునికి అనేక అన్ధాలు వస్తున్నాయి. అయితే ఇంద్రియ నిర్మాము చేత లేక వాటి సరియైన మార్గము చేత జ్ఞానాగ్ని చేత జీవితము శంఖపుదము కాగలదు. కావున ఓ ఇంద్రియములారా! మీకంటూ స్వరూపము, భావన, కార్యక్రమము లేదు. నా వలననే మీకు ఉనికి. మీకంటూ ఏదైనా స్వరూపము అనుభవము అపుతుంది అంటే అదంతా ఆత్మ యొక్క అవిచారణ ఫలితమే. విచారణచే మీ స్వరూపము కూడా ఘైపమ్య రహితమగు సున్నాతముగానే తెలిసి పోతుంది. కావున ఓ ఇంద్రియములారా! ఇప్పుడు మీ స్వరూపము తెలిసినది కాన నేను దుఃఖ రహితుడనై, తుప్పుడనై, శాంతుడనై, సర్వ దోష వినిర్మిక్తుడనై, మౌనమును, విశాంతిని పొందు చున్నాను.

5.16.3 మనేజగత్తు

వసిష్ఠుడు: రామా! ఈ విధంగా వీతహమ్యుడు అలోచించి వింధ్య పర్వత ప్రాంతంలోని తన పద్మశాలలో సుఖాశీనుడై సర్వ ప్రాపంచిక చేష్టలు త్యజించి సమాధి యందు నిశ్చలుడయ్యాడు. అట్టి మౌనప్రశాంత-క్షోభరహిత-ద్వయతిరహిత- ఆనంద స్థితిలో 300 సంవత్సరాలు ఒక అర్ద ముహర్తంలాగా గడచిపోయాయి. అతని భోతిక శరీరము బురదలో కూరుకు పోయింది. రామా! అతని దేహము బురదలో కూరుకు పోయినప్పుడు దేహమును రక్షించింది చైతన్యము కానీ ప్రాణములు కాదు సందేహము వలదు. ఎందుకంటే సమాధిని స్వీకరించిన మరుక్షణం అతని దేహములోని ప్రాణములు తమ సంచలనం నుండి ఉపశమించి సూక్ష్మత్వము పొందాయి. అతను సమాధిలో ఉండగానే చైతన్యము, స్వమనోరూపము ధరించి కైలాస పర్వతములో విద్యాదర్శత్వము స్వీకరించి ఇంద్రత్వం పొంది ఐదు యుగములు గడిపాడు. తరువాత త్రికాలజ్ఞుడు అయ్యాడు. ఒక కల్పము కాలము మహేశ్వర గణమునకు నాయకత్వము వహించాడు. ఒక బ్రహ్మండములో గణపతి అయ్య కైలాసమున విహారించాడు. రామా! చైతన్యము స్వస్వరూప సహితముగా ఎరుగబడునప్పుడు దేశకాల అనుభూతులు సంభవిస్తాయి. చైతన్యము యొక్క బుద్ధిపూర్వకమైన అనుభవమును అనుసరించి అల్పదేశకాల పరిధిలో విశాల దేశకాలముల అనుభవము సంభవించవచ్చు. లేదా

విశాల దేశకాలాల పరిధిలో అల్ప దేశకాలాల అనుభం ప్రాప్తించవచ్చు. రామ! ఇక్కడ నీకు తారసపదే తండ్రి, గురువులు, సభికులు, సోదరులు, అయోధ్య ప్రజలు-అంతా ఆత్మానుభము దృష్టి-బ్రాంతి మాత్రమే. అనగా అదంతా మనస్సు యొక్క కల్పిత భూమి మాత్రమే. రామ! నీకు ఏది జగతై కనిపిస్తుందో అదంతా నీ స్వకీయ మాయచే అట్లు నిర్వించుకొని అనుభవిస్తున్నావు. ఆత్మ దృష్టిని గ్రహించినప్పుడు నీవు నా వాక్యాలు సారం గ్రహిస్తావు.

5.16.4 భౌతిక దేహ పునరాశయము

తన అపంచీకృత సూక్ష్మ శరీరంతో ఇదంతా గ్రహించిన వీతహాప్యుడు తిరిగి తన భౌతిక శరీరంలో ప్రవేశించాలని అభిలాష ఏర్పడింది. అయితే ఈ దేహంలో ప్రాణ సంచలనం కలిగించుట ఎట్లా? ఈ దేహముతో ప్రారంభమైన ప్రారథ నియమాలు ఇంకా మిగిలి ఉన్నాయి. దేహము యొక్క వినాశనముతో పాటే నేను విదేహముక్కడను అవుతాను. శాంతిని పొందుతాను. అందుకు రుద్ర గణములోని ఒక మిత్రుని సలహా కోరగా దేహముల ప్రాణ శక్తికి అధిపతి అయిన సూర్య మండలములోని సూర్య గణనాయకుడగు పింగళుడిని ఆశ్చయించమంటాడు. వీతహాప్యుని కోరిక తెలుసుకోన్న సూర్య భగవానుడు మట్టిలో కూరుకు పోయిన వీతహాప్యుడు తన దేహంలో ప్రవేశించి, దానిని చేష్టాసహితం చేసి, దేహ పతనానంతరము విదేహముక్కని ఆశ్చయించాలని ఉద్దేశిస్తున్నాడని గమనించి ఆకాశంలో ఉన్న పింగళుడు అనే తన గణ నాయకుడిని పిలిచి అర్థమైన రీతిలో ఆజ్ఞాపించారు. అప్పుడు వాయురూపమగు వీతహాప్యుని సూక్ష్మ శరీర సంవిత్తు సూర్య భగవానుడికి సాష్టాంగ దండ ప్రణామము ఆచరించింది. పింగళుడు ఆకాశము వీడి బురదలో కూరుకు పోయిన ఆ వీతహాప్యుని భౌతిక దేహము బయటకు తీశాడు. పింగళుడు తన సంకల్ప శక్తిచే తిరిగి ప్రాణములను యథాతథముగా ప్రకోపింప చేసి స్వస్థానానికి వెళ్లాడు. వీతహాప్యుడు ఆ శరీరంతో లేచి సమీపములోని సరోవరంలో స్నానకృత్యాలు చేసి సూర్యస్తవం చేసి మునపటి శరీరంతో ప్రకాశించాడు.

ఇంద్రియవర్గ నిరాకరణ

వీతహాప్యుడు అక్కడి నుంచి ఆరు రోజులు ధ్యానతత్త్వర్థాడై తన అంతర్గథనములో ఈ విధముగా ఆలోచించాడు.

5.16.5 వీతహాప్యుని అంతర్గథనం

ఒ చపల మనస్సా! నీ చపలత్వము వదలితే నా వెంట ఉండవచ్చు. ఒ ఇంద్రియములారా! ఈ ఆత్మ మీది కాదు. విఫల స్వరూపులైన మీరు నాటై దండయాత్ర చేస్తారా? కార్యకారణ సంఘాతము చేత ఆయా పంచేష్టియాలు తమతమ జ్ఞానేంద్రియములడే నియమింపబడ్డాయి. కాకతాళీయంగా కార్య వ్యవహారము నడుస్తున్నది. ఇప్పుడు పూర్తిగా అవిద్య తోలగి ఆత్మ విద్య సుస్పష్టము అయ్యంది. ఇక

మౌనమే నా అనుభవము, స్వరూపము కూడా. ఇంకా తనలో తాను ఈ విధంగా ప్రసంగించుకోసాగారు.

ఓ ఇంద్రియములారా! మీరు నిర్వాణ గతిని మురిపించడానికి ప్రయత్నించకండి. మీకో నమస్కారము. ఓ దుఃఖమా! ఆత్మ మార్గములోకి నన్ను ప్రేరించినందుకు నీకు జోహర్లు. ఓ తృప్తా! నీ వలన ఎవరికీ శాంతి లేదు కనుక నీకు సెలవు. ఓ కామమా! నీవు ప్రకోపించుటచే నేను అనేక ఉపాధులను నష్టపురచుకోన్నాను. ఇక శాంతించు. ఓ నా సుకృత దేవతలలారా! మీ వలన నేను తపస్సు-ధ్యానము అలవరచుకోని యోగ మార్గములో ఆత్మావలోకమును సమీపిస్తున్నాను. మీకు నా కృతజ్ఞతలు. ఓ పొప వృక్షమా! నీవు దుష్టియలు అనే క్షేత్రములో పుట్టావు. ఇక కూకటి వ్రేళ్ళతే నీవు కూలినట్టే. ఓ మొహమా! ఆత్మను దర్శించుకున్న శంఖ తరుణంలో నీ నీడ కూడా కనిపించడం లేదు. మంచిది. ఓ పర్వత గుహ! నిన్ను ఆశ్రయించి సమాధి చేత ఆత్మావలోకనం పొందాను. నీకు శంఖమగుగాక. ఓ దండమా! (చేతి కర్త) జీవిత సంచారములో మిత్రుని వలె నాకు ఆలంటనమయ్యావు. నీకు కృతజ్ఞతలు. ఓ దేహమా! నా జీవిత ప్రయాణానికి సహకరించిన నీకు కృతజ్ఞతలు. ఇప్పుడు నీతో నాకు పని లేదు. ఓ ప్రాణములారా! మీతో కూడి నేను అనేక పవిత్ర యోనులందు విశ్వమించాను. మీతో నాకు అనేక అనుభవాలు ఉన్నాయి. నేను బ్రహ్మముతో ఐక్యం చెందుతున్నాను కావున మీకు స్వాతంత్రము ఇస్తున్నాను.

వసిష్ఠుడు: రామా! ఈ విధంగా వీతహావ్యుడు మననవర్షితుడై, సర్వ ఇచ్ఛలు త్యజించిన వాడై పెద్ద స్వరముతో ఓంకారము సుదీర్ఘంగా ఉచ్చరించ సాగారు. కుమంగా ఆరవ, ఏడవ భూమికలు ధాటి అ కార ఉ కార అర్ద మాత్రల సంజ్ఞలైనట్టి స్థూల-సూక్ష్మ-అవ్యాక్షతా-తురీయ పాద భేదములచే ప్రణవమును స్వరిస్తూ తురీయ భావన చేయ సాగాడు. వాయువు గంధమును త్యజించినట్లు తన యందలి తమోగుణములు అన్ని త్యజించగా ఒక ప్రకాశము ఉద్ఘావించింది. ఒక్క అర క్షణములో ఆ ప్రకాశమును కూడా త్యజించి తమఃప్రకాశ రహితమైనట్టి సాక్షిమాతంగా శేషించు స్థితిని పొందాడు. దీనినే 'పశ్యంతి' అనే ఏకీస్థితిగా విశ్లేషించారు. ఈ విధముగా సుమఫ్చి పూర్వక జూర్తున్న పొందుచు అచ్చటనే స్థిరంగా ఉండిపోయారు. రామా! ఈ విధముగా వీతహావ్యుడు ఆత్మ సంస్కితుడే అయ్యాడు. రామా! ఇప్పటి పరకు ఈ వీతహావ్యుని గాఢ, ఈ 14 రోజులుగా చెప్పినది, చెప్పుచున్నది, చెప్పబోయేది - అంతా నేను స్వయముగా విచారణ చేసి చూసినదే సుమా! త్రికాలదర్శని, చిరంజివిని, అవడం చేత ఇవన్నీ స్వయంముగా సందర్శించి నీకు చెప్పుచున్నాను. నాకు అనుభము అయినదే చెప్పుచున్నాను కానీ, ఊహ, అపోహలపై ఆధారపడి కాదు. నీవు కూడా ఆయా మహానీయుల వలె నిర్వుల దృష్టిని అవలంభించు. ఇప్పుడు వీతహావ్యుడు కల్పనా రాహిత్యముతో పరమార్గమును పొంది

యోగ వాసిష్ట సంగ్రహము

ళోక రహితుడు, వివేకి, స్వస్వరూపభూతమగు నిర్వలాతృతత్వమును సాక్షాత్కరించుకొని మౌనము వహించి ఉన్నాడు. అంతే. ఇక అంతకు మించి చెప్పాలంటే అతడు వాక్ అతీతుడని గ్రహించు.

పూర్వము చిత్త విశ్వాంతి సిద్ధికై సంగత్యాగము, ప్రాణనిరీధము, సమాధి అభ్యసమును చెప్పబడినది. ఇప్పుడు వసిష్ఠుడు జీవన్ముక్తునకు ఆకాశగత్య భావాదులను నిరూపించుట ద్వారా చిత్తమునకు ఉపశాంతి ప్రాప్తిని నిరూపింప దలచెను.

5.17 జీవన్ముక్తునకు ఆకాశ గమనా భావ నిరూపణము

శ్రీరాముడు: మహార్షి! జీవన్ముక్తులకు ఆకాశ గమనాది శక్తులు ఎందుచేత కనబడవో చెప్పుము.

వసిష్ఠుడు: రామా! ఆత్మజ్ఞానికి ఎప్పుడు ఆత్మ జ్ఞానము పౌందవలననే అభిలాష చేత ఆత్మజ్ఞాన విహినుడిలాగా ఆకాశ గమనము నందు ఉత్సుకత చూపడు. ఆత్మ జ్ఞాని అవిద్య రూపములైన జగత్త సంబంధములను తృణీకరణ భావముచే, ఆత్మ యందే తృప్తి నొందును. అసంపూర్ణమగు ఆత్మ జ్ఞానము గలవానికి ఈ సిద్ధుల యందు వాంఛ ఉండునే గాని, సంపూర్ణమైన ఆత్మ జ్ఞానికి ఇటువంటి ఇచ్చ ఉండదు.

5.17.1 చిరంజీవిత్య కారణము.

శ్రీరాముడు: మహార్షి! యోగనిష్టులు బహుకాలము ఎందుకు జీవించుతారో, దానికి కారణము చెప్పవలసినది.

వసిష్ఠుడు: రామా! ప్రాణాధి వాయువుల యొక్క చలనము వలన దేహములు చలించుచున్నవి. యోగనిష్టులు ప్రాణనిరీధ అభ్యసమున ఉండురుగాన నాశ మొందరు. మనస్సు, ప్రాణవాయువుల చలనము ఏ యోగికి ఉండడో ఆ యోగికి జరామరణములు దూరము. అందువలన వీరు శరీరమును ధరించుటకు, విడుచుటకు స్వతంత్రులు.

5.17.2 ద్వివిధ చిత్త నాశ లక్షణము

శ్రీరాముడు: మహార్షి! యోగులకు వివోకోదయము వలన చిత్త స్వరూపము లయింపగా మైత్రీ మొదలగు గుణములు ఎచట కలుగునో చెప్పుము.

వసిష్ఠుడు: రామా! ఆరూపమనియు, సరూపమనియు చిత్త నాశము రెండు విధములు. ఇందు విదేహముక్తునకు ఆరూపమును, జీవన్ముక్తులకు సరూపమున ఉండును.

చిత్తము యొక్క ఉనికి దుఃఖము కోరకు, చిత్తనాశము సుఖము కోరకు ప్రవర్తించు చున్నది. కావున చిత్తము యొక్క ఉనికిని క్షయమొందించ వలయును. ఏ చిత్తము తత్త్వమును తెలుసుకొనక ప్రకృతి సంబంధమగు సత్యాది గుణములను తలచు చున్నడో, ఆ చిత్తము సంసార దుఃఖ భాజనంబై, జీవుడు అని చెప్ప బడుతున్నది. రామా! నీకు సంసార మూలమైన చిత్తము యొక్క ఉనికిని

చెప్పాలని. ఇప్పుడు దాని నాశనమును చెప్పు చున్నాను వినుము. సుఖ దుఃఖములు ఎవరిని చలింప చేయలేవో, అతని చిత్తము నశించినదని ఎఱుగుము. పుత్రాది విషట్టి, దారిద్ర్యము, హర్షము, మదము, మాంద్యము, మూడుత్వము ఇవ్వని వికారము నొందింపవో అతని చిత్తము నశించినదని ఎఱుగుము.

5.18 సంసార బీజపరంపర

శ్రీరాముడు: మహార్షి! అపరిమితమగు సంసారమనే తీగకు బీజము, దానికి బీజము, దాని దాని బీజము ఏది?

వసిష్ఠుడు: రామా! పుణ్య పొపములను అంకురం గల శరీరమే ఈ సంసారమునకు బీజము. ఆశకు వశమగు ఈ చిత్తమే శరీరమునకు బీజము. ఈ శరీరము చిత్తము వలననే కలుగుతున్నది. చిత్తమును వృక్షమునకు ప్రాణాది వాయు చలనములు, వాసనలు అను రెండు బీజములు కలవు. ప్రాణవాయువు మనస్సును వహించుట వలన వృత్తి జ్ఞాన రూపమగు చిత్తము కలుగుచున్నది. ప్రాణ నిరోధముచే మోక్షము సంభవించు చున్నది. చిత్తము వికోభము చెంది, ఎప్పుడు బాహ్య విషయములందు సుషుఫ్తి నొంది ఆత్మ జ్ఞానము కొరకు ఉద్యమించు చున్నదో అప్పుడు బ్రహ్మ పదము పొందును. కాపున రామా! ప్రాణవాయువు చలనము చేత, వాసనల చేత చిత్తమును బహిర్ముఖంగా చేసిన ముక్కడవే అగుచున్నావు. ఇక రెండో విధమగు చిత్తోతృత్తిని చెప్పు చున్నాను వినుము. వాసన చేత వివశుద్ధైన పురుషుడు ఏ వస్తువును సద్యస్తువుగా భావించునో అదియే మోహము. దుష్ట వాసనలచే ఈ మోహము కలుగు చున్నది.

5.19 చిత్త స్వరూప నిరూపణము

వసిష్ఠుడు: రామా! ఆత్మ కానిది ఆత్మ అని భావించుట, అసత్యము సత్యమని ఎంచుటకు కారణమైనది చిత్తము. హీయము, ఉపాధీయము అగు వస్తువును భావింపక సర్వము విడిచిన చిత్తము కలుగదు. అంతాకరణమందు పదార్థమును వాస్తవమైన దానిగా ఆదరణతో భావించుట ఏది కలదో అదియే చిత్త స్వరూపము. జగద్భావనను విడిచి బ్రహ్మమే సర్వమని ఎరుగుట చిత్త రాహిత్యము. దృఢమగు వాసనలేని జీవస్యుక్కడు దేహాంత్రియాలు కలవాడైనను తత్యనిష్టుడు అపుతున్నాడు. అట్టివారు దేహంతము నందు చిదాకాశ రూపులు అపుతున్నారు. వాసన, ప్రాణాచలనం ఈ రెంటికి దృశ్యమే బీజము. ఈ రెండు దృశ్యమును విడువగా సమూలంగా నశించు చున్నవి. స్వప్నావేశమున దృశ్యము గోచరించినట్లు జూర్రత్త యందు దృశ్యము గోచరిస్తున్నది. ఆ దృశ్యమును మరపకుండుట సంసారము, మరచుట మోక్షము. ఎవరు దృశ్యము నందు ఆదరణ లేనివాడు, విశ్రమించని వాడు జడము కాడు. ఎవ్వని చిత్తము దృశ్యముతో సంసర్గము కాదో వాడు

యోగ వాసిష్ట సంగ్రహము

చిద్రూపుడు, చిత్త రహితుడు, జీవన్మృత్కుడు అగును. కాపున రామా! వాసనాక్యము, తత్ప్రవ్యాఖ్యానము, మనోనాశనము అన్నిటిని ఒకేసారి అభ్యసించాలి. ఈ సంసార స్థితి అనేక జన్మలలో అభ్యసించబడినది కాపున బహుకాలము అభ్యసము చేయకవోతే అది కయించదు.

5.20 సంగ స్వరూపము

వసిష్ఠుడు: రామా! పదార్థాల సంయోగం, వియోగంలో హర్ష శోకాలు మొదలైన వికారాలు కలుగ చేసే మాలిన వాసనలు సంగం అనబడుతుంది. జీవన్మృత్కుల శరీరాల్లో ఉండేది, పునర్జన్మనైని కలిగించనిది, హర్ష శోకాలు లేంది అయిన వాసనే శుద్ధవాసన. ప్రారభ కయం అయ్యేవరకు ఉండే ఆ శుభవాసనే అసంగం. అది కర్మ బింధాన్ని కలుగ చేయదు. పునర్జన్మనైని కలుగ చేసేదే సంగం. దాని చేత చేయబడే కర్మ అంతా బంధం. కాపున రామా! నీవు అసంగుడవు కా.

ఉపశమన ప్రకరణము సమాప్తము

6. నిర్వాణ ప్రకారణము

యోగా వాసిష్ఠములో ఇప్పటివరకు వైరాగ్య ప్రకరణము, ముముక్షు వ్యవహార ప్రకరణము, ఉత్సత్తీ ప్రకరణము, స్నితి ప్రకరణము, ఉపశమన ప్రకరణము సంగ్రహంగా తెలుసుకున్నాము. ఇప్పుడు చివరిదైన నిర్వాణ ప్రకరణము గురించి రామానుగ్రహంతో సంగ్రహంగా తెలుసుకొనడానికి ప్రయత్నము చేద్దాము. ఇది 14500 శ్లోకాలతో అన్నిటికన్న పెద్దది. ఇందు భుశుండోపాఖ్యానము, దేవసూజాపాఖ్యానము, బిల్యపలోపాఖ్యానము, మహాశిలోపాఖ్యానము, అర్ఘునోపాఖ్యానము, శతరుద్రోపాఖ్యానము, భేతాళోపాఖ్యానము, భగిరథోపాఖ్యానము, శిఖిద్వాజోపాఖ్యానము, కచోపాఖ్యానము, మిధ్యాపురయోపాఖ్యానము, భృంగీశోపాఖ్యానము, ఇఙ్కాకోపాఖ్యానము, మునివ్యాధోపాఖ్యానము, సప్తభూమికోపాఖ్యానము అను 15 ఉపాఖ్యానములు కలవు. ఇందు ప్రాణవృత్తిని అనుసంధించి నందు వలన చిత్త విశ్రాంతి కలిగి దానిచే నిర్వాణము (మోక్షము) కలుగునని భుశుండోపాఖ్యానముచే నిరూపింప బడుచున్నది. దీనికి భుశుండు రామాయణము గా కూడా ప్రసిద్ధి. అలానే రాబోవు ద్వాపరయుగంలో శ్రీకృష్ణుడు ఉపదేశించబోవు భగవందితను సంగ్రహంగా అర్ఘునోపాఖ్యానము నందు వివరించారు. ఇంకా ఇఙ్కాకోపాఖ్యానము, భగిరథోపాఖ్యానము, అనేక కథలతో కూడిన శిఖిద్వాజోపాఖ్యానము కూడా ప్రాముఖ్యమైనవే. నిర్వాణ ప్రకారణమును బోధింప నెంచి మొదలు హితము ఉపదేశించువాడై వసిష్ఠ మహాముని శ్రీ రామచంద్రునితో యుట్టినియే.

వసిష్ఠుడు: రామా! అభ్యాస వైరాగ్యము వలన, తత్వ చింతన వలన సంసారాన్ని దాటవచ్చి. అందువలన వాటిని అభివృద్ధి చేయి. వాస్తవానికి చిత్తం కానీ, మనస్సు కానీ, జీవుడు కానీ లేవు. ఇవన్నీ బ్రహ్మంలో కల్పనలు. నీవు చిదాత్ముడవు, ఆధ్యంత రహితుడవు, నీ స్వరూపాన్ని స్వీరించుకో. మరచిపోయి అల్పత్వాన్ని పౌందకు. జగము నందు ఎంత వరకు ఆసక్తి ఉండునో అంతవరకు చిత్తము, జీవుడు, అవిద్య ఈ మొదలగు భేదకల్పన ప్రవర్తించు చున్నది. ఆధ్యంత రహితము అగు బ్రహ్మమే సముద్రము వలన ప్రకాశించు చున్నది. ఎంతవరకు దేహము నందు నేను అను భావము ఉండునో అంతవరకు చిత్తము విభ్రాంతి అయి ఉండును. నేను సర్వత్కుడననే భావనచేత చిత్త విభ్రమ తోలగును. ఎవరు తన శత్రువును సహజ మిత్రునిగా చూచునో వాడు ఆత్మను గాంచుచున్నాడు. రాగద్వేష రహితుడవు కమ్ము. సమస్త ప్రాణములు చిత్త స్వరూపమే. విషయస్వర్ణము లేనిదియు, శాంతమును, సర్వత్కుమును, సచ్చిదానంద రూపమును, నిష్ఠుఽంబునగు ఏ తత్వము కలదో అదియే అయి ఉన్నది.

యోగ వాసిష్ట సంగ్రహము

6.1 ప్రకృతి స్వరూపము

వసిష్టుడు: రామా! అపర బ్రహ్మము నుండి బంధించు స్వభావము గల అవిద్య దాని అంతట గలుగుచున్నది. అది స్థూలము, మద్యము, సూక్ష్మము అని మూడు విధములు. ఈ సూక్ష్మతి భేదములు గల అవిద్యయే సత్యము, రజస్సు, తమము అను గుణములు గలదియై ప్రకృతి అని చెప్పబడుచున్నది. ఇదియే జీవునకు బంధము కలుగుతున్నది. దీనిని తొలగించుటయే కైవల్యమగును. ప్రకృతి యందు సత్యము మొదలుగా గల మూడగు ఏ గుణములు చెప్పబడినవో, వానిలో ఒకటోకటి మూడేసి భేదములు గలవు. అందు చేత ఈ అవిద్య తొమ్మిది భేదములు గలదు. రామా! బుషులు, సిద్ధులు, విద్యాధరులు, దేవతలు అవిద్య యొక్క సాత్యికాంశ మని ఎఱుగుము. ఈ సాత్యికాంశములోన నాగులు, విద్యాధరులు తమంటును, మునులు, సిద్ధులు రజస్సును, రుద్రాది దేవతలు సత్యంటును అని తెలియుము. అవిద్య ప్రభోధములగు ఈ తొమ్మిదిటి లోపల ఈ సాత్యిక భాగము యొక్క సాత్యికాంశము విద్య అగు చున్నది. ఈ విధముననే రాజస సృష్టియు, తామస సృష్టియు మూడేసి విధముల ప్రవర్తించు చున్నది.

6.2 మోక్ష స్వరూపము

వసిష్టుడు: రామా! ఈ జగమును అనుభవము చేత అలోచించి పరమార్థమును నిశ్చయించుట వలన పునరావృత్తి రహితమగు మోక్షమగు చున్నది. ఆత్మ తత్త్వమును విచారించి సంసార వాసనలను విడిచిన కైవల్య రూపముగా ఎఱుగుము. ఆధ్యాత్మ శాస్త్రములను గురుముఖితః గ్రహించి ఆత్మ తత్త్వమును చిత్తము నందు అనుసంధానము చేయుట వలన సత్తా మాత్ర రూపమున ఉనికి ఏది కలదో అదియే పరభిష్మాముగా ఎఱుగుము. స్థావర జన్మము నందు వాసన శీనమై ఉండును గావున అది మరల జన్మమును కలిగించు చున్నది. ఈ వాసనలు జన్మ దుఃఖములు కలుగు చున్నది. రామా! వాసన, వహిన్మి, బుణము, వ్యాధి, శత్రువులు, స్నేహము, వైరము, విషము ఏని యొక్క శేషము స్వలపమైనను బాధించు చున్నది.

6.3 విద్యావిద్య స్వరూపము

వసిష్టుడు: రామా! ఈ జగము బ్రహ్మము కాదు అను నిశ్చయము అవిద్య. బ్రహ్మమే అను నిశ్చయము అవిద్య యొక్క నాశము. సర్వము బ్రహ్మముగా భావింపుము. ఈ సంసారాన్ని జయించడానికి యోగము, జ్ఞానము రెండు విధానాలని ఇతః పూర్వము చెప్పి ఉండిని. కొందరికి యోగము అసాధ్యముగా అనిపిస్తుంది. కొందరికి జ్ఞాన విచారణ అసాధ్యముగా అనిపిస్తుంది. కానీ, నా అభిప్రాయం ప్రకారం జ్ఞాన విచారణ తేలికే. వివేకము, విచారణ వలన అజ్ఞానాన్ని దూరం చేస్తే మరల పుట్టదు. సర్వవస్తులోనూ, నిత్యముగా జ్ఞానము మనల్ని అంటి పెట్టుకొనే ఉంటుంది. ఇక యోగమైతే

దేశం, అసన, ధారణ మొదలైన అంగాలవల్ల అది అంత తేలిక కాదు. జ్ఞానవిచారం, యోగం అనే రెండు కూడా శాస్త్రంలో చెప్పబడినవి.

6.4 భుశుండోపాఖ్యానము

వసిష్ఠుడు: రామా! ఒకనాడు నేను స్వగ్ర లోకానికి పోగా అక్కడ 'శతతాపుడు' అనే ముని చిరజీవనము (ఎక్కువ కాలము బ్రతకడము) గురించి చెపుతున్నారు. మేరువు మీద ఒక కల్పతరువులో ఉన్న తేర్రలో 'భుశుండుడు' అనే ఒక వాయసము (కాకి) ఉన్నది. ఆ వాయసాన్ని పోలిన చిరజీవులు ఈ లోకంలో లేరు. అతడు మహాబుద్ధిమంతుడు, శాంతుడు, త్రికాలవేత్త. ఈ విధంగా శతతాపుడు చెప్పిన తర్వాత నేను కుతూహలంతో ఆ భుశుండుని చూడడానికి వెళ్లాను. అతడు నివశించే మేరుశిఖరము పద్మరాగ మయము. అక్కడ అనేక శాఖలతో ఉన్న కల్ప వృక్షాన్ని చూచాను. అక్కడ అనేక పక్షి సమూహాలు వేద మంత్రాలను, యజ్ఞ మంత్రాలను ఉచ్చరిస్తూ ఉన్నాయి. అక్కడే గూళ్ళు కట్టుకొని ఉన్న కాకుల గుంపులను చూచాను. అప్పుడు వాటి మధ్య సమదర్శి, అంతర్ముఖ దుష్టి కలవాడు, చిరంజీవి అయిన భుశుండుని చూచాను. అతను యుగయుగాల ఉత్సృతిప్రభయాలను చూచి స్థిర బుద్ధి కలవాడయ్యాడు. ప్రతి కల్పంలో ఉన్న లోకపోలకులు, వారి ఆయుషులు, కర్మలు అతని స్ఫూతిపథంలో ఉన్నాయి. అతను సర్వానికి ఆధారమైన పరమాత్మ సత్య వస్తువును గ్రహించి శాంతుడై ఉన్నాడు. అతను నా రాకను గమనించి అప్పుపాదాదులతో పూజించి నా ఆగమనానికి కారణమడిగాడు. అప్పుడు నేను ఓ భగవంతుడా! నీ ఆత్మ జ్ఞానానికి సంబంధించిన విషయాలను వివరంగా చెప్పమని కోరాను.

6.4.1 భుశుండుని జననము, నివాసము

భుశుండుడు: మహార్షి! పార్వతీపరమేశ్వరుల పరివారమైన జయ, విజయ, జయంతి, అపరాజిత, సిద్ధ, రక్త, ఆలంభస,, ఉత్సుల అనేవారు అష్ట మాత్సుకలు. వారిలో ఆలంభసాదేవికి చుండుడు అనే కాకి వాహనముగా ఉన్నది. ఒకప్పుడు మాత్సుకలందరు ఆకాశంలో కలిసి ఒక ఉత్సవాన్ని నిర్వహించారు. వారితో పాటు వారి వారి వాహనాలు కూడా రక్తపానము, సురాపానం చేసుకోంటూ నృత్యాలు చేశాయి. వాటితో పాటు బ్రహ్మజీ (సరస్వతి) వాహనాలైన ఏడు హంసలు కూడా మధ్యపానంతో మత్తెక్కి కామోద్రీకాన్ని పోందాయి. అప్పుడవి అన్యజాతి అయిన చుండునితో సంగమించి గర్భాన్ని దాల్చాయి. అప్పుడు సరస్వతి వారితో, మీరు గర్భవతులు మీరు నా భారాన్ని మోయలేరు కావున మీరు యధేచ్ఛగా విపూరించండి అని చెప్పి నిర్వికల్ప సమాధిలో ప్రవేశించింది. కాలకుమంలో వారి గర్భాలు పులించి, బ్రహ్మ స్థానమైన కమలంలో గుడ్లు పెట్టాయి. తగిన సమయంలో అవి చిట్టి 21 కాకులుగా బయటకు వచ్చాయి. మహార్షి! చుండుని సంతానమైన ఆ కాకులము

మేమే. సరస్వతి దేవి కృప వలన మాకు అన్ని బ్రహ్మ విద్యలు అచ్ఛినాయి. మా తండ్రి ఆజ్ఞ మేరకు మేము ఇక్కడ మేరు పర్వత కల్పతరువుని చేరి మానాన్ని పూని ఉన్నాము. కాలకమంలో నా నోదరులు అందరూ శరీరాలను వదలి శివసాయిద్యాన్ని పొందారు. మహార్షి! ఫూర్మాలైన కల్పంత క్షీబలు వచ్చినా, విషమాలైన గాలులు వీచినా ఈ కల్పవృక్షము చలించదు. అటువంటి ఈ వృక్షము మీద వసించే మాకు ఆపదలేముంటాయి? కల్పంతములో వ్యవహార జగత్తు మాటుమణిగి పోయేటప్పుడు నేను ఈ వృక్షాన్ని వదలి ఆకాశములో క్రియారహితుడనై ఉంటాను. ద్వాదశాదిత్యలు ఉరయించి జగత్తుని మండింపజ్ఞేటప్పుడు నేను వారుణీధారణం (సీటిరూపంగా భావించుట) చేత చల్లగా ధీరుడినై ఉంటాను. ప్రభువాయువులు వీచేటప్పుడు నేను పర్వత భావం వహించి అచంచలంగా ఉంటాను. మేరువులాంటి పర్వతాలు కూడా ప్రభుజలాల్లో మునిగిపోయే సమయంలో నేను వాయుభావన చేస్తూ నీటిమీద తేలుతాను. స్థూలసూక్ష్మస్థితమైన సమస్త సృష్టి లయమై పోయినప్పుడు నేను పరమ పదంలో అచంచలంగా, సుషుప్తిలోవలే ఉంటాను. మరలా బ్రహ్మదేవుడు సృష్టిని తలపెట్టే వరకు అట్లాగే ఉండి మరలా ఈ కల్పవృక్షపు గూటిలో చేరతాను. మహార్షి! నేను ఈ విధంగా, ఇతరులు మరోవిధంగా ఉండాలనేది పరమేశ్వరుని నియతి. ఏది ఎట్లా జరుగుతుందో నిళ్ళయించటం మనకు శక్యం కాదు.

6.4.2 యుగయుగాల విషయాలు

వసిష్ఠుడు: మహాత్మా! అనేక ప్రభువాలని, మహాప్రభువాలను, అవ్యాంతర ప్రభువాలను చూచి ఉన్నావు. ఈ ప్రప్తిలో ఏవి విచిత్రాలు గుర్తులో ఉన్నాయో చెప్పు.

భుశుండుడు: మహార్షి! ఈ భూమి 11000 సంవత్సరాలు భస్మరాసితో నిండి ఉండడం నాకు గుర్తుంది. ఒకప్పుడు ఈ భూమి మీద సూర్యచంద్రులు, రాత్రి పగలు లేకపోవడం గమనించాను. జనశాస్త్రమైన ప్రపంచాన్ని చూచాను. త్రిమూర్తులు, మేరు పర్వతం మాత్రమే మిగిలి ఉండటం గుర్తుంది. ఈ ధరా మండలం రెండు యుగాలు కేవలం పుష్టాలతో, నాలుగు యుగాలు పర్వతాలతో, వింధ్య పర్వతం బల గర్వంతో ఆకాశాన్ని భేదిస్తూ ఉండడం తెలుసు. సంక్షేపంగా, వంద చతుర్యగాలని, అంతకంటే ఎక్కువ మనుషుల్ని చూచాను. ప్రప్తి ప్రయత్నం, కులపర్వతాల స్థితి, జంబూ దీప నిర్మాణం, వద్దూతమ ధర్మాలు, భూమండల నిర్మాణం, నక్షత్రాల చక్రం, ధ్రువుడు పుట్టడం, చంద్రసూర్యుల జన్మ, ఇంద్ర ఉపంద్రుల పుత్రాంతము, హిరణ్యకుండ భూమిని దోంగిలించగా వరాహమూర్తి చేత ఉధరింపబడటం, మత్స్యవతారంలో వేదాల ఉధరణ, క్షీరసాగర మధనం - ఇవన్నీ నిన్నమొన్నటి సంగతులు. మహార్షి! నీవు, భరద్వాజుడు, అత్రి, పులస్త్యుడు, నారదుడు, ఇంద్రుడు, మరీచి, పులహుడు, ఉద్ధారకుడు, కతువు, భ్రుగువు, అంగీరసుడు, సనత్సుమారుడు, మొదలైన

మహార్థులు, శంకరుడు, భుంగి, కార్తికేయుడు, గజేశుడు మున్గు దేవతలు, గౌరి, గాయత్రి, సరస్వతి మొదలైన దేవీమూర్ఖులు, మేరు, మందర, కైలాసాది పర్వతాలు, హయగ్రీవ, హిరణ్యక్ష, కాలనేమి, బలి మొదలైన దైత్యులు, శిబి, పుధు, వేషు, నల, మాంధాత, సగర, దిలీప, నహుష, నాభాది చక్రవర్తులు, ఆత్మేయ, వార్షీకి, వ్యాస, శుక, వాతావయనాది బుధులు ఇంకా అనేక జీవులు జన్మించడం స్వరిష్టున్నాను. మహార్షి! నీకు ఇట్టివే అయిన ఎనిమిది జన్ములు గతించినాయి. ఇప్పటి సుష్టి లోని పాలసముద్రాన్ని మధించడం, విష్ణువు అవతారాలు, దక్షయజ్ఞ ద్వంసాలు, త్రిపురాసురుల సంహరాలు, బాణాసుర రక్షణ కోసం మహేశ్వరుని యుద్ధం మొదలుగా గల విషయాలు అనేకానేక సార్థు జరగడం చూచాను. ఓ మునీంద్రా! ప్రతి యుగం లోను వేదం ఒకే విధంగా ఉండదు. రామాయణ, భారతాలు అనేక సార్థు రచించ బడ్డాయి. ఒకప్పుడు బ్రహ్మా, ధ్యానమగ్నుడై నాలుగు వేల యుగాలు గడిపొడు. అప్పుడు బ్రహ్మండంలో ఏమీ లేకుండా ఉండేది.

6.4.3 భుశుండుని చిరజీవన కారణం

వసిష్ఠుడు: ఖగరాజా! బ్రహ్మండంలో వసించిన నిన్న ముత్యువు ఎందుకు బాధింపుకుండా ఉంది?

భుశుండుడు: మహార్షి! ఎవరి ప్రూదయంలో వాసనా దీపాలు లేకుండా ఉంటాయో, ఎవరిని మనోవ్యాధులు బాధింపవే, ఆశ అనే విషం ఎవరిని దహింపదో, ఎవరు లోభ, క్రోధం, కామం వలన వశుడు కాడో, ఎవరి చిత్తం పరమ పదములో విక్రాంతి పొందనో, ఎవరి మనస్సు చంచలత్వాన్ని వీడునో వానిని ముత్యువు బాధించదు. వ్యాధులతో కూడిన చిరంజీవిని మంచిది కాదు. అట్లాగని మరణం మేలు కాదు. స్వర్గసరకాలు కూడా మంచిది కాదు. భ్రమరహితము, నిరపాయము, సర్వశేషము, మహోన్నతము అయిన అద్వైత దుష్టి ఒక్కటే జ్ఞానాలన్నిటిలో శేషమై విరాజిల్లుతోంది. ఆత్మ చింత ఒక్కటే దుఃఖిలను, సంసారాన్ని హరిష్టుంది.

6.4.4 ప్రాణచింతన అనే యోగం

భుశుండుడు: మహార్షి! ప్రాణచింతన సర్వదుఃఖాలను హరించి, సాభాగ్యాన్ని కలుగజేసుంది. ఆ ప్రాణచింతన తోట నేను చిరంజీవిని అయ్యాను. మహార్షి! ప్రాణశక్తి ప్రూదయం నుండి వెలువడి దేహంలోని క్రింది, పైభాగాలకు వ్యాపిస్తుంది. ఈ ప్రాణశక్తి నాడీసమూహాల్లో ప్రవేశించి రకరకాల పనులు చేస్తుంది. ఈ శక్తి వలననే పంచ ప్రాణాలు, పంచ ఔప ప్రాణాలు ద్వారా శరీరం అనే యంత్రం పనిచేస్తుంది. వీటిలో పైకి లేచేదానిని ప్రాణమనీ, క్రిందకు చలించే దానిని అపానమనీ చెపుతారు. వీటి గతి సూక్ష్మాతి సూక్ష్మంగా ఉంటుంది. ప్రూదయ స్థానం నుంచి లోపలి అవయవాలను తాకుతూ నాసిక ద్వారా బయటకు వచ్చే గాలిని ప్రాణవాయువు అని, తిరిగి లోపలికి పోయే గాలిని అపానవాయువు గా చెపుతారు. గాలి బయటకు రావడం, లోపలకు తీసుకోవడం, ఆగిపోయిన స్థితిని

యోగ వాసిష్ఠ సంగ్రహము

వరుసగా రేచకము, పూరకము, కుంభకం అంటారు. దేహం బయట 12 అంగుళాల దూరం వరకు పోయి తిరిగి లోపలికి పీల్చుకొనే లోపు ఉండే స్థితిని ఒహిఃకుంభకం అని తిరిగి వదిలే ఉండే స్థితిని అంతఃకుంభకం అంటారు. అభ్యాసము చేత మనుష్యులు తమ దైనందిన కార్యక్రమాలు చేస్తూ కూడా ప్రాణ చింతనతో దేహవాయువులను నియంత్రించవచ్చు. దీని వలన బాహ్య వస్తువులను పరిత్యజించి కైపల్చాన్ని పౌందుతారు. ప్రాణవాయువు బయటకు వెళ్ళటప్పుడు అగ్ని శిఖ లాగ ప్రపహిస్తుంది. దీన్ని సూర్యుడు అంటాం. అపానవాయువు ప్రూదయం పైపుకు ప్రవహిస్తూ నీటిపలే కిందకు చల్లగా వస్తుంది. దీన్ని చంద్రుడు అంటారు. అగ్నిగా మారిన ప్రాణవాయువు ప్రూదయాన్ని తల పైబూగం నుంచి తాకుతూ తపీంప చేస్తుంది. అపానవాయువు పంచ ప్రాణులను చల్లపరుస్తుంది. ఈ విధంగా పరమ పదాన్ని ఈ విధంగా ప్రాణచింతన అభ్యాసం పౌందిన వారు మరల జన్మించే అవసరం ఉండదు. ఈ యోగ రహస్యాన్ని గ్రహించాలి. ప్రాణ అపాన వాయువుల చలనాన్ని డాహించుకుంటూ, మనస్సును నిలపడం కూడా అపుతుంది. ఒహిఃకుంభకం, అంతఃకుంభకం లపై త్రయ్మి నిలుపుట ప్రాణచింత. దీని అభ్యాసం వలన వాయు సంవారం సూక్ష్మము అపుతూ అప్రయత్నంగా వాయువు ఆగుతుంది. అట్టి స్థితిలో ప్రాణంతో పాటు, ప్రాణాన్ని పరిశీలించే మనస్సు కూడా ఆగి కేవలం ఆత్మ స్వరూపానుభవమే కలుగుతుంది. దీన్నే సంధి స్థితి అన్నారు. అన్నారు.) మహార్షి! ఈ చిత్తవిక్రాంతిని ప్రాణ చింతనతో పౌందాను. ప్రాణ అపాన సంధి సమయంలో గోచరించే పరిపూర్వాని అనుసరించి కేవలం ఆత్మ లోనే సంతుష్టుడైనందు వలన చిరజీవతాన్ని పౌందాను.

వసిష్ఠుడు: రామా! నీకు పరమ పవిత్రమైన భుశుండుని పుత్రాంతాన్ని చెప్పాను. జ్ఞాన విచారణ, ప్రాణ నిరోధం అనే రెండు పద్ధతుల్లో నీకు ఏది నచ్చితే దాన్ని అవలంభించు.

6.5 దేవపూజాపాఖ్యానము

పూర్వము ప్రాణచింతను అభ్యాసం వలన ఆత్మ స్వరూపానుభవము కలుగుతుంది అని చెప్పడము జరిగింది. ఇప్పుడు అటులనే దేవపూజచేతనే చిత్త విక్రాంతి లక్షణమగు సుఖము కలుగునని చెప్పుతూ వసిష్ఠ మహార్షి తనకు పూర్వము పరమేశ్వరుడు చెప్పిన దేవపూజావిధానమును చెప్పుతున్నారు.

వసిష్ఠుడు: రామ! విశేషమైన పురుష ప్రయత్నాన్ని పూని, బలాన్ని సీకరించుకుని శాస్త్రయుక్తులను ఉపయోగించుకోని, సంసారపు చక్కపు నాభి అయిన సంకల్పాన్ని నిరోధించాలి. రామ! ఒకానేక సమయంలో నేను కైలాస పర్వత ప్రాంతములో ఆశ్చర్మమాసినై ఉన్నప్పుడు, త్రావణ మాస కృష్ణ పక్ష అష్టమి నాటి రాత్రి తేజోమయమైన పార్వతీపరమేశ్వరులు కనిపించారు. అప్పుడు నేను ఎదురేగి అనేక విధాలుగా పూజించగా ఆ పరమేశ్వరుడు ప్రసన్నాడై నా తపస్స గురించి విచారించారు. అప్పుడు నేను ఆ పశుపతిని దేవపూజార్థాన విధానము తెలియ జీయమని విన్నవించాను.

ఈశ్వరుడు: ఔహ్యజ్ఞ! దేహము, చిత్తము రూపంతో ఉండేవారెవరూ దేవతలు కారు. చైతన్యమే దేవత. ఆ చైతన్యమే దేవ శబ్దంతో లోకపూజకు అర్థమౌతుంది. ఇక తదితరులందరు కేవలము ఆత్మస్వరూపులే! బాలుర వంటి వారి కొరకై కల్పిత దేవత యొక్క అర్ఘన విధించబడింది. యోజనము దూరమనిన భయపడు వానికి క్రోశము దూరమని చెప్పబడునట్లు నిరాకారమైన శివతత్వమును ఎరుగని వారకు సాకారమునందు అర్ఘన విధించ బడెను. బోధ-శాంతి-సమత్వముయే ఆత్మ దేవుని నిజమైన అర్ఘన. అట్టి ఆత్మ దేవతను జ్ఞానార్ఘనతో పూజించాలి. ఔహ్యజ్ఞ! భావాభావాల మధ్య వెలసే ఔహ్యమే దేవుడని చెప్పబడుతున్నాడు. తీథువనాలకు ఆధారమైన పరమాత్మయే మాకు కూడా మూలం. దేవపూజ రెండు రకాలు. ఒకటి బాహ్య పూజ రెండవది అంతర పూజ.

బాహ్యపూజ: ఈ దేవుని చిద్రూపము లక్ష సూర్య కాంతులతో దేదీప్యమానంగా ఉంటుంది. పరమాకాశం యొక్క పై భాగమే ఆ దేవుని కంరభాగము. క్రింది భాగము పాదాలు, భుజాలు దిక్కులు. లోకాలు అతని చేతిలోని అస్త్రాలు. ఔహ్యండాలు అతని హృదయము. సమస్త జీవ రాసులు అతని రోమాలు. ఈ దేవుడే ఘుట, పట, వట, శకట కుడ్యాధుల్లోనూ, మనుష్య దేవాదుల్లోను, ఉంటున్నాడు. శివ, హరి, ఇంద్ర ఇత్యాది అన్ని దేవతలలోను ఉన్నాడు. ఈ దేవుడు పరమ మంగళ మయుడు. ఈ విధంగా చింతించడం ఆ దేవుని బాహ్య పూజ. కేవలము ధ్యానము చేతనే అతన్ని సమస్త ఉపచారాలతో పూజించగలము. ఔహ్యర్థీ! ఎంత మూడుడైన వ్యక్తి అయిన 13 రెప్పపాట్ల కాలం ఈ దేవుణ్ణి అర్చిస్తే గోదానా ఫలము పౌందుతాడు. నూరు రెప్పపాట్ల కాలం అర్చిస్తే అశ్వమేధయాగ ఫలాన్ని పౌందుతాడు. కొన్ని ఘుఢియలు అర్చిస్తే రాజసూయయాగం ఫలాన్ని పౌందుతాడు. అరరోజైతే లక్ష రాజసూయయాగాలు ఫలము, రోజంతా అయితే కైవల్యమే కైవల్యము. ఈ విధమైన ధ్యానమే పరమ యోగము, ఇదియే బాహ్య పూజ.

అంతర పూజ విధానము

సర్వపస్థలలోను శరీరంలో ఉన్న శివుడై ధ్యానించడమే అంతర పూజ. ప్రాణ స్వరూపంగా ఈ శరీరంలో ఉన్న ఆయనను శరీరూపధారుడిగా భావించాలి. ఈ విధంగా సర్వము ఆత్మమయముగా భావించాలి.

ఈ విధంగా నిర్వికారతత్వములో మనస్సు లీనమవడమే అనాయాసకరమైన దేవార్థం అని చెప్పబడుతుంది. సాత్మ్వకం, బ్రహ్మకారం అయిన బుద్ధిపుత్రి కేవలం అవిద్య యొక్క పొరని తేలగించడానికి ఉపయోగిస్తుంది. అది తేలగిపోతే బ్రహ్మం తనంతట తానే ప్రకాశిస్తుంది. దాన్న ఆత్మసాక్షాత్కారము అంటారు.

వసిష్ఠుడు: రామా! నీలకంఠుడు ఈ విధంగా చెప్పి అదృశ్యమైనాడు. తరువాత ఆయన ఉపదేశాన్ని మననం చేసి, ఆత్మదేవుళ్ళి పూజించి శాంతిని పొందాను. కావున రామా! ఆత్మజ్ఞానం చేత వాసనలు కయిస్త మూడులోకాల్లోనూ దుఃఖము ఉండదు. ఇది నేను చెప్పే పరమ శురుపాద్ధము. కావున ఆత్మజ్ఞానంతో పరిపూర్ణుడపై ఉండు.

6.6 బిల్వపులోపాఖ్యానము/బిల్వ ఫల ఉపమానము

పూర్వము దేవపూజాపాఖ్యానమున చిత్తమునకు అంతర్ముఖతత్వమును దానివలన నిర్వాణము అభివర్ణించబడినది. ఇప్పుడు ఈ బిల్వపులోపాఖ్యానమున బ్రహ్మము సర్వ పదార్థములలో అంతర్ముఖమై ఉండును అని నిరూపించ బడుచున్నది.

శ్రీరాముడు: మహార్షి! మీ వాక్యమృతముచే నాకు ఇంకను తృప్తి కలుగదాయి. తత్యబోధకమగు ఇంకోక కథను చెప్పుము.

వసిష్ఠుడు: రామా! ఒక వస్తువు సంప్రాప్తించిన క్షణము నందున్న సంతృప్తి, ఆ తరువాత ఉండదు. ఆ వస్తువును వాంచించు నపుడు ఉండే సంతృప్తి, వాంచలేని సమయమునందు ఉండదు. ఈ క్షణిక సుఖమునకు మనుజుడు ఆసక్తి చెందుచున్నాడు కానీ, ధీమంతుడు చెందుట లేదు. కావున క్షణిక సుఖహాతువగు వాంచను విడువుము. ఆశలు, విషయవాసనలు ఏడి మనస్సు నిర్వికల్పతత్వము చేయుము. అంతస్కరణము నందు వికారము లేకుండా వాసనా నిరీధముల వలన గాని, ప్రాణ నిరీధముల వలన గాని మనస్సును జయింపుము. బ్రహ్మ పదార్థము ఒక్కట్ అనేక రూపములతో భాసించుచున్నది కానీ వేరుకాదు. ఈ అంతర్మార్థము అవగతమగుటకు నీకు ఒక కథను సంకీర్ణముగా చెప్పుచున్నాను. ఆత్మతత్యబోధకులు కొందరు బిల్వఫలమును ఉపమానంగా చేసుకొని ఆత్మతత్వము బోధిస్తూ ఉంటారు. రమణీయము, విస్కయోల్సము, సంక్షిప్తము అయిన బిల్వపుమానము అనే చమత్కారము చెపుతాను. ఇది జ్ఞానప్రదమని లోకప్రతీతి. అనేక సహస్ర యోజనముల వైశాల్యము, నిర్వలమై, సువృటమై, యుగాంతములందు కూడా జీర్ణము కానీ

రూపము గల బిల్యఫలము ఒకటి కలదు. ఆ బిల్య ఫలము యొక్క సమీపమున గొప్పవియగు బ్రహ్మండములు పర్వతము క్రింద ఆవగింజ లాగ ఉన్నవి. ఆ బిల్య ఫలము ఎప్పుడును పక్కమై ఉన్నందున శైధిల్యముచే బాధింపబడదు.(పరమ పురుషార్థ రూపము గాపున) ఈ ఫలము చిత్తకే సూప్తియే అంతర్గతమగు సారరూపత్వము నేందుచున్నది. ఆ చిత్తకే నిజరూపమున సృష్టి సంకల్పము ప్రవర్తించు చున్నది. ఈ అనంతాకాశము కాలరూపమగు అంశము, స్వంద రూపమగు కీయ, జగత్తు నడుచుటకు నియమించిన నియమము. ఇది బ్రహ్మండ మండపము, కర్మములగు దిక్కులు ఈ ఫలము యొక్క చమత్కార కృత్యము అని భావింపుము.

శ్రీరాముడు: మహాత్మ! మీరు ఇప్పుడు బ్రహ్మస్వరూపమునే బిల్యఫలముగా అభివర్ణించితిరి అని భావిస్తున్నాను. మీరు పర్వతాదులుగా ఈ జగత్తు చిద్రూపమగు బిల్యఫలము.

వసిష్ఠుడు: రామ! ఏ ఉపమానము అయినా బ్రహ్మతత్వాన్ని సంపూర్ణంగా విశదీకరించలేదు. ఒకొక్క ఉపమానము ఒకొక్క విషయ పరిజ్ఞానము కొరకు వాడతాము.

6.7 మహాశిలోపాఖ్యానము

వసిష్ఠుడు: రామ! ఆధ్యాత్మ వాజ్యయములో ఆత్మతత్వమును ప్రవచించే బహు ప్రచారమై ఉన్న మరొక ఉపమానం కూడా చెపుతాను వినుము. ఒకచోట ఒక గొప్ప శిల ఉన్నది. అది అతి నునుపుగాను, సృష్టింగానూ, ప్రకాశవంతమగాను మహావిస్తారమై ఉన్నది. ఆ శిలపై అనేక పద్మాలు, పద్మదళాలు అనేక భంగిమలలో బహు సుందరంగా ఉన్నాయి.

శ్రీరాముడు: మహార్షి! నేను తీర్థయాత్రలకు వెళ్ళినప్పుడు అలాంటి శిలనే ఒక సాలగ్రామ క్షేత్రములో చూచాను.

వసిష్ఠుడు: రామ! నేను ఉదహరిస్తున్న శిల బ్రహ్మమే అయి ఉన్నది. శిలలో కన్నించేటటువంటి శిల్మాలన్నీ శిలలే అయినట్లు పరిపరి విశేషములతో కనిపించే జగత్తు అంతా బ్రహ్మమే అయి బ్రహ్మము మాత్రమే ఉండి బ్రహ్మము కన్న వేరైనది లేదు. శిలలోని ప్రతి అణువు శిలాతత్వమే కదా!

శ్రీరాముడు: మహార్షి! అయితే ఈ శిల్మానికి శిల్పి ఎవరు?

వసిష్ఠుడు: రామ! ఇంకెవరు? ద్రష్టుయే (చూచువాడే). శిలలోని చిత్రించబడిన పద్మమునకు ఉత్పత్తి, వినాశనం లేనట్లే చిత్త సందు ఉధ్వవించే జగత్తుకు కూడా ఉత్పత్తి, వినాశనం లేక ద్రష్టుచే దృశ్య రూపమౌతున్నది. కపులచే వర్ణించబడే గందర్య నగరాలులాగా జగత్త సృష్టి నామ మాత్రమే.

శ్రీరాముడు: మహార్షి! ఈ వస్తు వికారాలకు స్వతంత్ర ఉనికి లేదు. ఇదంతా ఘైతన్యము యొక్క సంకల్పమే. ఆత్మ విచారణచేత సంకల్పములు తమ రూపము కోల్పోతాయి. శిల యందు శిల్మం

వసిష్ఠుడు: రామ! ఈ వస్తు వికారాలకు స్వతంత్ర ఉనికి లేదు. ఇదంతా ఘైతన్యము యొక్క సంకల్పమే. ఆత్మ విచారణచేత సంకల్పములు తమ రూపము కోల్పోతాయి. శిల యందు శిల్మం

తన కల్పనాచాతుర్యముచే శిల్పచార్యుడు చెక్కినట్లు, ఈ దృశ్య జగత్తు జనుల సంస్కారాల అభిరుచులవలన కల్పించబడుతుంది. క్రమి కీటకాలు, పశు పుష్టయలు, మనుజలు, రాక్షసాధి ఇతర దేవగణములకు ఈ దృశ్య ప్రపంచము ఒకే విధముగా గోచరించుట లేదు కదా! ఒకరికి మేరు పర్వతములాగా, ఒకరికి సూక్షముగా, ఒకరికి బహు చిత్రాతి చిత్రముగా ఒకే దృశ్యము గోచరించినట్లే తమ తమ వాసనలచే ఆయా జీవరాశులకు దృశ్యము గోచరిస్తున్నది. చిత్రము ఏమంట -- ఈ జగత్తు గాని బ్రహ్మము గాని ఎవరిచేత సృష్టించ బడలేదు, నాశనము చేయ బడలేదు.

6.8 అర్థనోపాఖ్యానము

(యోగ వాసిష్ఠము నందు అర్థనోపాఖ్యానము నిర్వాణ ప్రకరణము లోని సర్గ 52 నుంచి 60 (326 ఫోకాలు) చెప్పిడం జరిగింది. అందు శ్రీ కృష్ణ భగవానుడు చెప్పిబోయే భగవద్గీత చాలా సంగ్రహంగా సర్గ 52 నుంచి 58 (254 ఫోకాలు) చెప్పిడం జరిగింది. ఈ యోగ వాసిష్ఠములోని అర్థనోపాఖ్యానము లో నరనారాయణ అవతార కథనం, అర్థనోపదేశము, ఆత్మజ్ఞానోపదేశము, జీవతత్వ నిర్ణయము, చిత్ర వర్ణనము, అర్థన విక్రాంతి వర్ణనము, అర్థన కృతార్థతా వర్ణనము, ప్రత్యగ్మాత్మ వచ్చాధనము, విభూతి యోగోపదేశము మొదలగు విషయాలు చెప్పబడ్డాయి. శ్రీ కృష్ణ భగవానుడు చెప్పిన భగవద్గీత 700 ఫోకాల నిడివి గలది. యోగ వాసిష్ఠములోని అర్థనోపాఖ్యానము నకు భగవద్గీత కు చాలా సాధూప్యము కనబడుతుంది. అవగాహన కోసము ఇందు సంగ్రహంగా భగవద్గీత లోని విషయాలు ఆ తర్వాత అర్థనోపాఖ్యానము చర్చించుకొండాము).

6.8.1 భగవద్గీత

మహాభారతములోని భీష్మ పర్వము 25వ అధ్యాయము మొదలు 42వ అధ్యాయము వరకు 18 అధ్యాయములు భగవద్గీతగా ప్రసిద్ధము. ఒకోక్కు అధ్యాయాన్ని ఒకోక్కు యోగము అని చెబుతారు. వీటిలో 1 నుండి 6 వరకు అధ్యాయాలను కలిపి కర్మపట్టము అని అంటారు. 7 నుండి 12 వరకు అధ్యాయాలను భక్తి పట్టము అని అంటారు. 13 నుండి జ్ఞాన పట్టము. ఒకోక్కు యోగంలోని ప్రధాన విషయాలు ఇక్కడ ఇవ్వబడ్డాయి.

1. అర్థనవిషాద యోగము: ధర్మ క్షేత్రమైన కురుక్షేత్రంలో నావారు, పొందుపుత్రులు ఏమి చేశారు సంజయా?" అనే దృతరాష్ట్రమైన ప్రశ్నతో ఈ యోగం మొదలవుతుంది. తరువాత సంజయుడు అక్కడ జరిగినదంతా చెబుతాడు. మొదట ఇరు పుష్టాల సేనలను సంజయుడు వర్ణిస్తాడు. అర్థనుని కోరికపై పార్శ్వసారథియైన కృష్ణుడు ఉభయసేనల మధ్య రథాన్ని నిలిపాడు. అర్థనుడు కురుక్షేత్రంలో మొహరించి యున్నసనలను చూశాడు. ప్రాణాలకు తెగించి యుద్ధానికి వచ్చిన బంధు, గురు, మిత్రులను చూశాడు. - వీరందరినీ చంపుకోని రాజ్యం పౌందడమా? అని మనసు వికలం అయ్యంది.

కృష్ణా! నాకు రాజ్యం వద్దు, సుఖం వద్దు. నేను యుద్ధం చేయను. నాకు ఏమీ తేచడం లేదు. కర్తవ్యాన్ని బోధించు - అని ప్రార్థించాడు.

2. సాంబ్య యోగము: సాంబ్యము అనగా ఆత్మానాత్మ వివేచన. కర్తవ్య విమూడుడైన అర్థమని కృష్ణుడు మందలించాడు. తరువాత అర్థమనికి ఆత్మ తత్వాన్ని బోధించాడు. తానే చంపేవాడినన్న భూమి వద్దని తెలిపాడు. ఇది గితలోని తత్వం విశదపరచిన ప్రధానాధ్యాయం. దీనిని సంకీష్ట గిత అని కూడా అంటారు. శరీరానికి, ఆత్మకు ఉన్న భేదాన్ని భగవంతుడు వివరించాడు. ఆత్మ శాశ్వతమని, దానికి మరణం లేదని, ఒక శరీరం నుండి మరొక శరీరానికి మారుతుందని వివరించాడు. దానికి శీతోష్ణ సుఖముఃఖాలవంటి ద్వంద్వాలు లేపు. ఇంద్రియాలకు విషయ సంపర్గం వలన ద్వంద్వానుభవాలు కలుగుతుంటాయి. సుఖ దుఃఖాలు, లాభసమ్మాలు, జయపుజయాలు వంటి ద్వంద్వ విషయాలపట్ల సమబుద్ధిని కలిగి ఫలాప్త రహితంగా కర్మలు చేయాలి. సుఖము పట్ల అనురాగము, దుఃఖము పట్ల ఉద్ఘాగ్నము లేకుండా కర్మలు చేసేవాడు, ఇంద్రియాలను వశంలో ఉంచుకునేవాడు, అహంకార మమకారాములు వీడినవాడు, బుద్ధిని ఆత్మయిందే లగ్నము చేసినవాడు స్థితప్రజ్ఞడు. శరీరము అశాశ్వతము. దానిని తెలుసుకున్న శరీరి (ఆత్మ) శాశ్వతము. ఈ విశయానికి ధాన్యమిచ్చి కర్తవ్యపొలన చేయాలి. ఈ రెండేటలో ఏ ఉపాయాన్ని గురించి కుణ్ణంగా తెలుసుకున్నా చింతలు, శోకాలు తోలగిపోవును.

3. కర్మ యోగము: కర్మలన్నింటినీ ఆవరిచుకోని కొంత దీపం ఉంటుంది. అలాగని కర్మలు చేయకుండా జీవనం సాధ్యం కాదు. కర్మలవలన సంభవించిన బంధమే జీవుడిని జనన మరణ చక్కబంధంలో కట్టిపేస్తుంది. అయితే అహంభావాన్ని, ఫలవాంఛను వీడి కర్మలను ఆచరిస్తే కర్మ బంధాలనుండి విముక్తులు కావచ్చును. అందువలన యుక్తమైన కర్మలు చేస్తూనే ఉండాలి. వాటి పులితాన్ని గురించి ఆశించరాదు. అలాగని కర్మలు చేయడం మానరాదు. పులితం ప్రియమైనా, అప్రియమైనా గాని దానిని సమబుద్ధితో స్వీకరించాలి. కర్మల పట్ల సంగము (అసక్తి, వ్యామోహం) పెంచుకోకూడదు. కార్యం సిద్ధించినా సిద్ధింపకున్నా గాని సమభావం కలిగి ఉండాలి. ఫలాప్త లేకుండా చేసేదే నిష్కామ కర్మ. ఫలాప్తక్తో చేసే కామ్యకర్మలు నీచమైనవి. లోక కళ్యాణం కోసం చేసే కర్మలు భగవంతునికి ప్రీతికరమైనవి. ఇవి బంధం కలిగించపు. మోక్షపుదాలు. ఈశ్వరార్పణ బుద్ధితో చేసే కర్మ పవిత్రమైన యజ్ఞం వంటిది. ఇదే కర్మ యోగము.

4. జ్ఞాన యోగము: ఆత్మను, పరమాత్మని గురించిన జ్ఞానమే మోక్షపుధము. అది నిష్కామ కర్మ వలన లభిస్తుంది. నిష్కామ కర్మ వలన శుద్ధమైన చిత్తం జ్ఞానోదయానికి సరైన క్షేత్రం. ఈ పరమ జ్ఞానాన్ని పురాతనకాలంలో సూర్యనకు భగవంతుడు ఉపదేశించాడు. లోకంలో ధర్మాన్ని

రక్షించడానికి, దుర్వార్ధలను శిక్షించడానికి యుగయుగమున భగవంతుడు అవతరిస్తాడు. ఈ అధ్యాయంలో కృష్ణుడు తన పరమాత్మ తత్త్వాన్ని ఇలా బోధించాడు -

"ధర్మానికి హని కలిగి ఆదర్శం పెచ్చమీరినపుడు నేను సాధుసంరక్షణ కోసం, దుష్ట శిక్షణ కోసం, ధర్మ పునర్స్థాపన కోసం ప్రతియుగంలోనూ అవతరిస్తుంటాను. నేను సమస్త ప్రాణులకు ఈశ్వరుడను, జనన మరణ రహితుడను అయినా గాని నా మాయాశక్తిచే నన్ను నేను సృజించుకొంటుంటాను. మానవులు నన్ను ఏవిధంగా ఆరాధిస్తారో ఆ రూపంలోనే వారిని అనుగ్రహిస్తుంటాను. రాగ భయ క్రోదాదులను త్యజించి నన్ను ధ్యానించేవారు నన్ను పౌందుతారు. కర్మ ఫలాసక్తిని విడచి, నిత్య తృప్తుడై, అహంకార మమకారాలను పరిత్యజించి, సుఖదుఃఖాలకు అతీతుడైన, సమర్పించి కలిగిన, త్యాగబుద్ధి కలిగిన సాధకునికి జ్ఞానం సులభంగా లభిస్తుంది. జ్ఞానంతో సమానమైన పాపనకరమింకోకటి లేదు. ఇంద్రి నిగ్రహము, శ్రద్ధ కలిగి, ఆత్మ ధ్యానం చేసే సాధకునికి పరమశాంతిని ప్రసాదించే జ్ఞానం కలుగుతుంది. జ్ఞానం లేనివాడు, శ్రద్ధ లేనివాడు, సంశయాత్ముడు ఇహపరలోకాలలోనూ శాంతిని పోందలేదు."

5. కర్మసన్యాస యోగము: ఇంతకూ కర్మను చేయాలా? త్యజించాలా? అని అర్ఘునుడి సందేహం. అందుకు కృష్ణుడు చెప్పిన సమాధానం - "కర్మ చేయకుండా ఉండడం కర్మ సన్యాసం కాదు. నిష్కామ కర్మ ఆచరిస్తూ, కర్మ ఫలాలను త్యజించడం వలన జ్ఞానియైనవాడు మోక్షాన్ని పౌందుతాడు. ఈ సాధన ధ్యానయోగానికి దారి తీస్తుంది. ఫలాసక్తిని విడచి, బ్రహ్మర్మణ బుద్ధితో కర్మ చేసే సన్యాసికి సర్వమూ బ్రహ్మమయంగా కనిపిస్తుంది. ఈ సమత్వమే బ్రహ్మజ్ఞానానికి అత్యవసరం. ఎల్లపుడూ చేయదగిన కర్మను సంగరహితంగా చేసిన మానవుడు పరమపదాన్ని పౌందుతాడు"

6. ఆత్మసంయమ యోగము : ఈ అధ్యాయంలో ఏవిధ యోగసాధనా విధానాలు చెప్పబడ్డాయి. ఇంద్రియ మన్ బుద్ధులను అదుపులో ఉంచుకోని ధ్యానంలో మనసు నిలుపుకోవాలి. ఇది సులభం కాదు. ఈ ప్రయత్నంలో ఎవరిని వారే నిగ్రహించుకోని ఉద్ధరించుకోవాలి. ధ్యానం సరిగా సాగాలంటే ఆహారం, నిద్ర, వినోదం, సౌభ్యం వంటి విషయాలలో సంయుమనం పాటించాలి. అభ్యాసం, పైరాగ్యం అనే బలమైన సాధనల ధ్యారా మనసును నిగ్రహించుకోనపచ్చను. ధ్యానానికి అంతరాయం కలిగే సంకల్పాలను దూరంగా ఉంచాలి. సమస్త ప్రాణుల సుఖదుఃఖాలనూ తనవిగా తలచి వాటిపట్ల దయ, కరుణ, ఆర్థత, సహాయత చూపాలి.

7. జ్ఞానవిజ్ఞాన యోగము: విజ్ఞానము అనగా అనుభవ జ్ఞానం. ఈ అధ్యాయంలో భగవంతుని తత్త్వం గూర్చిన జ్ఞానం, ఆయన స్వరూపము, మాయ, సర్వాంతర్యామిత్వం పరిచయం చేయబడినాయి. ఆయనకు శరణజీచ్చుట మాత్రమే సరయిన భక్తిమార్గం. వారికి ఆయన కరుణ లభిస్తుంది.

వేలాదిలో ఏ ఒక్కడో మోక్షసిద్ధికై ప్రయత్నిస్తాడు. వారిలో ఏంక్రూడో భగవంతుని తెలుసుకోగలుగుతాడు. భగవంతుని ప్రకృతి (మాయ) మనస్సు, బుద్ధి, అహంకారము, పంచభూతములు అనే ఎనిమిది తత్వాలుగా విభజింపబడింది. ఇది అపరా ప్రకృతి. ఇంతకంటే ఉత్తమమైనది పరాప్రకృతి భగవంతుని చైతన్యము. ఈ రెండింటి సంయోగం వలన సృష్టి జరుగుతుంది. మణిహరంలో సూత్రంలాగా భగవంతుడు విశ్వమంతటా వ్యాపించియున్నాడు. భగవంతుకంటే వేరుగా ఏదీ లేదు. ఆర్దులు, అర్దార్దులు, జిజ్ఞాసుపులు, జ్ఞానులు అనే నాలుగు విధాలైన భక్తులు భగవంతుని ఆరాధిస్తారు. వారిలో జ్ఞాని సర్వమూ వాసుదేవమయమని తెలుసుకోని కొలుస్తూఅడు గనుక అతడు భగవంతునికి ప్రియతముడు. అనేక దేవతల రూపాలలో భగవంతుని ఆరాధించే భక్తులను ఆయా దేవతలస్వరూపంలో వాసుదేవుడు అనుగ్రహిస్తాడు. దేవతలనారాధించేవారు దేవతలను, సర్వేశ్వరుని ఆరాధించేవారు సర్వేశ్వరుని పౌందుతారు. జన్మ జరా మరణాలనుండి మోక్షాన్ని పౌందగోరినవారు దేవదేవుని (వాసుదేవుని) ఆశ్చయించి, సమస్తమూ ఆ బ్రహ్మమే అని తెలుసుకోని బ్రహ్మమును పౌందుతారు.

8. అక్షరపరథ్రహ్మయోగము: బ్రహ్మము, ఆధ్యాత్మము, కర్మ, అధిభూతము, అధిదైవము అనే విషయాల వివరణ ఈ అధ్యాయంలో చెప్పబడింది. నిత్యమైన, సత్యమైన పరమ పదము, పరథ్రహ్మము గూర్చి చెప్పబడింది. క్షరము అనగా నశించునది. నాశరహితమైన పరథ్రహ్మమే అక్షరము. జన్మరాహిత్యం గురించి టోఫించేది ఆత్మమ విద్య. అంత్యకాలంలో భగవంతుని ధ్యానిస్తూ దేహాన్ని త్యజించేవాడు నిస్సిద్ధాంగా పరథ్రహ్మమును చేరుకొంటాడు. ఓంకారాన్ని ఉచ్చరిస్తూ దేహాన్ని విడచేవాడు పరమపదాన్ని పౌందుతాడు. అన్య చింతన లేకుండా నిశ్చల మనస్సుతో సదా స్వారణ చేసేవానికి ఇది సాధ్యమౌతుంది. అలా భగవంతుని పౌందినవానికి పునర్జన్మలేదు. బ్రహ్మ చేసిన సృష్టి మరల బ్రహ్మకు రాత్రి కాగానే లయిస్తుంది. సమస్తమూ నశించినా నిశ్చలంగా ఉండే పరథ్రహ్మస్థానం శీక్షణుని ఆవాసం. అక్కడికి చేరినవారికి తిరిగి వెళ్ళడం ఉండదు. అనన్య భక్తి చేతనే ఆ దివ్యపదాన్ని చేరుకోగలరు.

9. రాజవిద్యరాజగుహ్యయోగము: కర్మ యోగము, జ్ఞాన యోగము, కర్మ సన్యాస యోగము, ఆత్మ సంయమ యోగము, జ్ఞాన విజ్ఞాన యోగములలో జీవన విధానానికి మార్గం, భగవత్ప్రాప్తికి సాధనం నిర్దేశించబడినాయి. అక్షర పరథ్రహ్మయోగంలో పరథ్రహ్మాన్ని గురించిన పరిచయం జరిగింది. "రాజవిద్య రాజగుహ్య యోగము" కృష్ణుడు తానే భగవంతుడనని, సృష్టి స్థితి లయ కారకుడనని తెలిపాడు. ఇది పవిత్రమైన జ్ఞానము. అన్నింటా విస్తరించిన పరమాత్మని గురించి, ఆయనను పౌందు విధము గురించి చెప్పబడింది. కృష్ణుడు ఈ యోగంలో చెప్పిన విషయ సారాంశం - " విద్యలలో

ఉత్తమమైనది, అతి నిగూఢమయినది ఈ బ్రహ్మ విద్య. జీవుని మోక్ష రహస్యాన్ని తెలియజేస్తుంది. అర్థునా! నా అధ్వర్యంలోనే సమస్త చరాచర సృష్టి జనిష్టుంది, కల్పంతంలో నాలోనే విలీనమై మళ్ళీ కల్పాదిలో సృష్టింపబడుతుంది. ఈ జగత్తుకు నేనే తల్లిని, తండ్రిని, పూర్వుడను, కర్మ ఫల ప్రదాతను. ప్రణవ నాదాన్ని. వేదాలు, వేద విద్య, వేదాల ద్వారా తెలియదగినవాడను నేనే. సర్వాన్ని భరించేవాడేని, ఆత్మయాన్ని, బీజాన్ని, శరణునోసగేవాడేని, సాక్షిని, సృష్టి స్థితి లయ కారకుడను, సత్స్వరూపుడను, అమృతుడను. మూడులు నా తత్త్వాన్ని తెలియజాలక వ్యవమైన ఆశలతోను, నిష్ప్రయాజనమైన కర్మలతోను నశిస్తున్నారు. సజ్జనులు నన్ను సదా కీర్తిస్తూ జహాంసయోగం ద్వారా ఆరాధిస్తారు. అనన్య చింతనతో నన్ను ఉపాసించేవారి యోగ క్షేమాలు నేనే వహిస్తాను."

"అన్య దేవతలను ఆరాధించేవారు కూడా నన్ను ఆరాధిస్తున్నారు. నేనోసగే కామ్యద్భాలను ఆయా దేవతల ద్వారా పొదుతున్నారు. నన్ను కొలిచేవారు నన్ను పొందుతారు. పవిత్రమైన హృదయంతో నాకు పత్రము, పుష్పము, ఫలము, జలము ఏది తర్వించినా దానిని స్వీకరించి నేను తృప్తుడనోతాను. ఏ పని చేసినా ఆ కర్మ ఫలం నాకు సమర్పిస్తే నీపు కర్మ బంధంనుండి విముక్తుడవోతావు. నన్ను ఆరాధించే ఎటువంటి భక్తుడైనా అతడెన్నటికీ నశింపడు. ఎవరైనా నన్ను ఆత్మయస్తే పరమగతిని పొందుతారు. కనుక నాయందే మనసు లగ్గుం చేసి, నా భక్తుడపై, నన్నారాధించుము. నన్నే శరణు జోచ్చుము. నన్ను నీపు పొందెదదవు"

10. విభూతి యోగము: ఇంతకు ముందు యోగాలలో ముందుగా భగవంతుని పొందడానికి అపుసరమైన సాధన చెప్పబడింది. తరువాత అక్షరమైన పరబ్రహ్మమంటే ఏమిటో, ఎవరో, ఆ పరబ్రహ్మను పొందడానికి ఏమి చేయాలో కృష్ణుడు చెప్పాడు. ఇక ఈ అద్యాయంలో ఆ పరబ్రహ్మము ఏయే రూపములలో గోచరిస్తుందో తెలిపాడు. సకల చరాచరములలో, లోకములలో, యుగములలో వ్యాపించియున్న తన అనంతమైన విభూతులలో కొద్ది విభూతులను భగవానుడు అర్థసునకు తెలియజేప్పును. "నేను సమస్త మానవుల హృదయాలలో ఆసీనుడనై యున్నాను. సమస్తమునకు ఆది, మధ్య, అంతము నేనే అనగా దైవమునకు ఆది అంతము నామము రూపము లేవు.. ఆదిత్యులలో విష్ణువును. తేజోమయమైనవానిలో సూర్యుడను. గోపులలో కామదేనువును. దైత్యులలో ప్రశ్నాదుడను. ఆయుధ ధారులలో రాముడను. నదులలో గంగ. స్త్రీలలో కీర్తి, మేధ, క్షమ. పొండవులలో అర్థసుడను. మునులలో వ్యాసుడను. వృష్ణులలో వాసుదేవుడను. విజయులలో జిగీషును. మౌసగాళ్ళలో ద్వారాతాన్ని. జలచరాలలో మొసలిని. జలరాశులలో సముద్రాన్ని. వేయేల? ఐశ్వర్యమయము, కాంతిమయము, శక్తి మయము ఐనవన్నియు నా తేజస్వులో ఒక అంశమునుండి కలిగినవి. సప్తర్థులు, సనకసనందనాదులు, మనువులు నా మానసముమునుండే ఉద్ధవించారు.

జ్ఞానులు నా దివ్య విభూతులను తెలిసికొన్నవారై, నాయందే మగ్నులై, పరస్పరం నాగురించి ఒకరికోకరు బోధించుకోంటూ ఆనందిస్తుంటారు." - అని తన విభూతుల గురించి తానే ఇలా చెప్పాడు భగవంతుడైన వాసుదేశుడు.,

11. విశ్వరూపసందర్భము: భగవానుని దివ్యగుణ వైభవాల గురించి విన్న అర్థానుడు భగవానుని షఢ్మణిశ్వర్య సంపన్నమైన తేజోరూపమును చూపమని ప్రార్థించెను. సామాన్య చక్కపులతో ఆ రూపం చూడడం దుర్దభం గనుక కృష్ణుడు అర్థాననకు దివ్యదృష్టిని ప్రసాదించెను. అప్పుడు అర్థానుడు అసంబ్రాక ముఖములు, నేత్రములు, అద్భుతాయుధములు ధరించి అనంతముగా విస్తరించిన దేవదేశుని విశ్వరూపమును దర్శించెను. అది దివ్యమాల్యంబర ధరము, దివ్య గంధానులోపనము. ఆ మహాకాల స్వరూపమును అంతకు ముందెవ్యరును చూడలేదు. అర్థానుడు పులకించి ఆ అనంతరూపుని ఇలా ప్రస్తుతించాడు. "దేవదేవా! జగత్తుతే! అనంతరూపా! సూర్యనిపలె ప్రజ్యలించుచున్న నీ అనంత రూపము చూడ నాకు శక్యము గాకున్నది. నీపు దేవదేశుడవు, సూతసుడవు. అనంత శక్తి సంపన్నుడవు. నీయందు బ్రహ్మది సమస్త దేవతలు కనిపించుచున్నారు. దేవతు, మహార్థులు, పితరులు నిన్ను స్తుతిస్తున్నారు. ప్రభో! నీకు అనేక నమస్కారములు. మరల మరల నమస్కారములు. ప్రసన్నుడవు కమ్ము" అని ప్రార్థించాడు. అర్థానుని కరుణించి భగవానుడు తన రూపాన్ని ఉపసంహరించి ఆ అద్భుత రూపాన్ని దర్శించడం తపస్స వలన కాని, వేదాధ్యయనం వలన గాని అలవి కాదని చెప్పాడు. అనన్యమైన భక్తి వలన మాత్రమే ఆ దివ్యరూపాన్ని తెలుసుకోవడం సాధ్యమని తెలిపాడు.

12. భక్తి యోగము: పరమాత్మని సగుణ, నిర్గుణ రూపములలో దేనిని ఆరాధింపవలెనని అర్థానుడు ప్రశ్నించెను. రెండును భగవానుని చేరు మార్గములే అయినను సగుణ సాకార ఉపాసనయే భక్తులకు అనువైన మార్గమని సెలవిచ్చెను. ఆపై భగవంతుడు జ్ఞానియైన తన భక్తుల లక్షణములను వివరించెను. భగవంతుని యెడల అత్యంత ప్రేమ కలిగి ఉండడం భక్తి అనబడుతుంది. ఉత్తమ భక్తుడు ఇంద్రియ నిగ్రహము, సమ భావము, సర్వ భూత హితాభిలాప కలిగి ఉండాలి. ఏ ప్రాణినీ ద్వేషింపక అన్ని జీవులపట్ల మైత్రి, కరుణ కలిగి ఉండాలి. అహంకార మమకారాలను విడచిపెట్టాలి. ఓర్మి, సంతుష్టి, నిశ్చల చిత్తము కలిగి ఉండాలి. శుచి, శ్చద్రు, కార్య దక్షత కలిగి ఉండాలి. మనోబుద్ధులను భగవంతునికి అర్పించాలి.

13. క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞవిభాగ యోగము: మానవుల శరీరము క్షేత్రము. ఆ క్షేత్రమును గూర్చి తెలిసినవాడు క్షేత్రజ్ఞుడు. అన్ని క్షేత్రములలోను అంతర్యామిగానున్న క్షేత్రజ్ఞుడు పరమాత్మనే. అని, అట్టి పరమాత్మని స్వరూపమును కృష్ణపరమాత్మను తెలియజెప్పేను. క్షేత్రమంట ఐదు కర్మంద్రియాలు,

ఐదు జ్ఞానేంద్రియాలు, మనస్సు, బుద్ధి, అపాంకారములతో కూడుకొని యున్న శరీరము. క్షేత్రజ్ఞుడంటే క్షేత్రంలో ఉండే జీవుడు. అన్ని క్షేత్రాలలో ఉండే క్షేత్రజ్ఞుడను నేనే అని, ఈ క్షేత్ర క్షేత్రజ్ఞుల మధ్యనున్న యదార్థ సంబంధం తెలిసికోవడం జ్ఞానమని కృష్ణుడు ఉపదేశించాడు. అలాంటి జ్ఞానం కలిగిన జ్ఞాని లక్షణాలు - తనను తాను పొగడుకొవోవడం, గర్వం లేకపోవడం, అహింసాచరణ, బుజుత్వము, గురు సేవా తత్పరత, శుచిత్వము, స్థిర బుద్ధి, ఆత్మ నిర్వహం, ఇంద్రియ విషయాలపై పైరాగ్యం కలిగి ఉండటం, ఇష్టానిష్టాల పట్ల సమభాషం కలిగి ఉండడం, ఏకాంత ప్రియత్వం, తత్వ జ్ఞానం యొక్క ద్వ్యయాన్ని గ్రహించడం, భగవంతునియందు అనన్యమైన భక్తి కలిగి ఉండడం వంటివి. ఇలాంటి జ్ఞానం లేని అజ్ఞాని తన ఆత్మ తత్త్వాన్ని తెలిసికోనలేక, క్షేత్రమే తాను అని భ్రమించిసంసార బంధాలకు లోనొతాడు. అనేక జన్మలనెత్తుతాడు. యదార్థంగా శరీరానికి భిన్నంగా, సాక్షిభూతంగా, ప్రభువుగా, భరించువానిగా భగవానుడున్నాడు.

14. గుణత్తయవిభాగ యోగము: ఆత్మ నాశన రహితమైనది. కానీ ప్రకృతివల్ల ఉద్ఘవించిన సత్య రజన్ తమో గుణములు జీవాత్మను శరీరమున బంధించును. అనుచు శ్రీకృష్ణుడు ఈ మూడు గుణముల స్వభావమును, ప్రభావమును వివరించేను. అందరిలోను ఉన్న సత్యరజస్తమో గుణాల ప్రభావం వలన జీవులు భిన్నంగా ప్రవర్తిస్తున్నాయి. ఈ త్రిగుణాలు ప్రకృతితోపాటు ఉద్ఘవించి క్షేత్రజ్ఞుడిని క్షేత్రంలో బంధించి ఉంచుతాయి. బ్రహ్మండమంతా భగవంతుని కారణంగానే సృజింపబడుతుంది. సత్యగుణం నిర్వలమైనది, ప్రకాశింపజేయునది, జీవునికి సుఖింపట్ల జ్ఞానం పట్ల ఆసక్తిని పెంచి జీవుని బంధిస్తుంది. రజోగుణం ఇంద్రియ విషయాలపై అనురక్తిని, తృప్తును కలుగజేసి జీవుని నిరంతర కార్య కలాపాలలో బంధించి ఉంచుతుంది. తమోగుణం అజ్ఞానం వలన కలుగుతుంది. భ్రమ, అజ్ఞాగ్రత్త, నిద్ర, సోమరితనం వంటి వాటిలో జీవుని బంధిస్తుంది. సత్య గుణం వలన జ్ఞానము, రజోగుణం వలన లోభము, తమోగుణం వలన మూడుత్వము కలుగుతాయి. దేనీనీ ద్వ్యాపింపకుండా, కాంక్షించకుండా, సమత్వంతో నిర్వ మనస్సుడైనవాడు అమృతత్వాన్ని పొందుతాడు. భగవంతుని అచంచల భక్తి విశ్వాసాలతో ఆరాధించేవాడు గుణాతీతుడై బ్రహ్మ పదాన్ని పొందడానికి అర్థుడౌతాడు.

15. పురుషోత్తమప్రాప్తి యోగము: త్రిగుణాత్మకమైన సంసార వ్యక్తమును శ్రీకృష్ణుడు వర్ణించేను. జగత్తులో నాశననామొందువాడు క్రరుడు. విశరహితుడు అక్రరుడు. వీరిద్దరికంటే ఉత్తమమైనవాడు, అతీతుడు గనుక భగవంతుడు పురుషోత్తముడు.
పురుషోత్తమ ప్రాప్తి యోగమును ఆధ్యాయముయందలి 16వ శ్లోకము
శ్లో! ద్వావిమా పురుషా లోకే క్రరచ్చాకర ఏవచి క్రరస్సుర్వాణి భూతాని కూటస్తోకర ఉచ్చతే॥

ఇక్కడ క్షరదు అనగా నాశనముందు జీవాత్మ అని అర్థము, ఆక్షరదు అనగా ఆత్మ, పురుషోత్తముడు అనగా పరమాత్మ. ఇదే త్రైత సిద్ధాంతము. జీవాత్మ, ఆత్మ, పరమాత్మ ల వివరముతో కూడుకోన్న త్రైత సిద్ధాంతమే, సృష్టిఐది యందు దేవునిచే సూర్యునికి చెప్పబడింది. తిరిగి మరల ఆ జ్ఞానమే దేవుని యొక్క మానవరూపము అయిన భగవంతుడు శ్రీకృష్ణపరమాత్మ చే ద్వాపరయుగములో పరమ పవిత్ర పరిశుద్ధ భగవద్గిత రూపములో మరల ఈ లోకానికి చెప్పబడింది.

16. దైవాసురసంపద్యభాగ యోగము: అసుర లక్షణములు, దైవ లక్షణములకు మధ్య అంతరమును భగవంతుడు వివరించెను. మానవులు మనుష్యులుగా, మానవత్వముతో జీవనం సాగించుటకు ఏ లక్షణములను అలవరచుకోవాలి మరియు ఏ లక్షణములకు దూరముగా వుండాలి అనే విషయములను తెలుసుకోనుటకు ఈ అధ్యాయము ఎంతగానో ఉపయోగపడుతుంది. దైవీ భావములు గల వారిలో ఏ గుణములు ప్రస్నటిస్తాయి అలాగే అసురీ భావములు గలవారిలో ఏ లక్షణములు ప్రస్నటిస్తాయి అనే విషయములో ఆ భగవానుడు ఎంతో విపులముగా తెలియ చేసారు. కనుక ఈ అధ్యాయము ప్రతి ఒక్కరికి ఆదరణాత్మకమైన జ్ఞానమును ప్రసాదిస్తుంది. దైవీ సంపద కలిగిన వారి లక్షణములు ఈ విధముగా వుంటాయి. భయము లేకుండుట అంతః కరణమందు నిర్వలత్వము, తత్త్వ జ్ఞానార్థమై ద్వానమందు నిరంతర దృఢ స్థితి, సాత్మ్వకమైన దానము, ఇంద్రియ నిగ్రహము, దైవ, గురుపూజనము, అగ్ని హోత్రాది ఉత్సవ కర్మాచారణము, వేద శాస్త్రములు చదువుట మరియు చదివించుట, భగవంతుని గుణ నామ కీర్తనము, స్వధర్మ పాలనయందు కష్టముల యందు ఓర్పు, సరిరమున, అంతః కరణమున, ఇంద్రియములయందు సరళత్వము, మనోవాక్యాయముల నెవ్యరిని బాధింపకుండుట, సరళ సత్య భాషణము, అపకారి పట్ట కూడా ఎట్టి క్షోధము కలగకుండుట కర్మల యందు కర్తృత్వ అభిమానము లేకుండుట, ఎవరినీ నిందింపకుండుట, సకల ప్రాణుల యందు నిర్వేతుకమైన దయ కలిగి యుండుట, ఇంద్రియ విషయ సంయోగము కలిగినను దానియందు ఆసక్తి లేకయుండుట, కొమలత్వము, లోకవిరుద్ధమైన, శాస్త్ర విరుద్ధమైన కర్మాచారణ యందు లజ్జ కలిగి యుండుట వ్యర్థమైన కర్మలు చేయకుండుట. తేజము, క్షమా, దైర్యము, బాహ్య శుద్ధి, ఎవరి యందును శత్రు భావము లేకుండుట తన యందు పూజ్యత అభిమానము లేకుండుట అనునవన్నియు ఓ అర్థునా! దైవీ సంపద కలిగిన వారి లక్షణములు. ఓ అర్థునా! దంభము, దర్శము, దురభిమానము, క్షోధము, పౌరుషము మరియు అజ్ఞానము మోసలగునవి అసురీ సంపదతో పుట్టిన వారి లక్షణములు.

17. శ్రద్ధాత్మయవిభాగ యోగము: వివిధమార్గాలలో పూజలు చేసేవారి శ్రద్ధ ఏ విధమైనది? ఎవరు వివిధంగా యజ్ఞానుల, దానాలు చేస్తారు?

18. మోక్షసన్యాస యోగము: కనుక అన్ని సంశయములను పరిత్యజించి, తనయందే మనసు నిలిపి యుద్ధము (కర్మ) చేయమని భగవంతుడు ఉపదేశించెను. అర్జునుడు మోహవిరహితుడయ్యెను. యోగేశ్వరుడగు కృష్ణుడు, ధనుర్ధరుడైన పార్థుడు ఉన్న చోట సంపద, విజయము తప్పక ఉంటాయని సంజయుడు ధృతరాష్ట్రునికి చెప్పాడు.

(ప్రతి విషయాలన్నీ ఇంతకు ముందు వసేష మహాత్మ అనేక కథల రూపంలో చాలా వివరంగా అనేక సందర్భాలలో చెప్పి ఉన్నారు. ఆ విషయాలన్నీ టీఎస్ దాదాపుగా భగవధీత సారూప్యము కలిగి ఉన్నది.)

6.8.2 సరనారాయణ అవతార కథనం

లోకపాలకులలో ఒకరైన యముడు స్థిరచిత్తుడై ఆత్మానుభవి అయి, నిశ్చలుడై తనకు నియమించిన కార్యక్రమాలు నిర్విర్తిస్తుంటాడు. ఆ యముడు ప్రాణులను హింసించుట వలన కలిగే వికారములను తోలగించుకొనుటకు ప్రతి ద్వాపర యుగంలోనూ కొన్ని సంవత్సరాలు తపోనిష్టుడై చౌదార్యము వహించి ఉంటాడు. ఆ సమయములో మృత్యువు ఏ ప్రాణిని హింసించకుండా ఉండుటచే భూమండలము అనేక ప్రాణులతో భారాన్ని నిండి ఉంటుంది. అట్టి భూభారాన్ని తగ్గించడానికి దేవతలు అనేక ఉపాయాలతో సంహార కార్యక్రమాన్ని చేస్తారు. రాబోయే ద్వాపర యుగంలో కూడా యముడు ప్రాణిహింస వలన కలిగిన సంతాపము పోగోట్టుకోవడానికి 12 సంవత్సరాలు తపస్సు చేస్తాడు. అప్పుడు శ్రీహరి, సర-నారాయణులు అనే రెండు రూపాలతో అవతరిస్తాడు. నరుడు అర్జునుడు గాను, నారాయణుడు శ్రీకృష్ణుడు గాను ఈ భూమిపై అవతరిస్తాడు. కాలక్రమంలో పాండవులు, కౌరవులు ఈ భూమండలం కోరకై 18 అష్టాహించే సైన్యం సమకూర్చుకోని యుద్ధానికి సమాయత్తమోతారు. యుద్ధం ప్రారంభించే సమయంలో విష్ణు భగవానుని అర్జున శరీరము యుద్ధము, జన నాశనము విషయంలో తర్జన భర్జన పడి అత్యంత విషాదము బౌందుతుంది. దాని మనోదౌర్ఘటమును గ్రహించిన శ్రీకృష్ణ నామధేయ శరీరము ఉభయ సేనల మద్య రదంలో ఈ విధంగా బోధిస్తుంది.

శ్రీకృష్ణ భగవానుడు: అర్జునా! ఏమిటి నీ మీమాంస? బంధు బంధుత్వాలను బట్టి కర్తవ్య-అకర్తవ్యాలను నిర్ణయించుకోవడం ఉచితము అనిపించుకోదు సుమా! ఇక్కడ చంపే వారెవ్వరు? చంపబడే వారెవ్వరు? అందరూ ఆత్మ స్వరూపులు కానీ ఈ పాంచబోతిక దేహాలు కాదు. ఆత్మకు జనన మరణాలు ఉండవు. ఈ దృశ్య-దేహ-మనో-బుద్ధి-చిత్త-అహంకారాలనే ఆరు రకాల భావాలు ఆత్మ యందు లేవు. ఆత్మ అనుసంది ఇప్పుడు గాని, ఇతఃపూర్వం గాని, ఇక ముందుగాని జన్మించుట లేదు. అది నిత్యమై, వాస్తవమై, పురాతనమై - సదా వెలుగొందుచున్నది. శరీరాలు

రావచ్చు, పోవచ్చు. ఆత్మకు ఏమీ అవదు. ఆత్మను చంపుతున్నామని గాని, తామే చచ్చుచున్నామని గాని తలచే వారు నిర్మికారమగు ఆత్మ తత్త్వమును ఎరుగని వారే. ఆత్మ ఎవరిని చంపదు, తాను చావదు. అనంతము, ఏకరూపము, సత్యరూపము, ఆకాశము కంటే సూక్ష్మము సర్వదా అప్రమేయము అగు ఆత్మను ఎవరేం చేయగలరు?

6.8.3 అర్ఘ్యవేపదేశము

శ్రీకృష్ణ భగవానుడు:

“అర్ఘ్యాన! త్వం సహస్రా! త్వం అభిమానమలం త్యజి | జరామరణనిర్ముక్తహః స్వయమాత్మాని శాశ్వతః||
యస్య నాహంకృతో భావో, బుద్ధిర్యస్య న లిప్యతే| హత్యాపి స ఇమాంలోకాన్ సహస్రాని నిబధ్యతే||”
అర్ఘ్యానా! శాశ్వతము, జరా-మరణములు ఉండనిది అగు ఆత్మవే నీవు. కనుక నేను చంపబోపువాడను కదా! మొదలైన అభిమానమును త్యజించుము. ఎవనికి, నేను దీనికి కర్తను అను అహంకారము ఉండదో, ఎవరి బుద్ధి అయితే దోషరహితమై ఉంటుందో ... అట్టివారు ఆయా కీయలచే బంధింపబడుట లేదు. మహాత్ముల ద్రుష్టి ఇంకోరకంగా ఉన్నది. కన్నలు చూస్తున్నాయి, చెప్పులు వింటున్నాయి, చర్చం స్వర్చించు చున్నది. నాలుక రుచి చూస్తుంది. వీటితో నాకేమి సంబంధం? అని వారు భావన చేస్తున్నారు. యుక్తా యుక్త వివేకులగు యోగులు కూడా కర్మలు నిర్వర్తిస్తున్నారు. అయితే ఈ మనో-బుద్ధి-ఇంద్రియ-శరీరములను ఆయా కార్యములందు నియమించి సంగము అనేది లేకుండా, కేవలము ఆత్మ శుద్ధి కోరకే ఆయా నియమిత శాస్త్ర ప్రచితి కర్మలు లోక కళ్యాణమును, లోకానుకూలతను దృష్టిలో పెట్టుకొని సేవాభావంగా స్వదర్శనిన్న నిర్వర్తిస్తున్నారు. అహంకార, మమకారాలు లేనివాడు, సుఖి దుఃఖిలను సమంగా గాంచువాడు, క్షమాశీలుడైన వాడు, ఆయా కార్యాలను నెరవేరుస్తున్నప్పటికీ లిప్పుడు కాడు. ఓ పాండుసుతా! ఈ జ్ఞాత్తప కర్మాయే ఇప్పటి నీ స్వదర్శనమై ఉన్నది. స్వకర్మ అనునది ఎటువంటిది అయినా సరే .. అది తప్పక శుభం చేకూరుస్తుంది. ఓ ధనంజయ! నీవు బ్రహ్మ పరిపూర్ణమగు బుద్ధితో ఆసక్తిని పరిత్యజించి కర్మలను నిర్వర్తించు. నిస్సంగిష్ఠి యదాప్రాప్తములైన కర్మలను నిర్వర్తించు. ఓ అర్ఘ్యానా! మొహం తోలగాలంటే సత్యాగ్రహత్వము, ఈశ్వరార్పరణము, జ్ఞాన యోగము, బ్రహ్మర్పణము అనునవి మార్గములు. బ్రహ్మము నందు జగత్తులు ఆరోపించబడుతున్నాయి అనగా బ్రహ్మము యొక్క స్వల్పాలంశములోని అత్యంత స్వల్ప విభాగము నందు జీవుడు అనునది బ్రథచే ఆరోపించ బడుచున్నది. అట్టి బ్రథ యందు (బ్రహ్మము వేరు. ఈ జీవుడు వేరు-అను అల్ప దృష్టులందు) నీపు మాత్రము చిక్కుకోవద్దు. ఓ విజయ! ఈ దిక్కులు, ఈ జగత్తు, ఈ ద్వైతాద్వైతములు, ఇక్కడి కర్మలు, అట్టి కర్మలను ఆశ్రయించి ఉన్న యోచనలు, కాలం, వస్తు సంబంధమైన భ్రాంతులు -

యోగ వాసిష్ఠ సంగ్రహము

ఇవన్నీ నేనే. అందుచేత నాయందు మనస్సు ఉంచుము. నా భక్తుడివి కమ్ము. అప్పుడు నన్నే పొందుతావు.

అర్థానుడు

“ద్వ రూపే తప, దేవేశ! పరంచ, అపరమేవచ | కీర్దుశం తత్కృధారూపం తిష్టామి ఆశ్రిత్య సిద్ధయే”.

హా దేవేశ! మీకు పరము, అపరము అను రెండు రూపాలు ఉన్నాయని చెప్పగా విన్నాను. ఆ రెంటిలో దేనిని ఆశ్రయిస్తే త్వరగా సిద్ధిని పొందవచ్చ.

శ్రీకృష్ణబుగవానుడు : అపును. నాకు సామాన్య రూపమని, పర రూపమని రెండు రూపాలు ఉన్నాయి. ఈ కాళ్ళు చేతులతో, శంఖచక్రాది ఆయుధాలతో కనిపించే ఈ సామాన్య రూపమును నీవు పుటోధితుడపు కానంత పరకు వేదవిధిన పూజించు. ఇక రెండవ రూపమైన పర రూపము ఆద్యంత రహితమైనది. దీనినే బ్రహ్మం, ఆత్మ, పరమాత్మ మొదలైన శభ్దాలతో వేదోపనిషత్తులు మోహిస్తున్నాయి. నీవు పుటోధితుడవైన మరుక్షణం నా పరరూపాన్ని గ్రహిస్తావు. నా పర రూపాన్ని గ్రహించావా... ఇక నీవు మరల జన్మించవు. అయితే ఇందు నేను అని ప్రవచించబడే దాని యొక్క ముఖ్య ఉద్దేశ్యము ప్రతి ఒక్క జీవుని స్వస్వరూపము ఆత్మ తత్వమే. నీవు యోగ యుక్తాత్ముడపు అగుము. సర్వ భూతాలలో గల ఆత్మనే దర్శించు. సర్వ భూతములను ఆత్మయిందే దర్శించు. సర్వత్రా సమ దర్శిష్టి ప్రకాశించు. ఏది ఎట్లు నిర్వర్తిస్తున్నప్పటికీ నీవు ఆత్మకత్వ దృష్టిని ఆశ్రయించే ఉండు. సర్వ భూతములందు ఏకరీతిగా వెలయుచున్న ఆత్మనే గాంచుచున్నచో ఇక నీవు సర్వ విధ కార్యములు నిర్వర్తిస్తున్నప్పటికీ నిన్నవి అంటవు. నీవు మరల అందులో తగుల్చేసవు. పాలలో అంతటా నెఱ్య ఉన్నది. అయితే పాలు తోడేసి చిలికితేనే లభిస్తుంది. అట్టాగే సర్వ పదార్థాలలో, శరీరాలతో పరమాత్మ సర్వదా వేంచేసి ఉన్నారు. నిర్మల బుద్ధి సంపాదించుకొన్న వారికి అది అత్యంత స్వభావ సిద్ధంగా ఇక్కడే, ఇప్పుడే అనుకణికమై సర్వ సర్వత్రా అనుభమవోతుంది. ఓ అర్థానా! ఈ జగత్తు యొక్క వికారములన్ని ఆత్మయే. వంకరటింకర తరంగాలన్ని జలమే కదా! అట్టి ఏకము, సర్వము అగు ఆత్మ ఎవరిని చంపుతుంది? ఎవరి చేత చస్తుంది చెప్పు? ఇక శుభాశుభములగు ఈ జాగ్రుతిక దుఃఖములచే నీవు దుఃఖితుడవు కావలసిన పనేమున్నది?

6.8.4 ఆత్మజ్ఞానోపదేశము

శ్రీకృష్ణబుగవానుడు:

సర్వభూతస్థమాత్మానం సర్వభూతానిచాత్మని| యఃపుశ్యతి తథాత్మానం, అకర్తారం సపుశ్యతి||

అర్థానా! సర్వ జీవుల యందు ఆత్మను, సర్వ జీవులను ఆత్మ యందు గాంచుట అభ్యసిస్తున్న వాడు ఆత్మను దర్శించు వలె అకర్త అని గ్రహించ గలుగుతాడు. నేను సర్వ జీవుల యందు వెలుగొందు

చున్నాను, ప్రత్యక్షమై ఉన్నాను. ఈ సర్వ జీవులు నా యందే వెలుగొందుచున్నారు. అట్టి నేను నిర్విషయుడను, అకర్తను, అబోక్తను-అని ఎవ్వరు స్వస్వరూపము విషయమై ఎరుగుచున్నారో .. వీర సత్యమును దర్శించుచున్నారు. నానావిధ ఆకృతులలో కనిపించే తరంగములన్నీ జలములు కదా! నిర్వికారమగు బ్రహ్మమొక్కటే వెలయుచుండగా ఇక జగత్తు- అందులోని భావవికారములకు చేటు ఎక్కుడిది? జగత్తు అనేదే బ్రహ్మమునకు వేరుగా లేనప్పుడు అట్టి జగత్తు లోని బంధువఁ అనేది ఎక్కడ? హృదాగా మోహం చెందవద్దు. ఓ అర్థునా! ఈ భోతిక శరీరాంతర్భాగమై ఉంటున్న పంచతన్మాత్రులు బాహ్య విషయాలను స్వర్చించినప్పుడు ఇది సుఖము కనుక కావాలి, ఇది అసుఖము కనుక వద్దు - అనే భావాలు కలుగుతున్నాయి. కానీ ఇవి ఏవి స్థిరంగా ఉండవు. ధీరుడవై సుఖిదుఃఖములందు సమ భావము కలిగి ఉండుము. అప్పుడే నీపు అమృత తత్వానికి అర్థుడవోతావు. అట్టి అమృత తత్వమే నీ సత్య రూపము.

అర్థునుడు: భగవాన్! నిజమే. అయినా ఈ సుఖ దుఃఖములను సహించుట సులభమా? ఎట్లా?

శ్రీకృష్ణబగవానుడు: అర్థునా! అసద్వస్తువులగు ఈ సుఖ దుఃఖాలన్నీ ఆత్మ యందే పరికల్పితాలై వెలయు చున్నాయి. నీపు సర్వదా ఆత్మ స్వరూపుడవే! ఈ బంధు మిత్రాదులు అనే అసత్తుకు అసలు స్వర్కీయమైన ఉనికియే లేదు. కల్పనచే ఏర్పడి, కల్పనచే అనుభవమౌతున్నాయి. అంతటా సర్వ వ్యాపి అగు పరమాత్మ ఒక్కటే వెలయు చున్నది. ఓ విజయా! ఆత్మ చేతనమైనది. ద్రష్టవ్యము అను క్రియా విశేషమును ఆశ్రయించి ఈ దేహము నందు వెలయుచున్న కూడా సుఖమును హర్షించదు. దుఃఖమునకు కుంగదు. ఆత్మ సర్వదా సర్వత్రా యథాతథం. జడ రూపమగు చిత్తమే వాస్తవానికి దేహ రూపము పొందు తున్నది. అదియే తనకు తాను సుఖ దుఃఖములను కల్పించుకోని అనుభవిస్తున్నది. అందుచేత అభ్యాస పూర్వకంగా సమ్యక్ బోధను సంపాదించుకో అర్థునుడు: కృష్ణా! జ్ఞానం, అజ్ఞానం, సమ్యక్ బోధ - అను వాటి గురించి చెప్పు.

శ్రీకృష్ణుడు: అర్థునా! చీకటిలో అజ్ఞానముచే త్రాడును చూసి పాముగా బ్రహ్మ పడినట్లుగా, అజ్ఞానముచే ఆత్మజ్ఞానము మరువకుము. శాస్త్రములు, జ్ఞానులు అందించే ఆత్మ ప్రభోధము వలన ఈ దుఃఖ భ్రాంతులు, శరీర తదాప్య బ్రహ్మ ములు ... అన్ని నశించగలవు. ఈ విశ్వమంతయు పూర్వాభిప్రాయే. బ్రహ్మము జనించుట లేదు. నశించుట లేదు. ఇదియే పరమ సత్యము. ఇదియే జ్ఞానము. ఎవరు సర్వ కర్మలయందు నిష్పియమగు బ్రహ్మమును, బ్రహ్మము నందే సర్వ కర్మలను గాంచు చున్నాడో అతడే అందరిలోకి బుద్ధిమంతుడు. అతడే పరిపూర్వకర్మ అని కూడా చెప్పబడు చున్నాడు. కర్మఫలాసక్తిని విడిచి, నిత్య తృప్తుడవై యథా ప్రాప్తములైన కర్మలను ఆచరిస్తూ ఉంటే అప్పుడు ఆ కర్మలు నీ పట్ల లేనివే అపుతాయి. మనస్సు అజ్ఞానవృత్తమైతే ఆసక్తి ప్రభలుతోంది. అట్టి కర్మత్వ బుద్ధి

విభాగమునకు సంబంధించిన మనస్సును వెంటనే త్యజించుము. అనాస్త బుద్ధిచే స్వధర్మములైన కర్మలను ఒనర్పుము. నేను దేనికి కర్తను కాను అను అభ్యాస యోగముచే నేను దేనికి భోక్తను కూడా కాను అను అవగాహన బలం పుంజుకోంటుంది. అందుచేత కిరిటీ! నీవు ద్వయంద్వ రహితుడవై, ఆత్మవంతుడవై యదాప్రాప్తములైన స్వధర్మానుకూలమగు కర్మలు ఆచరించుతూ ఈ భూమండలమును అలంకరింపుము.

6.8.5 జీవతత్వ నిర్ణయము

శ్రీకృష్ణభగవానుడు:

ఓ పార్థ! ఇక్కడ ఇంద్రియములకు తారసబడే ఆయా భోగములపై నమ్మిక కలిగి ఉండవద్దు. అయితే యదాప్రాప్తములైన కర్మలను మాత్రము సమత్వ నిర్వికార బుద్ధితో నిర్వర్తిస్తూ ఉండు. ఇక దేహములంటావా! ఇవి జన్మ, జరా, మరణాది స్వభావమై అనాత్మ అయి ఉంటున్నాయి.
అనాత్మే ఆత్మతాం దేహా మా భావయః భవాత్మనిః| ఆత్మన్యేవాత్మాతం సత్య భావయా అభవరూపిణిః||
దేహానాశే మహాబాహో! న కించిదపి నశ్యతిః! ఆత్మనాశోహి నాశప్యాత్! నవాత్మానశ్యతి ద్రువః!!

అనాత్మ భూతములగు ఈ శరీరాదులందు ఆత్మ భావం కలిగి ఉండకుము. వికార రహితమగు సత్య వస్తువునందే ఆత్మ భావము కలిగి ఉండుము. ఈ శరీరము నశించినంత మాత్రాన ఇక్కడేమీ నశించడంలేదు. ఆత్మ నశించినప్పుడే అది నాశం అనిపించుకోంటుంది. అయితే ఆత్మకు నాశనము అనునదే లేదు.

అర్థముడు: ఓ జగన్నాదా! అట్లా అయితే అజ్ఞానుల శరీరము నశించినప్పటికీ కూడా దానివలన వారికి కలిగే నష్టమేమి లేదు కదా!

శ్రీకృష్ణ: అవును. అజ్ఞానుల విషయమైనా సరే, ఈ దేహం నశించినంత మాత్రంచేత ఎక్కడా నశిస్తున్నది ఏది లేదు. అవినాశియగు ఆత్మ ఒక్కటీ సర్వత్తా వెలయిచుండగా ఇక ఈ దేహములు నశించినంత ఎవరికీ మాత్రము ఏమి నష్టము? ఆత్మ (దేహా) యొక్క ఉనికి దేహాదులచే వచ్చేది కాదు. దేహాదులచే పోయేది కాదు. అవినాశి, అనంతము, సత్యరూపము అగు ఆత్మను గురించి దుఃఖించవలసిన పనేమున్నది? సస్వరూపమొక్కటీ వాస్తవమైన ఉనికి, తక్కినదంతా భ్రమయే!
టిప్పామే తన యొక్క అధ్యాస అను చమత్కారమును ప్రకటించుచు శరీరము నందు వెలయు చున్నది. ఆకాశము, వాయువు, జలము, అగ్ని, భూమి, మనస్సు, బుద్ధి అను తన్నాత్మలతో గూడి జీవుడు గా అగుచున్నది. జీవుడు తనకుతానుగా శరీర బద్ధుడగు చున్నాడు. వాసనాసారంగా దేహమును ధరిస్తున్నాడు. ప్రస్తుత దేహము శిథిలమైనప్పుడు వాసనలను కోనసాగించిన కారణంగా మరొక దేహము పొంది వేరైన దేశకాలములను గాంచు చున్నాడు. ఈ జీవుడు ఒక దేహము నుండి

వాసనలను గోవిషోయి మరొక దేహముతో కొనసాగిస్తున్నాడు. ఈ విధంగా సుదీర్ఘ ప్రయాణం చేస్తున్నాడు. వాసనాయుక్తుడగు జీవుడు అన్న, పాన మైథునములచే ధ్యాసయుక్తుడగుచు నానావిధ యోనులందు తిరుగు చున్నాడు. బ్రుమ అను భారమును మోయుచు ఇంద్రియ ధర్మములందు ఆసక్తి కలవాడై తన స్వరూపము ఎట్టిదీ పూర్తిగా ఏమరచు చున్నాడు. ఎప్పుడైతే జీవుడు అను చైతన్య సత్త స్వరూపుడు ప్రాణసంచలనములతో సహ దేహము నుండి బయల్సోడలుతాడో అప్పుడు ఈ దేహము చలన రహితము అవుతుంది. అట్లా దేహి, దేహము నుండి బయిలు వెడలినప్పుడు ఈ దేహం నిస్పందం (స్పందరహితము) అవుతుంది. అప్పుడు ఇతఁడు మరణించాడు అని చెప్పు బడుతుంది. అయితే ఇక్కడ దేహి దేహమును త్యజించాడు. అంతమాత్రమే ఇక్కడ విశేషము. కమ్మరివానికి కుండలు చేయడానికి వివిధ ఉపకరణాలు అవసరమయినట్టుగా, సమిష్టి సృష్టికర్తకు ఎట్టి ఉపకరణాలు అవసరం లేదు. ఎందుకంటే ఇదంతా మనోకల్పితమే కదా! ఈ జగత్తు మొదలు చివర కూడా కల్పనయే కాబట్టి వర్ధమానంలో కూడా ఇది మిధ్యయే! బ్రుమతో కూడిన ర్షుష్టి కారణంగా ఘునీభూతమైన సంసార సాగరంగా గోచరిస్తున్నది.

అర్ఘునుడు: కృష్ణా! ఈ జగత్తే స్థితికి, స్వర్గ సరకములు, సృష్టి మొదలైన కల్పనలకు కారణమేమి?

శ్రీకృష్ణుడు: అర్ఘునా! ఇది జీవుని యొక్క అజ్ఞాన అభ్యాసమే! మరియు వాసనలే! కావున వాసనాక్షయమే నిత్య శ్రీయస్తు. అప్పుడు జీవుడు స్వయముగా శివస్వరూపమై ప్రకాశిస్తాడు. అజ్ఞాన బ్రుమ వలన వాసనలు లేచి అనాత్మ యందు ఆత్మ భావాన్ని కలిగిస్తున్నాయి. కావున ఇక ఇది, నేను, నాది, నావారు అను వాసనలను త్యజించు.

అర్ఘునుడు: కృష్ణా! జీవుడే లేనప్పుడు ఇక ఇటు అనర్దదాయకమగు సంసారాదులు, అటు పరమానంద దాయకమగు ఆత్మ సాక్షాత్కారము అనుభవించే వాడెవ్వుడు?

శ్రీకృష్ణుడు: అర్ఘునా! ఆత్మ సర్వదా అఖండమే గాని అది ఎన్నడూ ఈ ఈ జీవులుగా ఖండితమగుట లేదు. వాసనల నుండి విడివడినప్పుడు ఈ జీవుని యొక్క ఏ స్థితి శేషించి ఉంటుందో దానినే ఆత్మస్థితి అని మోక్షము అని పిలుస్తారు. వాసనా క్షయము కానంత వరకు ఎంతటి శాస్త్రకోవిదుడు అయినప్పటికీ పంజరమున చిక్కిన చిలకలూగా బిద్దుడే సుమా! ఎంతగా టోధించిన మాయ యందు కాపురముండి వానికి ఆత్మ దర్శనము కాదు. ఇంద్రజాలంలో కనిపించే బ్రుమ విశేషాల వంటి ఈ జగత్త సంబంధాలను నమ్మకిని కూర్చున్నవానికి ఆత్మ యొక్క దేహతీత్యం, అఖండత్వం గురించి ఎంత చెపితే ఏముంది? మరొక్కసారి ప్రకటిస్తున్నాను- వాసనా క్షయమే మోక్షము, వాసనలు కలిగి ఉండుట బంధము.

6.8.6 చిత్ర వర్ణనము

శ్రీకప్పబగవానుడు:

అర్థునా! వాసునల ప్రభావము చేతనే నేను నా బంధువులను చంపుతున్నాను అను దుఃఖము కలిగి నీ స్వదర్శ నిరతిని, ధర్మదర్శ విచక్షణను కోల్పోయావు. కావున నీవు ఈ దుఃఖ మాలిన్యాన్ని త్యజించు. నీకు విధింపబడిన యుద్ధము చేయుట అను ధర్మమును శుభాశభ పులత్యాగ బుద్ధితో నిర్వర్తించుటే ఉచితము. స్వదర్శ నిరతి నిష్కామ బుద్ధితో నిర్వర్తిస్తున్నప్పుడు అది ఈ తత్వ బోధకు దోహదమే అపుతుంది కానీ అంతరాయం కాజాలదని గ్రహించు. విధి విహితములైన స్వకర్మములను యోగ బుద్ధితో ఆచరించి ఆ సర్వత్కుకునకు సమర్పణ చేయుట చేతనే జీవన్ముక్తి పొందగలవు. అంతేకాని కేవలము కర్మలు త్యజించి ఉరుకున్నంత మాత్రాన ఎవరికి ముక్తి లభిం చదు. అయ్యా! ఈ కర్మ చేయవలని వస్తుందే? ఆ కర్మ చేస్తే బాగుండునే? అనేవి అజ్ఞానుల మానసిక వికారాలు మాత్రమే. జ్ఞానులు సర్వ సమయములందు సమస్తితి యందే ఉన్నారు. వారు యదాపౌప్తములై నిర్దీపమై యున్న కర్మలను శాంత చిత్తులై, సంకల్ప రహితులై, నిద్రించుచున్న వారి యందుండు పుష్టి పలే మౌనం వహించి స్వయంజ్యోతి స్వభావులై నిర్వర్తిస్తున్నారు. ఈ జగత్తు-దానిని దర్శించే మనస్సు-ఈ జగత్తును దర్శించే కర్త, ఈ మూడింటికి కనిపించే భేదము వాస్తవమైనది కాదు. ఆ మూడింటి ఏకత్వమే జగదనుభవానికి అసలు కారణం. ఈ జగత్తు నీ యందు లేదు. నీవు ఈ జగత్తు నందు లేవు. నీకు వేరుగా జగత్తు లేదు. ఇప్పుడు చెప్పు. ఎవరి వలన ఎవరు చంప బడుతున్నారు? ఈ చచ్చవాడు, చంపువాడు అను వ్యర్థమైన ప్రీలాపములు అన్ని త్యజించు. పవిత్ర భావ సమన్వితుడపై బ్రహ్మకాశమున వెలయుము. నానావిధ విలాపములతో గూడిన ఈ తీలోకములను మనస్సు అనే కల్పనా చాతుర్యము గల చిత్రకారుడే రచిస్తున్నారు. మనస్సు యొక్క మూలము కల్పనయే. ఇక మనస్సుతో మనస్సులో పొందబడే ఈ దృశ్యము కూడా కల్పనయే. ఇది చూచి నీవు మోహము పడవలసిన పని లేదు. ఇదంతా శాస్త్ర మాత్రము. స్వయం కల్పితమైన భూమి మాత్రమే.

6.8.7 అర్థున విక్రాంతి వర్ణనము

శ్రీకప్పబగవానుడు: ఈ దృశ్య కళాఖండానికి, రంగులతో గోడ పైన నిర్మించిన కళాఖండానికి ఒక ముఖ్యమైన తేడా ఉన్నది గమనించావా అర్థునా! గోడ పైన నిర్మించిన కళాఖండానికి మొదట గోడ (ఆధారము) ఆ తరువాత కళాఖండము కాగా, ఈ దృశ్య కళాఖండానికి మొదట చిత్రము ఆ తరువాత ఆధారము నిర్మించబడుతున్నాయి. ఈ జగత్తుంతా అనంతము, విస్తుతము అయిన వాసన ఒక చాంతాడులా చుట్టుకొని ఉన్నది. నా ఉపదేశము యొక్క ముఖ్యద్విశ్యము నీవు వాసనా

రహితుడవులకు యత్నించాలనేదే సుమా! అందు చేత నీపు శాంతాత్ముడవై, మోహశాస్నేధవై, ప్రశాంత మనస్సుడవై నీకు విధించబడిన ధర్మమును నిశ్చింతగా నిర్వర్తించు. కర్మలు నిర్వర్తిస్తున్నపుడు, లేనప్పుడు కూడా సర్వదా ఆత్మ యందే నిర్వికల్ప స్వభావమును అవధరించి ఉండు.

6.8.8 అర్ఘున కృతార్థతా వర్ణననము

అర్ఘునుడు:

నష్టో మోహః స్మృతి లభా తృత్తసాదాత్ మయా, అచ్యుతా!| స్థితోస్మై గతసందేహా కరిష్యే వచనం తవ||
ఓ అచ్యుతా! నీ అనుగ్రహం వలన నా మోహం నశించినది. ఆత్మ తత్వము యొక్క బ్రహ్మ సాక్షాత్కారము లభించినది. నా సందేహాలన్నీ తోలగినాయి. నీ ఉపదేశాలను అనుసరించి ఇప్పుడు నేను యుద్ధము చేయడానికి సిద్ధముగా ఉన్నాను.

వసిష్ఠుడు: రామచంద్రా! ఈ విధంగా శ్రీకృష్ణ భగవానుడు, అర్ఘునునికి బోధించి మౌనము వహిస్తాడు. సూర్యభగవానుని స్వర్ంచే కమలములు వికసించినట్లు అర్ఘునుని హృదయపద్మం జ్ఞాన స్వర్ంచే వికసించి శోక రహితుడు అవుతాడు. గాండీవదారి అయి తన విద్యుత్ ధర్మమైన యుద్ధమును నిర్వర్తిస్తాడు.

6.9 శతరుద్రోపాఖ్యానము

ఇంతకుముందు స్వాధర్మాచరణ (యుద్ధము), చిత్త విశ్రాంతికి బాధకము కాదని చెప్పినవాడై, ఇప్పుడు ఈ జన్మ పరంపర స్వసంకల్ప రూప భ్రాంతి పరంపరచే సిద్ధించునని తెలుపుటకై, వసిష్ఠ మహర్షి దృష్టాంతముగా శతరుద్రోపాఖ్యానమును చెప్పుచున్నాడు.

వసిష్ఠుడు: రామా! మననము చేయుచున్న ఒకానేక బిక్షుని యొక్క వృత్తాంత ఇతిహాసమును చెప్పుచున్నాడ వినుము. శాంతి, వైరాగ్యము మొదలైన గుణాలతో ఒప్పే మహాత్ముడైన ఒక సన్యాసి ఉండేవాడు. అతడెప్పుడు సమాధిని అబ్యసిస్తూ ఉండేవాడు. అతని సమాధి, అభ్యాస పురీతంగా పూర్వ వాసనలన్నీ తోలి చిత్తం శుద్ధంగా ఉన్నది. దాని పురీతంగా అతడు ఏది చింతిస్తే ఆ భావము నిజమోతుంది (సత్యసంకల్పము). ఒకనాడు సమాధిని చాలించి వినోదం కోసం సామాన్య జనుల వ్యవహరాన్ని ఉపాంచుకొంటాడు. అతని ఉపాకు తగ్గట్టుగా అతని చిత్తము ‘జీవటుడు’ అను నామధేయంతో ఒక సామాన్య జనుడి రూపం ధరించింది. ఆ జీవటుడు, నగర వీధుల్లో తెరుగుతూ మద్యపానం సేవించి గాడ నిద్రలో ఒక సత్కర్ముడైన బ్రాహ్మణుడిగా ఉపాంచుకొన్నాడు. మరల మరల అనేక నిద్రలలో వరుసగా ఒక సామంత రాజుగా, రాజుగా, సార్వభౌముడిగా, పారిణంగా, అడవిలో ఒక తీగగా, ఒక తుమ్మెదగా ఉపాంచుకొన్నది. అతని సంకల్ప భావన వలన అతని చిత్తం ఆయా భోతిక

రూపాలతో జన్మించినది. తుమ్మెద ఒక తామరతూడులో చిక్కుకొనగా, ఒక మదపుట్టేనుగు, తన దంతాలతో నలిపివేయగా, ప్రాణం విడిచింది. ఏనుగును చూస్తూ ప్రాణం విడిచి సందువలన మరు జన్మలో ఒక రాజుకు పట్టపుట్టేనుగు అయ్యింది. ఆ తరువాత ఒక హంసగా జన్మించి, అనేక యోనుల్లో తిరుగుతూ, 85 జన్మల తర్వాత మళ్ళీ హంసగా పుట్టి, బ్రహ్మ వాహనమైన హంసగా చింతిస్తూ, బ్రహ్మ వాహనమైన హంస పరివారము లలో ఒక హంసగా జన్మించింది. ఆ లోకంలో చర్చించే జ్ఞానప్రేరాగ్య విషయాలను విని విని క్రమంగా జీవన్ముక్తిని పొందింది. ఒకనాడు ఆ హంస బ్రహ్మదేవునితో కలని రుద్రులోకానికి పోయి రుద్రుడై దర్శించి రుద్ర భావనతో రుద్ర శరీరాన్ని పొందింది (రుద్రగణాలలోని వారిని కూడా రుద్రులనే పిలుస్తారు అని గ్రహించాలి). జ్ఞానప్రేరాగ్యాల్లో రుద్రునితో సమానత్వము పొందిన ఆ (హంస) రుద్రుడు, ఏకాంతములో తన పూర్వ దేహాలను స్వర్చించి ఇలా అనుకొన్నది.

ఆహ! ఈ మాయ ఎంత విచిత్రమైనది. లేనిది ఉన్నట్లు మోహింప చేస్తున్నది. చిత్తం ఏ దృశ్యాన్ని సంకల్పిస్తుందో అది ఆ విధంగానే పరిణమిస్తుంది. ప్రమాదం వలన జన్మ పరంపరలు పొందాను. అయితే, శాస్త్రియమైన సాధన చేస్తే ఒకప్పుడు కొంత పడిపోవడం జరిగినా చివరకు శాస్త్ర వాసనే జయిస్తుంది కదా! అనుకోకుండా జీవునికి సాధుసంగమం లభిస్తే (హంసకు బ్రహ్మ సంగమం లబ్ధించినట్లు) అశుభ వాసనలు తోలగి పోతాయి. వాస్తవమైన తత్వ చింతన వలన ఎప్పుడైనా ప్రయోజనం కలుగకుండా ఎట్లూ ఉంటుంది? కావున చక్కని జ్ఞాన ప్రకాశం చేత ఈ ఉపాధులన్నిటిని ఆత్మతో ఏకం చేస్తాను.

వసిష్ఠుడు: రామా! ఈ విధంగా చింతించి ఆ రుద్రుడు కల్పనారాజ్యంలో విహారిస్తూ ఆ బిక్కుని శరీరంలో ప్రవేశించి ఘైతన్యాన్ని పొందాడు. అయితే స్వప్నం చెదిరి పోయినప్పటికీ అతనిలోని రుద్రాంశము వలన స్వప్నంలో కల్పనలన్ని చెదరకుండా ఉన్నాయి. పరమేశ్వరుని ఐశ్వర్యము అటువంటిది.

శ్రీరాముడు: మునీంద్రా! బిక్కుని స్వప్న శరీరాలైన జీవట, హంసాది శరీరాలు ఏమయినాయి?

వసిష్ఠుడు: రామా! చివరి జన్మలో రుద్రత్వాన్ని పొందిన హంసరుద్రుడు తన అంశ వలన జన్మించిన ఆ నూర్లురిని సంసారంలో ప్రవేశించి వారి వారి కార్యాలను యథాపూర్వకంగా చేయమని ఆజ్ఞాపించాడు. ఈ విధంగా వారు సంసారాన్ని జీవన్ముక్తులై అనుభవించి, మాహాప్రభుయ సమయంలో ముక్తిని పొందబోతున్నారు. ఓ రామచంద్రా! ఆత్మ నుండి స్థితిని పొందిన వారు కల్పన చేతనే ఒక మోహం నుండి మరొక మోహాన్ని అంటే ఒక జన్మ నుండి మరొక జన్మ పొందుతున్నారు. యోగిని యోగజనులు తమ గృహాల్లో ఉంటూనే అనేక చోట్ల దేహాలను ధరించి ఉండడం లేదా? విష్ణువు కీర

సముద్రం నుండి కదలకుండానే భూమి మీద అనేక లవతారాలు అవతరించడం లేదా? కావున చిత్తశుద్ధిని పొందినవారికి ఇవన్నీ స్వప్నవిలాసాలే! అయితే రామా! చిత్తం యొక్క స్వాభావిక కల్పనలను చేయడం మాని సుఖప్తు మౌనాన్ని ఆశ్రయించి పరమ పదం నుండి తేలగకుండా ఉండు.

6.10 భేతాళోపాభ్యాసము, సుఖప్తమౌనం

ఇతః పూర్వము జన్మపరంపర స్వసంకల్ప రూపమగు బ్రాంతిచేత ఏర్పడినదని, చెప్పబడినది. ఇప్పుడు సుఖప్తమౌన సంపత్తికై కర్మటి ప్రశ్నల వలె భేతాళోపాభ్యాసము మహార్షి చెప్పుచున్నారు. వసిష్ఠుడు: రామా! చిత్తం యొక్క స్వాభావిక కల్పనలను చేయడం మాని సుఖప్తు మౌనాన్ని ఆశ్రయించి పరమ పదం నుండి తేలగకుండా ఉండు.

శ్రీరాముడు: మునివర్యా! సుఖప్తు మౌనం అంటే తెలియజేయ గలరు.

వసిష్ఠుడు: రామా! మునిశైష్మలు, మునులను కాష్టతపస్యి అని జీవనముక్కడు అని రెండు విధాలుగా చెపుతున్నారు. బ్రహ్మన్నీ భావించ కుండా శుష్క క్రియలైన కుచ్ఛచాంద్రాయణాదుల్ని ఆచరిస్తూ, పట్టుదలతో ప్రాణాయామాది క్రియల యందు ఆసక్తుడై హరయోగము చేత ఇంద్రియములను నిరోధించు వాడు కాష్టమౌని అంటారు. ఎవరు ఈ సర్వము బ్రహ్మమే అని తెలిసికొని, బ్రహ్మము నేనే అనే నిశ్చయముతో ఆత్మ స్వరూపముగా ఉంటూ ప్రాపంచిక కార్యాలు వ్యవహర మాత్రంగా చేస్తాడో అతను జీవనుక్కడు. కాష్టమౌనాన్ని మరల నాలుగు రకాలుగా చెప్పారు. అవి వాజ్ఞానము (వాక్య నియమం, మాట్లాడకుండా ఉండడం), అక్షమౌనం (ఇంద్రియాలని బంధించి ఉంచడం), కాష్టమౌనం (పనులను విడవడం, అంటే కర్మంద్రియాలను నిగ్రహించడం) సుఖప్తమౌనం ఇంకా దీనినే మనోమౌనం అంటారు. అంతర్ముఖుడైనను, బహిర్ఘంఖుడైనను జాగ్రదాది విభాగము లేనిదియు కర్మంద్రియ నిరోధ కాలేశము లేనిదియు ఉపకమ ఉపసంహరములు లేనిదియు అగు ఏ బ్రహ్మన్నిష్ట కలదో అదియే సుఖప్తమౌనం నానావిధముగా పరిభ్రమిస్తున్న ఈ జగము బ్రహ్మ రూపముగా నిశ్చయించి నిర్వికల్పముగా బ్రహ్మభావమున ఉండుటయే సుఖప్తమౌనం. ఈ జగము అనేక రూపములగు ఆత్మ స్వభావము గలదియు, బ్రహ్మమే యని బ్రహ్మన్నిష్టత ఏది కలదో అదియే సుఖప్తమౌనం. ఈ జగము ఆకాశముగా ఉన్నది, కానీ ఆకాశము కాదు. సద్గుపముగా కలదు. కానీ కల్పితము కావున కాదు. ఇట్లు నిర్వికారమునగు ఏ బ్రహ్మన్నిష్ట కలదో అదియే సుఖప్తమౌనం. పరతత్త్వాన్ని గ్రహించి చిత్తం సమత్వాన్ని, శాంత భావాన్ని పొందటమే సుఖప్తమౌనం. సాంబుధ్యాలు, యోగులు ఈ ఇరువురుచే ఈ సుఖప్తమౌనం పొందబడుచున్నది. జీవనుక్కడులు ఆత్మతత్త్వాన్ని అనుభవించేటప్పుడు

యోగ వాసిష్ట సంగ్రహము

అవలంబించి ఉంటారు. వాక్, అక్, కాప్ట్ మౌనాలు, మౌనాలే అయినా, అవి అశుద్ధ చిత్తం యొక్క ర్తుడ నిశ్చయాలోతూ, జీవనికి బంధాన్నే కలిగిస్తున్నాయి. సుషుప్త మౌనాన్ని ఆశ్చయించిన వాని చిత్తం, నశించినందువలన, చంచలత్వాన్ని పోందదు.

6.10.1 మోక్ష సాధన సంగ్రహము

నిరంతర అనుసంధానము, ప్రాణాదివాయువుల లయము, మనోనిగ్రహము అను ఈ మూడే ఆత్మతత్త్వము యొక్క మోక్ష సాధనము అవుతున్నది. ఈ మూడింటిలో ఒక్కటి సిద్ధించినను, తక్కిన రెండు సిద్ధించుచున్నవి. చిరకాల అనుసంధానమున చిత్తము ఏ వస్తువునందు ఏకాగ్రత నియుపునే, ఆ వస్తువే అగుచున్నది. రామ! సంసారము స్వప్న భ్రాంతి తుల్యమను అర్థమున భేతాళ ప్రశ్నలు చెప్పు చున్నాను వినుము.

6.10.2 భేతాళోపాఖ్యానము, భేతాళ ప్రశ్నలు

వింద్యారజ్యమున మహాకాయుడగు ఒక భేతాళుడు కలదు. అతడు ఆకలిగొన్నను నిరపరాధులను వదింపడు. ఆకలిచే ఒకనాటి రాత్రి నరుని భుజించుటకై గ్రామాంతరమునకేగగా, మారువేషములో రాత్రిపూట ఒంటరిగా తిరుగుచున్న ఆ దేశపు రాజు కనిపించెను. అంత భేతాళుడు రాజుతో, ఓ రాజూ! నీవు సుకల కోర్గెలు తీర్చెడివాడవు కావున నేనడుగు ప్రశ్నలకు ఉత్తరమీయవలను. లేనిచో నిన్న భక్తించెదను అని ఈ విధముగా ప్రశ్నలు అడిగెను. 1. ప్రహృండములు ఏ సూర్యుని కిరణముల పరమాణువులు అగుచున్నవి? 2. మహాకాశముల రేణువులు ఏ వాయువు నందు ప్రకాశించుచున్నవి? 3. ఎవరు అనేక స్వప్నములు పోందినను తన రూపమును విడువడు? 4. అరటి చెట్టు మాదిరి, లోన లోన విమర్శింపగా ఏది తానే అయి ఉన్నది? 5. బ్రహ్మండములు, ఆకాశము, భూత జూలము, సూర్య మండలము, మేరువు. ఇవియన్నియు ఏ రేణువు యొక్క పరమాణువులు? 6. జగత్త్రయము అవయవ రహితము ఏ పరమాణువను మహాగిరి సారభూతమైనది?

అంత రాజు భేతాళుని ప్రశ్నలకు ఈ విధంగా సమాధానము చెప్పేను.

1. బ్రహ్మండములు, చిత్త సూర్యుని యొక్క పరమాణువులు. 2. కాలశక్తి, గగన శక్తి, వాయుశక్తి, చిత్త శక్తి స్వరణములు అన్ని పరమాత్మ అను మహావాయువు నందు ప్రకాశించు చున్నవి. 3. మాయ అయిన ఈ జగమే మహాస్వప్నము. అందు ఆత్మ బ్రహ్మ భావమును విడువడు. 4. ఈ జగము నానావిధములైనను లోన విచారింపగా బ్రహ్మమే అగుచున్నది. 5. పరమాత్మయే అంతా పరమాణువుగా ప్రకాశమౌతున్నది. 6. ఈ ఆత్మ అగ్రాహ్యాడగుటచే పరమాణుమైనను

మహాపర్యతము అగుచున్నాడు. స్నూల ప్రపంచాకారుడిగా కనబడుచున్నను వాస్తవముగా అవయవ రహితుడు అవుచున్నాడు. అట్టి ఈ ఆత్మయే సారభూతమైనది.

వసిష్ఠుడు: రామ! రాజు సమాధానములు సంతృప్తి చెందిన భేతాళుడు ఆకలిని మరచి ఆత్మ విచారముచే శాంతి నొంది ఏకాంతమున ఆత్మ ధ్యాన పరుడై ఉండెను.

6.11 భగీరథోపాఖ్యానము

భేతాళోపాఖ్యానమున సుషుప్తమౌనమునకు ఉదాహరణగా భేతాళప్రశ్నలకు సమాధానములు చెప్పటినది. ఇప్పుడు చిత్తవిక్రాంతి దుర్గభమైనను స్వప్తయత్నమున అది లభించునని తెలుపుటకు భగీరథోపాఖ్యానమును వసిష్ఠుడు ఉపదేశించారు.

వసిష్ఠుడు: రామ! చిత్తమును సర్వవిష్యముల నుండి మరలించి స్థిమితమైన అంతరాత్మతో ప్రాప్త కర్మలను ఆచరించచూ, వాంచా రహితుడవై, శాంత చిత్తము తో ఉండుము. మనస్సు తో మనస్సును, ఆకాశము వలె నిర్మలమైన దానిగా చేసి, సర్వత్త సమదర్శనుడవై, శాంతి యుక్తుడవై, యదాప్రాప్తాను వర్తనుడవై ఉండుము. స్థిరబుద్ధియు, విజ్ఞానవంతుడు, మహారాజు నగు భగీరథుడు వలె అసాధ్యమైన కార్యము అయినను సుసాధ్యముగా చేసికోనగలవు.

శ్రీరాముడు: మహార్షి! భగీరథుడు గంగను గొని వచ్చుట ఎట్లు సుసంపన్నం అయినదో వివరింపుము.

వసిష్ఠుడు: రామ! మీ ఇజ్యాకు వంశజ్ఞుడైన భగీరథుడు పరమ ధార్మికుడు. పాతాళమున ఉన్న తన పూర్వుల దుర్గతిని పోగొట్టుటానికి వేయేండ్లు బ్రహ్మని, శంకరుడ్సే, జహురుమునిని ఆరాధించి గంగను భువికి తీసుకుని వచ్చాడు. చాలాకాలం రాజ్యపాలన తర్వాత సంసారం మీద విరక్తి చెంది తన గురువు అయిన త్రితలుడు వద్దకు వెళ్లి, మహాత్మా! సంసారానికి, జరామరణాలకు హతుమైన జన్మలు దుఃఖాలు ఎట్లా ఉపశమిస్తాయో చెప్పమని అడుగుతాడు.

త్రితలుడు: రాజు! సమాధి అబ్యాసం చేత, బ్రహ్మరూపంగా ఆవిర్భవించిన చైతన్య తత్వాన్ని గ్రహిస్తే, ఆ తత్వజ్ఞానం చేతనే పరిపూర్ణతను పొందగలవు. రాజ్యం పైన, విషయాలమైన అభిమానం చేత, నీకు ఆత్మవిష్యం స్వప్తం కావడంలేదు. ప్రూదయాకాశంలో అభిమానం నశించి, చిత్తం బ్రహ్మపద్మాన్ని గ్రహించినప్పుడు నీవు పూర్ణస్వభావాన్ని పొందుతావు. రాజు! అహంభావం నశిస్తే, రాగద్వ్యాపాలు పోగొట్టుకొంటే సంసార వ్యాధికి జ్ఞానమైన బ్రహ్మం లభించగలదు. సర్వసాధనల ఫలం అనహంకారము. రాజు! ఈ అహంభావంను తోలగించే మార్గం చెపుతాను విను. పురుష ప్రయత్నం తో ఈ భోగవాసనలను చింతించడం మాను. నీవు ఈ రాజ్యపుచారాలైన చతుర్మాది చిహ్నాలను వదులు. దీనాతిదీనుడవై, రాజ్యలక్ష్మీని శత్రువుకు అర్పించి, శరీరాభిమానాన్ని పారద్రీలి, వారి వద్దనే

చిక్క మెత్తగలిగితే, నీ అభిమానం నశించి పోతుంది. గురువు అయిన నన్ను కూడా త్యజించు. నీకికి సంసార భ్రాంతి కలగటానికి ఇసుమంత అయిన అవకాశం ఉండదు.

వసిష్ఠుడు: రామా! భగీరథుడు గురువు చెప్పినదంతా బోధ పరుచుకోని సర్వత్యాగం సిద్ధించడం కోసము అగ్నిపోమం నుండి విశ్వజిద్యాగం వరకు గల అన్ని యాగాలు చేశాడు. యజ్ఞం ముగియగానే అతను పొత్త, అపొత్త అని విచారణ చేయకుండా భ్రాహ్మణులకు, ప్రజలకు గోవులు, గుర్రాలు, ఏనుగులు, బంగారం మొదలగు సమస్తమూ మూడు రోజుల్లో దానంచేసి కేవలం కట్టబట్టలతో మిగిలాడు. అంతటితో ఆగక తన రాజ్యాన్ని శత్రు రాజుకి త్రుణంలా ఇచ్చేశాడు. శత్రువు ఆ రాజ్యాన్ని ఆక్రమించుకోగానే కౌపీనాన్ని మాత్రమే ఎంటతీసుకోని రాజ్యం వదలి, తనను ఎవరూ గుర్తించని దూరదేశాలకు వెళ్ళాడు. ఈ విధంగా కొంతకాలానికి వాసనలన్నీ తోలగి, శాంతిని, ఆత్మవిక్రాంతిని పొందాడు. పెదప అతను భూమండలం అంతా నిరభిమానంగా తిరుగుతూ, ఒక మారు పూర్వ రాజ్యానికి వచ్చి జనావాసాల వద్ద చిక్క యాచించాడు. అతణ్ణి గుర్తించిన ప్రజలు ఫేద చిత్తులైనా, శత్రురాజు తిరిగి రాజ్యాన్ని తీసుకోమని కోరినా భోజనాన్ని తప్ప మిగితావేవి స్వీకరించకుండా కొన్ని దినాలు ఉండి మరో తాపుకు పోయాడు. భగీరథుడు ఈ విధంగా శాంత మనస్సుడై, కొంతకాలానికి గురువు తో కలిసి ప్రార్థికర్యావలన ఈ శరీరం లభించింది. అది క్షీణించే వరకు ఇది ఉండుగాక! అనే మనోనిశ్చయంతో అనాసక్తి తో జీవించేవారు. కొంతకాలానికి భగీరథుడు గురువు వద్ద సెలవు తీసుకుని తిరిగి దేశ సంచారము చేయసాగాడు. అప్పుడు ఒకానోక రాజ్యం చేరగా, ఆ దేశపు రాజు మరణించాడు. అంత ఆ దేశపు ప్రజలు భగీరథుడుని ప్రార్థించి తమ రాజుగా చేసి కొన్నారు. కొంతకాలానికి తాను త్యజించిన దేశపు రాజు కూడా మరణించగా ప్రజల కోరికపై ఆరాజ్యానికి కూడ రాజై సప్తసాగరవలయితమైన భూమండలానికి చక్కవర్తి అయ్యాడు.

6.11.1 గంగావతరణము

వసిష్ఠుడు: రామా! భగీరథుని ప్రపితామహాలు (ముత్తాతలు) యజ్ఞాశ్వమును వెదుకుతూ భూమిని తవ్య సాగరమును చేసిరి. అక్కడి నుండి పాతాళమునకు ఏగి కపిలముని శాపమునకు భుస్మిభూతులైరి. గంగాజలమే వారికి సద్గతి ఈయగలదని గరుడుడు ద్వారా విన్న భగీరథుడు స్వర్గ నది అయిన గంగ ను భువిపైకి తద్వారా పాతాళములో తన ప్రపితామహాల భస్మరాశిపై ప్రవహింప జేయదలచి మంత్రులకు రాజ్యబ్రారమును అప్పగించి, జన శూన్యముగు అడవికి పోయి వేయేండ్రు బ్రాహ్మని, శంకరుణ్ణి, జహుర్నమునిని ఆరాధించి గంగను భువికి తీసుకుని వచ్చి, అక్కడనుండి ఆ గంగను పాతాళమునకు గోనిపోయి తన ప్రపితామహాల భస్మరాసులపై ప్రవహింప జేసి వారికి సద్గతి పొందేలా చేసాడు. కావున రామా! భగీరథుని పురుష ప్రయత్నం చేత, అప్పటి నుంచి పుణ్యపావని

అయిన స్వర్గలోక గంగ (విష్ణు పాదీదకం) భూలోక మరియు పొత్తాళ లోకవాసులను తన పవిత్రమైన స్వర్గచే పవిత్రులను చేస్తున్నది.

రామ! బ్రహ్మజ్ఞానాన్ని పౌండడం వలన భగీరథుడు సామాన్య రాజులు వలె కాక సమదర్శి, శాంత మనస్సుడు, పీతరాగుడు, మౌని, మాతృర్యహితుడు, విస్కయరహితుడు, యథాప్రాప్తకార్య నిరతుడు అయి ఉండేవాడు. ఓ రామ! భగీరథుడు ఏ జ్ఞానాన్ని ఆశ్రయించుకోని స్వస్తుడై యథాప్రాప్త కార్యాలను చేశాడో, అట్టి బుద్ధినే నీవు ఆశ్రయించు.

6.12 శిఖిధ్వజోపాఖ్యానము

చిత్త విశ్లాంతి దుర్భభమైనదైనను స్వప్తయత్తుముచే అది లభించగలదు అని భగీరథోపాఖ్యానమున విశదమయ్యెను. పాపసంచయము క్షయించక పోయినచో ఆత్మజ్ఞానము దుర్భభము అయినను ఆచార్యుని ప్రయత్నాశియమున అది లబ్ధమగును అని తెలియజేయుటకు అనేక ఉపాఖ్యానములతో గూడిన ఈ శిఖిధ్వజోపాఖ్యానమును వసిష్టముని వచింప ఆరంభించెను.

శ్రీరాముడు: మహార్షి! ఆ శిఖిధ్వజుడు ఎవ్వడు? ఏ విధంగా మోక్షాన్ని పౌండాడు? ఆ విషయాన్ని వివరించండి.

వశిష్టుడు: రామ! పూర్వము (సప్తమ మన్వంతరము ద్వాపరయుగమున) మాళవ దేశమునందు శిఖిధ్వజుడు అను గొప్ప రాజు గలడు. అతడు సారాష్ట రాజు కుమార్తె యగు చూడాల ను వివాహమాడెను. వారియవురు అన్యేన్నిలై, ప్రగాఢ ప్రమికులై అనేక సంవత్సరాలు యవ్యనభోపూలను అనుభవించారు.

6.12.1 శిఖిధ్వజ దంపతుల వివేకము-విచారణ

చాలాకాలం తర్వాత ఆత్మజ్ఞాన వివేచనా పరులై ఈ విధంగా ఆలోచించిరి. ఈ జీవులు క్షణభంగురమైన శరీరాలను ఆధారం చేసుకోని వ్యవహారాల్లో పరిభ్రమిస్తున్నాయి. అయితే దేహానికి వినాశం తప్పదు కదా! ఆయుషు కూడా క్షయమవుతుంది. ఈ ప్రపంచములో స్థిరమైనది, సుందరమైనది ఎక్కుడా లేదు. ఈ విధంగా ఆలోచించుకోనిన వారు ఆత్మజ్ఞాన మంత్రముచే సంసారమను విషుచికా వ్యాధిని నివారించుకోనుటకు నిశ్చయించుకోన్నారు. ఈ విధంగా వారు బ్రహ్మమే లక్ష్యంగా, బ్రహ్మమే ప్రాణంగా, బ్రహ్మమే చిత్తంతో నిండిన వారు అయినారు.

6.12.2 చూడాల విచారణ-ఆత్మ విశ్లాంతి

అయితే వారిలో చూడాలిక మిగుల జ్ఞాన సంపన్మురాలు. చూడాల తన అంతరంగంలో ఈ విధమైన విచారణ చేసేది. నేను అను వస్తువేది? ఈ మోహము ఎట్లు జనించింది? ఎప్పుడు కలిగినిది? ఎవనికి కలిగినది? ఈ దేహము జడ స్వరూపము కావున నేను అనునది కాదు. కర్మంద్రియములు, బుద్ధి

జడమే కావున అవియు నేను కాదు. అవి మనస్సు చే ప్రోపింప బడుతున్నవి, కాన జడము. అందువలన నేను కాదు. బుద్ధి అనగా నిశ్చయ రూపము, అది జడ స్వరూపమే కదా! ఇది అహంకారము చే నడపబడుతున్నది. కావున అదియు నేను కాదు. జీవుడు చేతనాకాశమై, సుకుమారమగు అంతర్యామియై బింబ ఘైతన్యము వలన జీవించుచున్నాడు. సాక్షి ఘైతన్యమే ఇతడిని తెలుసుకొంటున్నది. నిత్యమైన చిత్ప్రయాపము చేతనే ఈ జీవుడు జీవిస్తున్నాడు. ఘైతన్యమే విషయాలవైపుకి మారాలి అవిద్యా ఆవరణం వలన స్వయంగా అసద్రాపము అవుతున్నది. మరల అదే జ్ఞానం చేత అవిద్యని నాశనం చేసి స్వచ్ఛత్వాన్ని పొందుతుంది. ఇంక ఏ ఉపాయాన్ని అవలంబిస్తే ఘైతన్యమనే మెలుకువ కలుగుతుంది?

చూడాల (తనలో)

ఎంత అదృష్టం? నిర్మలమైన జ్ఞానాన్ని చాలాకాలం తర్వాత గ్రహించ గలిగాను. వాస్తవంగా మహాసుత్త అనబడే మహాఘైతన్యం ఒక్కటీ ఉన్నది. అది స్వస్వరూపమైన, మంగళ స్వభావం నుండి జార నందువలన అచ్యుతం అని చెప్పి బడుతుంది. దృశ్యం-ద్రష్టం-దర్శనం అనే త్రిపుటి మహాఘైతన్యము లేకపోతే ఏమి అనుభవించలేదు. ఈ సాక్షి ఘైతన్యము, త్రిపుటి పుట్టడానికి ముందే ఉండడం వలన అది అద్యచిత్త (మొదటి చిత్త) అనబడుతుంది. దీని ఉనికి త్రిపుటిలో కలిగిన ప్రమాణాలమైన ఆధారపడదు. జగత్ప్రత్యుత్తగా ప్రసిద్ధి పొందిన పదార్థం మహాఘైతన్యం యొక్క రూపాంతరము అయి ఉంటుంది. ఈ చిత్త సూర్యుడు అత్యంత నిర్మలుడు. అతనికి దహనం, చేదనము ఏమి లేవు.

వశిష్టుడు: రామా! చూడాల ఈ విధమైన ఆత్మవివారణ ద్వారా మోహ నిష్పత్తి పొంది యదార్థ తత్త్వాన్ని గ్రహించగలిగింది. ఆత్మానందాన్ని పొంది, ఆత్మస్థితి కలిగి సంగం లేకుండా, ఇచ్చలు లేకుండా, యదాప్రాప్తాలైన కర్మల్ని చేస్తూ ఒకదాన్ని త్యజింపక, ఒకదాన్ని గ్రహించక ఉన్నది.

6.12.3 చూడాల శోభ-శిఖిధ్వజని పరిహసం

శిఖిధ్వజుడు: ఓ ప్రియ సభీ! నీవు అమృతం తాగిన దానివలే శోభాయుక్తంగా ఉన్నావు. నీ చిత్తం భోగశలు లేనిదై, శాంతమై, వివేకంతే బలయుతమై, సమత్వాన్ని పొందినదై, గంభీరమై ఉన్నట్టు గమనిస్తున్నాను. ఏమైనా అమృతం తాగావా? సాపూజ్యాన్ని పొందావా? రసాయన మంత్రాయల వల్ల, హరయోగాదులవల్ల మృత రహితమైన పదవిని పొందావా?

చూడాల: రాజు! మూడులకు ఉండే దేవతలై భావాన్ని త్యజించి, సంపూర్ణము, నిరాకారము అయిన బ్రహ్మత్వ భావాన్ని పొందాను కనుక శోభావతిష్ఠై ఉన్నాను. నా ఆత్మని నిరాకార, కూటస్త, స్వరూపంగా కాంచుతూ శోభావతిష్ఠై ఉన్నాను. విషయాల ప్రాప్తి చేత, ఆప్రాప్తి చేత సుఖం గాని, దుఃఖం గాని పొందకుండా ఉన్నాను. అందువల్ల శోభావతిష్ఠై ఉన్నాను. బ్రహ్మంలో ఏకాకిసై

కీడిస్తున్నాను. అందువల్ల శోభావతినై ఉన్నాను. యథాప్రాప్తమైన వస్తువులతో, కర్కులతో సంతృప్తినై ఉన్నాను. అందువల్ల శోభావతినై ఉన్నాను.

వశిష్టుడు: రామ! శిఖిద్వజుడు, చూడాలతో కలసి ఆత్మజ్ఞానాన్ని శ్రవణం చేసినవాడే అయినా చూడాల మాటల్ని సరిగా గ్రహించలేక పరిహసమాడతాడు.

శిఖిద్వజుడు: భామా! బాలికవలె అసంబిధమైన ప్రేలాపనలు చేయకుండా, నాతో కీడించు. ప్రత్యక్షమై, సద్గుపమైన ఆకారాన్ని త్యజించి నిరాకార స్థితిని పోందితే ఎట్లా శోభిస్తామి? అన్నిటిని పదలి ఏకాకి అయినవారు ఎలా శోభిస్తారు? నేను దేహాన్ని కాను, ఏమి కాను, అంతా నేనే. అని చెప్పవారు ఎలా శోభిస్తారు?

వశిష్టుడు: రామ! ఈ విధముగా శిఖిద్వజుడు పరిహసాలాడి, తన మాధ్యమాన్ కార్యాలకు వెళ్లాడు. అటు తర్వాత భిన్నాభిప్రాయములతో సంసారంలో ఉంటూ ఆ దంపతులు చాలాకాలం గడుపుతారు. అంత రాజు కొన్ని సంవత్సరములు శత్రువులను జయించుటకై బాహ్య దేశమునకు వెడలినాడు. అప్పుడు చూడాలకు ఆకాశగమనము చేయవలెనని సంకల్పించెను. అందుకుగాను ఏకాంతమున ఒకచోట కూర్చుండి ప్రాణవాయువును నిరోధించి చాల కాలము అభ్యసించెను.

శ్రీరాముడు: మహర్షి! ఏ విధముగా ఆకాశగమనాధులు స్థిరిస్తున్నారు యోగము అభ్యసించ వలెనో వివరించ గలరు.

వశిష్టుడు: రామ! ఆత్మకు అనుకూలమైన ఏ వస్తువు ప్రయత్నం చేత సాధింపబడునో దానిని ఉపాధేయము అని త్యజించబడునది హాయము అని, ఈ రెండింటి మధ్య ఉన్నది ఉపేక్ష అని అంటారు. ఆత్మజ్ఞానికి ఈ మూడు సంభవము కాదు, ఎందుకనగా, జ్ఞానికి ఈ మూడు హాయములే. రామ! ఆకాశగమనాది సిద్ధులు యొక్క సిద్ధగుటిక, సిద్ధాంజనము, సిద్ధభిడ్డము, సిద్ధపాదుక మొదలుగునవి యోగినీకల్పాది గ్రంథముల యందు ప్రసిద్ధములు. ఆ కీయల యొక్క నిరూపణము గావించుట నీ ప్రశ్న యొక్క ఆశయమైనదో, అజ్ఞానులకు వాని యందు ప్రపుత్రి కలిగినదో మహాదోషము సంభవించును. కావున ప్రస్తుత మొనర్చుచున్న జ్ఞాననిరూపణకు హనికరము. కావున ఇచట లనుచితము.

6.12.4 సుషుమ్మానాడి

వసిష్టుడు: రామ! ఇకపోతే, శిఖిద్వజుని కథాసందర్భంలో వచ్చిన ప్రాణవాయు నిరోధాన్ని గురించిన కీయా సిద్ధిని గురించి కాస్త చెపుతాను విను. వాసనలన్ని విడిచి, స్థానాది కీయాకుమములతో గుణాది స్థాన సంకోచము చేతను; యోగ శాస్త్రార్థ కీయలైన - నవద్వారాలని బంధించడం, మొండెము, శిరస్ను, కంఱాలను సమంగా ఉంచడం, నాశికాగ్రాలను అవలోకించడం మొదలైన వాటి చేత; భోజన

యోగ వాసిష్ట సంగ్రహము

ఆసనాదుల శుద్ధత్వం చేత; తమ ఆచారములను సక్తమంగా అనుప్రీంచుట వలన; సజ్జన సాంగత్యం త్రడమగు ప్రాణాయామాబ్యాసము వలన; కోపము, లోభము, భోగములను పరిత్యజించుట వలన; త్యాగ, దాన నిర్పాము వలన; ఇట్లు ప్రాణాదివాయుపులు స్వాధీనమైనంతనే పిపీలకాది బ్రహ్మ పర్వంతం గల సమస్తమూ స్వాధీనం అగును.

శరీరమున 72000 నాడులు కలవు. ఇందులో 100 నాడులు ప్రధాన మైనవి. బ్రహ్మ రంద్రం వరకు 7 చక్కములు కలవు. మూలాధారమున కుండలినీ శక్తి గలదు. దాని మీద నూరు ప్రధాన నాడులను ఆశ్రయించి, 7 చక్కములలో కూడ ప్రవేశించి సుఖమ్మానాడి ఉండును. అది మండలాకారముగా నాభి స్థానమున, బ్రహ్మది పిపీలకాంతము వరకు గల సమస్త ప్రాణులయందు ఇది ఉండి, నిరంతరము వాయుహాతమగు చుండును. నూరు నాడీసమూహములతో ఆంత్రవేష్టనికము అను ఒక నాడి వాయుచలితమై ఉండును. వాటి మధ్య సర్వ శక్తులను జవమును ప్రుసాదించు శక్తి కలిగి ఉండును. కోపము గల సర్వము వలె బుసలు కొడుతున్న ఈ ప్రాణశక్తి ని అంతఃకుండలిని అని, బంధనముచే అది కల అని, చేతన మగుట వలన చిత్త అని, ఉచ్చాసు నిశ్యాసల వలన జీవ మని, మనసశీల మగుట వలన మనస్సు అని సంకల్పం కలది అగుట వలన సంకల్ప అని, నిశ్చయత్వకమగుట వలన బిధ్మి అని, నేను అను అభిమానం వలన అహంకారం అని చెప్పబడును. కుండలిని మొదలు అహంకారం వరకు గల ఎనిమిదిని పుర్వప్పకము అంటారు. ప్రాణశక్తి అధ్యాత్మ మగుట వలన జీవుడు మరణము పొందుతున్నాడు. ఆ ప్రాణశక్తి వాయునిరోధాబ్యాసములచే, దాని వలన చలనము ఏడి శరీరము నందే ఉన్నచో అధి, వ్యాధులు, జరామరణములు నశించును.

6.12.5 ఆధి, వ్యాధులు - నివారణ

శ్రీరాముడు: మహర్షి! ఈ శరీరమున ఆధి వ్యాధులు దేని విలన పుట్టును? ఎలా నశించును?

వసిష్ఠుడు: రామా! శరీరమునకు సంబంధించిన దుఃఖమును వ్యాధి అని, అది వాసనామయమని చెప్పుదురు. మానసిక మగు దుఃఖమును ఆధి అందురు. ఈ రెండు అజ్ఞానము, తత్యజ్ఞానం లేకుండుట, మూర్ఖత్వం నకు మూలములు. తత్యజ్ఞానం లేకుండుట వలన రాగద్వపాలు ప్రఱలి మోహము వలన ఆధులు కలుగు తాయి. మూర్ఖత్వం ప్రఱలుట వలన దుష్టాన్నము భుజించుట, దుష్ట దేశాచరము, దుష్టర్యము, దుస్సాంగత్యము, దుర్భావములు, నాడీ రంద్రములు కీణించుట, నాడీవ్యవస్థ యందు ప్రాణవాయువు సరిగా సంచరించకుండుట వలన అనేక వ్యాధులు కలుగుతాయి. రామా! ఆధి అనగా మానసిక దుఃఖము. ఇవి ఒకటి ఆకలి దహ్మిక లకు మూలమైన సామాన్యము, రెండవది పునర్జన్మన్నాది మూలకమైన సారభూతము ఇది ఆత్మజ్ఞానము కలుగనంత వరకు నశింపదు.

ఇతర కారణాల వలన కలగిన వ్యాధులు చికిత్స, శాస్త్రము వలన నశించును. ప్రాణ వాయు సంచారము సక్కమంగా ఉండనిచో ఆహారము అతి/అజీర్ణము కలుగును. అది అంతః శరీరమున నిలచి వ్యాధి కారణ మగుచున్నది. భగవదర్థానాది కుత్యములచే, సజ్జన సేవచే స్వభావము నిర్వ్యలమగుటచే, మానసికానందము పుద్ధి అగును. దానిచే దేహము పరిశుద్ధమై, ప్రాణవాయువు ప్రసరణము సక్కమంగా ఉండుట వలన భుక్త పదార్థములు జీర్ణము అగును. అందుమూలమున వ్యాధులు నశించును.

6.12.6 యోగ సిద్ధులు

వసిష్ఠుడు: రామా! పుర్యష్టకము, జీవునికి, ప్రాణం అనే పేరు గల కుండలిని ఆధారంగా ఉంది. పూరకం అనే అభ్యాసం చేత, శరీరం యొక్క స్థిరత్వం, గురుత్వం లభిస్తుంది. శరీరాన్ని మూలాధారం నుండి బ్రహ్మ రంగ్రం వరకు తిన్నగా నిలిపి ప్రాణవాయువుని పైకి ఆకర్షించి, కుండలినీసుంవిత్తుని పైకి పంపితే, దీర్ఘత్వాన్ని పోందిన కుండలిని, నాడులన్నిటిని తనతో తీసుకొని పైకి పోతుంది. ఇదే యోగి యొక్క ఆకాశగమనం. ఇక, రేచక ప్రాణాయామ ప్రయోగం చేత కుండలినీశక్తి సుఖుమ్మా నాడిలో ప్రాణవాయు ప్రవాహం చేత శిరస్సు యొక్క ఇరుకవాటాల సంధిరూపమైన కవాటానికి 12 అంగుళాల దూరంలో ఉన్న పోడశాంతం అనే స్థానంలో ముహూర్తకాలం ఉంటే అప్పుడు ఆకాశంలో సంచరించే సిద్ధుల దర్శనము అవుతుంది.

6.12.7 పరకాయ ప్రవేశం

వసిష్ఠుడు: రామా! రేచకాభ్యాసం చేత ముఖ్యానికి 12 అంగుళాల వెలుపల స్థానంలో ప్రాణవాయువుని చిరకాలం ఉంచడం చేత, యోగి మరొక శరీరంలో ప్రవేశించ గలుగు తాడు. దీనినే పరకాయప్రవేశం అంటారు. నక్షత్రం వంటి ఆకారం కలది, హృదయ కమలంలో బంగారు తుమ్మెద లాగ ఉండేది, యోగుల చేత ఉపాసింపబడేది అయిన ఆ తేజం దేహం అంతటా సంచరిస్తూ ఉంటుంది. ఆ ప్రకాశాన్ని చిద్రూపంగా ధ్యానిస్తే సర్వ పదార్థ దర్శనం అనే సిద్ధి కలుగుతుంది. అప్పుడు యోగి లక్ష యోజనాల దూరంలో ఉన్న వస్తువును కూడా చూడగలుగుతారు. హృదయ కమలం మీద ఉండే అగ్నికణం శరీర ధాతువులను ద్రవింప జేసి, దేహం నుండి వేరై సూక్ష్మ రూపంలో ఉంటుంది. అప్పుడు కుండలిని శక్తి ఈ సూక్ష్మ దేహాన్ని ఎక్కుడికైనా తీసుకెళ్ల గలుగుతుంది. అందువలనే అది ఏ రూప భావన చేస్తే అదే రూపాన్ని పోందుతుంది (కామరూపధారణ).

రామా! ఈ విధంగా యోగం చేత అణిమా సిద్ధుల్ని పోందే విధానం చెప్పాను. ఇక జ్ఞానం చేత వాటిని సాధించే విధం విను.

రామా! ఏకం, శుద్ధం, సూక్ష్మం కంటే సూక్ష్మం, చాంతం అయిన చిన్నాత వస్తువే ఉంది. ఛైతన్యము అద్భుత చేత సంకల్పము షైపుకి తిరిగినప్పుడు, అది కలుపితమై జీవుడు అనే పేరుతో చెప్పబడును. జ్ఞానం వలన ఈ మొహం సన్నగిల్లును. ఆత్మజ్ఞానులు, సత్య సంకల్పాలు అయిన మహాత్ములు తమను ఏ విధంగా భావించుకోంటే ఆ విధంగా తమను తాము కాంచుకోగలరు. అయితే రామా! తత్వజ్ఞాని ఈ అల్ప సిద్ధుల్ని అధికంగా తలచక నిరతిశయానంద రూపమైన తన ఆత్మనే అధికంగా తలుస్తాడు.

(ఎయ్యాఖ్యానం: మహార్థి ఇక్కడ రాముని కుతూహలం కోసమే అణిమా సిద్ధుల్ని గురించి చెప్పారు కానీ సాధన కోసం గురు సన్నిధిలో మాత్రమే అభ్యాసం చేయాలి. మహార్థి చివరగా చెప్పిన మాటనే గ్రహించాలి)

వసిష్ఠుడు: రామా! పైన తెలిపిన యోగాభ్యాసం పట్టుదలతో చేసి చూడాల అణిమాసిద్ధుల్ని పౌందింది. అయితే ఈ విషయాలనేమీ భర్తకు తెలియనీయకుండా అనేకమార్గుల ప్రయత్నంతో జ్ఞానాన్ని ఉపదేశించింది. కానీ అత్మజ్ఞానములో నిలకడ లేని కారణంగా శిఖిధ్వజుడు చూడాల ఉపదేశాన్ని గ్రహించలేకపోయాడు. రామా! ఉపదేశం కేవలం శాస్త్ర మర్యాద కోసమే కానీ ముక్కికి అసలైన కారణం శిఖ్య ప్రజ్ఞయే.

6.12.8 శిఖిధ్వజుని తపన

వసిష్ఠుడు: రామా! తత్వజ్ఞానం లేకపోవడం చేత శిఖిధ్వజుడు మహా మోహాన్ని పౌంది దుఃఖం చేత రాజ్య సుఖాలను అనుభవించలేక పోయాడు. అనేక చాంద్రయాగాలు చేసి గో, భూ, సువర్ద దానాలు చేసాడు. అనేక తీర్థాలు సేవించాడు అయినా శోకరాహిత్యాన్ని పౌందలేకపోయాడు. ఒకనాడు చూడాలతో ఈ రాజ్య భారము కడు దుఃఖము గా ఉన్నదీ గావున వనములకు పోయి తపస్సు చేసుకోంటాను కాన నాకు ఆటంకము కలుగ చేయవద్దు అని చెప్పి ఒక అర్థరాత్రి సమయములో తన ప్రియురాలిని, రాజ్యాన్ని త్యజించి వేగంగా పయనిస్తూ జనావాసాలకు దూరంగా పండ్రెడు రోజులు పయనం చేసి ఒక అరణ్యాన్ని చేరతాడు. రాజు అక్కడ ఒక పర్వతశాలను నిర్మించుకోని కందమూలాలు తింటూ ధ్వన నిమగ్నుడొతాడు. చూడాల తన భర్త గమ్యాన్ని ఆకాశమార్గంలో పయనించి పరికించినది అయి విషణ్వ హృదయరాలైనను, భర్త మార్గాన్ని ఆటంక పరచుటకు ఇష్టంలేక తిరిగి అంతస్పురానికి వచ్చి రాజ్య సంరక్షణ భారాన్ని వహించింది.

6.12.9 చూడాల భర్త వద్దకు పోపుట

ఈ విధంగా 18 సంవత్సరాలు గడచిన తర్వాత, చూడాలకు తన భర్తకు ఆత్మజ్ఞానాన్ని బోధించే సమయము ఆసన్నమైనదని తలచి, ఆకాశమార్గములో తన భర్త ఉన్న ప్రదేశానికి చేరింది.

రాగద్వాయ కీణించడం చేత ఇప్పుడు అయిన చిత్తశుద్ధితో ఉన్నారు. నిర్వల చిత్తంతో ఆత్మతత్త్వము బాగా ప్రతిఫలించింది. అయితే తన రూపములో బోధిస్తే తన భద్రకు గురి కలగదని అనుకోని మరొక రూపంలో అతని దగ్గరకు వెళ్లాలని నిర్ణయించుకోన్నది.

6.12.10 కుంభుడిగా చూడాల

ఈ విధంగా చింతించిన చూడాల ఒక బ్రాహ్మణ కుమారునిగా కుంభుడు నామధేయంతో శిఖిధ్వజుని వద్దకు వెళ్ళింది. అప్పుడు శిఖిధ్వజుడు ఆ కుంభుని చూసి అనేక అర్థపాద్యాదులతో పూజించి కుశల పుశ్చలు వేసి కుంభుని వృత్తాంతము అడుగుతాడు.

6.12.11 కుంభుని చరిత్ర వివరణము

కుంభుడు: ఓ రాజు! నారదుడు అనే ఒక మునీశ్వరుడు ఉన్నాడు. జలకీడలు ఆడుతున్న అప్పరసాసమూహాన్ని చూసి అతని మనస్సు వివేకరహితమైన తోట్లుపాటు పడి, చిత్తము అల్లకల్లోలమై ప్రాణవాయువు క్షోభించగా అతనికి వీర్య స్వరూపమైనది. ఈ దేహం సమస్త ప్రాణులకు సుఖముఃఖ మయమై ఉంటుంది. తన నిర్వల స్వరూపాన్ని ఒక్క క్షణం మరచినా దృశ్యం విజ్ఞంభించబడుతుంది. ఓ తపస్సీ! విషయభావాలు పుట్టగా ఉండడమే మోక్షము. విషయాల ధృద భావనే బంధము. ఓ మహాత్మా! దగ్గరగా ఉన్న వస్తువుల విషయంలో ప్రత్యక్ష ప్రమాణం వలన దూరంగా ఉన్న వస్తువుల విషయంలో అనుమానం, శబ్దం మొదలైన ప్రమాణాల వలన జీవుడికి భోగానుభవం కలుగుతుంది. అతి చంచలమైన నాడీమార్గంలో ప్రవేశించకుండా శాంతుడై ఉన్నంత వరకు అతణ్ణి ముక్కుడు అనుకోవచ్చ. చంచలమైన నాడీమార్గంలో ప్రవేశించి ప్రాణవాయువుతో సహ క్షోభను పౌందుతున్నప్పుడు అతడిని బద్దుడు అని తెలిసికో. ఆతృజ్ఞానం చేత సుఖముఃఖాలు లేవు అనే భావన కలిగితే జీవుడు విశ్రాంతిని పౌందుతాడు. రాజ్యీ! నారద ముని తన వీర్యాన్ని ఒక కుండలో ఉంచాడు. ఒక మాసంలో అది వృద్ధి చెంది ఒక బాలుడు ఉద్ధవించాడు. యుక్త వయస్సు వచ్చిన తర్వాత నారదుడు ఆ బాలునికి సమస్త విద్యలు బోధించాడు. కుంభం సుంచి జనించాడు గావున అతనికి కుంభుడు అని నామకరణం చేశాడు. ఆ కుంభుడిని నేనే.

6.12.12 కుంభుడు శిఖిధ్వజుని తపస్సును తప్పు పట్టడం

కుంభుడు: ఓ రాజు! నీవు ఏ కార్యము సాధించ దలచి ఎంత కాలం నుండి తపస్సు చేస్తున్నావు?

శిఖిధ్వజుడు: ఓ ఆతృజ్ఞా! నేను శిఖిధ్వజుడనే రాజును. సంసార భీతి చేత ఈ తపస్సు చేస్తున్నాను. ఎంత ఉర్గంగా తపస్సు చేస్తున్నప్పటికీ దుఃఖము నుండి విశ్రాతి లేక మరొక దుఃఖము లోకి పోతున్నాను. వేదోక్త కర్మలు, ఉపాసనలు ఏవీ నాకు విశ్రాంతిని ఈయడంలేదు.

యోగ వాసిష్ట సంగ్రహము

కుంభుడు: ఓ రాజు! పూర్వం జ్ఞాన, క్షియాది విషయములలో బ్రహ్మ చెప్పిన విషయము చెపుతున్నాను వినుము. జ్ఞానమే పరమ శ్రయస్సు. దాని చేతనే జీవుడు మోఖాన్ని పొందుతున్నాడు. క్షియ అనేది కేవలం స్వర్గాది భోగాల వినోదం కోసం, కాలశేషం కోసం మాత్రమే చెప్పబడింది. జ్ఞానం దీరకని వానికి కర్మ ఆశ్రయించి తగినది. అంతా బ్రహ్మమే అని తెలిసిన వానికి ఏ వాసనా ఉదయించదు. రాజుర్మీ! ఈ విధంగా బ్రహ్మది మహాత్ములందరు జ్ఞానమే పరమ శ్రయస్సురంగా కోనియాడుతుండగా, అజ్ఞాని లాగా ఈ తపో రూపాలైన దండ కమండలాలలో ఎందుకు తగుల్గొన్నావు? బంధం ఎందుకు వస్తుంది? మోక్షప్రాప్తి సాధనాలేమిటి? మొదలైన ప్రశ్నలు వేస్తూ సాధుపురుషులను సేవించకుండా, ఒంటరిగా, ఈ పర్వత గుహలలో జీవితాన్ని వ్యాఘం చేసుకోని, ఆయుఃక్షీణం వలన ఎప్పటికే ఈ జీవుడు ముక్కుడు అపుతాడు?

వసిష్ఠుడు: రామా! ఈ విధంగా జ్ఞాన ప్రభోదితుడైన శిఖిద్విజుడు కుంభునికి నమస్కరించి, గురువుగా స్వీకరించి, దెన్నె రిగితే జీవుడు మరల సంసార దుఃఖంలో పడకుండా ఉంటాడో అట్టి బ్రహ్మం యొక్క ఉపదేశాన్ని ఇవ్వ వలసినదిగా కోరతాడు. అప్పుడు కుంభుడు, తన వాక్యాల్లో శ్రద్ధ ఉంటేనే భోధిస్తానని ఎందుకనగా వినోదం కోసం ప్రశ్నించే వానికి, శ్రద్ధ లేని వానికి చెప్పిన వాకు, చీకట్లో కంటి శక్తిలాగా నిష్పులమాతుంది. ఇందుకు ఉదాహరంగా బుద్ధిమంతుల్ని శీఘ్రముగా సంసార సాగరం దాటించేది అయిన ఒక కథ కుంభుడు, శిఖిద్విజునికి తెలియ చేస్తాడు.

6.12.13 చింతామణి ఉపాఖ్యానము

కుంభుడు: రాజుర్మీ! పూర్వము సర్వశాస్త్రజ్ఞుడైన ఒక శ్రీమంతుడు ఉండేవాడు. అతను కష్ట సాద్యమైన చింతామణి ని సాధించడం కోసం మేరు పర్వత శిఖరం పైన తపస్సు మొదలెట్టాడు. అతని అదృష్టం వలన అతి కొద్ది కాలంలోనే అట్టి చింతామణి అందుకోనేంత దూరంలో కనబడింది. అయితే ఆ శ్రీమంతుడు అనుమానంతో చింతామణి ఇంత తేందరగా లభించుట దుర్దభం అని భావించి దానిని గ్రహించక పోవడంతో అది అద్భుతమవగా తిరిగి మళ్ళీ తపస్సు మొదలెట్టాడు. ఇది గమనించిన కొందరు దొంగ సాధువులు అతని ఎదురుగా ఒక పెద్ద గాజరాయిని ఉంచారు. ఆ చింతామణిని (గాజరాయిని) గ్రహించి, ఆ చింతామణి ఇచ్చే సంపదయు ఉపాంచుకోని తనకున్న సంపదయన్ని వదులుకోని చాలా దూరదేశానికి పోయి సంపద కోసం ఆ శ్రీమంతుడు ప్రయత్నించగా నిష్పులమయి తాను మోసపోయినట్టు గ్రహిస్తాడు.

రాజు! ఇట్టి నీ వృత్తాంతమును పోలిన మరొక కథ చెపుతాను విను.

6.12.14 గజోపాభ్యాసము

కుంభుడు: రాజురీ! వింద్య పర్వత ప్రాంతంలో ఒక మద గజము ఉండేది. ఒక మాపటి వాడు అతి కష్టంతో దానిని ఇనుప గొలుసులతో బంధించాడు. అయితే ఆ గజము తన దంతాల రాపిడితో ఆ ఇనుప గొలుసును త్రైంచుకొని స్వచ్ఛగా వెళ్చింది. దీనిని గమనించిన మాపటి అతి ప్రయత్నంతో దానిని లోంగదిసుకోనే క్రమంలో ఆ గజము తోపలో ఉన్న ఒక పెద్ద తాటి చెట్టు ఎక్కు గజము పైకి దుముకగా గురి తప్పి ఆ గజము కాళ్ళ వద్ద పడతాడు. అయితే ఆ గజము కరుణా దృష్టితో ఆ మాపటిని చంపకుండా వదిలేసింది. పట్టువదలకుండా ఆ మాపటి తిరిగి ఆ గజమును సమయము చూసి అనుపు చేసుకొని చాలా గట్టిగా బంధిస్తాడు.

రాజు! ఆ చింతామణి సాధకుడపు నీవే అని తెలుసుకో. సర్వ దుఃఖ వినాశకరం అయిన ఆ సర్వత్యాగమే ఆ చింతామణి. అయితే సర్వత్యాగం చేత అన్ని వదిలినా అహం ఇంకా నీలో ఉన్నది. అందువలన దుఃఖ పూరితమైన రాజ్యాన్ని వదలి వనవాసం అనే బింధం లో చిక్కుకోన్నావు. సర్వత్యాగం అయిన చింతామణి నీ నుంచి వెడలిపోగా పరిమిత ఫలాన్నిచ్చే తపస్సులో ప్రవృత్తుడైనా గాజరాయిని పట్టుకొన్నావు. ఇక వింద్య పర్వతములోని మదగజానివి నీవే. మాపటివాడు నీకు శత్రువైన అజ్ఞానము అందువలన చంపదగిన శత్రువును వదిలేసావు.

ఓ రెండు కథల ద్వారా నీ పృత్తాంతమును తెలియ జేసాను. ఆతృజ్ఞానం లో ఉన్న నీ భార్య చూడాల మాటలు ఎందుకు వినపు? ఆమె స్త్రీ అని భార్య అని చులకనయా? ఆ చూడాల చెప్పిన విధముగా ఆచరించకున్నను, సర్వత్యాగము ఎందుకు చేయలేదు? నీ రాజ్యము, దారపుత్రులు, ఈ కుటీరము, నీ వనవాసమునకు ఉపయోగించు ఉపకరణములు చివరకు జడ రూపమైన ఈ దేహము త్యజించి నంత మాత్రాన సర్వము త్యాగము చేసాను అనుకోనుట వట్టి భూమి. రాజు! శరీరాన్ని వదిలినా సర్వత్యాగం కాదు. ఎందుకంటే త్యాగం చేయడానికి అధికారం కల ఈ దేహం (వివేకవంతమైన మానవ దేహం) లబ్ధించడం దుర్దభం. కావున మరు జన్మలో కూడా త్యాగం కుదరకపోవచ్చు.

వసిష్ఠుడు : రామ! శిఖిద్విజ మహారాజు, కుంభునిచే ప్రభోదింపబడి జ్ఞానవంతుడయ్యెను. ఈ విధంగా ప్రభోదింప బడిన రాజు, ఆత్మ పరిణితి చెంది, మనోపూత్తిని నిరోధించి, మానముగా సమాధి నిష్పాదించేను. సమాధి నుండి బహిర్గతుడైన రాజుతో కుంభుడు ఇంకా ఈ విధంగా ప్రభోదము చేయుచున్నాడు. చిత్తము పునర్జన్మన్న హేతువైన వాసన. ఆతృజ్ఞలకు ఈ వాసన సత్యము అని అజ్ఞానులకు చిత్తము అనఱడును. కావున ఎల్లప్పుడూ స్వరూపాను సంధానంచే చిత్త సంభందమగు బహిర్భుచారము, సమాధి అను రెండింటినీ ఏకోన్ముఖిము గావించి శాశ్వత మగు బ్రహ్మ పదవిని

పొందుము. జరాజన్మ రహితమై, అనాదిమై, పుణ్ణి, పరిణామాది వికారములు లేనిదై, సదా నిర్వలమై, ప్రకాశరూపమై, సద్గురూపమై, ఏకమై, కల్పనా రహితమై, స్వస్వరూప పరిచయమును శీలగలదై, సన్మాతము తోడ నుదితమై, సర్వ వ్యవహారములందు పూర్వ సిద్ధమైనట్టి వస్తువేది గలదో అదియే ఆత్మ. సమస్తానికి మూలమైన మనస్సును త్యజించటమే సర్వత్యాగం. వాసనలే చిత్తానికి అజ్ఞాన రూపమైన బీబి. కావున అట్టి అజ్ఞానము లేకుండా ఉండుటే శ్రేయస్వరము. అందుకు నేనెవరు అనే విచారణయే మందు. భ్రమ రూపమైన ఈ జగత్తులో సత్య సంకలనమైన ఈశ్వరుని భావనే కర్మ అనుభవ రూపంలోకి వస్తుంది.

ఈవిధంగా ప్రభోదించి కుంభుని రూపంలో ఉన్న చూడాల అప్రుశ్యమయ్యేను. మూడు సంవత్సరాల తరువాత చూడాల తన భర్తను దర్శించగా అతను నిర్వికల్ప సమాధి నిష్పుడై ఉండేను. అతనిని మేల్కొలప దలచి, సింహ రూపం లో భీషణమైన సింహాదము మొదలుగాగల ఎన్ని ప్రయత్నాలు చేసినా లాభం లేకపోయింది. అయితే అతనిలో ఇంకా ఏమైనా సత్యశేషము ఏమైనా ఉండా అని పరీక్షింపదలచి, చూడాల సూక్ష్మరూపమున అతని ప్రాందయమున ప్రవేశించి, ఇంకనూ అతనికి సత్యశేషము మిగిలి ఉన్నట్టుగా గ్రహించి అతనిని మేల్కొలిపేను.

ఈ విధంగా శిఖిధ్వజడు ఆత్మజ్ఞాన సంపన్నుడై, కుంభుని నిజరూపమైన చూడాలను గొంచి, నిర్వికారుడై, శాంతుడై, యథాప్రాప్త కర్మలను ఆచరించచూ, తన ప్రారభ కర్మ ముగియునంత వరకు చూడాలతో కలిసి పది వేల సంవత్సరాలు రాజ్యపాలన చేసి పునర్జన్మ రాహిత్యమైన కైవల్యము ను పొందిరి.

కావున రామా! నీపు కూడా ప్రక్కత కార్యక్రమాలను ఆచరించతూ, భోగములను అనుభవించుతూ దుఃఖిరహితుడైనై సుఖముగా ఉండుము.

(శిఖిధ్వజ ఉపాఖ్యానములో చూడాల తన భర్తకు అనేక ధర్మ సూక్ష్మలు బోధిస్తుంది. ఇంకా చూడాల తన భర్తను పరిక్షింప దలచి పగలు కుంభునిగా రాత్రుభూ స్త్రీగా కొంతకాలం అతనిలో గడుపుతుంది. ఇంకా అతనికి మదనిక అను పేరుతో భార్యగా తరువాత ఆమె వ్యభిచారి గా, దేవతా అప్సరస స్త్రీల ఆక్రమితో అనేక రకాలుగా పరీక్షిస్తుంది. ఈ విషయాలన్నీ వివరించలేదు. కథా సందర్భములో వచ్చిన సత్య శేషము అంటే ప్రారభ కర్మ లో ఇంకా శేషించిన భాగం. అప్పుడు జీవుడు ఆ కర్మ నిప్పుత్తి చేసుకోవడానికి మరొక జన్మ ఎత్తాలి. అందువల్ల ఇక్కడ చూడాల, తన భర్తకు సత్య శేషము ఉండి అలానే సమాధిలో మరణిస్తే మరల జన్మ ఎత్తాలి అని ఆలోచించి అతనిని మేల్కొలిపి (సమాధి లో ఉన్న) వారిని ఎలా మేల్కొలపాలి అని శ్రీరాముని ప్రశ్నకు మహార్థి వివరణ ఇస్తారు) శేషించిన కర్మ పూర్తి అయ్యే వరకు జీవిస్తారు.)

6.13 కవోపాఖ్యానము

వసిష్ఠుడు: రామా! శిఖిద్వజుని లాగే బ్రుహస్పతి పుత్రుడైన కచుడు కూడా జ్ఞానాన్ని పొందాడు. ఆ పుత్రులంతము చెపుతాను విను. కచుడు తన తండ్రి బ్రుహస్పతి తో జీవుడు ఈ సంసారం నుండి బయట పడే మార్గం చెప్పవలసింది అని కోరగా, సర్వత్యాగం చేత దాటవచ్చని చెప్పాడు. అంత కచుడు తనకున్న అన్నింటినీ వదిలి వనానికి పోయి ఏకాంతంలో 8 సంవత్సరాలు తపస్స చేస్తుండగా, ఒకసారి తన తండ్రి బ్రుహస్పతి కలుస్తాడు. అప్పుడు కచుడు తన తండ్రి బ్రుహస్పతి తో నేను సర్వత్యాగం చేసి 8 సంవత్సరాలు అయింది అయినా విశ్రాంతి దొరకలేదు అని చెప్పగా, బ్రుహస్పతి పుత్రుడైన కచునితో సమస్తాన్ని త్యజించు అని చెప్పి వెళతాడు. అంత కచుడు తన నారబట్టలను కూడా త్యజించి ఏకాంతంలో 3 సంవత్సరాలు తపస్స చేశాడు. అయినా విశ్రాంతి దొరకలేదు. అప్పుడు ఉపాయము చెప్పవలసింది గా తండ్రి ని ప్రాథేయపడగా బ్రుహస్పతి, కుమారా! చిత్తమే సర్వస్వం కావున దానిని త్యజించి శోధించు. ఎందుకంటే చిత్తత్వాగమే సర్వత్యాగం అంటారు. పిదప కచుడు అనేక రకాలుగా చిత్తం త్వాగం గురించి ప్రయత్నించినా ఉపాయము కానరాలేదు. అప్పుడు మరల కచుడు స్వగ్రానికి పోయి తన తండ్రి బ్రుహస్పతి ని విచారించగా, ఈ విధంగా ప్రభోధము చేయుచున్నాడు.

బ్రుహస్పతి : కుమారా! అహంకారమే చిత్తం. అంతరంగం లోని అహం భావమే చిత్తం. పూవును నలపడం కంటే, కన్నులు మూయడం కంటే అహంకారాన్ని త్యజించడం సులభమే. ఎలాగంటే, సాక్షిని గురించిన అజ్ఞానము వలన సిద్ధించే వస్తువులు, సాక్షి జ్ఞానం కలగగానే నశిస్తున్నాయి. భూమిలోని వస్తువులాగ అహంకారం యదార్థం గా లేదు. బాలుని బుద్ధిలో భేతాళం లాగే ఇది అసత్తయినా సత్తు లాగే గోచరిస్తుంది. ఏకం, ఆద్యంతరహితము, ఆకాశం కన్న అతి సూక్ష్మము, సర్వలకు అనుభవ రూపము అయిన ఆత్మ ఒక్కటే సత్యం. కుమారా! దేశకాల వస్తువుల చేత పరిచ్ఛిన్నమై, తుచ్ఛమై, పరిమితమైన ఆకారం కల వీడు-వాడు-నేను అనే వ్యాఘ్రమైన నమ్మకాన్ని పారదోలు. సర్వ బ్రహ్మండాలకు ఆధారం నీవే. నీకు వేరుగా అహం లేదు.

వసిష్ఠుడు: రామా! ఈ విధంగా ప్రభోధము పొందబడిన కచుడు జీవన్ముక్తుడు అయినాడు. కావున రామా! ద్వ్యాతం, ఏకత్వం అనే బుద్ధుల్ని త్యజించి మిగిలిన దానిలో సుఖముగా ఉండుము. మిథ్యాపురుషుని వలె వ్యాఘ్రం గా దుఃఖించకు.

6.14 మిథ్యాపురుషోపాఖ్యానము

శీరాముడు: మహార్షీ! మిథ్యాపురుషుడు ఎవ్వడు? అతని కథ చెప్పవలసింది.

వసిష్టుడు: రామా! అల్ప బుద్ధి కలవాడు, మూర్ఖత్వం నిండిన వాడు, అయిన ఒకానోక పురుషుడు ఏకాంత ప్రదేశంలో పుట్టి, ఏకాంతంగా ఉన్న అతను ఎవరు లేని కారణంగా ఆకాశం పైన అభిమానం పెంచుకున్నాడు. ఆకాశం నాది లనే భావన తో ఆకాశాన్ని రక్షించేందుకు ఒక పెద్ద ఇంటిని నిర్మించి ఆ ఇంటి మద్య భాగంలో ఆకాశాన్ని చూస్తూ నేను ఆకాశాన్ని రక్షించాను అనే భావం తో ఉన్నాడు. కొంతకాలానికి ఆ ఇల్లు శిథిలమవ్వగా, ఒక బావిని నిర్మించి అందులో ఆకాశాన్ని చూస్తూ ఉన్నాడు. కొంతకాలానికి ఆ బావి కూడ నశించగా, ఒక కుండను తయారు చేసి అందులో ఆకాశాన్ని చూస్తూ ఆకాశాన్ని రక్షిస్తున్నాను అని మురిసిపోయాడు. కొంతకాలానికి కుండ పగిలి పోగా మహా దుఃఖం చెందాడు. ఈవిధంగా ఆకాశాన్ని రక్షించేందుకు వరుసగా పెద్ద గొయ్య, గొప్ప హలు, పెద్ద గాదె మొదలగునవి ఆకాశ రక్షణ కోసం నిర్మించినా, అన్ని కాలప్రవాహంలో నశించగా, ఆ మిథ్య పురుషునికి దుఃఖంతో అనంత కాలం గడిచింది.

రామా! నేను చెప్పిన ఆ మిథ్య పురుషుడు శూన్యాకాశం నుంచి జనించిన అహంకారమే. అనాత్మ అయిన దేహాన్ని ఆత్మ అని నమ్మి దాన్ని రక్షించేందుకు అది వ్యక్తులత చెందు తుంది. దేహం నశిస్తు మరొక దేహాన్ని స్తుప్పి చేసుకోంటూ ఈ అహంకారం సుఖిదుఃఖాలు పౌందుతుంది.

రామా! మిథ్య పురుషుడు లాగ నీపు ఈ ఆత్మను రక్షించాలని దుఃఖం పోందకు. ఆకాశం కంటే విశాలమై, సూక్ష్మమై, శుద్ధమై, సుఖమైన ఆత్మను పట్టడం కానీ రక్షణ కానీ ఎవడు చేయగలగుతాడు? ఘటం మొదలైనవి నశించినా ఏ విధంగా ఆకాశం అఖండంగా ఉన్నదే, దేహం నశించినా దేహా (ఆత్మ) నిత్యంగా ఉంటుంది. కనుక రామా! మిథ్యభూతమైన అహంకారాన్ని త్యజించి శేషించిన ఆత్మ పదంలో దుడంగా నిలిచి ఉండు.

6.15 భూంగోళపాఖ్యానము

మిథ్యపురుషోపాఖ్యానమున మిథ్య శోకమునకు అహంకారమే కారణము అని చెప్పబడినది. ఇప్పుడు సమాధి నిష్ఠ లేకున్నను మహాకర్మత్వాదులచే చిత్త విశ్రాంతి లభించును అని తెలుపుటకై ఈ ఉపాఖ్యానము చెప్పారు.

వసిష్టుడు: రామా! జగమునకు అధిష్టానమగు ఆత్మతత్వము ఎరుగక పోవుట వలన జగము అను ప్రాంతి కలుగుతుంది. సంకల్ప కల్పనా రూపము, సర్వ ప్రపంచ కారణము అగు స్వాకారమును భావించుతూ మనస్సు అగు చున్నది. కావున ఈ జగత్తు సంకల్ప మని, అనిర్వచనీయమైనది అని, సత్యము అని భావించుతూ, తాను చేయచున్నది చిన్నాత్మము, నిర్వలమగు త్రిపూపదార్థమని తెలియుము. సంవిత్తు ఒక్కటే వస్తు రూపము కావున ద్రుశ్యమే లేదు. అప్పుడు బంధమోకముల ప్రస్తు ఉండదు. కావున రామా! సంశయాలు అన్నింటినీ పారదోలి శాశ్వతమైనటి ఆత్మభావాన్ని

అవలంబించి నీవు మహాకర్తవి, మహాబోత్కవి, మహాత్యగివి కా. పూర్వము శివుడు భూంగీశునకు ఉపదేశించిన ఈ మూడు ప్రతాలు చెప్పుచున్నాను శ్రద్ధగా విను.

భూంగీశుడు: పరమేశ్వరా! చంచలమైన ఈ సంసారంలో ఆత్మతత్వము తెలియక, విశ్రాంతి నొందక విమోహితుడనై ఉన్నాను. ఏ నిశ్చయం వలన దుఃఖం లేకుండా ఉంటానో చెప్పవలసింది.

ఈశ్వరుడు : భూంగీశా! నీవు మహాకర్త, మహాబోత్క, మహాత్యగి అనే మూడు నిశ్చయాలు కలిగి ఉండు.

మహాకర్త : ఆత్మలో కర్మత్వాది ధర్మాలు లేవు అనే నిశ్చయంతో యథాప్రాప్తాలైన ధర్మాధర్మాలను ఆచరించేవాడు మహాకర్త. రాగద్విషు, సుఖదుఃఖి, ధర్మాధర్మి, ఇష్టానిష్ట కర్మల్ని నిష్ఠామంగా, కేవలము లోకోపకారానికి చేసేవాడు మహాకర్త. సర్వత రాగరహితుడు, సాక్షి వలే ఉండేవాడు, ఇచ్ఛారహితుడు అయి కార్యాలందు ప్రవర్తించే వాడు మహాకర్త.

మహాబోత్క: ఎవరిని ద్వేషించని వాడు, దేన్నీ కోరని వాడు, యథాప్రాప్తమైన సమస్తాన్ని అనుభవించే వాడు మహాబోత్క. సమస్తాన్ని అనుభవిస్తున్నా, నిత్య తృప్తమైన ఆత్మను గురించిన బుద్ధి ఉండడం చేత ఏమీ అనుభవించని వాడు మహాబోత్క. సుఖదుఃఖాలను కలిగించే జయాపజయాల చేత, భూమి కోలిపే లాభ సష్టు వ్యయాదుల చేత బుద్ధి విక్షేపం చెందకుండా ఉన్నవాడే మహాబోత్క. ముసలితనం, మరణం, ఆపద, దారిద్యం - వీటన్నిటినీ బ్రహ్మ దృష్టి తో తెలుసుకోనే వాడే మహాబోత్క. మహాసుఖాన్ని, మహాదుఃఖాన్ని సమ బుద్ధితో గ్రహించేవాడే మహాబోత్క.

మహాత్యగి: నిరతిశయ, పరిపూర్ణ, అద్వయ ఆత్మ బుద్ధి చేత ధర్మాధర్మాలు, సుఖదుఃఖాలు, జననమరణాలని మిథ్య - అనే బుద్ధి తో చూసే వాడే మహాత్యగి. సమస్త సంశయాలను, కోరికలను, సమస్త శారీరక, వాచిక, మానసిక చేష్టలను పూర్ణంగా త్యజించిన వాడే మహాత్యగి. ఈ కనిపించే దృశ్య కల్పనలు అన్నింటినీ సమ్యక్ దర్శనం చేత వదిలిన వాడే మహాత్యగి.

వసిష్ఠుడు: రామా! నీవు కూడా అట్టి దృష్టిని పూని సంతాప రహితుడవై ఉండు.

6.16 ఇష్టాకోపాఖ్యానము

భూంగీశోపాఖ్యానమూన సమాధి నిష్ట లేకున్నాను, మహాకర్తత్వాదులచే చిత్త విశ్రాంతి సిద్ధించునని చెప్పు బడినది. ప్రస్తుతము ఆత్మ విచారణ చే తత్త్వమును తెలుసుకోన శక్యము కాకపోయినా, గురూపదేశమున తెలుసుకోన శక్యము అగునని ఇష్టాకోపాఖ్యానమున నిరూపింప బడినవి.

వసిష్ఠుడు: రామా! మీ వంశానికి ఆది పురుషుడు అయిన ఇష్టాకుడు ముక్కిని పౌందిన ప్రత్యాంతము విను. ఇష్టాకుడు చాలా కాలం రాజ్యపాలన చేసి ఏకాంతంలో ఈ విధంగా చింతించాడు. వార్షక్యము,

మరణం, సంకీర్ణం, సుఖం, దుఃఖము మొదలైన భ్రమలకు స్థానమైన ఈ ప్రపంచానికి కారణం ఏమిటి? అయితే ఈ సంశయానికి కారణం తెలుసుకోలేక, తన తండ్రి మనువు ను అడుగుతాడు.

మనువు: కుమారా! ఈ కనిపించే ప్రపంచం వాస్తవంగా గంధర్వనగరం (ఊహాజనిత నగరము) లాగ భ్రమ మాత్రమే. ఉన్నది ఒక్కట్ట అది ఆత్మ. స్తుష్టి అంతా ఆ చిదాత్మ అనే అద్దం యొక్క ప్రతిబింబమే. ఇక్కడ బింధం కాని, మోక్షం కాని లేదు. నిరామయమైన బ్రహ్మమే ఉన్నది. ఐక్యం కాని, ద్వైతం కాని లేదు. సారభూతమైన చిదాత్మయే విజ్ఞంబిస్తుంది. ఒకే జలం అనేక భేదాలతో వేరుగా కనిపించినట్లు, ఒకే బ్రహ్మం అనేక జగద్రూపాలతో స్వారిస్తుంది. మాయామాత్రము అయినందు వలన ఈ భేదాలు లేనివే. అందువలన బింధ మోక్షాలని గురించిన భ్రమని వదిలి సంసార భయం వీడిన వాడమై సారభూతమైన బ్రహ్మంలో ఉండు. వాస్తవంగా జీవుల సుఖముఃఖాల గురించిన మొహం మనస్సులోనే కానీ, ఆత్మలో లేదు. ఈ పరమేశ్వరుడు శాస్త్రాలచేత కానీ, గురువుల చేత కానీ కనిపించడు. అహంకార, మమకార రహితమైన బుద్ధిలో తనకు తానే కనిపిస్తున్నాడు. అహంకార రహితమైన బుద్ధితో ఇంద్రియాలను చూస్తూ, వాటిని ఆదరించకుండా, అనాదరించకుండా చల్లగా ఆత్మయుడమై ఉండు. కుమారా! పరమాత్మ తన అవిద్య శక్తిచేత సృష్టి రూపమైన క్షియల్ని చేస్తూ, అజ్ఞాన దృష్టిని కల్పించుకొని బాలుని లాగ తనతో తాను ఆడుకొంటున్నాడు. అతణ్ణే బంధించే శక్తి అతనిలోనే ఉద్ధవిస్తున్నది. ముక్కుణ్ణి చేసే శక్తి కూడా అతనితోనే స్వయంగా ఉద్ధవిస్తుంది. ఇది రమ్య మైనది, ఇది కాదు అనే భేద కల్పనే ఈ దుఃఖానికి కారణం. ఈ బీజం దహింపబడితే ఇక దుఃఖానికి చోటక్కడ? వాసనా రహితంగా సీవింపబడే వస్తువు సుఖాన్ని ఇస్తుంది. జీవన్ముక్కుడు వర్తమానంలో రాగద్వ్యాపాలతో కానీ, నిశ్చలంగా గాని, అంత్య కాలంలో తీర్థంలో కానీ, చండాలుని గృహంలో కానీ ప్రవర్తించవచ్చా, వదల వచ్చా. కానీ ఎల్లప్పుడూ జ్ఞాన ప్రాప్తి సమయంలో అతను ముక్కుని పొందే ఉన్నాడు. ఐశ్వర్యాన్ని (ఆనందం) కోర పురుషుడు అట్టి జీవన్ముక్కుడై ప్రయత్నంతో పూజించాలి, స్తుతించాలి, దర్శించాలి, వందనం చేయాలి. సంసార రోగం శమించిన ఆత్మవేత్తలైన మహాత్ముల యేడ భక్తి కలిగి ఉండడం చేత లభించే పవిత్రఫలం యజ్ఞ తపో ధన తీర్థయాదుల వలన కూడా లభించదు.

6.17 మునివ్యాధోపాఖ్యానము

ఇక్కొకోపాఖ్యానము న తత్వజ్ఞానము తనంతన తాను తెలుసుకోనదగినదైనను గురూపదేశము ఆవశ్యకము అని తెలియ జీయబడినది. ఇప్పుడు తత్యమూ ఎరిగిన వానికి లౌకిక వ్యవహారములతో పనిలేదని నిరూపించుటకై ఈ మునివ్యాధోపాఖ్యానము మహార్థి చెప్పుచున్నారు.

శ్రీరాముడు : మహార్షి! జీవన్ముక్తునకు ఆకాశగమనాది ఆశలు లేవని చెప్పితిరి. ఇక అతనికి గల అతిశయమేమో వివరింపుడు.

వసిష్ఠుడు : రామా! జ్ఞానినికి ఏ విషయంలోనూ ఒకింత గొప్పుతనం, విచిత్రం ఏమి ఉండవు. అతడు నిత్య తృప్తుడై, ప్రశాంతాత్ముడై ఆత్మ యందే నిలిచి యుండును. అణిమా సిద్ధులను, మంత్రాది సిద్ధులను ఆకాశ గమనాదులను ఆత్మ జ్ఞాని వాటిని అంగీకరింపడు. సంసార భ్రాంతి నశించుటచే కామ క్రోధములను అధికమించు చున్నాడు. విష్ణుడు సూర్య స్తోత్రముచే, ఆమె వలన సంతాన వంతుడైనచో భ్రాహ్మణత్వము నుండి బ్రథ్ముడు అగు చున్నాడు. అట్లే ఈశ్వరుడు స్వసంకల్పము వలన జీవత్వము నేందు చున్నాడు. ప్రతి స్పష్టి నందు జంగములు, స్తోవరములు అని రెండు విధములు. మొదటిది సంకల్ప వశమున సృజింపబడి జన్మింతరముల అనుభవించ బడుతున్నది. సుకృత దుష్టుత రూపమగు కర్మమునకు జన్మించు మూలము. ఆత్మ స్వరూపము ఎరుగక పోనుటచే కలుగు సంకల్పము కర్మకు కారణము. సంకల్పము కలిగి యుండుట బంధమునకు కారణము. కావున ముందుగా సంకల్పము త్యజించ వలెను సంకల్ప నారాహిత్యమే మోక్షమునకు కారణము. కావున రామా దానిని అభ్యసించుము. కావున సర్వ వ్యవహారములందు సర్వ అవస్థల యందు అనాసక్తుడవై ఉన్నచో శాంతి నేంద గలవు. లోహమును లోహముచేతనే చేధించు విధముగా మనస్సును మనస్సుతో చేధించ వలెను. జీవునికి స్ఫూర్తి, సూక్ష్మ, పర అనే మూడు రూపాలు గలవు. అందులో స్ఫూర్తి సూక్ష్మ రూపాలను త్యజించి పర రూపములోనే స్థితుడవై ఉండు. హస్త పాదాదులతో కూడి భోగాలకై పరిగెత్తే రూపమే స్ఫూర్తము. సంకల్పాన్ని కలిగించే చిత్తమే సూక్ష్మ రూపము. ఇక ఆద్యంత రహితమై, సత్యమై, చిన్నాత్ర రూపమై, నిర్వ కల్పమై, ప్రపంచానికి సత్తని కలిగించేదే మూడవదైన జీవుని పర రూపము.

శ్రీరాముడు: మహార్షి! జ్ఞానాత్మక, స్వప్న, సుషుప్తులకు వేరైన తురీయ రూపాన్ని మరొక్కుమారు వివరించ గలరు.

వసిష్ఠుడు: రామా! అహంభావం, అనహంభావము, సత్త, అసత్త, లని వీడి అనాసక్తమై, స్వచ్ఛమై, సమభావం కలిగి ఉండునది తురీయ రూపము. స్వచ్ఛము, శాంతము, సమము అయి జీవన్ముక్తుల వ్యవహారంలో ఉండే సాక్షి అవస్థయే తురీయము. సంకల్పాలు పుట్టుకోవడం చేత అది జ్ఞానా కాదు, స్వప్నము కాదు. జడత్వము లేనందు వలన సుషుప్తి కాదు. ఉదాహరణగా చిన్న కథను చెపుతాను. ఒకానీక అడవిలో మహామౌనాన్ని ధరించి ఉన్న ఒక మునిని ఒక బోయవాడు, ఓ మునీ! నా బాణంతో కొట్టబడిన ముగం ఇటు పరిగెడుతూ వచ్చినది. అది ఎటు వేసు వెళ్ళినదో చెప్పుమని అడుగగా, ఆ ముని ఓ సజ్జనుడా! మేము మునులము, వనవాసులము, శామ్య

నిష్టలము, జ్ఞాన్, సుఖప్రీతి అనబడే దశలు మాకు తెలియవు దృశ్యము ఏమి లేనట్టే మేము తురీయావస్థలో ఉంటాము అని పరికాడు. ఆ కిరాతకునకు ఆ వాక్యములలోని అంతరాద్ధము తెలియక తన దారిన తాను పోయాడు. కావున రామా! తురీయ దశలో మరొకటి ఏమి లేదు అని ప్రకటిస్తున్నాను. కావున తురీయావస్థ యందు బేధ వాసనలు లేక మహామునుల మాదిరి ముక్కుడవై ఉండుము.

6.18 సప్తభూమికోపాఖ్యానము

మునివ్యాధోపాఖ్యానము న ప్రశాంత మనసుగైన వానికి బాహ్య వ్యవహారములతో ప్రయోజనము లేదని చెప్పటించినది. ప్రస్తుతము జ్ఞాన శాస్త్ర మంత్యము జ్ఞాన భూమి సార మని నిరూపించుటకు సప్త జ్ఞాన భూమికల స్వరూపమును శ్రీరాముని విజ్ఞాపన మేరకు మరొకమారు విస్తార రూపమున వివరించుచు వసిష్ఠ మునీంద్రుడు ఈ విధముగా చెప్పి నారంభించెను.

వసిష్ఠుడు: రామచంద్రా! ఈ జగత్తు ఉన్నది, లేనిది అనే శాస్త్ర తర్వాతకు పోకుండా సర్వమును అంతర్యుఖమున పరిత్యజించి, బాహ్యమున కర్మపుల అనాసక్కుడవై పౌష్ట కర్మలను ఆచరించుచు, చిత్తము (మనస్సు) ఉండుటయే దుఃఖ హతువు, లేకుండుటయే పరమ సుఖము గా భావించి ఆత్మ యందు ఆనందముతో శుభేచ్ఛ కలిగి ఉండుము. మహాత్ముల సాంగత్యము చేత, అనేక జన్మ పుణ్యాల చేత కాకతాళీయంగా ఈ శుభేచ్ఛ పుడుతుంది. ఇది మొదటి భూమిక. ఏ కారణం చేత ఈ శుభేచ్ఛ పుడుతుందో ఆ అంశంపైనే, రైతు రోజు ధాన్యం యొక్క మొలకలను రక్షించుకోనటల్లు ప్రతి క్షణం విచారణ ద్వారా ఈ శుభేచ్ఛను రక్షించుకోవాలి. ఎందుకనగా ఇతర భూమికలకు ఇది మొదటి మెట్టు.

శ్రీరాముడు: మహార్షీ! మూడుడు, రాగ భోగాల్లో తగిలి యోగుల సాంగత్యము లభించని వానికి యదాద్ధ జ్ఞానం ఎట్లా అనుభవమౌతుంది?

వసిష్ఠుడు: రామచంద్రా! మూడుడు, దోషాలతో కూడిన వానికి ఎప్పుడో ఒక్కసారి సాధుసాంగత్యము చేత కాకతాళీయ న్యాయం చేత వైరాగ్యం ఉదయించాలి. అప్పటివరకు ఈ సంసారం ఉండే తీరుతుంది. రామా! విచారణ అనునది రెండవ భూమిక. జ్ఞాన సాధనలగు శాస్త్రాలను అభ్యసించి, శైత స్వాద్ర కర్మలను అనుష్టుస్తూ, ధారణా, ధ్యానాదులను అభ్యసించి, వేదాంత శ్రవణం చేస్తూ, మదం, దంభం, మొహం, మాత్స్వర్యం లాంటి దుర్గణాలను వదులుట విచారణ. వేదాంత వాక్యాద్ధముల యందు నిశ్చల బుద్ధి కలిగి, ఆత్మ నిష్పత్తితో తత్త్వాన్ని మనసం చేసుకోంటూ, పదాద్ధముల యందు సంసర్గము లేకుండా పరిపుష్టమందు మౌనంగా శాంతంగా ఉండుట తనుమానసి లేక అసంసర్గము అనే మూడవ భూమిక. కర్తవ్యమును ఆచరించుచు, అకర్తవ్యమును పరిపారించుచు ఆచారమును,

చిత్తమును, శాస్త్రమును, స్థితిని అనుసరించి లోక వ్యవహారమును ఆచరించుట ఆర్య లక్షణము. ఇది ప్రధమ భూమికలో అంకురించి, రెండవ భూమికలో పుణ్యించి, మూడవ భూమికలో ఫలించును. ఈ మూడు భూమికలను జాగ్రదావస్థ అందురు. నాలుగవది సత్యపత్తి, దీనినే స్వప్నావస్థ అందురు. ఇందులో ద్వైత భావం నశించి, అద్వైత భావం స్థిరపడి ఉంటుంది. లోకమంతా అతనికి స్వప్నం లాకనబడుతుంది. పై నాలుగు భూమికలు అజ్ఞసించుట వలన విషయవాసనలు పోయి సమాధి పరిపాకం వలన బ్రహ్మ సాక్షాత్కారం లభించే ఈ స్థితిని అసంసక్తి అని సుఖప్రాప్తి అని అంటారు. ఇందు చిత్తము విలయమగుట వలన జగద్రూపమగు వికల్పము ఉదయించదు. దీనిని పొందిన వాడు అద్వైత మాత్రమున నిలిచి, ద్వైత స్థితిని పరిత్యజించును. అప్పుడు అంతరంగమున జ్ఞానానందము కలవాడై, అంతర్యుభుడు గా ఉండి, బాహ్య వృత్తి పరుడై, పరిశాంతుడగుటచే నిద్రాణువు వలె ఉండును. క్రమంగా అపాంకారము లేకుండా సందేహం లేక వాసనారహితుడై చిత్తం లోని దీపంలా సముద్రంలో మునిగిన పూర్ణ కుంభంలా ఉంటాడు. ఇది పదార్థ భావాన్ని అనే ఆరవ భూమిక. దీనిని గడించిన వానిని బ్రహ్మవిద్వరీయుడు అని అంటారు. విదేహ కైవల్యమే తుర్యగ అనబడే ఏడవ చివరి భూమిక. ఇది ఇట్టిదని చెప్పునిలవి గాని స్థితి. బ్రహ్మ వస్తువు నిత్య సిద్ధమైనది కావున కొత్తగా పొందేది ఏమియు లేదు. దీనిని కొందరు బ్రహ్మమని, కాలమని, శివుడని, విష్ణువని, ప్రకృతి పురుష విభాగమని ఇంకా ఆయా మతస్తులచే ఆయా విధములుగా నిర్దేశించ బడుచున్నది. రామా! నీకు ఈ సప్త భూమికలు వివరించితిని. వీటిని అజ్ఞసించిన వాడు దుఃఖము నొందడు.

శ్రీరాముడు: మహాత్మ! మొదటి భూమికను గాని, ఇతర భూమికలు గాని పొంది మృతి పొందిన వానికి ఏ గతి లభిస్తుంది?

వసిష్ఠుడు: రామా! ఏ భూమికలోనైనా నారూడుడైన వాని దేహం పతనమైతే, ఆయా భూమికలు తగట్టు పూర్వ పాపాలు నశిస్తాయి. అప్పుడు అతడు దేవతల విమానాల్లో, లోకపాలకుల నగరాల్లో, మేరు పర్వత కుంజరాల్లో కీడిస్తాడు. ఆ పుణ్యం కయించిన తర్వాత భూలోకంలో తిరిగి యోగిగా జన్మిస్తాడు. శుద్ధులు, శ్రీమంతులు, గుణవంతులైన వారి ఇంట్లో పుట్టి, పూర్వ యోగం వాసనల వల్ల తిరిగి యోగాన్నే సీవిస్తాడు. పై పై భూమికల్ని ఎక్కుతూ అభివృద్ధిని సాధిస్తాడు.

6.19 ఉపదేశం ముగింపు

వసిష్ఠుడు: రామా! సభా సదులూరా! ఆత్మ బంధువులూరా! స్వరణము సంకల్పము అనబడును. స్వరింపకుండుట బ్రహ్మము. ఈ స్వరణము నందు పూర్వము అనుభవించినదియు, అనుభవింపనిదియు కూడా భాసించును. ఈ రెండు విధముల వస్తు సంబంధముల స్వరణములను విడిచి, కాప్షము (కొయ్య) వలె దేనిని స్వరింపక ఉండుము. నేను చేతులెత్తి చాటుచున్నాను.

సంకల్ప రాహిత్యమే పురమ శ్రీయము. దేన్ని పొందితే బ్రహ్మదేవుని సామూజ్య సుఖం కూడా గడ్డిపురక లాగ అనిపిస్తుందో అట్టి భూమానంద స్థితి సమస్త ఇంద్రియాలని, మనస్సుని వ్యాపార రహితం చేసి "ఊరక" ఉంచడం మాత్రం ప్రాప్తిస్తుంది. ఈ సమస్త ప్రపంచాన్ని అజం, శాంతం, అనంతం, ధృవం, అవ్యయం, నిత్య సిద్ధం అయిన చిద్రూపంగా అవలోకిస్తూ యదాసుఖంగా ఉండు. సమస్త దృశ్యాన్ని మరచి అక్షయమైన శాంత రూపంలో ఉండటమే యోగం. యోగంలో స్థితి కలిగి ఉండి యదాప్రాప్తాలైన కర్మల్ని చేయి, లేదా ఏమీ చేయకుండా ఉండు.

ఈ విధముగా వసిష్ట మహార్షి రామచంద్రునికి బోధించి మౌనముగా ఉండేను. (ఈ యోగ వాసిష్టము లో వసిష్ట మహార్షి ఈ జగత్తు అంతా గంధర్వనగరం లాగ స్వప్న భూంతి అని వాసనా మయమని మొదలిడి పూర్వ కర్మలు లేని వానిని ప్రత్యపు కూడా ఎమీ చేయలేదని, సాక్షి ఘైతన్యమే చిదాకాశమని, జీవుడే పరబ్రह్మమని, మనస్సు నందు ఏర్పడేన సంకల్పమే తుశ్య ప్రపంచమని, ఆ నిశ్చయ సంకల్పమే జీవుని మరు జన్మకు హీతువని, పరమాత్మ సత్య వస్తువుని, సంసార నిప్పుత్తిక్క మనస్సును నిగ్రహించాలి అని, అందుకు బ్రహ్మ విచారమే సాధన అని, అవిద్యయే సంసారమునకు కారణమని, ఈ ప్రపంచమంతా మనో వికారమని, అహంకార స్వరూపమే దేహ భూంతి అని, దానికి మందు సర్వ శ్యాగము, విచారణ అని, ఇంకా యోగము, జ్ఞానము వలన ఆత్మ జ్ఞానము లభ్యం అపుతుంది అని తాను దర్శించిన అనేక కథల రూపంలో జ్ఞాన బోధ చేసారు. చివరగా ఏడు జ్ఞాన భూమికలు ఒక్కొక్క మెట్టు ఎక్కుతూ ఆ సర్వేశ్వరుని సాకారంగా పూజిస్తూ కమంగా నిర్వికార బ్రహ్మ సాక్షాత్కారం పొందాలి అంటారు.)

6.20 ఆత్మావలోకనం

భరద్వాజుడు: మహాత్మ! వాల్మీకి మహార్షి! వసిష్ట మహార్షి చెప్పిన జ్ఞాన సారాన్ని వినిన శ్రీరామచంద్రుడు ఎం చేశాడు? సందేహ రహితుడైనాడా? ఇంకా ఏమైనా ప్రశ్నించారా?

వాల్మీకి మహార్షి: ఓ భరద్వాజా! వేదాంత సంగ్రహ రూపమైనట్టి వసిష్ట మహార్షి చెప్పిన వాక్యాలన్నీ ఈ 18 రోజులు శ్రీరామచంద్రుడు విని సమస్త జ్ఞానం యొక్క పరాకాష్ఠము చవి చూసాడు. ఆత్మానందము అనే అమృతంచే పూర్ణుడగుట చేత పులకిత శరీరుడైనాడు.

“మహాసామాన్య రూపత్వాత్ చిద్వాపకతయా స్థితః, నిత్యమ్ అష్టగుణైశ్వర్య తుణప్రాయ మనోరథః”.

అతను మహాసామాన్య రూపము అని, సర్వాదిష్టాన సన్మాత అని పిలువబడి సర్వతృకత్వం సంతరించుకొన్నాడు. ఓ భరద్వాజా! మొట్టమొదట ఒక నగ్గ సత్యం ప్రతిపాదిస్తున్నాను.

“అవిద్యయాః ప్రపంచేంయం నాస్తి సత్యమిహాయిపి, విషేచయంతి విటుధా, వివదస్తి అవివేకిసః”.

ఈ జగత్తంతా కూడా అవిద్య చేతనే పరికల్పితమై ఉన్నది. ఇందులో అణువంతైనా సత్యం లేదు. అయితే వివేకులు దీనిని వివేచనతో పరిశీలిస్తున్నారు. అవివేకులో వివాదాలలో ప్రవేశించి దృశ్య వశులగు చున్నారు. ఇక ఈ ప్రపంచ మంటావా? చెప్పుతా విను.

“శూన్యమూలః ప్రపంచేంటయం శూన్యతా శిఖరః సభే!, సారశూన్య తయామధ్య అపి అనాస్థా సన్ముర్నిపీణామ్.”

ఈ ప్రపంచానికి మొదలుగాని, మధ్యగాని, చివర గాని లేదు ఎందుకంటే ఇది స్వయంగా శూన్యమూలము అయినది. అజ్ఞానము చేతనే ఇది ఏర్పడుతుంది.

“ప్రాక్ నాస్తి, చరమే నాస్తి వస్తుసర్వమిదం, సభే, విధి మధ్యపే తన్నాస్తి స్వప్నపుష్టమిదం జగత్”
మిత్రమా! ఏ జగత్తయితే ఘనీభూతమై ఉన్నదని, సంసార రూపంగా ఏర్పడి దాటుటకు ఆవశ్య మౌతుందని అనుకోంటున్నావో -- అట్టి ఈ దృశ్యం ఒకప్పుడు లేదు, ఇంకోకప్పుడు ఉండ కుండా పోతుంది. జూరుతలో స్వప్నం అవాస్తవం, స్వప్నంలో జూరుత అవాస్తవం. అంతా స్వప్న భ్రాంతియే.ఓ భరద్వాజు! శ్రీరామునికి జ్ఞానముచే ప్రపంచ భావన తోలగినది, ఇక నా ప్రపంచము మిగిలినది అనుకోంటున్నావా! లే ఎందుకయ్య ఇంకా మాయలో నిమగ్నమౌపుతావు? అసత్త పద్మానికి ఉత్సృతి లేదు, సత్త పద్మానికి వినాశనం లేదు. మాయారూపమైనట్టి ఈ దేహము కేవలము పరమాణువుల సంయోగమే! దేహాదులపై భ్రాంతిని పెంచుకున్న మానవుడు అనుక్షణం దుఃఖితుడు అవుతున్నాడు. అట్టి సర్వ అన్ధాలు, దుఃఖాలు తోలగాలంటే జగద్గురువగు ఆ పరమేశ్వరుని మనసా, వాచా, కర్మా శరణు వేడండి, ఉపాశించండి. ఆ పశుపతి యొక్క పాశాలు అన్ని శంఖ కర్మలే --- అని ప్రసిద్ధం కనుక చిత్తం పరిశుద్ధం అయ్య పరకు ఆ భగవంతుని సాకార రూపం గా ధ్యానించు, భజించు అట్లా ధ్యానిస్తూ ఉండగా ఉచిత కాలంలో నిరాకారమగు బ్రహ్మమున నీకు స్వభావికమైన స్థితి లభిస్తుంది. అప్పుడు అజ్ఞాన వ్యామోహం నశిస్తుంది. అప్పుడు మనస్సును సుమాదాన పరచి ఉంచి మనోసమాదానము చే సమాదిని తద్వారా ప్రత్యగాత్మ అనబడే సాక్షిచ్ఛేతన్యము ఆశ్చయిస్తే తమో రజో గుణాచ్చాదన తప్పక తోలగుతుంది. ఓ ముముక్షువులారా! మీరంతా ఆ సర్వేశ్వరుని ప్రమించండి. ప్రమయే భక్తి. ఈ శ్వర భక్తి సహాయం చేతనే ఆత్మానుభవం లభిస్తుంది. భక్తి పరిపక్వమైతే జ్ఞానం లభిస్తుంది. ఓ భరద్వాజు! ఎదివెట్లయినా గాని ఈ జీవుడు ఈ శ్వర స్వరూపుడే! ఏ కర్మ అయినా సరే రాగంతో కూడుకొన్నదైతే అది ఏనాటికైనా బంధమే! రాగరహితమే మోక్ష మార్గానికి హతువు. ముక్తిదాయకం, మహాజ్ఞానం అనే వాటిని ప్రస్తావిస్తాను విను. “సంహృతిస్థితి సంభూతి భేదైర్యేంటేకథా స్థితః, ఏకోఽపిసన్, నమస్తస్మై సచ్చిదానంద మూర్తయే!”

ఏ పరమాత్మ సర్వదా ఒక్కడే అయినప్పటికీ సృష్టి, స్థితి, సంహర భేదం చేత అనేక రూపములుగా ఉన్నాడో అట్టి సచ్చిదానంద మూర్తికి ఇవే నమోవాకులు.

6.21 ఆత్మానంద సాగరము

వార్షికి మహార్షి: ఓ భరద్వాజ! ఈ జీవుడు మొట్టమొదట అజ్ఞానపూరితములు, పరమ దుఃఖ పూరితములు అగు విషయంద్రియముల మధ్య దేహధారినై చిక్కుకొన్నాను అని గుర్తించాలి. నేనెవరు? ఈ జగత్తంతా ఏమిటి? ఈ జన్మ-మృత్యు-జరా-వ్యాధి-దుఃఖములు ఎక్కుడే నుంచి వస్తున్నాయి? - అనే ప్రశ్నలకు రావాలి. శ్రద్ధావంతుడై మృదువైన ఆసనం ఆశ్చర్యించి ఇంద్రియములను జయిస్తూ మనస్సు ప్రసన్న మయ్యింత వరకు ఓంకారము ను ఉచ్చరించాలి. అంతకరణ శుద్ధి కొరకు ప్రాణాయామము మొదలైనవి ఆచరించాలి. ఇంద్రియములన్ని ఆయా అధిదేవతలకు వారి సౌత్తు (చెపులు దిగ్దేవతల యందు,, చర్యం విద్యుత్ తేజో శక్తి యందు, కళ్ళ సూర్యుని యందు, జిహ్వ వరుణుని యందు, ప్రాణము వాయువు యందు, వాక్క అగ్ని యందు, చేతులు ఇంద్రుని యందు, కాళ్ళు విష్ణువు నందు, గుదేంద్రియము మిత్రుని యందు, ఉపస్థింద్రియము కశ్యపుని యందు, మనస్సు చంద్రుని యందు, బుద్ధి బ్రహ్మ యందు) అని సమర్పణ చేయాలి. అట్లాగే సత్పురూపమగు చైతన్యమున ప్రవేశించి, చైతన్య రూపుడానై వెలయు చున్నాను అనే భావన చేయాలి.

“నిత్యానంద సమస్తజ్ఞేషు పరే, పరమ కారణే | నిత్యం, సర్వగతం, శాంతం, నిరవద్యమ్ నిరంజనం|| నిష్పత్తిలం, నిష్పత్తియం, శుద్ధం, తద్రుప్తిస్నేషై పరం పరమ్ | హోయోపాదేయ నిర్మకం, సత్యరూపం, నిరింద్రియం|| కేవలం సత్య సంకల్పం శుద్ధం బ్రహ్మస్నైహం పరమ్ | పుణ్యపాప వినిర్మకం కారణం జగత్తః పరం|| అద్వితీయం పరంజ్యోతిర్ బ్రహ్మస్నైహసందమహయం, ఏవం ఆది గుణర్మయకం సత్యాది గుణవర్ణితం, ప్రవిష్టం సకలం బ్రహ్మ సదాద్యాయేత్తు ఎక్కుకర్కుక్తాత్||”

నిత్యానంద రూపమై, సర్వజ్ఞమై, సర్వ సాక్షియై, పరమ కారణ మైనట్టి పరబ్రహ్మము నందు నేను నిత్యమై, సర్వ వ్యాపకమై, శాంతమై, దోషరహితమై, నిరంజనమైనట్టి బ్రహ్మరూపుడనై ఉన్నాను. నిష్పత్తిమై, నిష్పత్తియమై, హోయ ఉపాధి రహితమై, సత్యరూపమై, ఇంద్రియ రహితమైనట్టి శుద్ధ బ్రహ్మమే నేను. నా స్వరూపము కేవలము సత్య సంకల్పయుతమై, పుణ్య-పాప వర్ణితమై, జగత్తు యొక్క పరమ కారణమై, శుద్ధమైనట్టి పరబ్రహ్మమే అయి ఉన్నది. నేను అద్వితీయమై, నాశరహితమై, పరమ ప్రకాశ మైనట్టి అవ్యయానంద బ్రహ్మమునే అని అనడంలో ఎట్టి సందేహము లేదు. ఈ విధంగా నేను బ్రహ్మమును ధ్యానించడము, అభ్యసించడం చేత నా మనస్సు ఆ బ్రహ్మము

నందే లయం పొందుతుంది. అప్పుడు ఆత్మ తన సహజ సిద్ధమగు ఆనంద రూపమును పొందుతుంది.

“దేహంద్రియమనోబుధోః పరస్తస్యాచ్చ యః పరః, సో హమస్మి యథా ధ్యాయేత్ తథా జీవో విముచ్యతే॥
కర్మత్వాభోక్కాది నిర్మకః సర్వపాధి విపర్శితః, సుఖదుఃఖి వినిర్మకస్తదానీం విప్రముచ్యతే॥
సర్వభూతేషుచ ఆత్మానం సర్వభూతాని చ ఆత్మని, యదా పక్ష్యతి అభేదన తథా జీవో విముచ్యతే॥
జాగ్రత్ స్వప్న సుషుప్తాభ్యాం హిత్యాస్తాసత్తయం యదా విశేత తురీయమానందం తదా జీవో విముచ్యతే॥”

ఈ దేహ- ఇంద్రియ- మనో- బుద్ధుల కంటే పరమై - అన్నమయ, ప్రాణమయ, మనోమయ, విజ్ఞానమయ కోశముల కంటే విశిష్టమైన ఆనందమయ కోశం ఉన్నది. ఆ ఆనందమయ కోశమునకు కూడ పరమై బ్రహ్మము ఏర్పడి ఉన్నది. అట్టి బ్రహ్మము నేను అను ధ్యానం చేత అతడు విముక్తులపుతారు. ఎప్పుడైతే “నేను కర్మత్వాభోక్కాద్వారహితుడను. సర్వ ఛపాధులలో ఉండి కూడా, సర్వ ఛపాధులను త్యజించినదై, సర్వదా వాటన్నిటికీ అతీతమైన ఏ బ్రహ్మము ఉన్నదో అదే నేను” అని గ్రహిస్తూ ఉంటాడో అప్పుడు సుఖ దుఃఖాలు నుండి విడివడిన వాడై విముక్తుడౌతాడు. “ఈ సమస్త జీవజూలం లో నేనున్నాను. ఇవన్నీ నా ఆత్మ యందే, ఆత్మ గానే ఉన్నాయి. అందుచేత ఒక జీవునికి మరొక జీవునికి భేదమే లేదు. నాతో సహ ప్రతి ఒక్క జీవి స్వయంగా ఆత్మయే అయి ఉండగా ఇక ఇక్కడ అభేదమే సిద్ధిస్తుంది కాని భేదము కాదు” అను అనుభవాన్ని ఆశ్చయించి ఉన్నవాడు సంసార విముక్తుడు స్వభావ సిద్ధంగా అగు చున్నాడు. ఈ ఏ జీవుడైతే “నేను జాగ్రత్ సంవిత్తు కాదు. స్వప్న సంవిత్తు కాదు. సుషుప్తి సంవిత్తు కాదు. అందుచేత ఈ మూడు అవస్థలను ఇక్కడే ఉండనిచ్చి ఈ మూడింటికి ఆపల ఉన్న తురీయము నందు ఏర్పడి ఉంటున్నాను” అను నిత్య సంస్కారానుభవమును సంతరించు కుంటున్నాడో అతడు మాయ నుండి ఇట్టి విడివడు తున్నాడు. అట్టి తురీయమే ఈ జీవుని యొక్క పరమాత్మ యందలి స్థితి.

“మజ్జమజ్జసి కిం ద్వైతగ్రహకారాభ్యి వీచిషు? భజ సంభరితాభోగం పరమేశం జగద్గురుమ్మీ॥”

ఆ జగద్గురువగు పరమేశ్వరుడు తన భక్తులను అనుగ్రహించుట కొరకై “అర్థనారీశ్వరుడు” మొదలగు ఆయా రూపమును ధరించి భక్త జనులకు జ్ఞానాన్ని ప్రసాదిస్తున్నాడు.

భరద్వాజు! ఇప్పటి వరకు వసిష్ఠ మహర్షి శ్రీరామచంద్రునికి చెప్పిన ఉపదేశమంతా సప్తస్తరంగా చెప్పాను. దీనినంతా జ్ఞాన మార్గం చేత యోగ మార్గము చేత చక్కగా నిశ్చయ రూపంగా ఎరుగుము.

“తన్నాత్ త్వమ్ సర్వముత్సుజ్య కుర్వభ్యాస్ స్థిరం మనం||”

కావున నీవు సర్వమును త్యజించి అభ్యాస యోగం చేత మనస్సును స్థిరపరచుకో.

6.22 రామానంద సాగరము

భరద్వాజుడు: ఓ వాల్మీకి మహర్షి! శ్రీరామచంద్రుడు ఆత్మ యందు విశ్రాంతి నేందిన వాడై వసిష్ఠ మునీంద్రుని చేత ఎట్లు లోక వ్యవహారమున ప్రవేశ పెట్టబడిన వాడు అయ్యే అనుగ్రహింపుము. దానిని ఎరిగి నేనును సమాధి నుండి లేచిన విధమున విహారింపగలను.

వాల్మీకి మహర్షి: ఓ భరద్వాజా! శ్రీరామచంద్రుడు ఆత్మ యందు విశ్రమించగా విశ్వామిత్రుడు, వసిష్ఠ మునితో యిట్లనియే.

విశ్వామిత్రుడు: బ్రహ్మ పుత్రా వసిష్ఠ మునీంద్రా! అనుగ్రహ మాత్రం చేత మీరు శక్తిపాతముచే తక్షణముననే గురుత్వము కనపరచితివి కావున మహానుభావుడను.(కుండలిని యొక్క షట్చక భేదముచే బ్రహ్మరంద్రమున ఉన్న పరమశివుని యొక్క సమావేశము గాని, జీవునకు ఉపాధిపరిత్యాగముచే శుద్ధ బ్రహ్మ రూప తత్త్వము శక్తిపాతము అని చెప్పబడు). ఎవడు దర్శనముచేతను, స్వర్ఘనము చేతను, ఉపదేశము చేతను, కృపచే శిఖ్యుని దేహము నందు పరమశివుని సమావేశము కలిగించుచున్నాడో అతనినే గురువు అని చెప్పబడు తున్నారు. శ్రీరామచంద్రుడు విశుద్ధ చిత్తుడు, విరక్తుడు, ఆత్మ యందు విశ్రాంతిని కోరుచున్న వాడు కావున సంవాద మాత్రముననే బ్రహ్మము నేందినవాడు. గురువాక్యమున జ్ఞానము కలుగుటకు శిఖ్య ప్రజ్ఞయే కారణమగు చున్నది. శిఖ్యునకు మలత్రయము (మలత్రయమనగా శైవ శాస్త్ర ప్రస్తుతిచే కామ కర్కృత వాసనా రూపములు) పక్వము కాకుండిన శిఖ్యుడు ఎట్లు తెలుసుకోనును? ఓ మునీంద్రా! కృపచే శ్రీరామచంద్రుని సమాధి నుండి మేల్కొల్పుపుము. నీవు బ్రహ్మము నందు విశ్రాంతి నేందిన వాడను. మేమో ప్రపంచ కార్యములందు ప్రవేశించి ఉన్నవారము. నేనింతకు వచ్చిన కార్యము మనసు నందు ఉంచుకోనుము. రామావతార ప్రయోజనమగు దేవకార్యము వ్యర్థముగా చేయకుము.

వసిష్ఠుడు: బ్రహ్మర్షి విశ్వామిత్రా! ఈ శ్రీరామచంద్రుడు ఈ జన్మకు ముందు దేవుడా? మనుజుడా? అను విషయము క్షోతలకు తెలియజేయము.

విశ్వామిత్రుడు: ఓ సభికులారా!

“అతైవ కురు విశ్వాసమ్ అయమ్ స పురుషః పౌర్ణి, విశ్వార్థమ్ అధిత అంబోధిః గంభీరాగమ్ గోచరః. పరిపూర్ణపరానందః సమః శ్రీ వత్సలాంఘనః సర్వ్యాంశః ప్రాణినాం రామః ప్రదాతా సుప్రసాదితః. అయం నిహాన్తి కుపితః స్ఫుజత్య అయమ్ అసత్ సకాన్ విశ్వాదిర్, విశ్వజనకో, ధాతా, భద్రా, మహాసభః. క్యచిన్ ముక్త ఇవాత్మస్తః, క్యచిత్ తుర్యపదాభిధః, క్యచిత్ ప్రణీత ప్రకృతిః, క్యచిత్తస్తః పుమానయమ్. అయం త్రయామయో దేవః త్రైగుణ్య గహనాతిగః, జయత్యంగేరయం షడ్వైః, వేదాత్మినాయ, పురుషో అమృతః. అయం చతుర్వాహుః, అయం విశ్వస్త్రష్టా చతుర్వృఖుః, అయమేవ మహాదేవః, సంహర్షా చ త్రిలోచనః.

అజీయం జూయతే యోగాత్ జాగరూకః సదా మహన్ భిబ్రి భగవానేతత్, విరూపో, విశ్వరూపవాన్.
విజయో వికమేణేవ, సుపద్మే ప్రకాశ ఇవ తేజసా, ప్రభోత్ప్రభః శుచేనేవ సుపద్మే నాయముహ్యతే. అయం
దశరథో ధన్యః సుతోయస్య పరః పుమాన్, ధన్యః స దశకంతోఽపి చిన్యశిఖ్తేన యోమునా. హ!
స్వద్మమమునా శూన్యం, హ పాతాళాది హగతః తస్యాగమాత్ అయం లోకో మధ్యమః శైష్టుతాం గతః.
రామ ఇత్యవరీష్టోఽయమ్ అర్థవాస్త్రిశయః పుమాన్, చిదానందఘనో రామః పరమాత్మాయమవ్యయః.
నిగ్రహాతేస్తీయగ్రామా రామం జాన్మతి యోగినః పయం త్వయరమేవాస్య రూపం రూపయుతం క్షమాః.”

శ్రీరాముడు సాక్షాత్తు భగవంతుడే. పరిపూర్ణానంద స్వరూపుడు, సర్వసముడు, శ్రీవత్సమణ
మొదలైన మహాత్రర చిహ్నములతో శోభితుడు, ప్రాణులందరికి పురుషార్థములను ప్రసాదిస్తున్నాడు.
ఈ రామచంద్రుడే కుధ్వాడైనపుర్వుడు సమస్తమును సంహరిస్తున్నాడు. విశ్వమంతటికి ఆది, జనకుడు,
ధాత, పాలకుడు, మహాసభుడు ఈతడే! ఈతడే ఒకచోట ఆత్మ స్థితిచే ముక్కుడై ఉన్నాడు. ఒకచోట
తురీయపదము ను అవధరిస్తున్నాడు. ఒకచోట అప్రమేయుడు, అసంగుడు, నిర్గంభుడు అయి
ఉంటున్నాడు. ఈతడే మూడు వేదములకు మూలమైన భగవానుడు. త్రిగుణములకు ఆవల యున్న
వేదాంత స్వరూపుడు. ఈతడే చతుర్భాహు అయిన విష్ణువు, చతుర్ముఖ బ్రహ్మ, సుష్టు సంహరకుడైన
త్రినేత్రుడు. ఈతనికి జన్మాదులు లేకపోయినా తన యొక్క యోగమాయా శక్తిచే జన్మించిన వాని
వలే అవతరిస్తున్నాడు. వాస్తవానికి నామరూప రహితుడు. వాక్ మనస్సులకు అందని వాడు.
ఈతను సాధించిన విజయాలను చూచి పరాక్రమమును ఊహించు కొంటాము కాని నిజంగా
పరాక్రమమును చూడగలమా! అలాగే ప్రజ్ఞను కూడా చూడలేము. అట్టి ఇతనిని కుమారుడు గా
పోందిన దశరథుడు ధన్యుడు. అట్టే ఈతడే నా శత్రువు అని తన చిత్తంలో అహార్మిశలూ చింతన
చేయబోతున్న ఆ దశకంరుడు ధన్యుడు. భూలోకంలో రామచంద్రుడు అవతరించడం చేత స్వద్ర
పాతాళాలు వెలవెల పోతున్నాయి. ఈయనే చిదానంద ఘనుడు, నాశన రహితుడు అగు పరమాత్మ
అయి ఉన్నాడు. ఇంద్రియములను జయించిన యోగులు మాత్రమే ఈతని యథార్థ రూపం గ్రహించ
గలుగుతారు. ఓ వసిష్ఠ మహార్షి ఈతని ఇతఃపూర్వ రూపం ఏమిటో మీరు, నేను ఎరిగియే ఉన్నాం
కావున నిరూపించుటకు సమర్థులమై ఉన్నాము.

సర్వలోకములను పావనము చేయుట కోసం ఇప్పుడు ఈతనిని వ్యవహరపరునిగా
చేయవలసినదిగా ప్రార్థిస్తున్నాను.

6.23 పలక్కుతి

వార్షికి మహార్షి: ఓ భరద్వాజు! ఈ విధంగా లోక హిత్తెషుడగు విశ్వామిత్ర మహార్షి రామతత్వ మహాత్మాన్ని గానం చేసి రామచంద్రుని పునర్ వ్యవహరపురునిగా చేయవలసినదని ప్రార్థించి మౌనం వహిస్తాడు.

వసిష్ఠుడు :రామ! రామ! మహాబాహో! మహా పురుషా! చిన్నయా! నాయం విశ్రాంతి కాలోహించి లోకానందకరో భవ.

ఓ రామ! మహాబాహూ! చిన్నయ స్వరూపుడా! ఇది విశ్రాంతి సమయం కాదు. లోకానికి ఆనంద కారకుడవి కా! లో! పుత్రు! నశ్యరమైన రాజ్యాధి విషయాలని కొంతకాలం అనుభవించి, దేవ కార్యాలని నిర్వహించి, పిమ్మట సమాధి ద్వారా సుఖించ వచ్చు. కనుక ఇప్పుడు మేలుకో!

వార్షికి మహార్షి: ఓ భరద్వాజు! ఈ విధంగా వసిష్ఠ మునీంద్రుడు పలుక గానే నిర్వికల్ప సమాధిలో బ్రహ్మంతో ఏకత్వం చెందిన శ్రీరాముడు చలించలేదు. అప్పుడు యోగీశ్వరుడైన వసిష్ఠుడు సుఖమ్మానాడి ద్వారా శ్రీరామచంద్రుని హృదయంలో ప్రవేశించి అతడి జీవశక్తిని చలింప చేశాడు. తర్వాత శ్రీరాముని ప్రాణ మనస్సులు మేల్కొని క్రమంగా నాడులన్నిటికి విస్తరించాయి. అప్పుడతడు మెల్లగా కన్నులు తెరిచాడు.

ఏ ఆలోచనలు లేకుండా, ఇప్పుడు చేయవలసింది ఏమిటి అని కూడా అనుకోకుండా ఊరక ఉండి పోయాడు. అప్పుడు వసిష్ఠ మహార్షి మెల్లగా రామా!, మహాబాహూ అంటూ మళ్ళీ పెలిచాడు. అప్పుడు శ్రీరాముడు తనలో ఆహా! ఈ జ్ఞానమును పొందలేక ఇంతకాలం జీవితము పుదా అయినదే అనే బాధ తో ఒకింత దుఃఖించి, ఇప్పటికి అయినా గురు బోధ వలన జ్ఞానము, లభించింది అనే ఆనందముతో సలిల మిలిత పులకుడై, నిమ్మలిత నేత్తుడై ఒక్కచోట నిలిచి యూరకుండి, గురువాక్యము దాటరానిది అని భావించి శ్రీరాముడు ఇట్లా పలికాడు.

శ్రీరాముడు: హా మహాత్మా! వసిష్ఠ మునీంద్రా! మీ అనుగ్రహం చేత రాముడు అనే ఈ జీవుడు ఎట్టి విధి నిషేధములకు లోబడని సాక్షాత్ బ్రహ్మ రూపుడైనాడు. అయినప్పటికీ తమ వాక్యము ఎప్పటికి అనుసరణీయమే. వేద, శాస్త్ర, పురాణాలందు గురు వాక్యము విధి అని దాన్ని అతికమించడమే నిషేధము అని చెప్పటడినది కనుక మీ ఆజ్ఞను నిర్వర్తిస్తాను.

వార్షికి మహార్షి: భరద్వాజు! సర్వతుడు, కృపానిధి అయిన శ్రీరామచంద్రుడు ఇట్లా పలికి వసిష్ఠ ముని చరణాలను శిరస్సు యందు ధరించి సాష్టోంగ దండ ప్రమాణము చేసి పిదప సభనంతా అమృత దృక్కులతో చూచి ఈ విధంగా నిశ్చయమైన ఒక వాక్యాన్ని చెప్పాడు.

“సర్వ శుణుత భద్రం వో నిశ్చయం, నః సునిశ్చతం! ఆత్మజ్ఞానాత్ పరం నాస్తి! గురోరపి చ తద్విధః!”

ఓ సర్వ సభికులారా! మీకు శుభమగుగాక. నిశ్చయాలన్నిటలో గొప్ప నిశ్చయమైన ఒకానోక వాక్యాన్ని వినండి. ఆత్మజ్ఞానం కంటే గొప్ప విషయం లేదు. దాన్ని తెలిసిన గురువు కంటే గొప్పవాడు లేదు.

వాల్మీకి మహర్షి: భరద్వాజు! అప్పుడు సభలో ఉన్న సిద్ధులంతా ఒక్కసారి నిలబడి రామ గానం చేస్తూ తమ స్థానాలకు వెళ్లారు. అప్పుడు శ్రీరామచంద్రుని మీద పుష్ప వర్షం కురిసింది. ఓ భరద్వాజు! ఈ విధంగా శ్రీరాముని ఆత్మజ్ఞాన విషయమంతా ఈ 18 రోజులు జరిగిన వసిష్ఠ రామ సంవాదము నేను స్వయంగా దర్శించినది నీకు సవిస్తరంగా తెలియ చేసాను. అదే ప్రకారం నీవు కూడా తెలుసుకోని సుఖివంతుడవు కా!

“య ఇమం శ్శషుయాత్ నిత్యం విధిం రామవసిష్ఠయో, సర్వపష్ఠోపి శ్రవణ్ ముచ్యతే, బ్రహ్మ గచ్ఛతి” ఎవరీ వసిష్ఠ రామ సంవాదాన్ని ప్రతిధినం శ్రవణం చేస్తారో, శ్రవణ మాత్రం చేత అట్టి వారి రాగాది సర్వ దీపములు అతి సులభంగా తోలుగుతాయి. ఎట్టివారైనా, ఏ తరగతి వారైనా సరే, సర్వ దీపముల నుండి విడివడి శాంతి మొదలైన ఉత్తమ గుణములు ప్రాప్తించుకొన్నవారై బ్రహ్మమే తమ స్వరూపంగా దర్శనానుభవం పోందగలరు.

యోగ వాసిష్ఠ సంగ్రహము సంపూర్ణము

శ్రీ రామ జయ రామ జయజయ రామ